

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H.P.Hansen

NATMÆNDSFOLK OG KJÆLTRINGER

H. P. HANSEN

Natmændsfolk
og
kjæltringer

II

ROSENKILDE OG BAGGER
KØBENHAVN 1960

NATMÆNDSFOLK OG KJÆLTRINGER
anden udgave er sat med Baskerville og trykt i
Simon Gullanders bogtrykkeri, Skjern. Omslaget
er tegnet af *Mads Stage*. Copyright 1959 by
Rosenkilde og Bagger. Printed in Denmark.

INDHOLD

	Side
Dejbjerg-Kvembjerg folkene	7
<i>Niels og Jørgen Rakker</i>	22
<i>Jens Jørgensen Kvembjerg</i>	25
<i>Niels Jensen Kvemberg</i>	28
<i>Anders Christian Nielsen</i>	32
<i>Jens Nielsen</i>	35
<i>Jørgen Christian Jensen</i>	42
<i>Anders Christian Jensen</i>	50
<i>Niels Christian Andersen</i>	53
<i>Jens Andersen</i>	56
<i>Anders Chr. Jensen »Bjødstrup«</i>	60
<i>Christen Jensen »Bjødstrup«</i>	62
<i>Jørgen Bjødstrup</i>	69
<i>Else Sophie Jensdatter</i>	71
<i>Christen Jensen Kandsbjerg</i>	75
<i>Balther familien</i>	75
<i>Anders Chr. Frandsen</i>	83
<i>Muse slægten</i>	87
<i>Johannes Pedersen</i>	94
<i>Ane Kierstine Jensdatter</i>	99
<i>Riber-folkene</i>	103
<i>Familien Kjær</i>	105
<i>Laust Nielsens familie</i>	107
Rind kjæltringer	112
<i>Christen »Natmand«</i>	115
<i>Jørgen »Mæster«</i>	117
<i>Kræ »Mæster« eller »Tænd«</i>	121
<i>Jørgen Chr. Christensen</i>	127
<i>Mads »Kat« og »Snowel Krestjanne«</i>	133
<i>Niels Kat</i>	146
<i>Jens Carl Severin Nielsen</i>	155
<i>»Gammel« Casper</i>	156
<i>Casper Bastrup</i>	161
<i>Christen Caspersen</i>	172
<i>Jørgen Casper</i>	178
<i>An Mari Mæster og hendes mænd</i>	180
<i>Kjælle Casper</i>	193
Register	209

Dejbjerg-Kvembjerg folkene.

FÅ kilometer n. v. for Skjern hæver sig et mørkt, lyngklædt bakkeparti i Dejbjerg Hede, som kaldes Kvembjerg. På sydsiden af Kvembjerg med en henrivende udsigt ned over Skjern og Stauning opførte én af de første rakkere i Dejbjerg sogn et hus (en »rakkerkule«), der opnåede en vis navnkundighed derved, at det blev stamhus for Dejbjerg-rakkerne eller Kvembjerg-folkene, en slags samlingssted for alskens omløbende pak og navnlig derigennem, at de tre sogne: Stauning, Dejbjerg og Skjern, i hvis skel huset lå, i mange år kæmpede for at slippe, eller dog slippe så billigt som muligt, for de betydelige byrder, afkommet fra Kvembjerghuset efterhånden belastede nævnte sognes budget med.

Der findes adskillige optegnelser efter mundtlig overlevering vedrørende de første rakkere i Dejbjerg sogn. Sagnet er fortalt af J. Fløe i Samlinger til jydsk Historie og Topografi II. s. 207, omtalt af lærer Kierckebye i samme værks III. s. 127, i Aarbog for dansk Kulturhistorie 1894 blandt Christian Simonsens historier, i Jysk Almueliv V. 231 efter pastor Jungersen i Dejbjerg, i samme værks tillægsbind V. 104 efter Jens Brink i Lem, i en artikel i Hardsyssels Aarbog 1916 s. 71 af pastor emer. Joh. Faurschou om Gamle Laurids Korsholm, og flere steder. Og adskillige forfattere: Carit Etlar, C. A. Thyregod, Salmon Frifeldt o. a. har udnyttet emnet i digterisk øjemed.

I almindelighed går sagnet ud på, at en soldat, en rytter eller en underofficer rømmede fra soldatervæsenet, eller en karl, der rømmede for at undgå at blive soldat, reddede sig fra sine forfølgere ved at skære i en flået hest, dræbe og flå en hest eller blot hjælpe en rakker, der var ved at flå en helmus, hvorved flygtningen gjorde sig uærlig og ubrugelig til krigstjenesten. Siden ernærede manden sig som rakker for de tre sogne: Dejbjerg, Skjern og Stauning.

Ved en pige fra Letter, St. Oldager eller Lilagergård, blev rakkeren stamfader til Dejbjerg-rakkerne eller Kvembjerg-folkene. Disse folk fik sig bygget et hus i de tre sognes skel, og manden fik oprettet en mindelig akkord med beboerne, således, at han af hver gård i nævnte sogne skulle have $\frac{1}{4}$ skp. rug årlig, en liden julegave - efter Fløe: et brød, et stk. kød, 2 lys og $\frac{1}{2}$ pægl brændevin - og desuden fast betaling for at flå selvdøde dyr (12 sk.), feje skorsten og lignende.

Efterhånden som bønder lærte, at der intet uærligt var ved at udføre nævnte arbejde, blev akkorden ophævet omkring 1830*. Men tidligere var det et godt embede, bedre end degneembederne, og dertil kom, at Kvembjerg-manden efterhånden fik så megen jord opdyrket, at han kunne holde sig et par heste og tre køer. Kommunerne havde derfor, i ældre tid, kun ubetydelige udgifter til Kvembjerg-folkene - i 1732 ses et par natmandsenker at have fået understøttelse -; men efter at bønderne havde ophævet akkorden og selv besørget natmandsarbejdet, forringedes rakkerens indtægter så meget, at folkene ikke kunne eksistere uden offentlig hjælp. Og så yngede disse folk i en så foruroligende grad, at sogneforstanderskaberne nok havde grund til at se fremtiden i møde med bekymring, når de drøftede fattigbudgettet.

I 1837 tilbød ejeren af Kvembjerg huset at ville sælge ejendommen til Dejbjerg-Skjern kommuner. Prisen, han forlangte, var ublu; men her var, syntes det, en udmærket lejlighed til at sætte en stopper for natmands uvæsenet, og så slog man til og lod det gamle stamhus nedbryde. Om forhandlingerne fortæller Skjern fattigkommissions forhandlingsprotokol (sognerådets arkiv) følgende:

»Aar 1837 c. 11. Maj var undertegnede Fattigcommission forsamlet i Skjern Præstegaard for at tage en Bestemmelse angaaende den i Skjern og Deiberg beliggende Qvemborg Ejendom, som Ejeren Niels Jensen agtede at bortsælge. Foreløbigen maatte Commissionen bemærke, at denne Ejendom som stedse tilbage i Tiden og vil fremdeles blive et Tilholdssted for omvankende og fattige Personer, som især ved der at ligge i Barselseng have overfyldt saavel Skjern som Dejbjerg Sogne med Fattige, der for Tiden udgiøre Sognenes fleste Fattigbyrder og hvilke Byrder man kun seer Udvei til at faae indskrænkede, ved at kiøbe Ejendommen og nedrive Bygningen eller bortfæste samme paa Vilkaar, at Fæsteren ingen Omreisende maa huuse, i hvilken Hensigt Commissionen ogsaa sidste

* I 1831 så Korsholm, at en gårdmand betalte ydelsen.

Søndag ved Pastor Jordan og tvende Medlemmer havde givet Møde i Deiberg Præstegaard og var der blevet enige med Deiberg Fattigcommission, at man, under Forudsætning af Amtets Approbation, vilde afkøbe bemeldte Niels Jensen, der ligeledes sammesteds var tilstede, ovenmeldte Ejendom, for hvilken han forlangte 220 Rd. Courant, der skulde udbetales i 11. Decb. Termin d. A., hvilken Sum der skulde udredes med $\frac{1}{3}$ Deel af Deiberg Sogn og $\frac{2}{3}$ af Skjern Sogn.

Det saaledes skeete Tilbud blev nu forelagt den tilstedeværende Commissions samtlige Medlemmer, og de antog enstemmigen, skjønt Prisen er overdreven, at Sognet deraf i Tiiden vilde have Fordel, hvorfor den besluttede i Forening med Deiberg og Hanning Fattigcommission at indstille Sagen til Amtets Approbation, med tilføiet Begjæring, at man forudsaa de mange Indvendinger, der fra mange Beboere vilde møde, fordi Byrden ved Købet øjeblikkelig vilde blive trykkende, at Commissionen efter Hartkorn og Formue maatte paa sædvanlig Maade forfatte en Ligning over den af Sognet udredende Sum 146 R. 4 Mk. Court., der efter at have været fremlagt i 14 Dage, om nogen maatte fremkomme med Indsigelse, skulle indstille til Amtets Approbation. Dog skulde paagjældende Niels Jensen i Tilfælde af Købet fandt Sted, før Købesummen kunde udbetales, foreviise Commissionen om et aldeles ubehæftet Skjøde kunde meddeles.

Det bemærkes, at efter endt Kjøb skulde Skjern Sogn have den Andeel af Ejendommen, der ligger i Sognet, tilligemed heele Bygningen. Og Jordejendommen, der ligger i Deiberg Sogn, skal tilhøre Deiberg Sogn.

*Hertz. Jordan. Jeppe Engsig Niels Vandting.
Thomas Møller. Peder Frandsen.«*

Den 10. juni 1837 gav amtet sit samtykke til købet, og d. 16. aug. s. å. hedder det i forhandlingsprotokollen:

»I Medhold af Amtets Skrivelse . . . har Fattigcommissionen bortsolgt til Nedbrydelse Qvemberg Huus til Peder Lucassen for den Sum 9 Rdl. S. H. C. mod Forpligtelse at betale Pengene til Skjern Fattigkasse d. 11. Decb. 1837.

Det Huuset tillagte Ejendom er bortlejet til Søren Riber paa 10, skriver ti, Aar at regne fra 1ste Maj 1837 til 1ste Maj 1847 paa følgende Conditioner:

1) I de første 5 Aar har Leieren Søren Riber forpligtet sig til at betale i Leie af Ejendommen 8 Rdl., skr. otte Rigsdaler, S. H. C. De første 8 Daler at betale til førstkommende Michelsdag d. 29. September 1837 og for de øvrige 4 Aar erlægges betalingen til hver 1ste Maj. For de sidste 5 Aar skal Søren Riber betale i aarlig Leie 4 Rdl. S. H. C., som ligeledes betales til hvert Aars 1ste Maj.

2) Mark Ejendommen bortleies ham saaledes at han skal indtage et Bed aarlig og gjøde forsvarlig, som Fattigcommissionen har Ret til at eftersee om samme er gjort forsvarlig og deraf maa tages efter Giødningen 4re Kierver for hver Indtægt.

3) Ved sidste Aars Fratrædelse ved Maj Maanedes Begyndelse skal Ejendommen afleveres med et ordentlig Plougs Beds Gjødning som Fattigcommissionen skal besørge udkjørt, dog maa Gjødskan ikke være længere borte fra Ejendommen end Søren Ribers Sted.

4) Til Sikkerhed for denne Contracts Opfyldelse har Søren Riber at stille sit Huus og Ejendom i lovlig Pant, om Fattigcommissionen senere vil fordre det; og er iøvrigt Contracten forbrudt, saafremt Søren Riber ikke opfylder de indgaaede Forpligtelser i enhver Henseende.

5) Da Huuset Qvemberg er nedbrudt ene og allene for at undgaa, at ingen Familie maa bygge eller boe paa samme, saa er det en Selvfølge, at Søren Riber aldeles ikke maa bygge endog ikke det mindste Jordhuus samt hverken selv eller tillade andre at boe der.«

Ved et møde d. 12. decbr. 1837 blev købesummen udbetalt Niels Jensen Qvemberg. Deraf fragit efter tilståelse af Niels Jensen:

5 Rdl. S. H. C.*	til Hr. Consul Hertz.
2 Mark	» Mikkel Hedegaard.
1 » 8 Sk.	» Peder Frandsen.
1 » 12 »	» Peder Loftager Velling.
5 » 8 »	» Hans Jensen i Hanning

---

6 Rdl. 4 Mark 12 Sk. S. H. C.

Resten, 139 rdl. 5 mk. 4 sk., udbetaltes Niels Jensen, der selv kvitterede, medens Søren Riber underskrev til vitterlighed.

Ordningen af Kvembjerg-spørgsmålet synes for Skjern sogns vedkommende at være gået helt glat - dog måtte gårdmand Peder Schaarup overtage Søren Ribers forpligtelser med hensyn til jorderne i 1840. Anderledes

* Dvs. slesvig-holstensk courant.

i Dejbjerg-Hanning. Der blev lagt en ekstra-ligning for at dække sognenes udgifter ved købet af Kvembjerg-huset, ligningen var fremlagt offentlig nogen tid, ligesom fattigcommissionens vedtagelser var bekendtgjorte ved kirkestævne, uden beboerne havde gjort indsigelse mod købet. Men bagefter nægtede Hanning at betale og en del beboere indsendte en længere besværing over nævnte køb til amtet. Udpantningen, der var bestemt, blev nu udsat og erklæring indhentet hos commissionen.

I commissionens svar 20. febr. 1838 hedder det blandt andet: »Dette Sted, det saakaldte Natmandshuus, var beliggende paa Grændsen af Dejbjerg og Skjern Sogne, saaledes at kun et Par Fag tilligemed den mindste Deel af Jordeiendommen laa paa Deiberg Grund, den største Deel af Bygningen derimod tilligemed de fleste og bedste af Jorderne henhørte til Skjern. Ifølge Amtsresolution af 7. Decbr. 1827 blev det fastsat som Regel, at de i Qvemberghuus hjemmehørende til offentlig Understøttelse trængende Personer bør, som henhørende til begge Sogne, forsørges af Skjern og Deiberg-Hanning Fattigdistricter.

Efter begge Ligningers Approbation lod Skjern Fattigvæsen Bygningen nedrive. Den af Deiberg-Hanning tilkøbte Jordlod - hvorpaa Communen ved Skøde, thinglæst d. 14. Decbr. 1837 ved Bølling-Nørre Herreders Ret, erholdt retsgyldig Adkomst - blev, for ikke at henligge aldeles uden Nytte, foreløbigen paa eet Aar henleiet til en paa Vognberg Hede boende Mand: Søren Riber for 2 Rdl. H. C. . . . .«

I amtets decision af 27. febr. s. å. hedder det blandt andet: » - maa jeg tjenstlig have Commissionen anmodet om at tilkjendegive Klagerne, at Amtet anseer deres Besværing for aldeles ubeføiet, og har Commissionen derfor at drage Omsorg for, at de til Inddrivelsen ved anordningsmæssig Udpantning autoriserede Bidrag til Udredelse af Kjøbesummen for den omhandlede Ejendom uden videre Henstand inddrives . . . .«

Stauning sogn synes meget tidlig at være sluppet fri for at bære sin del af Kvembjerg-byrderne.

Da Sophie Jensdatter og hendes børn fra Kvembjerg i 1815 fik understøttelse af Dejbjerg sogn, vedtog fattigcommissionen samme steds at anmode Skjern og Stauning sogne om at bære deres del af udgifterne, og da spørgsmålet om Ane Cathrine Pedersdatters forsørgelsessted blev undersøgt i 1827, resolverede amtet den 29. maj s. å., at hun var »forsørgelsesberettiget i Qvemberg, som ligger i 3 Sogneskjel, saa skulle disse 3 Sogne:

Deiberg, Skjern og Stauning bidrage lige meget til hendes Forsørgelse, men at hun skal henvende sig til Commissionen i Deiberg, som tildeeler hende fornøden Understøttelse mod forholdsmæssig Godtgjørelse herfor.«

Men Stauningboerne var utilfreds med denne afgørelse. Vel var det muligt, at Kvembjerg-husets indgang havde ligget i Stauning sogn; men da sovekammeret lå inde på Dejbjerg-Skjern siden og man naturligvis måtte gå ud fra, at børnene blev fødte i sovekammeret, så kunne man i Stauning ikke indse, man der havde spor af juridisk eller moralsk forpligtelse med hensyn til rakerbørnene. Og så nægtede fattigcommissionen i skrivelse af 5te august 1827 til Dejbjerg fattigcommission pure at betale en skilling til nævnte kvindes underholdning!

Resultatet blev, at sognepræsten i Dejbjerg på et møde den 19. decbr. s. å. måtte fremlægge en ny amsresolution af 7. decbr., der bestemte, »at de i Qvemberghus hjemmehørende til offentlig Understøttelse trængende Personer allene bør forsørges af Skjern og Deiberg Fattigdistricter, da bemeldte Hus ligger i Skællet mellem Skjern og Deiberg Sogne.«

Men fattigcommissionens energiske formand, pastor T. N. Nielsen, opgav ikke ævret, han bombarderede såvel amtet som »det høje kongelige Cancellie« med forestillinger. Derom fortæller forhandlingsprotokollen følgende:

»Efter gjentagen Mindelse af 29. Julii d. A. (1833) angaaende Svar paa min i Qvemberg Sagen til Amtmanden under 1ste November f. A. indsendte Forestilling, erholdt jeg under 29de Aug. d. A. det Svar, at det maatte have sit Forblivende ved de foregaaende Resolutioner, thi besluttede jeg at indgaae ved Skrivelse til Cancelliet. Under 23de Septbr. 1833 skrev jeg da som følger, gennem Amtet, til det Høj Kgl. Cancellie:

»Paa Deiberg Hanning Fattig Commissions Vegne vover undertegnede Sognepræst underdanigst at andrage følgende for det høje Collegium: Paa den sydlige Grændse af Deiberg Sogn er beliggende et Huus *Qvemberg Huset eller Natmandshuset* kaldet, der beboes af en Familie af de saakaldte Natmændsfolk. Dette Huus har Jordejendomme i de 3 Sogne: Deiberg, Skjern og Stauning, ja efter et gl. Sagn ligger endogsaa Huset selv paa disse 3 Sognes Grund, og dets Beboere have fra gl. Tid Stolestader i alle 3 Sognes Kirker. At Sagnet, der er noksom bekjendt i den hele Omegn, vistnok har Sandhed for sig, udviser Deiberg Sogns ældste Fattigprotokol, der begynder med år 1732, hvor det udtrykkelig hedder, efter Opregnelse af Sognets øvrige Fattige, om et Par Natmandsenker: »De tvende

Natmænds Encher paa Heeden nafnlig Johanne og Marie som vel henhører til Schiern Meenighed, mens dog for saa vidt de endeel boer paa Deiberg Grund, endeel paa Schiern og Stauning Grund tilleggis efter Proportion her af Sognet« osv.

Ved min Tiltrædelse til Embedet forefandt jeg en Amtsresolution af 7. December 1827, der i Anledning af det opstaaede Spørgsmaal om Forsørgelsen af Qvemberg Husets Fattige (siden ovennævnte enkers død, i næsten 90 år, havde der ikke været tale derom) fastsætter som Regel, at de i Qvemberg huus hjemmehørende, til offentlig Understøttelse trængende Personer, bør forsørges af Skjern og Dejbjerg Fattigdistrikter.

Da Spørgsmaalet om Forsørgelsen af de i Qvemberg hjemmehørende allerede er af stor Vigtighed, og i Tiden endnu mere vil blive det, fordi hos de der boende Natmændsfolk, hvor omvandrende Løsgængere oftere i Fortiden fandt Tilhold, mange af disse Børn ere fødte der, og som efter deres 18de Aar let kunne falde Fødestedet til Byrde, androg jeg for Amtet, da hændelsesvis ovennævnte Oplysning i den gamle Fattigprotokol kom mig for Øje, i Skrivelse af 10. Septbr. 1832 paa, at Stauning Sogn, der beviislig i fordums Tid havde bidraget forholdsviis med Skjern og Dejbjerg til Forsørgelse af de i Qvemberg hjemmehørende, ogsaa fremdeles maatte bære fælleds Byrde med disse Sogne, men under 14. Septbr. s. A. udstedtes Resolution, at det skulde have sit Forblivende ved Resolutionen af 7. Decbr. 1827, fordi ifølge et fra Rentekammeret 1827 sendt Kort over Natmandshuset dets Jorder, hvilket Kort var afkopieret efter Rentek. Matrikulskorter, dette Huus befandtes at staae alene paa Skjern og Dejbjerg Grund, medens Stauning Sogns Grændseskjel kun kom Huset paa 1 Alen nær. Amtet havde tillige godhedsfuldt sendt mig Kortet til Efter-syn, tilligemed en ifølge dette af kgl. Landmaaler Lütken foretagne Brouillon, og viste det sig da, at efter dette som Norm antagne Kort ligger Natmandshuset, der udtrykkelig kaldes beliggende *paa Ganer Byes Mark i Skjern Sogn, med 19 Alen paa Skjern Sogns Grund, og kun med 2 Alen paa Dejbjerg Sogns Grund*; Forstue Ildsted, Beboelsesværelser osv. ligger alt paa Skjern Sogns Grund, medens de 2 Alen paa Dejbjerg Grund udgjøre Enden af en Loe eller Lade. Som Følge heraf androg jeg da atter under 1ste Novb. s. A. paa at, efterdi Grunden, hvorpaa Huset ifølge Rentekammerets Kort er beliggende, skal bestemme Forsørgelsesstedet for de i Qvemberg hjemmehørende, uden Hensyn til den gl. Fattigprotokols Udsagn, Dejbjerg Sogn da ogsaa maatte erholde Lettelse i Forhold til

Grunden, og ikke, da det kun har 2 Alen af Huset, bære lige Byrde med det Sogn, hvor de øvrige 19 Alen af Huset ligge, og det vovede jeg saa meget desto tryggere at haabe, da Fødestedet *stricto sencu* er *Skjern Sogn alene*, hvor Beboelsesværelserne alle ere; men under 29. August d. A. erholdt jeg til Svar, at Amtet ikke fandt sig foranlediget til at lade anstille nye Undersøgelser angaaende Qvemberghusets Beliggenhed, men det maatte have sit Forblivende ved Resolutionen af 7. Dcbr. 1827 og 14. Septb. 1832.

Da jeg finder det at være Embedspligt at forsøge den sidste Udvej til, om muligt at skaffe dette forarmede Fattigdistrict Lettelse i de Byrder, Qvemberg Huset allerede nu, og end mere i Eftertiden vil foranledige, indstiller jeg underdanigst Sagen til det Høj Kgl. Collegiums Afgjørelse, da, saavidt jeg veed, Lovgivningen ikke indeholder nogen Bestemmelse, hvorledes det med Hensyn til Fattigforsørgelse bør forholdes med dem, der høre hjemme i et paa flere Sognes Grund beliggende Huus, og det maatte være ønskeligt ved Cancellie Resolution at have en bestemt Regel for dette Tilfælde, hvorom der i Tiden maaske ogsaa andensteds kan opstaae Qvæstion.

Jeg vover derfor for det Høj kgl. Cancellie, ligesom forhen Amtet, i dette Tilfælde underdanigst at andrage paa, at enten Stauning, ligesom beviislig i gl. Dage, vedbliver lige med Skjern og Dejbjerg Sogne i . . . . Tilfælde at forsørge de i Qvemberg hjemmehørende eller ogsaa at Skjern Sogn, hvor Huset, paa en Ladeende nær, er beliggende, bærer i Forhold til Grunden, om ikke den hele Byrde, da det dog *stricte* talt er Fødestedet, saa dog den $\frac{19}{21}$ Deel eller for den nærmere Betragtning Skyld ved Refusionen, den $\frac{1}{10}$ Deel deraf tilsvares af Dejbjerg Sogn.

I det Haab, at det Høj Kgl. Cancellie vil indsee, at jeg ingen ubillig eller ugrundet Fordring gjør, henstiller jeg til naadigst Resolution. Fejler jeg i min Anskuelse i denne Sag, maa det undskyldes mig, at det er min virkelige, inderlige Overbevisning, jeg udtaler, naar jeg andrager paa ovenstaaende Alternativ som billigt og retmæssigt, hvad jeg har gjort i den bedste Mening, som et Forsøg til mine fattige Sognes Fordeel.«

Pastor Nielsens håb blev dog beskæmmet.

Cancellie resolutionen af 8. marts 1834 gav amtet medhold - »de i Qvemberg forsørgelsesberettigede skulle forsørges af Skjern og Dejbjerg i Forening.«

I en del år døjede de to kommuner nu med at ordne spørgsmålet vedrørende deres fællesfattige på en tilfredsstillende måde. Da blev man, på et fællesmøde i Dejbjerg præstegård den 28. maj 1844, enig om følgende ordning:

A. »Det tilkommer Skjern fremtidig, inden dets egne Grænses, at give Huusly til:

1. Jens Andersens Familie.
2. Mette Nielsdatter (forhen gift med Niels Qvembergs afdøde Søn Jørgen).
3. Jens Qvemberg.
4. En paa Lønborrggaard tjenende Datter af Niels Qvemberg.

Disse Fattige have at henvende sig til Skjern, naar Forsørgelsesplan lægges, ligesom i alle de Tilfælde, da de trænge til Hjælp, at søge Skjern Kirke og deres Børn Skjern Skole. - (Fattighjælpen deles med Deiberg, som tilforn).

B. Deiberg-Hanning sørger paa samme Vilkaar for:

1. Anders Frandsens Familie.
2. Mette Kirstine Andersdatter.
3. Niels Qvembergs Datter Mette.
5. Anders Christian Nielsen (N. Qvembergs Søn).«

Såre naturligt vendte man på nævnte fællesmøde tilbage til det gamle spørgsmål: Hvorfor skulle Stauning kommune ikke bære sin del af byrden, når Kvembjerg ejendommen dog havde ligget i de tre sogne? Og så vedtog man at indsende et andragende til amtet, »hvored anholdes om, at det ved en ny Undersøgelse maatte vorde oplyst, hvorvidt de ældre Resolutioner, som fritage Stauning fra at deltage med Dejbjerg-Hanning og Skjern i Qvemberg Fattiges Understøttelse fremtidig kunde begrunde denne Communes Rettighed til Fritagelse for denne Deeltagelse.«

Særlig forhippede synes de højere vedkommende ikke at have været efter at drøfte Stauning-spørgsmålet igen, thi først d. 10. febr. 1847 findes følgende notits i Dejbjerg forhandlingsprotokol:

»-ankom Herredsfogdens Skrivelse af 5tr s. M. hvori tilmeldes, at han af Amtet er bleven beordret til at anstille Undersøgelse om, hvorvidt det tilkommer Stauning at dele Forsørgelsen af Qvemberg Fattige med Deiberg og Hanning, samt forlanges herfra nogle didhen hørende Oplysninger.«

Videre hedder det d. 11. marts s. å.:

»Til Herredscontoiret besvaret Skrivelse af 10de Marts. Herredsfogden anmoder om at beramme en Dag til den af Amtet anordnede Undersøgelse om, hvorvidt Stauning skal bidrage med Deiberg og Skjern til Qvembergs Fattige. - - Givet Løfte om, at nogle af Sogneforstanderne skulle give Møde og medbringe de Documenter, som formeentligen kunne give Oplysning, samt foreslaet, at Almissem Anders Jensen af Vognberg indkaldes, som den, der ikke kan give den ringeste Underretning. - Bemærket, at den i Pastor Nielsens Skrivelse anførte Fattigprotokol ikke findes i Arkivet.«

Derefter indeholder Dejbjerg fattigprotokol intet om nævnte sag, men Bølling-Nr. herreds politiprotokol oplyser følgende om et forhør i sagen d. 9/10 1847:

Indstævnte Anders Jensen (Qvemberg) forklarede, at han »er 80 Aar gl., født i Qvemberghuset af Faderen Jens Jørgensen og Moder Mette Andersdatter. Til sit 20de Aar var han hjemme hos sine Forældre i Qvemberghuset, men efter den Tid har han ikke havt Ophold i Qvemberghuset.

Han har deels tjent og deels havt Ophold i et Hus, han har eiet paa Vognberg Byes Eiendom. I dette Hus, der nu er tilskrevet Fattigvæsenet, har han opholdt sig i de sidste 50 Aar. Vognberg Byes Ejendomme gaaer til Qvemberghuset. Qvemberghusets Beboere har hans Forældre sagt ham at have Stoleplads baade i Stauning, Deiberg og Skiern Kirker, men hvorvidt dette virkelig forholder sig saaledes, kan han ikke sige, da han af egen Erfaring ei veed noget herom. Derimod veed han, at der paa det Indelukke, som ligger sønden Qvemberg Huset og bruges af dette Huses Beboere har været opført et Huus, hvis Beboere havde Stolestade i Stauning Kirke. Mandens Navn var Søren Andersen og hans Kone og 2 Børn ligger begravet paa Stauning Kirkegaard. Dette Huus er for mange Aar siden nedrevet og tror Comp. at det er 50 Aar siden.

Søren Andersen hørte til Natmands Slægten og var Compts. Morbroder. Hvorvidt Qvemberghusets beboere ellers havde været begravet paa Stauning Kirkegaard ved Comp. ikke. Compts. Forældre have faaet Fattigkorn af alle 3 Sogne nemlig Skiern, Stauning og Deiberg. Dette Korn var imidlertid ikke noget Paalæg, som Sogneboerne var forpligtede at give dem, men hans Forældre fik omtrent 1 Fdk. Rug af hver Mand for anden Villighed eller Arbejd, han gjorde dem. Den ovenfor omfklarede Lukke, hvorpaa Søren Andersens Huus stod er tidligere benyttet af Qvemberg

Husets Beboere men eies nu af Stauning Sogn. Denne Lukke har Compts. Fader, medens han boede i Qvemberghuset, ladet indelukke ved en Mand i Stauning, der nu er død. Comparentens Fader søgte baade Stauning, Skiern og Deiberg Kirker, dog for det meste Stauning Kirke for hans Kones Skyld, der var tunghør og Præsten i Stauning talte højt, hvorimod Præsten i Deiberg talte sagte. Søren Andersen, Compts. Morbroder, var ikke født i Qvemberghuset men i Brøndum Sogn, sønden Varde. Det forhen omtalte Korn, som hans Forældre fik af alle 3 Sogne, fik de imedens han endnu var hjemme. Efter Compts. Faders Udsigende er den ofte omforklarede Lukke skænket ham |: Faderen :| af 3de Mænd i Stauning Sogn nemlig Mændene i Knudgaard, Bjerregaard og Sønder Vognberg, men videre, end hvad hans Fader herom har sagt, ved han ikke.

Det her omforklarede Qvemberghuus er ligeledes for 10 til 20 Aar siden nedrevet. Søndenfor det her omforklarede Qvemberghuus laae 3de Sten, hvilke bleve dengang betragtede som Skjelsteen imellem de 3 Sogne: Stauning, Deiberg og Skiern og laae disse Steen 3 til 4 Alen sønden for Huset. Ingen Deel af Huset laae sønden for disse Steen. De omforklarede Skjel Steen har Comp. endnu i Dag seet, og ere de paa samme Sted som de bestandige have været. Efter Skjellets Udvisende er der mere af Stauning Eiendomme til Qvemberghuset end det tidligere omforklarede Lukke. Hvorledes denne Jord er kommen til Huset veed han ikke uden at Skjellet skal vise, at det hører der til. Qvemberghuset har naturligvis ikke staaet paa den - tidt omforklarede Eiendom, der er Hede.«

Det var i 1847. Men derefter ser det næsten ud til, sagen er lagt hen en del år, indtil Dejbjerg-Hanning og Skjern sogneforstanderskaber tog fat igen i 1855.

Forhandlingsprotokollen for Stauning sogneforstanderskab oplyser derom følgende:

»1855 ¹²/₄ fremlagdes en fra Amtet gennem Herredsfogden tilsendt Skrivelse fra Deiberg-Hanning og Skjern Sogneforstanderskaber til Indenrigsministeriet, dat. 27. Febr. 1855, om at Stauning Sogn maatte tilpligtes at deltage med fornævnte Communer i Forsørgelsen af de Fattige, som hidrører fra Qvemberghuset, hvorover forlangtes Sogneforstanderskabets Erklæring.« Forinden, man afgav denne, ønskede man at få en udskrift af de forhør, herredskontoret tidligere havde ladet optage vedrørende denne sag.

»1855 ¹⁸/₆. Møde vedrørende Forholdene ved Vognberg med Hensyn

til den Parcel, som har været tillagt Qvemberghuset og i Anledning af Deiberg - Hanning - Skjerns Krav om Stauning Sogns Deltagelse i omtalte Udgifter.

Den 85aarige Aftægtsmand Chr. Mortensen af Knudsgaard forklarede, at den første Ejer af Sdr. Vognberg, som han kan erindre, er Christian Stephansen, saa en Landmaaler Lütken og en Kapt. Gyldenfeldt som Ejere af samme Gaard. Fra ældre Tid havde omtalte Jordstykke tilligemed nogle andre Stykker ligget i Fællesskab til Sdr. Vognberg, de 2 Gaarde: Knudsgaard, samt Øster Bjerregaard, hvilke 4 Gaarde havde foruden disse fælles Stykker hver sit afgrænsede Tilliggende af Jord og intet Fællesskab med de andre Byer eller Gaarde i Stauning Sogn. Under dette Fællesskabets Tid erindrers han, at dette Stykke Jord benyttedes af 2 Søskende Henrik og Ingeborg uafhængigt af Eierne af Qvemberg Huus, i hvilket han erindrers, at der samtidigt boede en anden Familie.

Den omtalte Eier, Landmaaler Lütken opmaalte og udskiftede i Fællesskab til de nævnte 4 Gaarde liggende Jordstykke, ved hvilken Udskiftning det her omhandlede Stykke Jord blev tillagt Sønder Vognberg, hvorefter den senere Eier, Kpt. Gyldenfeldt, udstykkede Gaarden og dette Stykke, som kom til at udgøre een Parcel |: vistnok Parcel Nr. 7 :| blev ved denne Leilighed paalagt Hartkorn og solgt til en Anders Christian i Qvemberg-Huus, efterat førnævnte Henrik og Ingeborg var døde. Alt det førnævnte erindrers han at maa være skeet før Aaret 1803.

Aftægtsmand Chr. Christensen af Fruergaard i Sønderby er 76 husker, at samtidig med Henrik og Ingeborg boede og benyttede et Stykke af Stauning Sogns Grund, boede i Qvemberg-Huus en Familie, som kaldtes Jens Rakker, ligesom de ogsaa begge erindre, at Henrik og Ingeborg søgte Stauning Kirke, medens Jens Rakker søgte Deiberg Kirke.«

Dejbjerg - Hanning og Skjern sogneforstanderskaber holdt et fællesmøde i Dejbjerg fattighus den 7. februar 1856 for at drøfte sagen, og man enedes da om, »efter Indenrigsministeriets Skr. af 10. Dec. 1855, at fremme Sagen, saaledes at Spørgsmalet om Stauning Sogns Forpligtelse til at deltage i Forsørgelsen af de fra Qvemberg stammende Individer skulde underkastes Domstolens Afgjørelse.«

Man søgte Amtet om at måtte få fri proces og af forhandlingsprotokollen (Dejbjerg) ses det, at procurator Krarup i Ringkøbing skulle føre sagen for Dejbjerg-Hanning og Skjern; men senere omtales processen hverken i Dejbjerg-Hanning, Skjern eller Stauning sognes forhandlings-

protokoller, og jeg har ligeledes forgæves eftersøgt sagen i Bølling herreds justits- og politiprotokoller for 1856-57, men det hedder i traditionen, at Stauning blev frifunden, og det viser fattigregnskaberne også må være tilfældet.

I efteråret 1867 foreslog Skjern sogneforstanderskab, at man skulle ophæve fællesskabet og dele de fællesfattige; men det ville Dejbjerg-Hanning ikke gå med til. Atter, den 23. januar 1868, forelå der et forslag fra Skjern i samme retning, og da svarede Dejbjerg-Hanning: »man vilde tage Sagen under nøjere Overvejelse, naar der forelaa et detailleret og motiveret Forslag.«

Den 13. oktober 1868 indeholder forhandlingsprotokollen for Dejbjerg følgende: »Skr. af 11. Septb. 68 fra Amtet angaaende de Fællesfattige, at Kommunen skal oplyse, om der eksisterer nogen lovlig Overenskomst mellem Skjern og Dejbjerg-Hanning, hvorefter Forsørgelsen bliver en Fælleddssag; men uden en saadan Overenskomst vil enhver af Qvembjergfolkernes Efterkommere efter sit 18. Aar være forsørgelsesberettiget enten i det Sogn, hvor han er født eller hvor han senere ved 5aarigt Ophold maatte have erhvervet sig Forsørgelseshjem, hvilket formentlig vil være Dejbjerg.

Som Sagen nu er, kan Amtet ikke se rettere, end at det hele Fælledsskab beror paa en Misforstaaelse idet man har antaget, at Efterkommerne af de i Qvemberghuset fødte maatte vedblive at være Fælledsfattige, hvilket imidlertid ikke er Tilfældet med mindre særlige Bestemmelser ere trufne.

Amtet anmoder Sogneraadet om nøje at undersøge Sagen, da det (Amtet) maa antage, at Skjern ikke har været pligtig at refundere Dejbjerg-Hanning Halvdelen af det til de saakaldte Fælledsfattige udredede Beløb og venter Amtet Sogneraadets nærmere Erklæring. Forsaavidt Fælledsskabet alene grunder sig paa, at Qvemberghuset laa i begge Kommuner, da omfatter dette Fælledsskab ikkun de Personer, der enten ved Fødsel eller 5aarigt Ophold i bemeldte Huus haver dersteds erhvervet Forsørgelseshjem, men vedkommer ikke disses Efterkommere. Uden Overenskomst vil der, naar disse Personer ere døde, ikke længere være Tale om noget Fælledsskab.«

Sognerådet henviste i sit svar til, hvad der var anført i forhandlingsprotokollen om mødet d. 28/6 1844. Så gik der et par år hen igen med tvisten contra et pro. Med en amtsskrivelse til Dejbjerg sogneråd af 13/2

1871 fulgte genparten af tvende ministerielle resolutioner af $\frac{8}{2}$ 1834 og $\frac{2}{3}$ 1839 vedrørende Kvembjerg-spørgsmålet samt en ny af $\frac{14}{2}$ 1871. Amtmanden udtrykker ved denne lejlighed sin forbavselse over, at hverken Skjern* eller Dejbjerg-Hanning har været bekendt med resolutionen af $\frac{2}{3}$ 1839, hvorved spørgsmålet om Kvembjergfolkernes Børn allerede er afgjort. Cancelliets resolution af $\frac{2}{3}$ 39 slutter:

»I denne Anledning skulde man til behagelig Efterretning og videre Bekendtgjørelse herved tjenstlig meddele, at den hidtil for Forsørgelsen af de i Qvemberghuset fødte Individuer etablerede Regel efter Omstændighederne ogsaa maa gjelde for disses Børns Forsørgelse efter deres fyldte 18 Aar, men at det iøvrigt overlades Commissionen for vedkommende Sogns Fattigvæsen, paa Hr. Amtmandens nærmere Approbation, at træffe Forening angaaende Byrdernes Fordeling i Fremtiden.«

Medlemmerne for Dejbjerg-Hanning tilbød husveje og ildebrændsel til Søren Jensens, Christen Jensens og Hans Andersens familier for en betaling af 35 rd. for hver familie for året 1872. Skjern fandt, at det var for meget af hensyn til lokalernes simple tilstand og hævdede, at de fattige selv kunne bjærge brændselet hjem. På den tid opholdt førnævnte Jørgen Chr. Jensen sig med kone og 4 børn i Skjern fattiggård.

Endelig blev Skjern og Dejbjerg-Hanning sogneråder i et fællesmøde i Hanning Hedegård d. $\frac{17}{2}$ 1872 enige om ophævelsen af fællesskabet vedrørende Kvembjergfolkene således, at Skjern kommune fremtidig skulle sørge for nedennævnte familier med børnene til deres 18 års fylde:

Jens Andersen og hustru.

Jørgen Chr. Jensen med familie.

Jens Jensen med familie.

Niels Jensen med familie.

Thomassine Andersen med barn.

Mette Nielsdatter og sammes søn, der på den tid opholdt sig i Ribe.

Dejbjerg-Hanning skulle så fremtidig forsørge:

Anders Frandsens enke.

Søren Jensen med familie.

Christen Jensen med familie.

* Resolutionen er dog indført i Skjern sogns forhandlingsprotokol i en afskrift af amtmand Tillisch's skrivelse dateret $\frac{7}{3}$ 1839.

Frands Andersen med familie.

Mette og Ane Andersen (Anders Frandsens døtre).

Mette Kirstine Andersens søn, Anders Christian, der på den tid opholdt sig i Brande.

Opgørelsen skulle træde i kraft fra den dag, amtet approberer samme. Det ene sogn fik 27, det andet 25 individer. Om nævnte møde, hvor man blev enige om fællesskabets ophævelse, har nu afdøde lærer Plauborg, der den gang var sognerådsformand i Dejbjerg, medens Therkel Christiansen var formand for Skjern sogneråd, fortalt mig følgende: Man holdt møde i Hanning Hedegård og var delt i to stuer for at foretage delingen. Da det hold, hvortil Plauborg hørte, var færdig med sin plan, morede de dem med »o draw stak« om, hvilken kommune, der skulle have Jørgen, den værste af Jens Andersens sønner, og det hold, der hørte til, af den delte kjæltringflok. Pæ Kristian i Albæk Mølle skulle trække. Han spyttede tre gange i hånden og trak så Jørgen for Skjern. Kort efter kom det andet hold, der ikke så let havde fået deres sager i orden, og da dette syntes godt om udfaldet af første holds ordning og lodtrækning, så enedes man om at godkende samme.

Som prøve på, hvor hårdt natmændsfolkene tyngede på Dejbjerg-Hanning kommuners budget, gengives her et uddrag af disse sognes for-sørgelsesplan 1836. Den samlede budgetterede udgift til fattigvæsenet var nævnte år: 140 Potter sød Mælk, 21 Td. 6 Skp. Rug, 16 Td. 5¹/₂ Skp. Byg, 88 Pd. Smør og 30 Rdl. Courant.

II Klasse:

4. Peder Pedersen Kjær, et fader- og moderløst Barn, 14 Aar, kan ved Sommertjenesten tjene Vinterføden. I Kost indtil Mikkelsdag hos Niels Jensen Kjerkegaard.
5. Christen Pedersen Kjær, den forriges Broder, 11 Aar, indlejet hos Hans Christensen paa Dejbjærglund for 6 Skp. Rug og 4 Skp. Byg.
6. Ane Cathrine Pedersdtrs., uægte Barn, 8 Aar gl., indlejet hos Christen Jensen paa Uglberg Mark for 6 Skp. Rug og 5¹/₂ Skp. Byg.
7. Sammes andet uægte Barn, 6 Aar gl., hos Laust Gjødese i Bølling, der tillige klæder det, for 1 Td. 4 Skp. Rug og 1 Td. 3 Skp. Byg.
8. Sammes tredje uægte Barn, 1³/₄ Aar, indlejet hos Morten Kjelstrup, der tillige skal klæde det, for 1 Td. 2 Skp. Rug og 6 Skp. Byg.

9. Mette Marie Pedersdatters uægte Barn, 6 Aar, indlejet hos Christen Elkjær, der tillige skal klæde det, for 1 Td $\frac{1}{2}$ Skp. Rug og 1 Td. $\frac{1}{2}$ Skp. Byg.
10. Jørgen Chr. Andersen Qvembergs Enkes 3 Aar gl. Barn, indlejet hos Niels Qvemberg, Moderen klæder det, for 6 Skp. Rug og 2 Skp. Byg.
11. Sammes $\frac{3}{4}$ Aar gl. Barn, indlejet hos samme Mand, Moderen klæder det, for 1 Td. 4 Skp. Rug og 6 Skp. Byg.
14. Laust Tambours Christen, 16 $\frac{1}{2}$ Aar, confirmeret, forsørges i Vinter ved Omgang.
15. Anders Qvembergs Niels Christian, 13 Aar, forsørges ved Omgang.

III Klasse:

20. Laust Tambours Enke, 53 Aar, har et Barn at forsørge, kan tjene lidt ved Binden og Spinden, faaer til Hjælp til Føden 5 Skp. Rug, 4 Skp. Byg og 6 Pd. Smør.
21. Else Jensdatter Qvemberg, 50 Aar, har 2 Børn at forsørge, faaer til Hjælp 6 Skp. Rug, 6 Skp. Byg og 6 Pd. Smør.
22. Else Sophie Jensdatter Qvemberg, 65 Aar, har god Helbred efter sin Alder, faaer til Hjælp 3 Skp. Rug, 3 Skp. Byg og 4 Pd. Smør.
24. Anders Jensen Qvemberg, 61 Aar gl., har Kone og 1 Barn hjemme, faaer til Hjælp 1 Td. 4 Skp. Rug, 4 Skp. Byg og 8 Pd. Smør
26. Jens Andersen Qvemberg, 31 Aar, er vel tillige med Kone raske og arbejdsfør, men har 3 Børn, faar i Aar paa Grund af den dyre Tid til Hjælp til Føden 4 Skp. Rug, 2 Skp. Byg og 2 Pd. Smør.

Niels og Jørgen Rakker.

Medens vi i det foregående særlig har villet give en fremstilling af Kvembjergernes forsørgelsesforhold, vil vi nu i det følgende sysle med deres familieforhold, deres biografi.

I bd. I, s. 121, har vi hørt om Dejbjergs første, eller dog først kendte natmændsfolk, *Niels Clemmensen*, og dennes søn *Jens Nielsen*, der sammen med Karen Christensdatter blev dømt ved Hammerum herreds ret 1745. Det fremgår af forhørene, at Niels Clemmensen boede i Leding by, Dejbjerg sogn, og når det i omtalen af Jens Nielsen hedder: »Deyberg-Huus, som Arrestanten er fra og boede«, da kan man vel gå ud fra, at Rakkerkullen i Kvembjerg ikke eksisterede, medens disse var i Dejbjerg.

Det må være om nævnte Niels Clemmensen, at Christen Simonsen* har fortalt følgende:

»Den første Rakker her ved Kvemborg var en Underofficer, der hed Niels. Hans Kone døde, og de havde to Sønner paa seks og otte Aar. Dem vidste han ingen Raad til at forsørge, og sætte dem i Opfostringshuset** paa Kongens Regning nænnede han ikke, thi saa skulde de tjene Kongen alle deres Dage, saa foretrak han at rømme med Børnene. Han var i hans Uniform med Kaarde ved Siden. Da han kom her i Aanum Sande, blev han tre Militær va'r, der kom efter ham. I hans store Angst saa han, der laa en flaaet Helmos ved Siden. Den gik han hen og parterede med hans Kaarde. Da de tre saa det, vendte de og gik tilbage. Nu var han jo Rakker. Han gik omkring og gjorde Akkord med Beboerne i Stauning, Dejbjerg og Skjern om at sætte et Hus paa Skellet mellem de tre Sogne. Det blev gjort ved de tre Sognes Hjælp paa den Betingelse, at Niels skulde forrette deres Rakkerarbejde for en ordentlig Betaling. Det var jo langt bedre for folk end før, da de skulde have alt det Rakkerarbejde udført af de omløbende.

Niels var en kraftig Mand og dygtig. Han forrettede alt for Folk, som de forlangte, med Tilfredshed. Nu manglede han hverken til Føde eller Klæde til sig og Drengene; men han manglede en Kone, der kunde lære Drengene noget, som han ikke kunde faa Tid til; thi ingen vilde tage sig af dem eller have dem at tjene. En Pige fra Letter var i Heden at plukke Lyng. Niels gik og hjalp hende. En Dag, da de i Letter spiste Middagsmad, kom Niels og forkyndte, at Pigen var tyk ved ham, og han vilde ægte hende. Saa tog Manden og skar en Flig af Dugen foran Pigen. Hun sagde straks grædende, at nu kunde hun se, at hun var foragtet. Saa bejaede hun at ægte ham, og de blev viet. Hun var ham behjælpelig med alt og lærte Børnene det bedste, hun kunde.«

Chr. Simonsens fremstilling er en del påvirket af tidens tand og fantasien. Jeg tror ikke, Niels Clemmensen har boet i de tre sognes skel, og historien med den afskårne flig af dugen stemmer dårligt med, at bønderne helt op til det 20. århundrede ikke brugte dug, uden ved meget høj-

* Født i Stauning 1797. En del af hans fortællinger har han fra sin oldefader.

** Den 18. maj 1620 udgik der til lensmændene i Jylland kgl. brev om, at alle drenge og piger i alderen 12—14 år, der løb om og tiggede og intet havde at leve af, skulde sendes til tugthuset i København (Kancelliets brevøger 1616—20). I et mandtals register fra 1622 (Børnehusets regnskaber 1621—24, Rigsark.) har jeg fundet: »fra Bouglinng Lenn Casper Lauridsen udi Simmen Carbonns Bommersieve veffuers Cammer«. Antagelig er nævnte Casper én af de opbragte kjærlingsbørn fra Vestjylland.

tidelige lejligheder. Og at pigen skulle have haft tallerken er også utænkeligt, eftersom man almindelig klarede sig uden sådanne, eller man brugte en træbrik. Sådant var forholdene i Vestjylland langt hen i sidste halvdel af forrige århundrede; men i hovedtrækket passer historien om Niels vel nok.

Ikke længe efter, at Jens Nielsen (J. Rakker) havde forladt Dejbjerg, træffer vi en ny mand, *Jørgen Christensen*, i natmandseembedet.

Chr. Simonsen fortæller, at Jørgen »Loddel«, der tjente i Aanum, ville rømme for at undgå krigstjenesten, og da man satte efter ham og var nær inde på ham, søgte han hjælp hos en rakker, der stod og flåede en helmus nær Kjelstrup. Og da forfølgerne så, at Jørgen hjalp rakkeren, vendte de tilbage.

Gamle Laurids Korsholm har derimod fortalt, at Jørgen »Rakker« flyttede til Dejbjerg fra Outrup ved Varde, og at Jørgens kone var fra Forum.

Utænkeligt er det ikke, at Jørgen kan have været en almindelig bondekarl, der kom ind på rakkeriet for at undgå militærtjenesten, som Chr. Simonsen fortalte. Der er dog heller intet i vejen for, at han kan have boet i Outrup og siden være flyttet til Dejbjerg. Sikkert er det, at der var nært slægtskab mellem rakkerne i Dejbjerg, Outrup, Bryndum og forresten også med Rind-rakkerne i ældre tid.

Endelig er der jo den mulighed, at der i overleveringen er sket en forveksling med efterfølgeren, Jens Jørgensen, hvis kone netop var fra Forum.

Om Jørgen Christensens Familieforhold giver Dejbjerg sogns kirkebog kun følgende oplysninger*:

»1732 d. 18. Maj blev døbt i Deiberg Kirke Jorgen Christensen af Qvemberg hans Drengbarn og blev kaldt *Niels*. Fremstillet til Daaben af dend gamle Kone i Qvemberg, navnlig Johanne. Faddere, Monsieur Kra-rup paa Deiberglund, min Kone, Sophie Povelsdatter, ærbaarne Jomfru Marie Stauning, Degnen Peder Winther.«

Naar Niels Clemmensen nævnes op og hans enke bærer barnet, kunde man tænke sig, at Jørgen var gift med en datter af disse folk. Iøvrigt er det jo fint selskab, rakkerfamilien var kommen i ved denne lejlighed. Ved deres næste barnedåb får man indtryk af, at man har haft vanskelighed med at skaffe faddere, eftersom det i kirkebogen hedder:

»1734 d. 8. Dec: blev Jørgen Christensøns Søn af Qvembiereg hiemme-døbt med Navn *Jens* fremstillet derefter i Deiberg Kirke Dm: p: Cir-

* Den ældre kirkebog vedrørende dødsfaldene er desværre gået tabt.

cumcision: Cristi. Faddere vare de som af Menigheden offentlig kunde formaas at fremtræde. En af Moderens Paarørende bar Barnet. « Det var med andre ord en rigtig rakker-barnedåb, hvor man ser såvel Præstens som Menighedens modvillie overfor disse »uærlige« mennesker - ikke engang navnet på den kvinde, der bar barnet, bliver indført i kirkebogen.

Sidste gang man får noget at vide der om denne generation er i 1737: »D: 28: Jan: blev Nat Manden Jørgen Christensens Barn formedelst Svag-
hed hjemmedøbt og kaldet *Povel*, strax der efter død.«

I 1749 var Jørgen Natmand fra Dejbjerg forlover for sin datter, Anne Marie Jørgensdatter, der blev trolovet i Nr. Nissum med natmand Jørgen Eriksen Kolle. Pigen må være født mindst en snes år før (ca. 1730), men hvor, om i Dejbjerg, ved jeg ikke.

Laurids Korsholm har fortalt følgende træk: »Jørgen Rakker havde Ord for at ville røve og slaa Folk ihjel, og der er sagt, at den daværende Ejer af Dejbjerglund tog ned i Bakken tilligemed to af sine Karle og lod stikke Ild paa Kvembjerghus og brændte det af over Rakkeren. En Mand, Terkild Old, fra en Gaard i Skjern rejste en Gang ved Nattetid forbi Kvembjerghus, stod af sin Hest og holdt an ved Vinduet, idet han foregav, at han var vildfarende og bad om Vejviser. Da stod Ejeren op og førte ham ad en Mosevej; Terkild, der havde 2 eller 3 Mands Styrke, mærkede Uraad, greb da Rakkeren med sin Kæmpenæve og spurgte, om han kendte Terkild Old. Da var der intet i Vejen.«

Jens Jørgensen Kvembjerg.

De næste rakker, vi træffer i Kvembjerg, er Jørgens søn, *Jens Jørgensen* eller *Jens Kvembjerg*, der blev døbt d. ⁸/₁₂ 1734. Han skildres som en flittig og ærlig mand. Da Jens Kvembjergs tre ældste sønner blev gamle nok, ville han gerne have disse opført i reserve-rullen. Men cancelliets svar ³⁰/₃ 1793, til krigs- og land-commissairen i det søndre jydsk distrikt, gik ud på, at man ikke kunne tilråde at optage natmandsbørn, »saalænge disse tog Del i Forældrenes Haandtering, da Soldaten, efter den alm. Fordom, som, skjønt ugrundet, dog med Varsomhed maa behandles, neppe vil finde sig i at gjøre Kammeratskab med Folk af dette Slags etc.«

Chr. Simonsen har fortalt følgende træk om ham: »Han kom en Morgen ind til C. Hahnes i Hee. »Du er tidlig paa Færde.« »Da kom jeg sildig hjem fra Brejning i Aftes. Der oppe tog jeg Huden af atten Helmoser, aad

atten Melmader og drak atten Dram. « Han havde mange Børn. De kunde jo ikke faa Tjeneste, tiggede ikke og stjal heller ikke med Faderens Vilje. Jens Jørgensen var tjenstvillig mod enhver. Naar Børnene gik med deres Mælkekande, fik de den fyldt uden at tigge og mangan Gang en Klat Smør til. Hans Kone var af de omløbende Rakkere og besad ikke saadan Dygtighed og ædel Tænkemaade, og det var Skade for Børnene. Min Fader tjente i Skjern og gik til Dejbjerglund tillige med de andre til Hove. De gik flere Gange om Morgenen derind og tændte deres Pibe. Jens kom med hans Tobaksdaase og sagde til en af Børnene: »Hent du Ild!« Det træffede til, at han holdt Morgenbøn med Børnene.

Om Somrene og Efteraarene handlede han med Hellmoser. Undertiden tog han til Markeder med flere i Kobbøl. Mellem Markederne satte han Helmoserne herved paa Mærskens og ingen modsatte ham det. Hans Navn J. N. (Jens Natmand) var klippet paa den venstre Side meget stort. Han var akkorderet med de fleste Gaardmænd, at erholde aarlig en Kvart Skæppe Rug og af de mindre Byg for at skære deres Kalve, Lam og Grise; Men Helmosflaen fik han særskilt Betaling for. Han var ogsaa som Dyr-læge. Han gav Folk mange gode Raad med en lille Bekostning. Huset var fra først af maadelig, og nu vilde det falde. Og saa blev der bygget norden for paa Dejbjerg Hede, og saaledes blev Stauning fri for de Folk.«

Jens blev gift med *Mette Andersdatter* af Hedehus, Bryndum Sogn ved Varde. Hun var datter af natmand Anders Nielsen og blev døbt Marie renselsesdag 1747. Parret fik en mængde børn - ifølge tradition 19 - hvoraf jeg i kirkebøgerne har fundet følgende 14:

»1765 - - Jens Qvembergs Barn døbt og kaldet *Sophia*, baaren af velærværdige Hr. Bangs Kiereste. Vidner: Velædle Sr. Krarup fra Deiberglund, Jens Jacobsen af Gammel Deiberg, Degnens Hustrue, Jens Vognbergs Datter og Christen Vognbergs Pige.

1767 Nye Aars Dag Jens Qvembergs Barn døbt og kaldet *Niels*, baaren af Degnens Hustru. Fad: Jens Knudsen, Jens Jacobsen, Jens Ladefoged, Madame Bang og Marie Jacobsdtr.

1768 Dom: 3tia post Paschat: Jens Qvembergs Søn *Jørgen Christian* døbt, baaren af Madame Ramsings Søster. Vidne Christen Møller, Morten Kiærgaard, Morten Svingel, Mads Lyagers Hustru og Maria Ledding. (Han kom til Ramme ved Lemvig).

1769 Onsdagen d. 21. Martii, Jens Qvembergs Barn døbt og kaldet *Else Margrethe*, baaren af Degnens Datter, Anne Margrethe, th. paa Slumstrup.

Fadd. Niels Jacobsen Skrifverkarl ibd., Frands Alkiersig, Jens Skindbergs Hustru og Ane - - - th. i Præstegarden.

1771 Dm.: Stia p: Trinit: d. 16. Juny Jens Qvembergs Barn døbt og kaldet *Andreas Christian*, baaren af Morten Kiærgaards Hustru o. s. v. Det synes at være denne søn vi senere træffer under navnet Anders Jensen eller A. Qvemberg. (Se s. 50).

1773 Dm. jubilate d. 25. April blev *Else Sophie* døbt. (Se s. 71).

1775 d. 15. Jan. blev *Christen* døbt. (Se s. 75).

1777 d. 19. Maj blev Jens Qvembergs og Hustru Mette Andersdtr.s Datter *Mette Marias* Daab confirmeret. (Se s. 90).

1779 d. 16. Maj blev *Jens* døbt.

1780 d. 24. Juni blev Nat Manden Jens Jørgensen og Hustru Mette Andersdtr. deres Datter *Sophie* døbt. (Se s. 76).

1782 d. 1. April blev Sønnen *Niels* døbt. (Se s. 28).

1784 d. 29. Aug. blev Sønnen *Christian* døbt.

1786 d. 10. Septb. blev Datteren *Elses* Daab confirmeret. (Se s. 78).

1790 d. 5. Decbr. blev Natmanden Jens Jørgensen og Mette Andersdtr.s Datters Daab confirmeret. Hun var hjemmedøbt *Ane Kierstine*.« (Se s. 99).

Jens Rakker druknede, vistnok omkring 1795 i Vonå mellem Holmsland og Ringkøbing og hans enke, Mette Andersdatter, giftede sig atter ca. 1803 med en *Anders Chr. Andersen*, der efter Korsholms, vist fejlagtige meddelelse, skal være kommen fra Rind eller Snejbjerg. Kun en enkelt gang har jeg truffet Anders Chr. nævnt; sammen med Abelone Jensdatter havde han datteren Johanne Marie, der blev født i Snejbjerg på moderens omstrejfen i 1796, og som siden levede sammen med Pæ Chr. Strudal.

Om Anders Christian fortalte Korsholm, at han kørte med to små gule heste, og at han var dårlig gående, hvilket kom af, at han, under et mislykket overfald på en kræmmer, fik sine sener skårne over i Hambreddeerne.

Da Mette Andersdatter var død, hun blev begravet i Dejbjerg d. ¹⁰/₂ 1810, giftede Anders Chr. sig den ²⁷/₁₀ s. å. med ungpige *Christiane Jørgendatter* fra Rind. Hun var en datter af Jørgen »Mæster« og Mette Kierstine. Parret fik en søn, der den ³¹/₇ 1811 blev hjemmedøbt og kaldt *Jørgen Chr. Andersen*, og den ²⁹/₃ 1813 fik *Christiane* atter en søn, der blev nævnt op efter faderen, som døde den ⁴/₄ s. å., 38 år gammel. Sidste barn døde et halvt års tid efter og næste år blev *Christiane* gift med *Niels Jensen Kvembjerg* - trolovede den ²⁷/₈ og viede den ¹⁶/₁₀ 1814.

Niels Jensen Kvembjerg.

På folketællingslisten 1834 er Niels Jensen opført som husmand og glarmester, 54 år. Hans kone Christiane Jørgensdatter er 47 år og de har da følgende børn hjemme: *Jens Nielsen*, 17 år; *Mette Nielsdatter*, 15 og *Mette Kirstine Nielsdatter*, 13 år gammel.

Efter at »Stamhuset Kvembjerg« var bleven ophævet, dvs. nedbrudt, i december 1837, flyttede Niels Kvembjerg en tid til Gjellerup ved Herning. Hans kone var død ¹⁸/₂ 1837, og nu søgte han erstatning for tabet ved at spille kærest med Else Sophie Caspersdatter, og da han ikke kunne få hende, med Mette Nielsdatter.

Føromtalte Anders Christian og Christiane Jørgensdatter i Kvembjergs søn, Jørgen Chr. Andersen, var bleven gift med en *Mette Nielsdatter*, der var født i Dejbjerg og døbt der den ¹/₁₁ 1807. Hendes forældre var Else Sophie Jensdatter fra Kvembjerg og natmand Niels Jensen fra Ryde.

I 1833 var Jørgen Chr. og Mette indsidder i Kvembjerg, men i 1834 boede de i et hus i Vognbjerg. Han er på folketællingslisten opført som »foregivet glarmester«, 23 år, og hun som væverske, 29 år, og da har de et barn, *Karen Kirstine Jørgensdatter*, på et år hos sig. Næste år bliver Jørgen soldat og da dør han i København.

Særlig eksemplarisk var Mette just ikke. Den ¹⁸/₁ 1839 kommer hun til Skjern sogn, hvor hun bliver anvist ophold ved at gå på omgang hos forskellige beboere - »disse godtgjøres 1 Døgn ved næste Omgang, fordi hun har et Barn med sig.«

Fattigprotokollerne giver følgende oplysninger om Mette og hendes forhold:

»Da Foreviserinden heraf, Mette Nielsdatter, forsørgelsesberettiget i Dejbjerg og Skjern, er ankommen hertil fra Linknud Sogn efter egen Tilstaaelse, fremsat i Vidners Paahør, besvangret med sin afdøde Mands Stedfader, Niels Qvemberg, og har begjæret Optagelse her i Fattigdistrictet, saa tillader jeg mig ærbødigt at bede Deres Højvelbaarenhed bestemme, om det tilkommer vort Sogn hendes og fremtidigen Barnets Forsørgelse, eller om ikke Skjern kunde paalægges denne Forpligtelse.

Deiberg Præstegaard, d. 4. Jan. 1839.

S. C. Langsøe.«

Amtet skrev til fattigkommissionen i Skjern om sagen, og denne afgav følgende erklæring: »- Skjern ville, naar den forpligtes dertil, yde Bidrag

som hidtil er sket til den Qvembergske Familie, men kan ikke antage Mette Nielsdatter i Sognet.«

Imidlertid kom Mette skiftevis på omgang i Skjern og Dejbjerg, og så skulle man have opklaret, hvor hendes barn var forsørgelsesberettiget. Man skrev i den anledning til Lindknud med forespørgsel, om Mette ikke havde fast tjeneste der i sognet 10 måneders dagen, før hun den 25. maj d. å. gjorde barsel. Men pastor Tolstrup i Lindknud gjorde, i skrivelse af ^{16/10} 1839, »opmærksom paa, at saadant ikke har fundet Sted. Vel har hun benævnte Tid opholdt sig i Lindknud Sogn, hvor hun til ubestemt Tid sad til Huse, mod en vis Deel af de Potter, hun forfærdigede, tilhørte Husets Ejer; men hun har ingensinde været fæstet bort for fast Løn paa bestemt Tid. Altsaa ikke havt fast Tjeneste - -«.

Den ^{9/3} s. å. ansøgte Niels Kvembjerg kongen om tilladelse til at måtte ægte sin afdøde stiftsøn Jørgen Christian Andersens Enke, Mette Nielsdatter, fattigkommissionen i Dejbjerg blev i den anledning afæsket en erklæring og der medfulgte afskrifter af forhør ved Hammerum herreds og Bølling Nr. herreds ret samt en attest fra provst Hübertz i Gjellerup af ^{14/9} 1839. Sidste lød:

»Niels Jensen Qvemberg, der i en kort Tid boede i Bjerregaard i Gjellerup Sogn, men som sidste Maj har overladt sit Sted til Beboelse af anden, og siden den Tid har selv opholdt sig andetsteds, har forhen forlangt af mig at ægtevie sig til en Pige, Else Sophie Caspersdatter; og da samme Forlangende ej blev opfyldt formedelst Mangel i Attesterne, har han senere forlangt at ægtevies med sin afdøde Stedsøns Enke, Mette Nielsdatter af Lindknud Sogn. Men da baade samme Mangel som forhen, nemlig for Mandens Vaxination, endnu er tilstæde, og da intet lovligt Beviis er fremlagt for nævnte Enkes første Mands Død, lige saa lidt som Tilladelse til at ægte sin Stiftsøns Enke, og desuden hverken Manden opholder sig her i Sognet, eller Fruentimmeret enten er eller vides nogensinde at have været her i Pastoratet - saa har jeg været nødt til at nægte den begjærte Indskrivelse til Ægteskab -«.

Videre melder Dejbjerg protokollen:

»Den 14. Marts mødte Niels Qvemberg og Mette Nielsdatter i Præstegaarden for at meddele Oplysning om, hvorvidt førstnævnte kunde betragtes som henhørende til Gjellerup, og om sidstnævnte ikke havde været der, og fandtes det da, efter deres Opgivende, at Niels Qvemberg havde

boet paa den af ham tilhørende Andel af Bjerregaard, som han 2. Pintse-
dag 1837 havde tilkjøbt sig af forrige Eier, Jørgen Frederik Caspersen,
indtil Maidag 1838, da han paa et Aar bortleiede Stedet til Niels Andreas
Dynesen, hvorefter han, uden at flytte Skudsmaal, var rejst til Hostrup,
Øse Sogn, og flere andre Steder, indtil han, mellem Mikkels- og Mortens-
dag forrige Aar vendte tilbage til Gjellerup i Følge med Mette Nielsdatter
blev nægtet Altergang af Provsten paa Grund af at han ikke opholdt sig
i Sognet, og henviist til Deiberg - nægtet den Huuslejlighed, som han for-
hen havde betinget sig hos Christen Sønderager fra Mortensdag til Maidag
d. A. for 2 Rdl. Courant.

Under Foregivende af, at 4 Mænd havde forbudt ovennævnte at mod-
tage Niels Qvemberg, fordi han bragte Mette Nielsdatter med sig -
leiede sig derfor en Stue for ovennævnte Tidsrum hos Niels Kibæk i
samme Sogn. Mette Nielsdatter var ligeledes bleven bortviist, hendes
Skudsmaal negtet Paategning, ligesom en forlangt Attest paa en Ægte-
skabsansøgning ikke blev meddelt - hvorimod den i ovennævnte Stykke
ommeldte Attest af 14. September 1838 udstædtes af Provst Hübertz.«

Den 10/s 1839 blev Mette kørt til Skjern fra Dejbjerg for at forsørges
der i lige så lang tid, som hun havde nydt understøttelse i Dejbjerg.
Hendes tvillinger: *Jørgen Chr. Nielsen* og *Niels Chr. Nielsen*, der var
født den 24. s. å., blev bortliciterede henholdsvis til Niels Christensen
Sandager og Mikkel Vraa i Skjern, medens hendes seks-årige datter,
Karen Kirstine Jørgensdatter, kom til en Svend Runddal.

Under den tyverisag i Fjølstervang i 1840, der er omtalt under Niels
Christian Andersen, sad Niels Kvembjerg, efter at være arresteret i
Hammerum herred, en tid i Bølling herred, hvor han i politiretten gav en
del oplysninger om sin fortid.

Han fortalte, at han havde været hjemme hos sine forældre i Kvem-
bjerg som barn. Så havde han tjent i 10 år i Skindbjerg hos Niels
Strandbygård og blev da confirmeret i Dejbjerg. Siden tjente han i Lem
og flere steder, var et år på Timgård, derefter tjente han i Stauning, Asp
og Brejning, var så et år i Erritsø ved Fredericia. Så tjente han i halv-
tredie år i Bundsbæk Mølle i Dejbjerg sogn, hvor han blev gode venner
med Christine Jørgensdatter. Parret blev gift og fik stamhuset på
Kvembjerg.

I 23 år boede de nu der, indtil Niels i 1837, som før omtalt, solgte
huset til de tre sogne til nedbrydning.

En tid var han derefter i Gjellerup, lejede sig så en tid ind hos Christen Salling i Snejbjerg; men den gang Niels Christian Andersen, Abellone og Else Cathrine kom og fik ham med - den 20. forrige måned - da opholdt han sig hos Jørgen Frederik Caspersen, hvor han kartede uld.

Han havde aldrig været tiltalt eller straffet. Signalementet lød: Middelt af højde - stærk af bygning. Iført grå, vide benklæder, blå trøje med benknapper, gulstribet vest med messingknapper, rund hat, træsko o. s. v.

Niels Kvembjerg blev ikke gift med Mette. Hans penge slap snart op, så meldte han sig til fattigvæsenet. Den smule understøttelse, han fik, 24 skilling, drak han op, og så hængte han sig i et hus i Skjern den 18/10 1841, 59 år gammel.

Ved overenskomsten i 1844 kom Mette til at høre Skjern sogn til. Men først på vinteren 1845 rømte hun bort, blev efterlyst og grebet. Hun forklarede i et forhør, at grunden til, at hun var stukket af, var, at hun ikke fik den nødvendige understøttelse af fattigvæsenet. Men det oplystes dog, at hun havde fået alt, hvad der var tillagt hende: 1½ skp. rug, ½ skp. byg og 1 pd. smør månedlig.

Den 9/3 1849 meddelte pastor P. Møller i Ådum forstanderskabet i Skjern, at Mette Nielsdatter havde født et barn i Ådum, der var døbt den 21/1 1849 og kaldt *Else Marie Nielsen*. Som barnefader blev udlagt en Niels Andersen.

Af et forhør, april 1854, i Bølling politiret fremgår det, at Mette Kvembjerg på den tid er på vandring med Severin Nielsen, med hvem hun er kærest. Johannes Mus forklarede, at Severin havde boet hos ham et par nætter - da Severin havde amtspas, anmeldte Johannes ikke hans ophold, hvad han ellers skulle. Endelig havde Severin taget ophold uden at spørge om eller få tilladelse - ja, Severin havde endog truet Johannes Mus på livet, hvis han ikke husede ham.

Samme efterår boede Mette på Ånum Hedemark. I en politisag (nr. 43/1854) ved Bølling herred bemærkede dommeren, at det var kommen til hans kundskab, at en for den offentlige sikkerhed farlig person ved navn *Laust Glavind*, der ansåes som en dristig lommetyv, havde haft ophold den sidste tid hos fruentimmeret Mette Qvemberg på Ånum Mark. Mette forklarede, at Glavind de sidste 14 dage havde besøgt hende tre gange. Første gang var hun ikke hjemme, men arbejdede på Lundenæs. Nogle dage senere var han hos hende ca. ½ time - fik meldmad der - og da kom han fra Borris. Sidste gang kom han der om natten og var der til

næste morgen, da han gik til Ringkøbing. Glavind gav hende 2 sk. og børnene ligeledes 2 sk. for opholdet. - Hun havde et pigebarn på 8 og et på 5 år hjemme hos sig. Casper Nielsen (Hodde) og Trine Tagmose havde også boet hos hende på deres vandring. Senere tilføjede Mette, at førnævnte 4 sk., Glavind betalte hende, var for meldmad, og at han stak hende 1 rmk. for nattelogis.

I september 1858 gav forstanderskabet hende 4 mk., for at hun havde arbejdet 3 dage ved Kirsten Snedkers hus, før Anders Kvemberg flyttede deri, og 1 rdl. til hjælp til mikkelsdag. Den ¹⁰/₁₂ 1860 fik hun tilladelse til at flytte et af hende købt hus, der stod på Niels Jespersens grund, i Leding derfra og hen til Anders Frandsens hus og bygge det til sidste.

Niels Kvembjerg og Christine fik følgende børn:

Anders Christian Nielsen

eller *Anders Kvembjerg* født ²⁰/₂ 1815. Som karl opholdt han sig mest i Hammerum herred, hvor han ofte blev straffet. Den ¹⁷/₄ 1838 var han i Bølling herreds politiret bleven idømt 5 dages vand og brød for løsgængeri. I 1839, den ⁸/₆, fik han i Hammerum herreds ret 4×5 dages vand og brød for løsgængeri, og ved samme ret blev han den ⁷/₄ 1843 idømt 1 års forbedringshus, ligeledes for løsgængeri. Endelig blev han den ¹⁴/₁ 1854 i Hammerum herreds politiret idømt 8 måneders forbedringshusarbejde for »voldelig forhold«; men ved overretten blev han dog frifundet. Han står på den tid nævnt som arbejdsmand i Rind.

I 1848 var han med i krigen. Han kom tilbage til Rind fra Snejbjerg den ⁶/₁ 1849 og er da i kirkebogens tilgangsliste indført som tjenestekarl med godt skudsmål. Nu bliver han kærest med *Ane Kirstine Christensdatter*, Kræ Mæsters datter i Rind, født 1819, og hun fødte ham den ³⁰/₄ 1853 en søn i Møruphus, der blev døbt *Christen Andersen*. Ved denne lejlighed stod Pæ Kristen Strudals kone, Johanne Marie fra Snejbjerg fattighus, Johannes Guldsmed og Ane Marie Mæster fra Rind fattighus faddere.

Den ⁶/₈ 1854 afgik Anders Kvembjerg, som han blev kaldt, til Skarrild. Han kaldes da blikkenslager, og der bemærkes i kirkebogens afgangsliste, at han har boet utilladeligt med et fruentimmer.

I Skarrild boede parret i fire år i et lille hysken. En ældre mand har fortalt mig, at Anders »Kvemborg« var glarmester og blikkenslager der,

men undertiden gik han også på jagt. Og fortælleren mindes, at kreaturerne en dag »løb i bølmstæj«* om hans hund, der søgte hen til Anders, så jægeren måtte til at slå fra sig med bøssen.

Anders Kvembjerg med familie blev sendt hjem til Dejbjerg fra Skarrild i sommeren 1858, og derom giver forstanderskabets forhandlingsprotokol i Dejbjerg følgende oplysninger:

»23. 7. 1858. *Anders Chr. Nielsen*, Jens Qvembjergs Broder, var mødt for at forklare de nærmere Omstændigheder ved hans Hjemsendelse fra Skarrild.

I omtrent 17 Aar har han levet sammen med Fruentimmeret *Anna Kristine Christensdtr.* af Rind, som er forsørgelsesberettiget i Skarrild. Med hende har han haft 6 Børn, hvoraf de 3 ere døde. Siden 6. Marts 1854 har han boet hos hende i Skarrild Sogn og fra 1ste Maj 1857 har han haft et Hus tilleie af Husmand Jens Thomsen i Silstrup. Denne Mand mødte hos ham Søndagen d. 4. Juli, ledsaget af 2 Mænd af Silstrup, Husmændene Anders Jensen og Lars Smed, og forlangte, at de skulle flytte inden næste Søndag, hvis ikke ville Huset blive nedrevet denne Dag.

Da Anders Chr. Nielsen bemærkede, at han ikke kunde være tjent dermed, da han havde gravet 66 Læs Tørv, erklærede Jens Thomsen, at han vilde betale Tørvene, dersom de godvillig flyttede, i modsat Fald blev Huset nedrevet og de fik intet for Tørvene.

Saaledes truet, indgik A. Chr. Nielsen paa den Accord, at han vilde flytte inden Søndag 14 Dage, naar han fik Betaling for Tørvene. Da han siden for Præsten erklærede, at han ikke havde Raad til at bekoste en Vogn og Ingen var villig til at kjøre ham, betalte Præsten ham 3 Rdl. 3 Sk., hvorpaa Grmd. Ole Eriksen af Silstrup kjørte Manden med Fruentimmeret, der d. 5. Apr. 1858 var blevet ægteviet til ham, og 3 Børn til Dejbjerg uden foregaaende Anmeldelse og uden nogen ledsagende Skrivelse. De tog ind hos Jens Qvembjerg, men meldte sig straks hos Sognepræsten, fordi de trængte til Bopæl. Det er særdeles mislige Omstændigheder, hvorunder deres Hjemviisning har fundet Sted.

Efter A. Chr. Nielsens Sigende havde Præsten i Skarrild ogsaa raadet ham til ikke at melde sig for det Første til Understøttelse. Hun har faaet af Skarrild Sogn i al den Tid, de har levet sammen, i de sidste 2 Aar 2 Tdr. Rug, 6 Skp. Byg, 12 Pd. Smør og 6 Rdl. aarlig. Dette Beløb er bleven betalt til A. Chr. Nielsen, for at han skulde forsørge hende.

* Dvs. de stimlede sammen om hunden.

Da baade Vielsen og Hjemsendelsen synes at være stridende imod Loven, vilde man tilskrive Amtet og forlange Sagen undersøgt samt, hvis det maatte vise sig, at Loven var omgaaet, Skarrild Sogn tilpligtet til at modtage Familien.

Jens Qvembjerg forlangte 1 Rdl. om Dagen for at have dem, Mand og Kone og 2 Børn, der tilstedes ham, hvorhos der hurtigst muligt skulde sørges for et andet Opholdssted til dem.«

^{16/9} 1858. »A. Chr. Nielsen Qvembjerg mødte og klagede over, at hans Huus var for ringe paa Vægge og Tag. Der kjøres Leer til, hvorefter han selv maa tætte Huset. Brændsel til ham kjøbes, og derom holdes Licitation ved Kirken. Angaaende hans øvrige Understøttelse til ham tilskrives Skjern, der deltager halvt i hans Forsørgelse.«

Af forhandlingerne s. d. fremgår det, at Anders Qvemberg er flyttet ind i Kirsten Snedkers hus i Vognberg.

D. 24. februar 1859 fremlægges skr. fra amtet af 7. s. m. om, at samme under 29. juli f. å. har tilskrevet herredsfogden i Hammerum herred angående A. Qvembjerg og, da ingen underretning derfra er kommen, påny bragt sagen i erindring.

24. marts 59. Skr. fra amtet af 23. f. m. med en do. af 19. f. m. fra herredsfoged Feddersen i Hammerum herred, hvori han udtaler den formening, at A. Qvembjergs forklaring ang. hans hjemsendelse fra Skarrild ikke har været rigtig, - - - man er villig til at optage forhør i sagen, når amtet forlanger det. Man vedtog i den anledning at søge oplyst hos A. Q., »hvilket Beviis han har for sin Adkomst til at boe i det Huus i Skarrild, hvorfra han var bortrejst.«

1. juli 59. A. Qvembjerg mødte og bad om at få læge hentet til sin kone, der var meget syg, samt bad om at få 2 skp. rug. Man opfyldte hans ønske.

I de kommende år ses det, at kommunerne nu og da havde småudgifter til familien.

Sidste gang, jeg har truffet noget af interesse i Dejbjerg vedrørende familien er, da amtet i skrivelse til sognerådet i Dejbjerg, af ^{17/12} 1872, søger oplysning om, hvor *Anders Christian Kjærs* moder opholdt sig timaanedersdagen før barnets fødsel. Moderen er død, men faderen, Anders Chr. Nielsen, erklærede, at hun da opholdt sig hos Christen Salling i Rind. Samtidig hævder Anders, at Arnborg-Skarrild kommune betalte for hendes ophold. Anders Chr. Kvembjerg kom i Dejbjerg til at bo i Kræ

Græjsens hus. En dag sendte han sønnen, Anders Christian, hen hos en høker i Alkjær sig efter brændevin og brunt sukker. Drengen smagte lidt til begge dele på hjemvejen, blev fuld og steglede omkuld. Så måtte den gamle ud efter drengen og varerne. Men i det samme kommer provst Jungersen kørende. Han standser og spørger, hvad drengen fejler, men da Anders Kvembjerg så fortalte, at knægten var fuld, bemærkede provsten: »Der kan du se - slå dog flasken itu!«

Den næste af Niels Kvembjergs børn, *Jens Nielsen*, omtales i følgende afsnit.

3. *Mette Kirstine Nielsdatter*, der blev født den $\frac{5}{12}$ 1821, døde i Sønderjylland, hvor hun vist opholdt sig en del år. Man træffer hende i hvert fald ikke nævnt blandt hendes slægtninge eller de andre kjæltringer her i Vestjylland.

Den $\frac{17}{4}$ 1860 fortæller forstanderskabets protokol i Dejbjerg: »Fattigkommissionen i Ensted ved Aabenraa melder i Skrivelse af 6. d. M., at Mette Kirstine Nielsdatter (Qvemberg) af Dejbjerg er død dernede den 1. d. M. og har efterladt sig 3 uægte Børn, Christian Poulsen, Hans Poulsen og Christine Nielsen, som f. T. er indtingede men ønskes hjemsendt.

Tillige andrages om Betaling af hendes Gjæld og Begravelsesomkostninger. Gjælden, som er ældre end hendes Død, kan man ikke betale, den maa dækkes af hendes Efterladenskaber. Da Børnenes Fødsel *ikke* er anmeldt til Dejbjerg, kan man ikke være pligtig at forsørge disse efter deres 18. Aar og angaaende deres Hjemsendelse da vilde man først conferere med Skjern.«

$\frac{18}{6}$ 1860. - Det var oplyst, efter hendes skudsmålsbog, at hun havde tjent på Nørholm i Thorstrup ved Varde fra mikkelsdag 1846 - 1. novbr. 1851, dvs. 5 år. Følgelig var hun forsørgelsesberettiget der i henh. til placat af 6. marts 1839.

4. *Casper*, født $\frac{7}{8}$ 1825, død s. å.

5. *Casper*, født $\frac{5}{11}$ 1826, død 1827.

6. *Else Sophie*, født $\frac{30}{8}$ 1828, død $\frac{18}{2}$ 1829.

Jens Nielsen

eller Jens Kvembjerg blev født i Kvembjerg-Hus den $\frac{10}{3}$ 1817. Han var hos sine forældre, Niels Kvembjerg og Christine Jørgensdatter, til et par år efter sin confirmation, da han havde et sølle ben. I 1835 fik han plads i Tistrup, men han kom hjem igen, da benet atter blev dårligt.

Efter at fødehjemmet var brudt ned, moderen død og faderen flyttet til Gjellerup, fik Jens plads i Nr. Vognbjerg; men siden lejede han sig ind hos Søren Riber for 4 sk. courant - i arv efter sin moder havde han fået 10 daler courant. Samme år, december 1837, blev både Jens og broderen, Anders Christian, indsatte i arresten som løsgængere. Jens fik i den anledning 2×5 og Anders Christian 5 dages vand og brød efter dom i Bølling-Nr. herreds politiret den ¹⁷/₄ 1838.

På den tid var Jens »kwant« venner med *Christine Andersdatter*, Anders Jensens datter, der var født ⁶/₆ 1820, og med hvem han da også senere, efter mange genvordigheder, blev gift.

Efter politiretsdom, Bølling-Nr. herred ³¹/₄ 38, fik han en mulkt på 10 rdl. for uberettiget handel (landprang); men straffen blev, efter amts-resolution, omsat i 5 dages vand og brød, da Jens på den tid var uformuende. Ved Hammerum herreds ekstraret, hvor han var tiltalt for tyveri, blev han af mangel på beviser frifundet for denne sigtelse, men idømt 4×5 dages vand og brød for løsgængeri, den ⁷/₆ 1839. Og året efter, den ¹¹/₇, blev han atter ved samme herreds ekstraret tiltalt for ran, vold og tyveri; men da blev han frifundet. I disse år opholdt han sig meget i Hammerum herred. Den ²⁶/₆ 1841 fik sognefoged Peder Thomsen i Rind ordre fra herredsfoged Hunderup til den følgende morgen meget tidlig at indfinde sig hos Mads Caspersen i Mørup og, med behørigt mandskab, arrestere Jens Kvembjerg og Johannes Axelsens søn, der formentligt opholdt sig hos Mads. Sognefogden traf også Jens Kvembjerg, men Johannes Axelsens søn havde ikke i lange tider været der. Som en slags erstatning tog Peder Thomsen Jens Kvembjergs kæreste, Christine Andersdatter, med til Herredsfogden. Hun var tidligere, ⁶/₆ 38, i samme jurisdiction, tiltalt, men blev frifundet - nu fik hun 2×5 dages vand og brød for løsgængeri.

Jens Kvembjerg blev, den ¹⁴/₆ 1844, ved Bølling-Nr. herreds ekstraret idømt 2 års forbedringshus i Viborg for tyveri og ved samme ret tiltalt i 1856 for voldelig adfærd.

I de år, Jens Kvembjerg drev om som løsgænger, var kommunerne naturligvis i forlegenhed med ham. Den ¹⁷/₁ 1842 spurgte fattigcommissionen i Dejbjerg herredskontoret i Bølling, »om det kan tillades den fra Arresten løsladte Jens Qvemberg at opholde sig 8 a 14 Dage her i Menigheden, hvor han kan blive indlogeret, uden at anses for Løsgænger, da han efter dette Tidsrums Forløb vil fremlægge Beviis for, at han kan ernære sig

selv.« Derpå svarede herredskontoret, at politiet ikke havde noget imod, at Jens Kvembjerg søger erhverv på forlangte måde indtil lovlig skifte-tid, eller han med lægeattest godtgjør, at hans helbred ej tillader ham at tage tjeneste.

Den ²⁸/₁ s. å. fik herredskontoret atter en forespørgsel: om Jens Kvembjerg i nabosognene måtte falbyde en del bliktøj, »som han under sit Ophold hos Søren Riber skal have forfærdiget.« Kontoret gav afslag på ansøgningen, idet man gik ud fra, at det kun var et skjul hvor under Jens ville øve betleri og løsgængeri.

I tidens løb gjorde Jens Kvembjerg sig store anstrengelser for at blive rigtig gift med sin ledsagerinde. Søren Riber oplyser således i et politiretsforhør i Bølling i 1841, at han to gange, den ene gang sammen med Christen Kanbjerg og den anden gang med Jens Andersen, har været med Jens Kvembjerg hos Pastor Langsøe i Dejbjerg for at få denne til at vie Jens og Christine, men præsten ville ikke, da han frygtede for, at de ville falde sognet til byrde. Så fandt Jens på at gå til amtet med en ansøgning.

Forstanderskabet modtog Jens Kvembjergs ansøgning til erklæring, og på et møde den ²⁰/₆ 1842 affattede man følgende svar:

»Det er Communens høistbillige Ønske, som jeg ikke kan andet end dele, at det Ægteskab, som Jens Nielsen søger at fremtvinge, ikke maa finde Sted.

Man er altfor bebyrdet med fattige Familier, at det vilde være høist ubilligt, hvis en person, der har ført et levnet som han, skulde erholde lovlig Adkomst til at forenes med et Fruentimmer, som kun er vant til Daarskab, Lediggang og Betleri, og nyligen straffet for Løsgængeri, og saaledes Udsigten forøges til, at et talrigt Afkoms Forsørgelse blive paa-lagt vore Menigheder. Det bemærkes, at Christine Andersdtr. har under sit Svangerskab ikke været uden al Understøttelse af Fattigvæsenet, og hvorvidt han har været istand til, efter sit Foregivende, af egne Midler at forsørge hende og Barn, er mig ubekjendt. Da han beraaber sig paa Ju-stitsraad Hertz's Anbefaling, tillader jeg mig at vedlægge den ham fra Herredskontoi-ret medgivne aabne Erklæring af 1. Febr. d. A., som led-sagedes af Paategningen af 31. Januar paa min Skrivelse af 28. s. M., hvilken blev mig sendt under Forsejling.

Commissionen kunde ikke, og ansaa sig ei heller competent til at med-dele ham den forlangte Attest, hvorimod det paalagdes ham at tilveie-bringe Læge-Attest, som endnu ikke er skeet.

Da han nu allerede har voldt saa betydelig Bekostning, som allerede Anmærkningen ad B : 1 i Amtsrepartitionsfondets Udgifter udviser, da han allerede forud begjærer Hjælp strax til det intendede Ægteskabs Indtrædelse, og rimeligvis alene bygger sit Haab paa, at Fattigvæsenet skal tvinges til at ernære ham og Christine Andersdtr., saa tillader jeg mig, paa vor noksom bebyrdede Communes Vegne at udbede D. H.s Assistance til, at dette Ægteskab ikke bliver tilladt. «

Den ^{20/6} s. å. resolverede amtet: »Amtet finder ikke Anledning til at indlade sig paa J. Qvembergs Andragende.« Imidlertid kom Jens Nielsen ved overenskomsten i 1844 til at høre Skjern til, og nu prøvede han lykken igen ved at ansøge sogneforstanderskabet i Skjern om at måtte ægte Christine Andersdatter, med hvem han allerede havde et par børn.

I Dejbjerg sogneforstanderskabs forhandlingsprotokol, den ^{27/4} 1847, omtales en skrivelse fra Skjern - »hvor Lybecker og Pastor Jordan ere af den Mening, modsat de øvrige Skjern Sogneforstandere, at Natmanden Jens Qvemberg bør sammen vies til Natmandsfruentimmeret Christine Andersdatter, med hvem han har avlet 2de uægte Børn, og hvis Nedkomst med den 3die forventes.

Deiberg-Hanning Sogneforstanderskab kan ikke give Hr. Lybecker og Pastor Jordans Mening Medhold, men er af den Formening, at et Ægteskab imellem de paagjældende vilde give dem fri Raadighed til at forhøje deres Fordringer, mener derimod, at naar saadant ikke finder Sted, da kan Jens Qvemberg tiltales for Løsgængeri og Christine Andersdatter, naar hun nedkommer med det 3die uægte Barn, til at lide den derfor i Loven fastsatte Straf.«

Et par år efter synes man at have fået et andet syn på sagen. Det hedder i forhandlingsprotokollen (Dejbjerg) den ^{28/7} 1849: »Angaaende Jens Nielsen Qvembergs fornyede Begjæring om at maatte ægte Christine Andersdatter, med hvilken han har avlet 3 uægte Børn, enedes man om, at der bør sendes Skjern Anmodning om at foranstalte, at Jens Qvemberg bliver anviist Ophold i Skjern efter den trufne Overenskomst, da man i modsat Fald seer sig foranlediget til at lade de 3 fælleds Børn udlicitere, og Moderen anvise Plads i Fattighuset; eller ogsaa at ende det forargelige Samliv ved at tilstæde vedkommende at indgaa Ægteskab.«

Den ^{9/1} 1853 blev parret endelig viede i Dejbjerg kirke. Jens er da 35 og »Stine« Kvembjerg, som hun kaldtes af befolkningen, 32 år. De boede på Stampe Mark, hvor han havde fæstet sig et hus.

I 1858 ønskede Jens Kvembjerg et Lån på 50 rdl. af Skjern kommune. Skjern foreslog at yde et lån af korn efter Dejbjerg-Hanning forstanderskabs skøn. Men i Dejbjerg vedtog man, den 18/s 1858, at svare, at man intet lån kunne bevilge, og skulle han have nogen understøttelse, måtte han flytte ned til Skjern, der var pligtig at anvise ham husly.

Den 27/s 1858 behandlede man atter et andragende fra Jens Kvembjerg til amtet af 6/s s. å. angående hjælp til en understøttelse på 25-30 rdl. af Dejbjerg-Skjern. Man svarede, at da ansøgeren boede i Dejbjerg, uagtet Skjern ved en tidligere overenskomst havde forpligtet sig til at give ham husly, kunne man ikke indlade sig på at støtte ham, førend han flyttede til Skjern.

Men Jens Kvembjerg flyttede ikke til Skjern. I en skrivelse fra sogneforstanderskabet i Skjern til Dejbjerg af 5/2 1861 oplyses det, at Jens Kvembjerg ved et femårigt selvstændigt ophold i Dejbjerg sogn var bleven forsørgelsesberettiget der i sognet, hvorfor han nu ikke vedkom Skjern længere. I Dejbjerg vedtog man at bede amtet om at tilbagedrive Skjern forstanderskabs ubehagelige påstand.

Men amtet måtte nødvendigvis svare Dejbjerg, »at Jens Qvembergs Forsørgelse maa paahvile Dejbjerg alene, fordi han fra 1846-55 har ernæret sig selv i Dejbjerg. Efter den Tid har Skjern Sogn betalt ham 15 Rdl. af Tavlepengene.«

Nu vedtog sogneforstanderskabet i Dejbjerg at fremstille sagen for vedkommende ministerium. Men også der gik sagen Dejbjerg imod, thi indenrigsministeriets resolution af 19/10 61 gik ud på, at Jens Qvembjerg skulle forsørges af Dejbjerg-Hanning.

Medens spørgsmålet angående Jens's forsørgelse nu havde fået sin endelige løsning, opstod der i 1873 strid mellem Skjern og Dejbjerg om børnenes forsørgelse. I den anledning blev der på et møde den 4/2 1873 fremlagt en skrivelse fra Skjern sogneråd til Dejbjerg sogneråd, hvori Skjern hævder, at det ikke er bevist, at Christine Andersen (Jens Kvembjergs kone) var født i Kvembjerg-huset. Dertil bemærkede man, at der ikke var andre huse, der benævntes med navnet »Qvembjerg«. Man tvivlede på, om Christine Andersdtr.'s moder, Mette Kirstine Jørgensen, havde haft forsørgelseshjem i Rind, da hendes barn fødtes den 6/s 1820 i Kvembjerg-huset - derfor mener man, at Kvembjerg må være Christine Andersdatters forsørgelseshjem.

Amtets resolution af 6/7 1873 vedrørende dette indviklede spørgsmål gik

ud på, at da moderen (Christine Andersdtr.) er født i Kvembjerg-huset, så henregnes såvel hun som hendes fire udenfor ægteskabet fødte børn til de fællesfattige, hvorimod de børn, hun har fået i Ægteskabet med Jens Kvembjerg, er forsørgelsesberettigede i Dejbjerg-Hanning, da faderen ved femårigt ophold i nævnte kommune havde erhvervet sig forsørgelses-hjem der.

Man får indtryk af, at Jens Kvembjerg var en forholdsvis skikkelig mand, der passede sig selv - specielt da sin jagt. Han boede på Vognbjerg Hede i et distrikt, hvor der var mange urfugle, agerhøns, hjejler og harer, og så nær de store engdrag, hvor det vrimlede med skoggerhøns, tafler, ryler, ænder, gæs osv., at han både kunne tilfredsstille sin lyst til at jage og forsyne hjemmet med vildt - forene det nyttige med det behagelige.

Jens Kvembjerg var en sjælden dygtig skytte. Casper forsikrede en dag at der ikke var mage til jæger i mange sogne - af de 10 høns skulle Jens nok få de 9!

Sammen med Johannes »Mus« gik Jens ofte på jagt - Johannes var også en dygtig skytte i sine unge år - og deres koner, Stine Kvembjerg og Else Mus, gik ud sammen på tiggeri.

En dag Jens og Johannes havde været ude på jagt og var blevne fulde, mødte de på hjemturen deres koner. Jens tog da sin bøsse og skød den af ind mellem kvinderne, der hvinende løb ind til præsten, der boede tæt ved, og klagede over, at Jens ville skyde dem. Præsten fik fat på Jens, men denne beroligede pastoren med, at han let »ku skyd en skånbassi i æ fløwt« - så han kunne også grumme let skyde en af kvinderne, hvis han ville - men det var slet ikke hans agt!

Forresten kunne Jens Kvembjerg og Johannes Mus være ubehagelige nok, når de var svirende, hvad nedennævnte klage, der var fremlagt i Bølling herreds politiret, bærer vidne om:

»Herved meldes til behagelig Efterretning og videre Foranstaltning, at sidst afvigte Søndag Aften den 18. dennes kom Jens Qvemberg og Johannes Mus ind til Peder Justesen, Nysted, og forlangte Brændeviin, hvilket sidstnævnte nægtede dem. Saa gjorde de to førstnævnte Gevalt, slog Manden i hans eget Huus. Saa fik Peder Justesen Bud efter hans Nabo Thue Andersen, da han kom, fattede di begge ham og pryglede ham, saa han var baade blodig og blødig, og di rev hans Klæder paa

Kroppen. - Saaledes meldte Sogneforstanderskabet til mig i Forgaars. Nu beder jeg at faa de 2de Personer alvorlig afstraffede for deres ulovlige Forhold.

Deiberg, den 22. Dec. 1853.

Underdanigst

S. Madsen.«

På den tid tog man det ikke så nøje med jagtretten, og Jens Kvembjerg kunne derfor, som regel, gå, hvor han ville. Men en gang blev han dog nappet, da han drev ulovlig jagt på Brejninggårds jorder. Han blev i den anledning idømt en mulkt, og det gik ham meget nær til hjertet.

Da fik han en lys ide. Han skrev til pastor Jungersen, at han i en drøm havde haft en åbenbaring, der gik ud på, at præsten ville ordne sagen, så Jens slap for bøden. Jungersen, der morede sig kostelig over kjæltringen, skrev til herredsfogden, hvem han kendte godt. Bøden blev så eftergivet, og Jens Kvembjergs åbenbaring kom til at passe.

En dag kom Jens, efter at have været på jagt, ind i Røgind kro, hvor »Kjælle« Casper, Severin »Kat« og flere kjæltringer var til stede. Jens Kvembjerg fik sig nogle kartofler - drikkevarer var han godt forsynet med i forvejen. Pludselig lagde Casper mærke til, at Jens støttede hovedet i sine hænder; han anede uråd og sagde: »A trower (som han nu kunne lægge til at bande), han dør!« Kromanden svarede, at sådan sad Jens Kvembjerg så tit; men da man så skulle se nærmere efter, var den gamle jægersmand død.

Jens og Stine Kvembjerg fik ikke så få børn sammen. En dag Christine kom et steds, hvor nogle sad og fik dem en »pons«, sagde en murer til hende: »Kom hen te æ buer o fo dæ en pons!« Dertil svarede hun: *A stor skam et båg æ dar - a æ fis oer o hår fåt tøl baen, så a ka gåt sto ve æ buer o tå en pons - skål Laust!*

Hun var meget hengiven til at snuse og havde efterhånden fået et par vældige næsehuller af at gå og stikke fingrene med snustobak op deri.

Christine Kvembjerg kom ofte ind i Rahbæk ved Skjern for at tigge, og der havde hendes søn, Niels Kvembjerg, forresten tjent nogle år. - Gård-ejer Hans Rahbæk, hvem jeg skylder tak for mange udmærkede træk, navnlig vedrørende kvembjergerne, har fortalt mig, at hans moder en dag spurgte Christine om, hvorledes Niels Kvembjerg levede. Da gav den gamle skøjerkvind det ejendommelige svar: »Han sejer såmænd ud- o Å- endbæk Hie o gry blektøw, o hår så skidtrawl som mus i baselfar!«

Jeg har truffet følgende af deres børn:

1. *Christine Jensen*, født $\frac{8}{3}$ 1842 på Vognbjerg Hede og confirmeret 1856. Hun blev gift i No med broderens, Anders Jensens, første kones mand, *Andreas Hansen*, der var enkemand; men nu er begge døde for mange år siden.

2. *Niels Christian Jensen*, født $\frac{16}{2}$ 1844 og confirmeret 1858. Niels Kvembjerg, som han kaldtes, var, så vidt jeg ved, den sidst levende af Jens Kvembjergs børn. Den $\frac{11}{11}$ 1870 blev han gift med »Mæt Mus«, som befolkningen kaldte hende, en datter af Johannes »Mus« og Else Cathrine Andersdatter. En tid boede Niels Kvembjerg og Mæt Mari Mus i en tilbygning til »Musereden«, men da de to familier ikke kunne forliges - det gik nok så vidt, at Niels en dag fik en potte i hovedet, hvis indhold ikke just var brillantine - flyttede Niels og Mette bort, og tilbygningen blev revet ned. Parret har boet forskellige steder i Dejbjerg sogn, men boede på deres gamle dage i et hus i Bjørnemose, hvor jeg (incognito) besøgte dem. Mette var en ualmindelig køn kone. Niels var der derimod ikke megen skønhed ved. Parret fik mange børn, der ikke alle var skikkelige - nogle rejste til Amerika, eftersom de blev voksne. Niels og Mette var skikkelige Folk, og da de i 1920 kunne holde guldbryllup, holdt befolkningen i Dejbjerg en større fest for familien i Dejbjerg missionshus.

3. *Anders Jensen*, der var født den $\frac{5}{7}$ 1847 og confirmeret 1863, var en dygtig murer. Som dreng tjente han på Dejbjerglund, og da mødtes han og Jacob Rindom ofte på heden, når de vogtede får. Senere tjente han som karl i Stauning, var meget afholdt og klædte sig pænt. Han blev gift med en pige fra No, men hun døde i en ung alder. Så blev han gift anden gang, boede en tid i Herning, men flyttede derefter til Ulfborg, hvor han døde.

Jørgen Christian Jensen

eller *Christian Kvembjerg*, som man kaldte ham i almindelighed, blev født den $\frac{25}{6}$ 1850. Christian var en mærkelig størrelse - ikke just iøjnefaldende af ydre, thi han var lille, men han var den største spilopmager, man kunne tænke sig, altid parat til at lave kunster.

I modsætning til sine brødre var Christian forfalden til drik, og når han var fuld, kom han jo undertiden galt afsted. Til tider var han en dygtig arbejder, og til andre tider drev han og betlede sig føden til, ligesom andre kjæltringer.

I årenes løb var han tiltalt og straffet flere gange, således for betleri i Bølling herreds politiret den 18/6 1878, ligeledes for betleri i Hammerum herred den 7/3 1880 og 28/3 1881, og i samme ret sad han i spjældet nogle dage i november 1891 for drukkenskab. Endelig fik han og Inger Mari »Glistrup« 5 dages vand og brød for betleri i Bølling herreds politiret den 28/4 1894. Christians mellemværender med politiet er dog uden videre interesse for os, nok så interessante er derimod de mange kunster, han fandt på, når han nød friheden.

Gårdejer Søren Clausager i Sædding, der har fortalt mig en del gode træk om Christian og flere af dennes slægtninge, skildrede Christian for mig som: meget lille af vækst, med korte arme og ben, rundt ansigt med kraftigt overskæg og af et kærnesundt udseende. I anledning af politiretssagen ved Bølling-Nr. herred i 1878 får man følgende signalement af manden: Lille af vækst, blondt hår, blå øjne, sund ansigtsfarve. På højre hånd er indbrændt I. C. I. S.

Ved markeder og fester, hvor han rigtig var i vælten, var han tit udsat for at få klø for sine bedrifters skyld; men, takket være hans katteagtige smidighed, undgik han dog gerne pryglene.

På markedet i Tarm blev der en gang forevist en dresseret bjørn. Da ejeren om aftenen trak dyret hen til banegården, var der selvfølgelig en mængde drenge bag efter, men de holdt sig dog i passende afstand, skønt bamsen havde mundkurv på og ring i næsen. Pludselig viser Christian Kvembjerg sig, og da han får øje på bjørnen, springer han op på dyrets ryg og jager hælene ind i dets sider. Der blev jo en forfærdelig hujen og skrigen. Bjørnen tog det nogenlunde med ro, men bjørnetrækkeren trak sin knippel og Christian fik et kraftigt slag over sin ene skulder, inden han kom ned. Ondt gjorde det, det kunne man se på ham, og han mumlede noget om, at det var noget satans skidt at have med at gøre - enten det så var sine egne eller andre folks bjørne.

Ved Kvembjerg teglværk arbejdede på den tid en veteran fra 64, der hed Thomas Dahl, en anden mand, der hed Søren Jensen, og en gammel ungarl, der gik under navnet »Fabrikøren« - han hed ellers Esben. Christian ville gerne besøge teglværket, hvor der vankede rigelig med brændevin.

En dag mødte han i et par hvide bukser, der var temmelig lange til hans korte ben, hvorfor han ville have dem kortet af. »Det er virkelig en skam - ja jow,« sagde Thomas, »jeg vil bytte med mine og give en flaske

brændevin i skywt.« Da Thomas kom hjem om aftenen i de hvide bukser, blev hans kone vred, og morgenen efter måtte han give en flaske brændevin i opslag for at få sine gamle bukser igen. Men nu viste det sig, at Christian havde skåret et stykke af benene på disse, og da den uheldige handelsmand om aftenen kom til sin kone, i knæbukser, blev hun for alvor vred. Thomas sagde senere: »A mot virkelig leg ud ve æ kow den nat - ja jow - ja jow!«

»Det er en dygtig kone, du har,« kunne Christian undertiden sige; og Thomas svarede: »Ja jow - Else hår wat mæ en døgtig kuen, de æ vist og sandt!« Så fortsatte Christian: »Ja, det er hende, der holder sammen på det - for du hår jo altid væt en pjatröw, Thomas!«

Thomas Dahl blev »snorre« og løb hjem til Else, og arbejdet ved teglværket måtte standse, hvad der netop var Christian Kvembjergs hensigt. Der blev sendt bud hen efter Thomas, og så drak man forlig bagefter.

Kom Christian i tanker om, at det var rart at komme en tur til Skjern på en nem måde, sagde han til »Fabrikøren«: »De æ nåk en gammel styw krik, du hår, Fabrikør - den ka da ves et læf?« »Jo, den kan F. brække mig løbe, kan den!« svarede Fabrikøren. Nu ville Christian vædde en flaske brændevin på, at krikken ikke kunne trække hele selskabet til Skjern på en time. Det gjaldt både Fabrikørens og hestens ære, og resultatet blev naturligtvis, at de fire kanutter kort efter landede i Skjern kro.

Christian Kvembjerg lå henne i Viborg som »dunk« samtidig med, at lærer Nielsen i Stauning var soldat. Christians moder, Stine Kvembjerg, bjergede sig senere mangan god almisse på den conto. Når hun kom ind til Niensens kone, sagde hun gerne: »Mi søn, Kresten, hår læjen hænn mæ di mand!« Så vidste fru Nielsen jo besked.

På samme tid, Christian var sygepasser, var Jacob Rindom, der da var korporal, inde at se til én på sygehuset. Christian og Jacob var fra samme sogn og kendte hinanden såre godt; men da Christian så sin overordnede, gjorde han stramt honnør og sagde ingen ting. Senere, da de traf sammen, fortalte han om, hvorledes han i København i sin læretid undertiden gik ud og drak, når tjenesten ikke passede ham. Men så arresterede politiet ham, hvorefter han standsmæssig blev afhentet af en underofficer.

Christian kom ofte til Skjern, og der drev han mange kunster.

I Skjern boede en barber Gråbech, og hos ham sad en dag Laurids Christian og var indsæbet, da Christian Kvembjerg kom forbi. Christian standsede og sagde meget betænkelig: »Sie hur hvid han er i æ ansigt -

huha, den mand æ da et rask - han æ hiel hwid i æ hue!« Laurids Christian siger til barberen: »Kan du ikke jage den fyr væk, han generer mig.« Deraf lod Christian sig dog ikke anfægte, men blev ved: »A sinierer ham et - men han löwer et swår læn-g - så hwid som han æ i æ hue.« Så blev Christian da jaget bort. Noget efter traf lærer Nielsen og en anden mand fra Stauning Christian, og nu bildte de ham ind, at førnævnte Laurids Christian, der drev lidt købmandshandel, havde fået nogle tønder amerikansk flæsk hjem, og der kunne Christian Kvembjerg tjene en krone ved at bære disse tønder ind, da købmanden netop havde sagt, at han manglede en mand.

Christian gik i fælden og tog ind til Laurids Christian, men han kom nok ud i en fart igen. Lidt efter traf Christian Kvembjerg de to, der havde narret ham, og så sagde han: »I ska et gyr do-ser a gammel folk - no kommer I te o gi en fæmotywø-r hvær te bræ-endvin!« Det fik han. En gang kom han ind til købmand Lauridsen i Skjern og bad denne om at skrive et brev for sig. Der skulle stå: »De ka gåt vær, a kommer i måen - o de ka åsså gåt vær, a kommer et.« Neden under kunne købmanden så skrive: »Jørgen Kristen Jensen i røg o damp.«

Der boede en mand i Dejbjerg, man kaldte Niels »Vi-f«. En aften pikkede Christian Kvembjerg på Nielses vindue. Niels råbte: »Hwa vel du?« og Christian svarede: »Å, a wild li- sæj te dæ, te i måen ska du håld dæ ind-, få da wel a o vi-fjawt!« Så stak skælmen af igen.

En nytårsaften i provisorietiden var Chr. Kvembjerg, Hans Korsgård og en anden karl på Skjern station, hvor de morede dem med at futte »kinesipistoler« af og kaste disse mellem benene på gendarmerne. Christian Kvembjerg måtte i politiretten vedtage en bøde for disse kunster. Men da han ingen penge havde, spurgte herredsfoged Barfoed, hos hvem Christian nok stod højt, hvornaar synderen kunne begynde afsoningen. Dertil svarede Christian: »De ka væ-r, a ka begønd- o wondsda - de ka åsså væ-r, a ska te Faster føst - men dæ stor Hans Kåsgor, ham vel a gi fuldmajt te o begønd- få mæ!«

Christian Kvembjerg passede og klarede sig selv. Kun én gang ønskede han 5 kr. af kommunen. Sognerådet bad Christian om at gå ud, medens man drøftede ansøgningen. Så bevilligede man ham beløbet og gav ham en anvisning til kassereren. »Kan du læse det?« spurgte man Christian. »Ka lø-s de - a æ komfimiert å en pråwst!« svarede han.

Da han blev ældre og ikke godt kunne klare sig selv, fandt han på at gifte sig med en stor, grim kvinde, *Inger Marie Jacobsen*, som han kaldte »Spar dame«. Lærer Plauborgs kone sagde en dag til Christian, at hun godt kunne have lyst til at se hans kæreste, hvortil Christian svarede: »da æ de et jæn, en ka sie sæ kyw å!« Andre mennesker blev dog hurtigt ked af at se på hende, for hun så hæsliq ud.

Christian var på den tid meget plaget af gigt, gik og linked en del og lånte derfor en hest af en mand for at kunne ride hen og bestille degnen til at synge i kirken ved brylluppet. Da han tog fra degneboligen, stak han hovedet ind gennem et åbentstående vindue og sagde til degnens datter: »Du ska et kyef æ Äffer!« og saa forsvandt han.

Da et par kjæltringer fra Bjørnemose en gang skulle giftes, købte nævnte datter offeret forud af sin fader, men skønt hun kun skulle give 1 kr., tabte hun dog 50 øre ved handelen! Den historie kendte Christian Kvembjerg. Dagen før brylluppet så man Christian og »Spar dame« komme bærende gennem Skjern med en »tar skå-r« (tørret rokke); der var stukket en pind tværs igennem fisken, og hver havde så i sin ende af pinden. Fiskehalen hang ned, og parrets hund løb bagefter og snadskede i halen; men da denne var så piggeret, faldt det hunden besværligt at få rigtig bid.

Da en bekendt en dag sagde til Christian Kvembjerg: »A ka et fosto, do vel go mæ sårn en Kwend,« svarede Christian: »A æ åsså tit lied ve hind, nær a æ ærre - men hwa ska a gyer - hun ka tien æ fø· te mæ! Du ka sjæl tænk, hur fåstande hun er. Den åen daw sluk a mi kjæp i støker o hind, o båg ater så hun te mæ: »Chresten, nær du kommer te kjömand, mo du hælst kyef dæ en åen jæn« - o hun vest endda, te a et sku brow den te andt end te hind sjæl!«

En gårdmand, der kørte Christian og »Spar dame« til kirke på deres bryllupsdag, har fortalt, at Christian straks stak af ind i kirken, trods kæresten ønskede, han skulle hviste hende af vognen. Christian svarede blot: »å· - vel du't pes?« I kirken kunne han heller ikke lade sine kunster være, og da bruden sagde: »du ka wal bi· at'er mæ?« keg han blot om og svarede: »hun kommer sku nok.«

Bruden så mærkelig ud. Lang var hun, men den sorte kjole, hun havde lånt af en eller anden, var temmelig kort, og så havde hun et stort, uldent sjal om hovedet. De havde ingen musik med, så velhavende var de ikke; men Christian bødede lidt på denne mangel ved at sætte hænderne for munden og blæse et stykke, hver gang de kom forbi et sted eller mødte

nogen. Selve festen stod i »Musereden«, og gæsterne blev opvartede med stegte ål.

Parret fik ingen børn, men Christian havde nok enkelte i forvejen. Han var pæn som ung, og havde let ved at skaffe sig damebekendtskab. Enkelte frugter ses endnu i Skjern-egnen, og folk, der kar kendt Christian, behøver nok ikke at spørge efter faderen, når de ser afkommet. Da han en gang blev afkrævet alimentationsbidrag, sagde han: nej - så skulle han da før æde alt brødet og drikke alt vand i »Skjaen«! (Vand og brød i Skjern arrest).

I forlovelsestiden fik »Spar dame« og Christian en del skrammel tiggert sammen, og så tog de fat på at bygge et »lille hjemmen« ved Kvembjerg.

En søndag formiddag, Søren Clausager var på jagt oppe i heden, så han nogle folk stod og arbejdede på bakkskrånningen, og da han gik der hen, viste det sig, at man var ved at bygge »Christians borg« op. Der lå gamle dør- og vindueskarme, murbrokker og lidt æltet ler. En 80-årig murer, Søgård, var slotsarkitekt, og en anden mand, der hed Bekker, og som var af samme alder, hjalp til. Søgårds speciale var at drikke, og Bekker var en mester til at lyve. Således fortalte sidste en dag, at han engang ude på Skraldhede havde set 100 hvide katte på én gang. Da tilhørerne ikke ville tro ham, blev de ved at prutte ham nogle katte af sålænge, at det gik ned til 1 kat; men da tordnede Bekker også: »Nu slår jeg F. brrrrækkemig ikke én kat af mere!«

Huset, de byggede på hin dag, var vel i omfang på størrelse med en lille stue. Christian Kvembjerg, der var arbejdsgiver, lå i lyngen og gjorde nærmest grin med det hele. Men »Spar dame« arbejdede i leret, så det stod efter.

Bekker foreslog, at man skulle have en dram; men »Spar dame« hvidede: »Nej gu ska I ej - kan I huske i går, da I fik begyndt på at drikke dramme, fik I ikke begyndt på at mure!« Så kaldte hun på Christian, at han skulle hjælpe med at bygge hjemmet. Christian svarede med sit sædvanlige mundheld, og »Spar dame« blev vred. Nu rejste han sig og sagde, at hvis kæresten ville give ham et kys, da ville han arbejde, så jorden skulle ryste. Christian fik kysset, Bekker spyttede og sagde: »Føj for Fanden!« og så arbejdede man videre.

»Hvad bestiller du nu?« spurgte en mand en dag Christian Kvembjerg, efterat denne var bleven gift. »Å,« svarede Christian, »a speller sæjsotres

mæ mi kuen om en dram.« »Kan du så vinde fra hende?« »Nej,« svarede Christian, »men de gyer engen teng - få a for en ilywel.«

Både Christian og konen kunne tale kjæltringsproget. En aften, de var inde i »æ swåt krow«, fremsagde Christian en del af sproget for Jacob Rindom. Da Inger Marie, der havde været ude, kom ind, sagde hun: »Ja, ja, lelle Kresten, du æ fuld i awten, men i måen vel du fåtryd de.« Men da der så var et ord, Christian ikke kunne huske, da sagde Inger Marie dog, hvad ordet hed. Bag efter sagde hun, henvendt til Christian i kjæltringsproget: det er sært, du ikke er klogere, der sidder den ravgale pige og hører det!

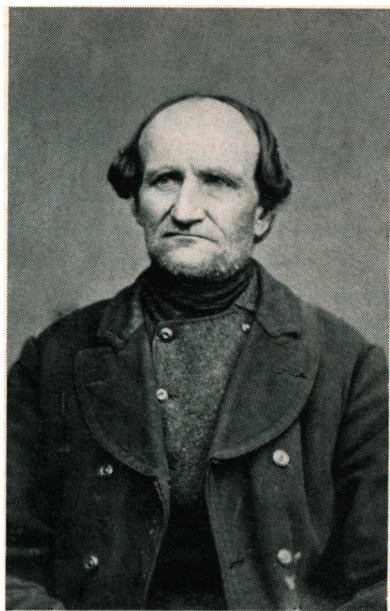
Christian Kvembjerg oversatte det bag efter for Jacob Rindom. Desværre kunne min meddeler ikke længere huske noget af nævnte sprog.

Kærligheden varede kun kort - fordrukken og ødelagt kom Christian Kvembjerg på sygehuset i Ringkøbing, hvor han døde. Da »Spar dame« i den anledning var i Ringkøbing, viste provsten hende sin medfølelse ved at stikke hende en tokrone. Hun købte naturligvis brændevin for pengene, og da hun på hjemvejen steg ud ved Dejbjerg holdeplads, var hun så fuld, at hun »kist kæld.« Kristine Kvembjerg døde i Dejbjerg fattiggård i 1898, Christian kort før, og ikke længe efter døde Inger Marie på fattiggården. Deres hus blev solgt til Jens P. Ostensen i Ganer for 11 kr. og brudt ned.

Stine Kvembjerg overværede naturligvis sønnens begravelse på Ringkøbing kirkegård, og bag efter fortalte hun vidt og bredt om denne store oplevelse; det var noget andet end de kjæltring-begravelser, hun før havde deltaget i. Hun fortalte: *Kresten fæk en bow'n begraw'els. Han blöw kjo'r i den ståseste vågn (en ligvogn), æ præw-st tald· öw'r ham en hal' klåk'stå-nd, o han blöw lå' mæld stå-se graw - så hwis et' Kresten blyw'er salig, så ve'r a et', hwæm' dæ blyw'er de!*

Inger Marie Jacobsen var født i Dejbjerg den ¹⁸/₂ 1843 som uægte datter af Mette Kirstine Andersdatter, hende, der siden blev gift med Kræ Caspersen i Rind, og enkemand Jacob Hansen af Bryndum. Sammen med moderen kom hun som barn til Rind; men efter sin confirmation og efter at hun var straffet ved Hammerum herreds ret for tyveri, blev hun ved tvangspas sendt hjem til Dejbjerg i September 1861.

I Dejbjerg blev man imidlertid opmærksom på en placat af ¹⁵/₆ 1839, der bestemte, at uægte børn, efter deres 18. år, var forsørgelsesberettigede

*Jens Chr. Pedersen.
(Æ hviid Dreng).*

*Inger Marie Jacobsen.
(Inger Mari Glistrup).*

*Jørgen Chr. Jensen,
der blev kaldt Christian Kvembjerg.*

i det sogn, hvor moderen havde opholdt sig 10 måneder før barnets fødsel. Nu søgte man at få Inger Marie afsat til Gjørding sogn, hvor moderen havde tjent, og i Gjørding anerkendte man da også rigtigheden af forstanderskabets påstand i Dejbjerg.

Imidlertid var Inger Marie blevet kærest med én, man kaldte *Jens Chr. »Glistrup«*, »æ Omlæverdræng« eller »æ hvi-d dræng« fra Skarrild. *Jens Christian Pedersen*, var født i Skarrild den 7/4 1818, var et uægte barn, halvbroder til en *Mads Troelsen*, der var født i Assing den 31/8 1825 og som blev gift i Rind i 1852 med *Grethe Marie Chistensen*, Kræ Capersens datter.

Jens Christians moder var en kvinde, der hed Ane Johanne Jensdatter i Velhusted og drengen blev opdraget på fattigvæsenets bekostning. Navnet, »æ hvi-d dræng«, kom fra, at han gik klædt i ufarvet vadmel.

Da Inger Marie blev kendt med Jens Christian, var denne blikkenslager og glarmester og boede i fattighuset i Skarrild. Enkelte gange kom parret i konflikt med politiet. De sad således arresterede i Herning arrest i 1866, og i 1877 fik Jens Christian, efter en dom ved Hammerum herreds ekstraret den 23/2 1877, 4 × 5 dages vand og brød for tyveri. På den tid er han 57 år og skildres således: høj, blå øjne, lidt skaldet, på venstre hånd I. C. P., stærk af lemmer.

Omkring 1870 blev Jens Christian »Glistrup« og Inger Marie gift i Rind, men de holdt dog til i Skarrild. Inger Marie, der var tiltalt og straf-fet mange gange, navnlig for betleri og tyveri, har i 1888 følgende signalement: høj, blå øjne, mørkt hår og stærk af lemmer.

»Æ hvi-d dræng« kom ulykkelig af dage. En dag, han og Inger Marie fulgtes ad, steglede han i kanalen i Skarrild. Inger Marie kunne vist nok have hjulpet sin mand op, men han var vringlet, og så gik hun fra ham, fortalte man. Senere kom Inger Marie altså hjem til Dejbjerg og blev Christian Kvembjergs livsledsagerinde.

Mette Kirstine Jensen blev født ca. 1853. Hun fik i 70erne et par børn med en svensker, *Johannes Tærkildsen*, der tjente på St. Skindbjerg. Den ene, *Else Marie Christine Jensen*, skal være gift i nærheden af Esbjerg og have det godt; men den anden, *Jens Christian Jensen*, kaldet Christian Muldbjerg, der er gift i Dejbjerg, volder derimod sognet en del kvide.

Mette Kirstine blev gift med en blikkenslager, *Chr. Muldbjerg*, og kom til at bo ved Velling kirke. Efter Mandens død flyttede hun til Esbjerg.

Severine Kirstine Jensen, født $\frac{8}{12}$ 1858, blev gift med en franskmænd med det danske navn Peder Jensen, og de rejste til Amerika for mange år siden.

Anders Christian Jensen.

Anders Kvembjerg eller »Gluend« Anders, som han også blev kaldt, der var født i Kvembjerg den $\frac{16}{8}$ 1771, var hjemme hos sine forældre og hjalp faderen, Jens Rakker, ved natmandsarbejdet, til han blev voksen. Siden drog han landet rundt i flere år som glarmester, sammen med *Mette Marie Jørgensdatter*, der var født i Ryde ca. 1780.

Under parrets omflakken blev sønnen, *Jørgen Andersen*, født i Vinding, 1807. Kort efter købte Anders sig et hus i Nr. Vognbjerg, og der boede familien siden. Men selvom de havde fast hjem, fortsatte han dog sine periodiske rejser eller vandringer ud i landet, ligesom andre kjæltringer. Af et politipas, dateret Ringkjøbing den 15. juni 1820, og som ofte blev fornyet, fremgår det, at han og Mette på den tid ville en tur til Varde-egnen. På et andet pas, der er underskrevet af manden selv, får man følgende signalement af manden: Middel af vækst - blå øjne - brunt, krøllet hår.

I 1818 bad han fattigkommissionen i Dejbjerg om hjælp til sine børn, men ansøgningen blev afslået, og i forhandlingsprotokollen hedder det den $\frac{1}{12}$: » - men da baade Mand, Kone og Børn ere friske, og det er Commissionen bekjendt, at de allerede have indkjøbt og betalt en Del af Vinterføden, som mange af de Contribuerende skal endnu med Kummer forhverve, saa blev han afviist.«

Ved et forhør i Bølling-Nr. herreds ret den $\frac{28}{11}$ 1808 over Anders Jensen (steddatteren Else Sophie Jensdatter og søsteren Ane Kirstine Jensdatter) udtaler Anders, at han undertiden bliver kaldt Anders Natmand, men ikke Den gule rakker - denne bor på Frøstrup Hede ved Varde og hedder Johannes. Samtidig bemærker han vedrørende sig selv: »at hans Opførsel og Forhold har været saaledes ald hans Livs Tiid, at han sikker tør beraabe sig, og at ingen skal tiltænke ham noget ulovligt.«

Den $\frac{2}{6}$ 1831 fik Dejbjerg-Hanning kommune en fortegnelse tinglæst ved Bølling-Nr. herred over en halvsnæs småejendomme, hvis ejere havde fået almisse, og det synes, som ejendommene blev pantsatte i den anledning. Af denne fortegnelse, der er indført i Dejbjerg fattigprotokol d. $\frac{12}{1}$

31, får man følgende oplysninger om Anders Jensens hjem. Huset bestod af 5 fag bindingsværk med loft over 2 fag, medens flere af de andre småhytter kun var på 4 fag - Ane Kirstine Bojles datters hus var endog kun på 3 fag! - og ved disse hedder det stadig: »med Hjald over 2 Fag«. I hjemmet fandtes: »nogle gamle Sengeklæder, 1 Bord, 1 Kiste, 1 Glarkiste, 1 Blyvinde, 1 Diamant, 1 Kakkelovnsplade, 1 Strygejern, 1 Stueuhr, 4 graa Fade, 1 Lyseplade, 1 Dunk, 5 Par Theekopper, 1 Lodbolt, Flaske og Glas, 1 Par Skoe, 1 Hammer, 2 Øxer, 1 Jerngreb, 1 Algier, 1 Rivejern, 1 Tragt, 1 Barberkniv, 1 Tavelet, 1 Saltkasse, 1 gl. Spade, 1 Sax, 1 Trillebør, 1 Kar, 1 Ballie, 2 Bikuber, 1 Rok, 1 Stige og 1 Ildklemme.« Ved hjemmet fandtes en god »kålgård« med stikkelsbærbuske i, og det var det første sted, Mads Lunde (f. 1844) smagte stikkelsbær.

På folketællingslisten 1834 er opført: Nr. Vognbjerg et Hus. Anders Jensen Qvemberg, 66 Aar, gift, Husmand og Almisselem. Mette Marie Jørgensdatter, 54, hans Kone, samt deres Børn: Mette Kirstine Andersdatter, 18 Aar, Mette Andersdatter, 15 Aar, Niels Christian Andersen, 12 Aar, og Else Kathrine Andersdatter, 10 Aar. - Der bemærkes, at børnene alle ernæres af Fattigvæsenet.

Efter at Mette Marie var død i Vognbjerg den ¹⁷/₃ 1851, 71 år gammel, vedtog forstanderskabet i Dejbjerg-Hanning den ³/₆ 1851 at bortsælge Anders Jensens hus til nedbrydning og skaffe manden husly andet steds. Huset blev for simpelt, og det blev Anders med. Han kom i Hanning fattighus, hvor han var i tre år, så brændte fattighuset den ⁶/₄ 1854. Anders, der da var en olding på 87 år, blev forbrændt i ansigtet og døde den 11. s. m.

Anders Kvembjerg og Mette Marie fik mange børn. Ved mine undersøgelser har jeg truffet følgende:

1. *Else Cathrine*, hjemmedøbt ⁸/₁₀ 1802 - død som barn.

2. *Jens Andersen*, født den ⁸/₄ 1804. (Se s. 56).

3. *Jørgen Andersen*, født under forældrenes omvandring i Vinding sogn, 1807. Indtil sit 7. eller 8. år var han hos forældrene, så tjente han som hyrdedreng forskellige steder, til han, 16 år gammel, blev confirmeret. Derefter havde han plads i Ølgod, Adum, Hodde og Bryndum; men da han i 1829 ingen plads havde, kom han hjem til Kvembjerg, slog sig på betleriet og blev grebet kort efter påsken 1830 og straffet i Hammerum herred med 6×5 dages vand og brød for betleri, løsgænger og tyveri.

Efter udstået straf kom han atter hjem og søgte da at ernære sig ved at sælge hæfter, maller og knappenåle for en Jens Lauridsen i Rabjerg. En tid efter blev han arresteret, fordi han hverken havde eller søgte at få arbejde. Han sad i Ringkøbing arrest fra den $24/5$ til den $17/11$ 1831 - han var bleven frifundet ved højesteret den $31/10$ s. å. Længe varede det dog ikke, inden politiet atter slog klo i manden, og denne gang blev han ved Ringkøbing amts overpolitiretsdom, Februar 1832, idømt 6×5 dages vand og brød for betleri. Senere har jeg ikke mærket noget til Jørgen Andersen - måske har han forladt egnen.

4. *Christian Andersen*, der blev født den $26/7$ 1810, hørte til familiens sorteste får. Som attenårig var han i 1828 sammen med sin ligeså sorte fætter, Jørgen Christian Christensen, fra Rind en tur i Rønbjerg for at besøge de derboende rakkere. Turen var udbytterig, idet de hos Jørgen Abraham stjal et skørt, en særk, et par sko, som de solgte til en husmandskone i Sahl, og en barberkniv, som de solgte i Tvis. Endvidere havde de stjaalet en bøsse, en hagelpung, et krudthorn og en krudmåde. Disse jagtremedier bragte knægtene med sig hjem til Anders Jensens i Kvembjerg, hvor de fortalte, at de havde tjent gode penge som trækkere fra Gjelleruplund marked til Holstebro, og at de derefter havde købt sagerne.

Ikke længe efter kom Jørgen Abraham og kone, Else Sophie Nielsdatter, fra Rønbjerg til Dejbjerg, hvor de fik Christian Andersen anholdt for tyveri den $29/10$ 1828. Han blev ført til Holstebro arrest og efter overrettsdom af $20/8$ 1829 idømt 4×5 dages vand og brød for tyveri og betleri. Året efter, den $14/6$, fik han samme straf ved Hammerum herred for løsgængeri og betleri, men sidste straf blev ved højesteret den $31/10$ forhøjet til 8 måneders forbedringshus i Viborg. Endelig blev han sidste gang dømt ved Bølling-Nr. herreds politiret for 2den gang begået tyveri og 3die gang løsgængeri. Han blev den $23/4$ 1836 idømt 3 års tugthus og højesteret stadfæstede den $20/10$ s. å. dommen. Christian slap ikke mere ud af Viborghus, thi den $3/11$ 1838 døde han der, 28 år gammel. Da han første gang kom i tugthuset, var hans signalement: $65\frac{1}{2}$ tomme - blå øjne og lyst hår.

5. Efter at Anders Kvembjergs næste barn, *Else Marie Andersdatter*, var død, begravet den $22/1$ 1815, $\frac{1}{2}$ år gammelt, fik de (nr. 6) datteren *Mette Kirstine*, født den $8/6$ 1816. Hun blev confirmeret i 1832 og gift 1849 med Chr. Caspersen i Rind - se under denne.

7. Så fik de den $13/6$ 1819 atter en datter, *Mette Andersdatter*. Ligesom flere af sine søskende havnede hun i Viborghus, og der døde hun i 1849.

8. Parrets næste barn, *Christine Andersdatter*, født den 6/6 1820, kender jeg ligeledes kun fra justitsprotokollerne. I marts 1843, da hun som 22-årig, ugift kvinde drog om på betleri med et barn på ryggen, sammen med forannævnte søster Mette, blev hun anholdt i Stauning. Den smule korn, der var hende tillagt af fattigvæsnet - 1 skp. rug og 1 skp. byg - havde hun fortæret, og derfor måtte hun simpelthen betle af nød og trang, hævder hun i politiretten. Hun havde før været tiltalt og straffet for betleri i Hammerum herred, og nu fik hun 3×5 dages vand og brød. Hun opholder sig ellers hos broderen Jens Andersen, medens Mette er hjemme hos Anders Kvembjerg - når hun da ikke er på vandring.

Året efter, den 11/6 1844, blev hun atter tiltalt i Bølling herreds politiret, efter at være anholdt af den ihærdige sognefoged i Stauning. Hun har da et barn på 2 år og et på 12 uger. Siden har jeg ikke truffet hende.

Niels Christian Andersen,

der blev født i Vognbjerg den 14/6 1822, var hjemme hos sine forældre, til han var 13-14 år gammel, da begyndte han at strejfe om. Plads havde han aldrig haft, når undtages, at han var et sted et par uger.

I sommeren 1837 er Niels Christian ude på betleri sammen med sin fætter, Christian Laursen (Tambour), der var knap 20 år gammel. I Stauning kom knægtene forbi et lam, der stod ved siden af vejen, og nu fandt de på at slå dyret ihjel med deres stokke. En mand, Villads Sørensen fra Olesgård, der havde set udåden, satte sig på en hest og red fyrene ind, hvorefter de blev arresterede. Niels Christian blev derefter i Bølling herheds politiret idømt 20 dages simpel fængsel for betleri og mishandling af et lam den 18/10 1837.

Fra arresten i Ringkøbing kom han hjem den 11. november og skulle så forberedes til sin confirmation. Præsten viste ham imidlertid bort i løbet af vinteren, og så drog Niels Christian atter ud på betleri. I januar 1840 blev han arresteret for løsgængeri i Bølling herred, men brød ud af arresten i Ringkøbing i februar, blev ud på sommeren arresteret i Holstebro sammen med sin kæreste, *Mette Abellone Pedersdatter* fra Snejbjerg fattighus, og transporteret til Bølling herred.

I et politiretsforhør forklarede han, at han havde truffet Mette Abellone hos Niels Nielsen på Herborg Hede i Vorgod. Han var så fulgt med hende til Snejbjerg fattighus og derefter videre rundt i landet. Han angiver, at han har loddet og klinket for folk på deres vandring.

Knap to måneder, før de blev anholdte, var de en tur i Dejbjerg, og da de gik derfra igen, fulgte hans søster, Else Cathrine, med dem. Den 20/a traf de sammen med Niels Kvembjerg, og selskabet drog nu næste dag ind over Fjilstervang, Rimmerhus til Albæk Hede, hvor de besøgte Else Randeris. Niels Kvembjerg gik dog fra de andre og tog ind hos en mand, man kaldte Laust Rytter.

Niels Kvembjerg havde en del beklædningsgenstande »liggende i et hus i nærheden«, og da han atter sluttede sig til selskabet, blev bandens medlemmer forsynede.

Mette Abellone gav følgende oplysninger: Hun var 22 år gammel, var tidligere straffet for løsgænger i 1835 eller 36. Efter udstået straf blev hun sendt hjem til sin moder, Johanne Marie Andersdatter i Handbjerg, men tre uger senere blev de transporteret til Snejbjerg, hvor moderen var blevet kendt forsørgelsesberettiget. Mette blev nu indlejet i Tjørring og confirmeret i påsken 1836, hvorefter hun en kort tid havde plads i Hejnsvig. Ikke længe efter kom hun tilbage til Snejbjerg, men blev så kendt forsørgelsesberettiget i Sahl, hvor hun blev sendt på omgang i sognet.

Det varede dog ikke længe, inden hun stak af, og siden havde hun den meste tid flakket om med Niels Christian Andersen, med hvem hun i 1839 fik et barn i Tvis - barnet, der blev døbt *Peder Christian Nielsen*, døde og blev begravet i Dejbjerg den 16/1 1840. Mette Abellone, der nu atter er frugtssommelig ved Niels Christian, har følgende signalement: Middel - noget før (af ovennævnte grund) - blå øjne - lyst hår. Og Niels Christian beskrives samtidig således: 17 år gl. - uconfirmeret - spinkel af bygning, mager af ansigt - har brune* øjne, stærkt mørke øjenbryn, der næsten var sammengroede - beladt med udslæt. Han var iført en gammel, blå trøje og benklæder, en grøntærnet vest med blanke messingknapper, grå, korte strømper, træsko, et tærnet halstørklæde, en gammel stribet undertrøje, blå klædes kasket og en gammel blågarns skjorte.

I Bølling herreds politiret fik han den 8/10 1840 6×5 dages vand og brød for løsgænger og tyveri - han havde nemlig været temmelig hårdt engageret i Fjilstervang-sagen.

Efter udstået straf blev Niels Christian afgivet til fattigvæsenet i Dejbjerg, og kom så på omgang i sognet. Men 14 dage efter stak han af i selskab med Mette Abellone.

* Ved forhør 30/8 1837 noteres, at han har blå øjne.

Den 14/12 1841 blev parret med deres, ca. et år gamle, barn anholdt af sognefogden i Tjørring og som pasløse afleverede på Hammerum herreds kontor. Niels Christian medbragte en glarmesterkiste, der blev fremlagt i retten. Han indrømmede, at han havde været på Lund marked i efteråret, hvor han ikke havde andet ærinde, end han havde drukket en snaps -; et urtyveri, dommeren fablede om, kendte han intet til, han havde ikke stjålet noget lommeur.

Mette Abellone kom derefter i forhør. Hun fortalte, at hun i 3½ år havde flakket om med Niels Christian. Tre uger efter at hun havde gjort barsel hos en enke i Skjern, kom Niels Christian i selskab med sin søster, Else Cathrine, og dennes kæreste, Jens Carl Severin Nielsen, og disse overtalte hende til at følge med på vandring. Hendes barn, der var udøbt, havde hun givet navnet *Anders Christian Nielsen*; nu blev det døbt i arresten.

I forrige sag var Mette Abellone blevet idømt 120 dages fængsel på sædvanlig fangekost, men da hun var frugtsommelig, blev straffen ikke eksekveret.

Ved et senere forhør var Mettes broder, Hans Peter Christensen, der tjente som dreng hos Jørgen Christian Pedersen i Ørnehoved, fremme. Han fortalte, at han med tilladelse havde besøgt sine forældre i Snejbjerg fattighus, men i stedet for at gå hjem i sin plads igen, strejfede han om, traf sin søster og Niels Christian, med hvem han slog følge.

Nu fortalte drengen, at Niels efter Lund-marked havde fortalt ham, at han havde stjålet et lommeur fra kromanden i Brande og gemt det under en sten norden for et hus i nærheden af Gjelleruplund. Og Mette gik ved siden af, da Niels Christian fortalte Hans det. Tre uger efter kom drengen tilbage til Snejbjerg. Moderen gik med ham til præsten, der skældte ham ud, og så blev han afleveret til sin husbond igen. Men både Niels Christian og Mette benægtede på det kraftigste rigtigheden af Hans Peters oplysninger.

Få dage efter at Niels Christian var transporteret fra Herning til Skjernbro, vendte han tilbage og blev af sognefoged Søren Michelsen anholdt i Snejbjerg fattighus og som pasløs person afleveret på herredskon-toret. Ti dage senere, den 27/1 1842, hængte han sig i arresten. I kirkebogen står, at han »som Selvmorder (blev) begravet udenfor Kirkegaarden.«

Jeg mindes i min barndom, at der var tydeligt spor af graven uden for det N. V. hjørne af Herning gamle kirkegård. Man fortalte, at det var én,

der havde hængt sig i arresten, men ingen kendte nærmere til sagen, af de jeg talte med.

Mette Abellone blev kort efter kærest med en søn af Jens Christian »Glerup« eller »Svin« i Stauning, der hed Christian Peder Jensen - parret er nærmere omtalt under »Svine«-slægten.

Anders Kvembjergs og Mette Maries yngste barn var *Else Cathrine Andersdatter*, der blev født den $\frac{1}{8}$ 1823. Hun blev, med Johannes Mus, gift ind i »Muse«-slægten, og er omtalt nærmere under denne.

Jens Andersen.

Den ældste af Anders Kvembjergs sønner, Jens Andersen, blev født og hjemmedøbt den $\frac{8}{4}$ 1804. Som barn var han hjemme hos forældrene og havde som ung plads flere steder. Efter sit 17. år ernærede han sig dog som glarmester, indtil han i sommeren 1829 blev soldat ved 2. jydsk regiments 6. compagni i København, hvor han lå til nytår 1832.

Den $\frac{24}{6}$ 1826 var han bleven gift med Kræ Mæster og Ingeborgs datter, Mette Kristine Christensdatter fra Rind.*

Efter at Jens var indkaldt til regimentet, savnede konen husly. Det oplyses i et møde, fattigkommissionen holdt i Dejbjerg, at Mette Kirstine havde overtømmer til 3 fag hus, men hun manglede både undertømmeret og sten. Commissionen vedtog, at man ville forhøre sig om gammelt træværk kunne fåes billigt til køb og så ville man sørge for ler til vægge. Det traf imidlertid ind med slet vejr, og Mette Kirstine fik hverken bygget dette eller følgende år.

I 1834 bor Jens Andersen, Mette Kirstine og deres to ældste børn i Nr. Vognbjerg sammen med Anders Jensens, men i 1845 er de flyttede til Skjern sogn.

Familien var fattig, kommunerne måtte hjælpe til, og nu opstod der tvist om forsørgelsespligten. Fattigcommissionen sendte i den anledning følgende skrivelse, dateret den $\frac{29}{10}$ 1838, til amtet:

»Paa Vognberg Hede i Sognet i et vort Fattigvæsen tilhørende Huus opholder sig en fattig Familie: Jens Andersen med Kone og 4 Børn; og da Manden er født i det af vore Sogne i Forening med Skjern tilkjøbte Qvem-

* I Dejbjerg kirkebog angives pigens fader, mærkeligt nok, at være »jordløs Husmand Johannes Christensen, Vognberghede«. Havde hun været datter af nævnte Johannes, ville hun selvfølgelig også have heddet Johannesdatter. Mette Kirstine var døbt den $\frac{11}{11}$ 1804 og confirmeret i Rind 1821.

berghuus, bidrager Skjern aarligen den halve Anpart til Familiens Forsørgelse.« Nu foreslog Dejbjerg, at man skiftevis hvert andet år skulle tage sig af familien i Dejbjerg og Skjern; men Skjern ville kun yde en mindre årlig refusion.

Senere får man følgende oplysninger i nævnte protokol: »Fød 1804 d. 8. April i Qvemberghus paa Skjern Deiberg Grændseskjel har Jens Andersen med Undtagelse af Sommeren 1819-20-21, da han havde Tjeneste i Stauning, opholdt sig her indtil sin Confirmation i 1822, hvorefter han tog Tjeneste udensogns, deels i Ølgod, deels i Aadum, indtil han ved Mikkel-dagstider 1825 tog tilbage til Deiberg, og opholdt sig hos Faderen, Anders Jensen, saa ofte han ikke paa sine Rejser og paa Betleri var fraværende.

Han blev gift i Juni 1826 og begge Ægtefolk droge nu, efter den hos Natmandsfolk alm. Skik, paa Vandring med Glarkisten til forskellige Steder, men opholdt sig, naar de kom til Deiberg hos ovennævnte Mandens Fader, ernærede sig under deres Ophold deels ved Glarmesteri og deels ved Betlerie, indtil en ny Reise tiltraadtes. Saaledes skaffede de sig Underholdning, deels udensogns, deels her i Sognet, indtil 2 Aar efter at Amts-resolutionen var udkommet, der bestemte Skjerns Deltagelse med Deiberg i Qemberg-Fattiges Understøttelse. Da Konen i 1829, medens Jens Andersen var fraværende i Hs. Mts. Tjeneste, af Fattigvæsnet begjærede Huusly, og blev indtinget hos en Mand i Sognet. Siden den Tid have de stadigen nydt Understøttelse af vort i Forening med Skjern Fattigdistrict til dem selv og deres Børn, hvoraf 4 Drengene endnu er i Live, een paa 12 Aar, og de øvrige af 10, 4³/₄ Aar og 10 Maaneders Alder, alle fødte her i Sognet.«

En resolution fra canselliet af 2. marts 1838 gik ud på, at den trufne ordning med hensyn til de i Kvembjerg-hus fødte individer »ogsaa skal gælde disses Børns Forsørgelse efter deres fyldte 18 Aar.«

Men selv om familien nød understøttelse af to kommuner, var der dog ofte smalhans i hjemmet og børnene blev sendt ud at tigge. Jens Andersen fik i Bølling Nr. herreds underret ¹⁰/₆ 1842 10 dages vand og brød før at have tilskyndet sine børn til tiggeri; men det var vist ogsaa den eneste gang, han var tiltalt. I politiretten den ¹⁶/₄ 1842 oplyser han, at de ikke havde føde nok i hjemmet - af Dejbjerg-Skjern fik de dog på den tid 10 skp. rug, 10 skp. byg, 10 pund smør og 350 pottes mælk årlig - derfor havde han sendt to af sine børn, Anders Christian og Christian, ud at forhandle bliktoj.

Den ¹/₆ 1848 døde Mette Kirstine Christensdatter, og i efteråret s. å.

tog hendes søster, »An Mari Mæster« eller »Tænd« fra Rind ophold hos enkemanden, der nu forsørges i Skjern sogn. Jens Andersen fik lyst til An Mari og hun til ham, og så indsendte han en ansøgning til forstanderskabet om at måtte ægte sin svigerinde. Ved skrivelse af 17/9 s. å. til sogneforstanderskabet i Dejbjerg indsendte Skjern sogneforstanderskab Jens Andersens ansøgning. I et møde den 28/9 1848 vedtog man i Dejbjerg at svare, at man fandt »dette ægteskab ikke bør finde sted.«

Jens Andersen opgav dog ikke håbet, i november s. å. måtte forstanderskabet atter behandle spørgsmålet. Resultatet blev dog det samme: »besluttede S.fstskbt. at modsætte sig denne forbindelse, som antages hverken at kunne blive til gavn for Jens Andersens børn eller for Skjern Dejbjerg-Hanning«. Det blev imidlertid Jens Andersen og An Mari mere og mere magtpåliggende at blive erklærede for rette ægtefolk at være - i praksis levede de allerede som sådanne - og så kilede Jens Andersen på for tredje gang med en ansøgning, der i Dejbjerg blev behandlet på et møde den 2. marts 1849. Men man var hårdhjertet nok til at svare: »Forstanderskabet anseer Ægteskabet ikke at kunne fremme de paagjældendes Tarv, da den ommeldte Ane Mari Christensdatter under sit tilsnøgne Ophold hos Jens Andersen sørgede meget slet for hans Børn og desuden har yttret, at hun ikke havde nogen Tilbøielighed til nærmere Forbindelse med ham. Børnene er udliciterede paa Steder, hvor der bliver sørget bedre for dem og deres Underviisning, end forhen er skeet i Jens Andersens Huus efter hans Kones Død. Desuden har Ane Marie Christensdatter yttret for 3 af Skjern Sogneforstanderne og 1 af Deiberg, at saasnart Ægteskabet kom i Stand, skulde Mandens Børn ud af Huset.«

Skuffet og *grumslinglak* vendte An Mari tilbage til Rind sogn og Jens Andersen måtte se sig om efter en anden, der kunne stå for forstanderskabets kritik.

I en skrivelse af 26/6 1857 fra Skjern ansøgte sogneforstanderskabet i Dejbjerg om dets samtykke til, at Jens Andersen af Vognbjerg hede måtte indgå i ægteskab med Maren Johansen. Svaret lød, at Dejbjerg-Hanning kunne gå med til forslaget, »når Skjern sogneforstanderskab vil flytte deres (Jens Andersens) hus i løbet af denne sommer ind på Skjern sogns grund«. Dette ville Skjern dog ikke gå ind på, men så ændrede Dejbjerg sine fordringer og forlangte, »at der ikke måtte sættes nogen familie ind i huset til Jens Andersen og efter dennes død eller afgang fra stedet at nedbryde huset og ikke opføre noget andet på ejendommen«.

I januar 1858 drøftede man atter Jens Andersens giftermål, og endelig den 26/2 s. å. mødte der tre medlemmer fra Skjern forstanderskab i Dejbjerg, hvor man så enedes om, at Jens Andersen måtte ægte Maren Johansen, kaldet Maren »Mus«.

Den 28/3 1858 stod parrets *kalos* i *sjangerten* i Dejbjerg. Den gang var nu afdøde Plauborg hjælpelærer i Borris, og han besøgte tilfældigt degnen i Dejbjerg den dag, Jens Andersen og Maren blev viede. Plauborg har fortalt mig følgende træk fra kirken: Da provsten spurgte Jens Andersen: »Ved du dig fri for, at du haver givet nogen anden kvinde, som nu lever, din ægteskabstro, som dette kunne være til hinder?« kneb det for kandidaten at finde ud af meningen, og han svarede højt: Nej!

Provsten strøg sig i skægget, og degnen skar en grimace, hvad Plauborg naturligvis også gjorde. Så mumlede provsten: »Her skal svares ja!« Og da kom det også ekspres fra Jens: »Ja - ja!« hvorefter parret blev kendt for rette ægtefolk at være.

Jens Andersen kunne årelade folk. Han årelod således hvert år Thomas Dahl, og da mølleren i Buendsbæk blev bidt af en gal hund og var så rasende og farlig for sine omgivelser, at han måtte bindes, da var det Jens Andersen, man tyede til. Jens hjalp mølleren - man sagde, at han tappede patienten så grundig, at denne døde af blodtabet.

Det er mig ikke bekendt, at han ellers praktiserede; men da Jacob Rindom i Sortekro som dreng led af »muesot«, kom Jens Andersen og »målte« patienten med uldgarn, og bag efter skulle drengen have en pandekage, hvori var indbagt 9 forskellige slags.

Maren Johannesdatter, der var en uægte datter af Ane Cathrine Pedersdatter og Johannes »Skank«, født Christensen, blev født i Skjern den 17/10 1829. Hun opholdt sig dels hos sin moder og dels hos andre i Dejbjerg sogn i sin barndom, men havde ingen fast plads. Da hun som 12 års barn var indtinget hos Gregers Gadegård i Dejbjerg, stjal hun efter at være løbet fra sit opholdssted et brød på en mands loft og fortærede brødet.

I et politiretsforhør ved Bølling herred den 3/8 1842 siger hun, at hun stjal brødet, fordi hun ikke kunne få føde nok, hvor hun var. Hun fik 2 ugers fængsel.

I 1845, hun var da confirmeret, havde hun plads hos Mads Chr. Nielsen, Skårup i Hanning sogn. Der gik hun fra sin plads den 30/6, efter at have stjålet et halstørklæde fra sin husbonde, et par sko fra en gammel aftægtskone, og en kniv. Tre dage senere kom hun til Vorgod fattighus. Der var

ingen hjemme, og døren var aflåset, men så slog hun 2 ruder ind, åbnede vinduet og kravlede ind i lejligheden, hvor hun stjal et halvt brød, en kniv og en nålepude. På grund af sin unge alder slap hun i Bølling-Nr. herreds ekstraret den ²³/₇ 1845 med 2 års tugthusstraf og blev derefter indsat i Viborghus. Hun var da kun 15 år gammel.

Året efter, at hun var sluppet ud af tugthuset, gjorde hun sig atter skyldig i tyveri, og hun blev da atter, i Ulfborg-Hind herreds ekstraret den ⁹/₉ 1848, idømt 2 års tugthus. På hendes »relation« angives, at hun er 57¹/₂ tom., klejn og har blondt hår og blå øjne.

I 1858 blev hun altså gift med Jens Andersen, og efter mandens død - han døde i Skjern den ⁸/₃ 1874, 69 år gammel - boede hun en tid som enke i et lille sted, som kommunen ejede, ved Skjern kirke. I efteråret 1881 strejfede Maren Mus om i Herning egnen. En tre ugers tid var hun hos Anders Bjødstrups søn i Snejbjerg, så en uge hos Anders Bjødstrup og endelig en måned hos Kræ Abrahams enke, An Mari Mæster i Lind. Disse to gamle Enker drog ud på tiggeri sammen og blev af den grund arresterede. I Hammerum herreds politiret den ¹⁹/₁₀ 1881 slap An Mari af hensyn til sin høje alder med en advarsel, hvorimod Maren Johansen måtte sidde nogle dage i *nøkkellokkes*. Kort efter udstået straf blev hun husholderske for en Christen Thyregod i Tøstrup, Aadum sogn. Trods begge var gamle folk, godt på vej til de 80, fik de dog lyst til hinanden og blev gifte. Der fortælles, at Christen gik op til præsten og sagde, at giftermålet helst skulle ordnes snarest muligt, for at de måtte blive fri for fødselsskam! - Maren døde i Ølgod fattighus i 1908.

Jens Andersen og Mette Kirstine fik mange børn, hvoraf nogle var gode og andre mindre heldige.

Anders Chr. Jensen »Bjødstrup«

blev født ⁹/₁₁ 1826. Han kom som karl til at tjene på Bjødstrup ved Hammerum og fik derfra, lige som et par af sine brødre, tilnavnet »Bjødstrup«.

I 1853 tjente han i Lervadskjær ved Herning, og da blev han i Hammerum herreds politiret tiltalt og dømt for voldelig overfald.

Under en tyverisag i 1877 var Anders Bjødstrup tiltalt ved samme ret for hæleri. Ved denne lejlighed får man følgende signalement af manden: »Lille af Vext, stærk af Lemmer, blaa Øjne, blondt Haar og dito stort Hageskæg.«

Anders blev aldrig rigtig gift; men da han fik lyst til Casper Hojes kone, »Mæt Kløwtjanne« eller *Mette Claudiane Christensdatter*, voldte det ham nok ikke større vanskelighed at få hende som livsledsagerinde.

En gammel mand fortalte mig, at Anders hvert år måtte betale Casper Hoje* 3 mark for at have Mette - det var vel nærmest som en slags landgilde -, men om det passer, eller man har ordnet mellemværendet ved en flaske brændevin, ved jeg ikke. Faktum er, at Mæt Kløwtjanne blev hos Anders Bjødstrup, med hvem hun delte bord og seng i ca. 30 år, til han døde, den ¹/₇ 1883, 56 år gammel.

Anders var blikkenslager og skorstensfejer. Sidste embede fik han af Rind-Herning kommuner i 1863, og af sogneforstanderskabets forhandlingsprotokol (sognerådets arkiv i Rind) fremgår det, at man, efter Anders's ønske, indhentede amtets autorisation eller beskikkelse.

I årenes løb kom der mange ansøgninger fra Anders Bjødstrup til kommunen. Snart ønskede han ¹/₂ td. rug, eller en kjole til en datter, der skulle konfirmeres, og snart et par dusin blikplader; men forstanderskabet vendte gerne det døve øre til. I 1880erne, da hans gamle svigerforældre blev indtingede hos ham og Mette, fik han en rundelig betaling af kommunen derfor, og en enkelt gang fik han et par kroner til blikplader, men ellers måtte han klare sig selv.

Mæt Kløwtjanne, der var født ²⁰/₆ 1823, var ældste datter af Kræ Caspersen (Rind fattighus). Hun blev confirmeret i 1836 og fik da g+ for kundskaber og mg+ for opførsel.

Mette var en proper og skikkelig kone. Hun kom på sine periodiske vandringer ofte i mit barndomshjem og bad da gerne om »en lille kun telmar«, »en lof tow« eller lignende. Ofte skulle hun hilse moder fra »moster i Elmholt«, og når tiggersken lod en bemærkning falde om, at »moster« havde været god ved hende, da kunne det hælde sig, at Mæt Kløwtjannes »alms« fik en passende tilvækst.

I mange år boede Anders Bjødstrup og Mette i et lille hus på Nr. Vejen Mark n. for Skjoldborg i Rind sogn. Huset havde kjæltringerne selv fået stablet op, og simpelt var det. Men hvor der er hjerterum er der jo også husrum, og i nævnte hytte boede en tid både Kræ Caspersen, Kræ Bjødstrup og Ingeborg Mæster sammen med Anders og Mette.

Efterhånden blev huset helt faldefærdigt, og da kjæltringerne så spekulerede på at få det bygget om, slog en del mænd, der var ked af de

* Hans historie er fortalt i afsnittet om An Mari Grønne.

urolige folk, der ofte fandt tilhold i hytten, sig sammen og fik en mand, man kaldte Pæ Husted, til at gå hen og købe hele herligheden. Det lykkedes også, og så blev kjæltringernes sidste hus her i egnen brudt ned. Det var omkring 1899 - altså længe efter Anders Bjødstrup's død.

Kjæltringhusene holdt hverken befolkningen eller kommunerne af. En gang sidst i 1860'erne blev beboerne i Vester Lind overraskede ved at se, at nogle folk havde travlt med at rejse et hus på en hedebrink ved »Trendmushus«. Det var to kjæltringfamilier, der i nattens løb var kommen fra Snejbjerg med træværket af et hus. I forvejen havde de fået lov til at sætte huset på en hede knold, der tilhørte manden i Trindmosehus - denne hed Jes og var sjællænder.

De brave Lind mænd fandt, ganske naturligt, at man i forvejen havde overflod af kjæltringer i sognet, og de var så i lag med Jes, om ikke byggeriet kunne standses. Men Jes havde desværre givet tilladelse. Så var de henne at snakke med kjæltringerne. Men de ville fortsætte - et steds på jorden skulle de dog være!

Da kom Anders Bjødstrup Lind mændene til hjælp. Jeg har flyttet mange gange, sagde han. Kan I skaffe en anden plads og vil give en passende betaling, så kan huset vel flyttes igen!

Det vidste Kræ Hamborg »missel gue rå o« - han havde netop en hede knold i Tanderupkær eng - der måtte de hjemløse gerne bygge. Kjæltringerne fik så en skilling, og Kræ Hamborg kørte Træværket over til Tanderupkær i Snejbjerg. Men Snejbjerg-boerne havde glædet sig for tidlig til at blive de to kjæltringfamilier kvit, thi dagen efter, at de var brudt op, kom de tilbage til sognet igen.

Anders og Mette fik en del børn sammen. Et par af døtrene drog tidligere ud på tiggeri en gang imellem, men da børnenes historie ellers ingen interesse har i denne forbindelse, standser vi her.

Mette Claudiane døde hos en datter i Herning ^{23/12} 1915, 92 år gammel.

Den næste af Jens Andersens børn var:

Christen Jensen »Bjødstrup«.

Kræ Bjødstrup, som man kaldte ham, efter at han som karl havde tjent på Bjødstrup ved Hammerum, var hjemme hos Jens Andersen og Mæt Kjæstin til sin confirmation han var født den ^{9/8} 1828 i Dejbjerg og blev confirmeret i Herning kirke 1843 -; men derefter havde han plads for-

skellige steder: 1/2 år hos Baden i Dejbjerg Kjærgård, 1/2 år hos Ejby i Skjern, 1 år ved broarbejde i Skjern og et halvt år på Bjødstrup. Derfra kom han til Niels Overgård i Høgild et år, tjente så hos Niels Rabis i Sig i to år og derefter hos Lars Hagelskjær i Rind.

I 1850-51 var han soldat ved 3die reservebataillon og tjente derefter 2 år i Sig igen. Han var imidlertid bleven kærest med *Ingeborg Madsen*, kaldet *Ingeborg Mæster*, datter af Kræ Mæster og An Mari i Rind, og den 17/12 1853 blev parret gift i Rind. I en del år, vistnok 13, boede Kræ Bjødstrup og Ingeborg i fattighuset i Bjørnemos. Manden lavede bliktøj, og Ingeborg, eller begge i forening, gik rundt og solgte varerne, og ellers levede de som andre kjæltringer.

Den gensidige sympati, de to oprindeligt havde næret for hinanden, tog i årenes løb af. Christen fik lyst til *Christine Marie Pedersen*, født Strudal, og Ingeborg til *Severin Kat* - i Vesteregnet blev Ingeborg forresten ofte kaldt Ingeborg Kat; men om øgenavnet stammede fra samlivet med Severin eller det skyldtes, at man regnede hende til »Katte«-slægten, ved jeg ikke. Det synes, som Christian og Ingeborg er blevne separerede omkring 1860, og fra den tid strejfer hun om, navnlig i sin hjemegn, på betleri. I efteråret 1860 blev hun anholdt i Hammerum herred og sendt til sogneforstanderskabet i Rind; men man afleverede hende atter til herredskontoret, da hun var forsørgelsesberettiget i Dejbjerg. Imidlertid kom hun tilbage til Rind og fik så ophold i fattighuset. I december samme år fik forstanderskabet i Dejbjerg meddelelse om, at Ingeborg kunne ventes at blive hjemsendt.

Det lader til, at Kræ Bjødstrup og Ingeborg atter har levet sammen en tid, eftersom det i en politiretssag under et førhør i Hammerum herred oplyses, at Christen Jensen »Vognberg« og Ingeborg i Oktober 1863 havde været nede hos amtmanden for at få skilsmisse. Christens nye *dil.*, Christine Marie, var forresten med på turen. Nogle år senere flyttede Ingeborg og Christen atter sammen. Det hedder i forhandlingsprotokollen fra Dejbjerg: »Skrivelse fra Amtet 30/12 1867 til Sognepræsten, at Amtet, efter at være blevet underrettet om, at Indsider Christen Jensen og Ingeborg Madsen nu atter leve sammen som Ægtefolk, pålægges til Cassation dertil at indsende den dem i sin Tid meddelte Separationsbevilling.« Ingeborg var født i Møruphus i Rind den 12/6 1835. Hun var hjemme hos forældrene til sin confirmation, blev confirmeret i Herning i 1852 og fik da karakteren tg for kundskaber, medens der sættes et spørgsmålstegn ved

hendes sædeligheds karakter. Det var forresten ikke helt uden grund. Første år, hun gik til præst, lykkedes det ikke for hende at slippe igennem, og andet år var det nok også ved at se sort ud for hende. Da fandt hun, eller måske var det moderens opfindelse, på en krigslist. Hun stoppede sig passende ud og betroede en skønne dag præsten, at det var bedst, at han confirmerede hende, for hun var frugtsommelig. En af mine hjemmelsmænd har fortalt mig, at præsten sendte pigen op til lægen i Herning til undersøgelse; men en anden derimod, at Pastor P. Sveistrup blev vred, tog i Ingeborg og ruskede hende, så udstopningen, en pude, faldt fra hende, hvortil han bemærkede: »Der faldt klundset!« Men Ingeborg blev confirmeret og, som nævnt, gift året efter.

I de år, Ingeborg Mæster var kærest med Severin Kat, fik hun ved denne sønnen Mads Fejerskov; men hun var dog ikke Severin nogen stadig glæde, thi i oktober 1863 var hun en tid gode venner med mestertyven Ove Andersen.

Som før omtalt oplystes det i Hammerum herreds ret, at Christen og Ingeborg var gået til Ringkøbing for at opnå skilsmisse. På tilbageturen var de inde hos Severin i Lem. Da kom der en fremmed person tilstede, der kaldte sig Jens Peder Rasmussen, men som i virkeligheden var Ove Andersen. Mestertyven slog nu følge med de andre, og da selskabet var nået til Fjølstervang, var han og Ingeborg blevne meget gode venner. Disse to forlod nu de øvrige, men de traf dog atter sammen hos Anders Bjødstrups i Mørup, hvor Ove fortalte, at han var fra Salling og foreslog, at Ingeborg skulle gifte sig med ham. Senere strejfede Ove og Ingeborg om i sognene, og en dag var de i Skarrild, hvor de var inde hos Husmand Anders Piilgård. Der kaldte Ingeborg sig for Sine - senere angav hun som grund dertil, at hun nødigt ville have, kæresten skulle vide, at hun var af »så ringe folk«, som hun var.

En anden dag kom parret, fint påklædt, til Birkmose i Timring, hvor de traf Medom Kristensen og spurgte efter dennes forældre. Disse var i engen, men blev hentede, og overfor disse præsenterede Ove sig som cand. theol. eller præst og fortalte, at de skulle rejse et steds hen for at få deres papirer ordnede, da de skulle giftes.

Parret fik lov til at bo i gården natten over og blev, som fine folk, be- værtede med det bedste, huset kunne sætte frem.

Ove Andersen stjal og huserede rundt om. Man har fortalt mig, at han var brudt ud af tugthuset, da Ingeborg og han første gang blev kendt. Ove

Sunds Amerikaner. Foto 1894.

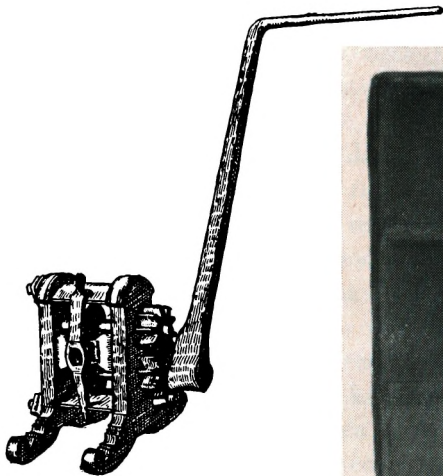

Casper Hodde.

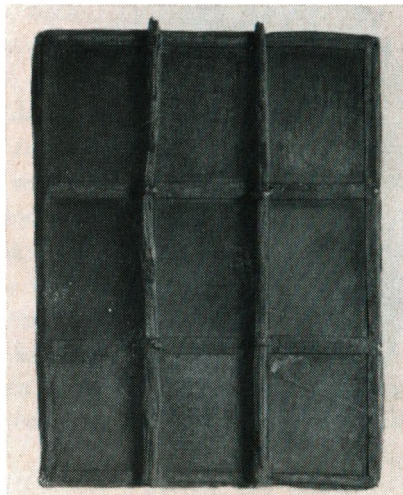

*Christen Jensen,
der blev kaldt Kræ Bjøstrup.*

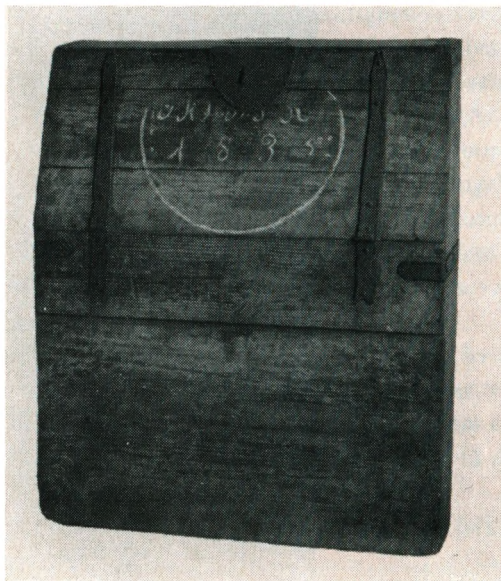
*Blyvinde
til fremstilling af
blyprosser.*

Blyvindue. Kjæltringarbejde.

*Kalmjern
til støbning af
blyprosser.*

Glarkiste, båret af en kjæltring.

blev efterlyst, og tilsidst blev der anstillet jagt på ham. Man forfulgte ham og kom nær ind på ham i Vinderup egnen. I Sevel skød Ove på sine forfølgere med Pistoler, som Ingeborg ladede; men idet han ville kravle igennem en å, skød Erik i Nestoft et skud hagel ind i enden på mestertyven, og så fangede man ham.

Senere brød Ove Andersen atter ud og kom tilbage til Herning egnen. Der var udlovet en stor belønning for hans pågribelse, og da sognefogden i Rind, det var »gamle« Pæ Fejerskov, havde fået nys om, at han opholdt sig i Rind sogn, fik han en dag et par andre modige karle med sig.

Hos Mikkel Ørskov i Nr. Vejen fandt de fyren. Han lå i sengen, men sprang, nøgen som han var, ad en bagdør ud i laden, da Pæ Fejerskov kom. Mikkels husholderske benægtede, at Ove havde været der, og da sognefogden spurgte til, hvis hat og kravetøj det da var, der lå på bordet, svarede hun, at det var en af sønnernes. Men Pæ Fejerskov var klar over, at fyren var der, og så gav de dem til at undersøge stuehuset og bag efter laden. Forresten fik de, ved at stikke et af børnene en fireskilling, at vide, at Ove havde skjult sig i laden.

Nu vidste man, at Ove Andersen hverken var ræd for at bruge Pistoler eller knive, og man spekulerede derfor på, om det ikke var bedst at svide laden af. Men så nøjedes man dog med at rive noget af taget af, så der kunne komme lys ned i huset, og derefter gav man sig i lag med at smide foderet ud. Hans Christian Bank blev posteret med en bøsse parat til at skyde, når sognefogden kommanderede. Sognefogden var væbnet med en sabel, og den tredje mand, Søren Frandsen, flyttede halmen.

Først under de sidste fire neg fandt de mestertyven, der var bevæbnet med en barberkniv. Pæ Fejerskov kommanderede mestertyven til at lægge våbnet og strække hænderne op, da han i modsat fald ville blive skudt ned. Ove Andersen havde intet valg, og så blev han som arrestant ført til Herning og derfra til Silkeborg.

Senere var Ingeborg kærest med Casper Bastrup og blev for meddelagtighed i tyveri etc. idømt 18 måneders forbedringshus. Hun var forresten tiltalt og straffet mange gange.

For løsgænger og betleri fik hun den $\frac{9}{16}$ 1861 2×4 dages vand og brød, den $\frac{2}{2}$ 1867 2×4 dages vand og brød. Få måneder efter fik hun 2×5 dage for samme forseelse, og atter den $\frac{7}{3}$ 1868 5 dage for løsgænger og betleri. Den $\frac{30}{1}$ 1869 fik hun i Hammerum herreds ekstraret ovennævnte 18 måneder - sagen er omtalt under Casper Bastrup. - Den $\frac{19}{6}$ 1883

2×5 dage for tyveri, ^{27/5} 1889 2×5 dage for betleri og den ^{10/10} 1893 2 dages vand og brød for overtrædelse af lov af 3. marts 1860 § 3.

En gang Pæ Fejerskov skulle fange nogle kjæltringer, gik han om natten hen og fik Pæ Flø med sig. Da de kom til kjæltringhuset, skulle Pæ Flø holde vagt ved den ene dør, mens sognefogden gik ind ad den anden. Men lige med et blev døren, ved hvilken Pæ Flø stod, revet op, og ud sprang Ingeborg i sin bare særk med et skjørt i hånden. »Håw - hu ska du hæn!« råbte Pæ Flø. »A ska ur en lille ærind,« svarede flygtningen. »Ja, så ska a mæj, få a ska pas o dæ,« gentog vagten. Men så fulgte Ingeborg også med.

Ingeborgs signalement er i 1878: Middel, sort hår, blå øjne og rød ansigtsfarve; men i 1866 er hun i arrestjournalen i Herning indført således: »31 Aar - Høj af Vext, slang og lige af Lemmer, blandt Haar, brune Øjne.«

Christen Bjødstrups signalement var i 1878: Middel, blondt hår og blå øjne, gråt hageskæg - sund ansigtsfarve.

Medens parret i 1881 boede i kommunens hus i Bjørnemose sammen med Laust Nielsen og Karen Thygesen, drog hele selskabet til oktober markedet i Herning. Om natten lå de hos An Mari Mæster og var så om lørdagen en kort tid på markedet. De fik en del brændevin, og dagen efter spenderede Kjælle Casper to flasker brændevin på familien. De lå, et større selskab, ved et dige nær landevejen, drak, sloges og lavede et forfærdeligt spektakel, indtil sognefogden, P. Fejerskov, kom og anholdt urostifterne.

I politiretten den ^{17/10} forklarede sognefogden, at han hin søndag var kommen kørende ad landevejen i Rind. Da hørte han i nærheden af sit hjem en forfærdelig hujen og alarm fra nogle mennesker, der lå ved et dige ved vejen. Det var knap, han kunne få hestene drevne forbi dem, så forskrækkede var de over spektaklet. P. Fejerskov fik spændt fra og gik så hen til folkene.

Christen Bjødstrup og dennes stedsøn havde været oppe at slås og var nær ved at myrde hinanden, men det var dog lykkedes Casper at få dem fra hinanden, dog ville de stadig flyve på hinanden, og opførte sig næsten som vilde dyr.

Ingeborg bad sognefogden om at tage sig af Chr. Bjødstrup og stedsønnen, da hun var ræd for, de ellers slog hinanden ihjel.

Christian Bjødstrup mente dog ikke, at »sådan pjalt sognefoged havde nogen ret til at anholde dem, men han ville nok til Herning for at se, om

han virkelig kunne få ham sat ind.« Skønt det holdt hårdt nok, fik Christian Bødstrup dog sit ønske opfyldt. Han blev forresten straffet flere gange med vand og brød for vold, både i Hammerum og Bølling herred.

Ingeborg kunne læse over tandpine. En storemarkedsdag strøg og læste hun over en af Jette Skaks dårlige tænder, bag et telt, med god Virkning. Hvad hun mumlede, hørte Jette naturligvis ikke; men hun havde indtryk af, at det kom så truende, og det hjalp ogsaa.

En dag lykkedes det mig at få Casper til at fortælle, hvilken læsning Ingeborg brugte. Hun sagde: »Jeg forbyder Ormen den røde, at stige op under Hjertet den søde! I. N. G. F. G. S. og G. H.«; men føjede Casper til: »A ka Döwlen ta mæ et håwsk de!«

Efter at Casper Hodde var slået ihjel på Dejbjerg Hede i 1882, blev kommunens hus i Bjørnemose brudt ned. Christen Bødstrup og Ingeborg flyttede en tid efter til Herning, hvor de fortsatte deres vilde liv. En nat sad Christen og Ingeborg og svirede med Peter Dragons søn. Ingeborg gik dog i seng og faldt i søvn; men da hun vågnede om morgenen, stod manden på hovedet bag en øltønde og var død. Det så nærmest ud, som han ville have været til at trække deres stueur, thi han havde nøglen i sin hånd. Det var den ^{27/10} 1897.

To år efter, den ^{28/2} 1899, døde Ingeborg i Herning, 64 år gammel.

Efter Christen fik Jens Andersen den ^{15/11} 1832 en søn, der blev døbt *Jens Jensen*. Barnet døde; men så fik parret atter en søn, den ^{20/1} 1834, der ligeledes blev kaldt *Jens Jensen*. Som voksen kom Jens »Kvembjerg«, som man kaldte ham, til at bo i »Krawris«, Odderup Hede i Aadum. Medens Jens så ud som andre almindelige mennesker, var konen sort og glødende som en tater, imidlertid var hun nok en gårdmandsdatter fra Lønborg. Som pige var hun kommet galt afsted og havde fået et barn, og sådan var det gået til, at Jens kunne få hende. Nævnte barn, en datter, blev som voksen gift med en dansk-amerikaner, der var hjemme efter hende. Parret tjente mange penge i Amerika, og de vendte senere hjem til Aadum, hvor de købte dem en gård.

Jens Kvembjerg var meget forfalden, men så fik Ole Nygård fra Ørre fat på staklen, og nogen tid efter blev Jens Afholdsmand. Jeg har hørt fortælle, at en gårdmand skulle have budt Jens 1 td. rug for at give sig til at drikke igen, men Jens holdt sig heldigvis.

En datter af Chr. Bødstrup, *Inger Marie Jensen*, blev født den ^{18/4} 1836, men døde året efter. Så fik de (nr. 6) sønnen *Søren Jensen*, der blev født

den $\frac{5}{11}$ 1838. De to ældste af hans brødre, Anders og Christen, var med i treårskrigen; men Søren, Niels og Jens var med i krigen 1864. Søren fortalte gerne derom, og han fortalte blandt andet, at han en dag blev sat til at stå vagt ved nogle kanoner i Middelfart. Det blev han ked af, han syntes ingen nytte det var til, og så gik han ned til marketenderen og fik sig to halvæggle.

Han fik faderens sted, drev jagt og fiskeri, lavede også blikkøj og var samtidig en dygtig og afholdt arbejder. Men han holdt meget af snapsen, og det var nok ikke til måde, når han ikke fik en flaske brændevin hver dag, hvor han arbejdede. Blev han fuld, var han meget brutal. Da han en gang var ude at stange ål sammen med Anders Kvembjerg og var bleven fuld, huggede han sin lyster i hovedet på Anders. Han blev i den anledning, efter dom ved Bølling politiret den $\frac{27}{7}$ 1876, straffet med 6×5 dages vand og brød. Det er den eneste gang, jeg har truffet hans navn i politiprotokollerne. Senere fik han æresoprejsning, og han var vistnok den første af de Dejbjerg Kjæltringer, der stemte ved et folketingsvalg.

I 1867 opholdt familien sig i Hee, hvor den fik lidt understøttelse, men pinsedag samme år kom Søren med kone og barn hjem til Dejbjerg. Forstanderskabet takserede familiens underhold til 36 rdl. årlig. Parret havde en del børn. Da disse en gang havde kighoste og én spurgte til deres befindende, udtrykte Søren sig på følgende, for Søren karakteristiske, måde: »- Så ho-st di, te æ blue støj uer å æ snu-r o dem - o så fild di li- nier o djæ try-n.«

Niels Ingvarsdén Jensen, født den $\frac{18}{11}$ 1839, kom til Herning egnen og fik der kendingsnavnet Niels Bjødstrup, han blev gift med en datter af Mæt Kløwtjanne og boede i en lang årrække i Rind, hvor han i sin tid var graver og ringer ved kirken.

Niels og Else samt børnene var kendte som hæderlige folk og da parret kunne holde guldbryllup, holdt beboerne en større fest for familien i forsamlingshuset. Niels, der var en smuk, gammel mand, var den sidst levende af Jens Andersens børn.

Efter ham blev *Peder Christian Jensen* født den $\frac{11}{4}$ 1842. Han kom ligeledes som ung karl til Herning egnen. Ved Hammerum herreds ekstraret blev han den $\frac{17}{4}$ 1869 idømt 3×5 dages vand og brød for tyveri. Han skildres da som: 26 år - høj - stærk - blå øjne - blondt hår.

I samme herreds politiret fik han efter at være arresteret i Bølling herred den $11/4$ 1877 3×5 dages vand og brød for vold. Han benævnes da: blikkenslager Peder Chr. Jensen fra Dejbjerg, og er 34 år gammel.

Siden blev han gift med en kvinde, der hed Bodil. Parret fik en del børn og Pæ Kresten Kvæmborg, som han kaldtes, fik nok desuden et par børn med en løs pige. Familien boede en del år i Vogslund i Ølgod, hvor manden ernærede sig som daglejer, for så vidt han ellers bestilte noget. Forholdene i hjemmet var slette. Han drak og var et dårligt menneske. Tilslidst fik de ophold i Ølgod fattighus.

En morgen, konen gik ud på arbejde, forlangte Pæ Kresten penge af hende - fik han ikke disse, truede han med at ville hænge både deres hund og kat - det kæreste, konen vidste af!

Da hun kom hjem om aftenen, var der slået tre spigere i en bjælke. På den ene hang deres kat, på den anden deres hund og på den tredje - Pæ Kresten selv!

Jørgen Bjødstrup.

Jørgen Christian Jensen, den yngste af Jens Andersens børn, blev født i Dejbjerg den $8/9$ 1844, men indført i Skjern sogns kirkebog. Han kom også til Herning egnen, da han blev voksen, og blev der bekendt og berygtet under navnet *Jørgen Bjødstrup*.

Jørgen var af en urolig natur, drikfældig og voldsom og gang på gang træffer man hans navn i politiprotokollerne. Ved Hasle m. fl. herreders ekstraret blev han den $28/12$ 1864 idømt 2×5 dages vand og brød for tyveri og den $2/6$ 1867 fik han i Bølling Nr. herreders politiret en mulkt på 5 Rdl. for voldsomt forhold. Så kom han i tjenesten, hvor han ved krigsrettdom af $9/6$ 67 fik 2×5 dages simpelt fængsel på vand og brød for tyveri samtidig med, at han blev nedsat i de meniges 2. klasse. Nu blev han led og ked af soldatervæsenet og stak af, hvad der efter krigsretsdom af $3/8$ 68 kostede ham 4×5 dages strængt fængsel på vand og brød.

Efter at være kommet hjem fra tjenesten drog han til Herning, og der blev han, den $27/2$ 69, i Hammerum herreds ekstraret idømt 4×5 dages vand og brød for vold. På den tid får man følgende signalement af Jørgen: Middel - stærk af lemmer - blå øjne - blondt hår.

Under sit ophold i Herning egnen blev han gode venner med Pæ Kr. Strudals yngste datter, *Christine Marie Pedersdatter*, der var født i Snebjerg fattighus den $27/4$ 1838. Marie havde først været kærest med Kjælle

Casper en tid og dernæst med Kræ Bjødstrup, med hvem hun fik datteren, *Mette Kirstine Christensen*, der forresten også en tid var kærest med Casper.

Den 18/12 1869 blev Jørgen Chr. og Christine Marie viede i Snejbjerg kirke. Af kirkebogen fremgår det, at bruden havde tjent på Tanderup og brudgommen i Lønborg før vielsen. Men nu ser det ud til, at parret tager ophold i Snejbjerg, hvor det får understøttelse af kommunen. I den anledning forhandles der mellem de interesserede kommuner, hvoraf resultatet bliver, at Jørgen og Marie bliver henviste til Skjern fattiggård.

På den tid kom Jørgen atter i konflikt med politiet. En dag sidst i april 1870, da han og broderen, Christian Bjødstrup, var blevne svirende, overfaldt de først en murer Jens Larsen på Herning gade og bagefter en smedsvend Nielsen, uden at disse havde givet anledning dertil.

Udenfor købmand Olsens antastede de Jens Larsen og forlangte, at han skulle give brændevin. Da han nægtede det, slog Jørgen ham i hovedet med en medestang. Mureren flygtede nu, men han blev indhentet ved den vestre ende af Herning plantage, og der slog Jørgen ham atter med en stump af sin ituslagne »Miergåj«. Så kom Christian Bjødstrup til og han tarsk på mureren med sin egestok. Den overfaldne kom op og løb videre, men Røverne indhentede ham udfør murer Gabs og der tabte han bevidstheden efter at være slået igen.

Bag efter overfaldt de smedsvenden uden spor af anledning. Da begge de overfaldne ikke gjorde krav på erstatning, slap voldsmandene med 4×5 dages vand og brød hver den 25/6 1870.

Næste sommer træffer vi atter Jørgen i Hammerum herreds politiret. Hans kone, Christine Marie, havde, på mandens opfordring, betlet i Ørre og var bleven anholdt. Jørgen fik i den anledning 5 dages vand og brød og Christine Marie 20 dage efter dom, afsagt den 24/6 1871.

Endelig blev Jørgen atter tiltalt og dømt for vold i Hammerum herreds ekstraret den 26/8 s. å. Han havde sviret sammen med Hans Peder Pedersen. I Oversimmelkjær var de to kommen op at slås, og da en husmand, Niels Nielsen Lysdal, ville skille dem ad, fløj begge på »forligsmanden«, væltede hans kakkelovn, ødelagde et fag vinduer og rev en mur ned. Og da der blev hentet en anden mand til undsætning, slog de også denne ned.

Disse slet anvendte kræfter takserede retten til 5×6 dages vand og brød.

Efter at Jørgen havde fået ophold på Skjern fattiggård, fik konen tvilinger den 11/11 1871. Det ene barn blev døbt *Maren Cathrine Jensen* og det andet *Johanne Marie Jensen*.

Ikke længe efter fik sognerådet den besværlige familie overtalt til at rejse til Australien på kommunens bekostning. Der fortælles, at man ledsagede dem til Hamborg, hvor Marie imidlertid fik hjemve; men så drak man hende fuld og bar hende om bord på skibet.

Fra Australien skrev de hjem til kommunen efter penge og truede med, at de ville rejse hjem igen, hvis man ikke føjede dem. Pengene fik de ikke, de havde kostet kommunen nok, men de blev dog pænt derovre.

Hvorvidt den ene af deres børn allerede var død, eller de mulig fik barnet med, ved jeg ikke; men Maren Cathrine døde af tæring 5 år gammel, den ¹⁸/₆ 1877 på Skjern fattiggård. I kirkebogen noteres, at forældrene er rejst til Ny Zeeland.

Kort efter at Jørgen var rejst, talte Jacob Rindom med Jens Andersen. Man havde jo den opfattelse, at Australien lå lige neden under, hvor vi bor, og Jens Andersen udtalte sig med, *te de wa nåt fårlig, nær æ skif kom dæ te, hu de gik nier ad!*

Else Sophie Jensdatter,

Kvembjerg, blev født i Kvembjerg-hus 1773 og døbt i Dejbjerg kirke den ²⁶/₄. Meget er det ikke, jeg har fundet om hende. Af større interesse er dog en sag, angående bøndernes fordomme mod natmændsfolkene, der opstod i anledning af, at Else Sophie havde taget plads hos en mand i Vorgod. Nogle citater fra Bølling Nr. herreds politiprotokol belyser udmærket denne sag:

»Underdanigst P. M.

For nogen tid siden har ieg fæstet et Qvinde Menneske fra Dec: nemlig Jens Qvembergs Datter, hun har nu været paa mit Brød i en 8 Dage og opført sig mig til Fornøyelse, men saasom hendis Fader afg. Jens Qvemberg var Natmand, saa er endeel af mine Naboer og Sognemænd derover misfornøyet at ieg har taget dette Menneske i Tieneste især udmærker sig der ved min Gaardmand Morten Steensig, som ophidser fleere og bidrager saa meget han kan at giøre os foragtet, at ey allene Forældrene til min Tieneste Dreng har taget Drengen fra mig i disse Dage, for ey at være i Tieneste med førnævnte Pige og min Karl som tiener mig, truer daglig, saavel som mine andre Folk at tage fra mig, dersom ieg ey offentlig udvirker, at ingen maa giøre dem eller mig Bebreidelser i denne Henseende.

Underdanigst søger ieg Deres Høyvelbaarenheds gunstige Resolution, om ieg i Medhold af de Kongl. allernaadigst Anordninger kan beholde den mig nu i Tieneste værende Pige, som og hendes broder undertiden i Dag-leie, og om ieg tør forvente i den Anledning Deres Høyvelbaarenheds Ordre til Forkyndelse paa Kierke Stevne, om som ieg beder da maatte ansees med en tilstrækkelig Mult til Sognets Fattige, der enten bebrejder mig eller mine, at ieg har taget Natmandens Børn i Tieneste eller søger at fralede mig af den Aarsag mine øvrige Folk.

Jeg haaber bøn hørelse og naadigst Resolution og Ordres til min og Sognefolkens Efterretning.

Vorgod Bye i Vorgod Sogn d. 25 Marts 1797.

Augustinus Jacobsen.

S. T. Hr. Etatz Raad og Amtmand Hansen.«

Amtmandens svar lød således:

» I Anledning af ovenstaaende Andragende falder ieg i stor Forundring over den store Daarlighed, at noget fornuftigt Menneske kan lade sig komme i Sinde, at vilde kaste nogen Foragt paa en af sine Medborgere, fordi han eller hun er født af Folk, som paa ordentlig og lovlig Maade har levet og ernæret sig i Landet.

Den som raadfører sig med den sunde Fornuft, vil lettelig indsee, at der i Grunden ei er nogen Forskiel paa Slagterier af Høveder eller af Heste, paa Møgagning fra Staldmødning eller fra de saakaldede Lille Huuse, paa en Skorsteens eller en Vindovns Rørrers Rengjørelse ogsaa videre - Hvor stor Nar er da vel ikke den Mand? som vil kaste Foragt paa nogen af dem, som forretter enten af Delene.

Opfordrer man kuns den Mand som, er tosset nok til at ville gjøre saadan Forskiel paa Folk, til at forklare Aarsagen, og til at optyde om den Fordeel han deraf haver, saa vil han snart staa der maalløs og beskiæmet saa meget mere da han af Lovgivningen længe siden kunde og burde have lært at kiende, at det endog er strafværdigt at lade sig henrive af den gamle naragtige Fordum imod Natmænd. Narren, som forresten er straffet blot ved at være det, har endog Straf af frygte. Døm nu enhver, om den Mand ikke er afsindig som gjør sig latterlig med at ville kaste Foragt |: noget han selv ei ved hvad er :| paa Natmands Folk, som efter Landets Love ere Statens Borgere og lige saa agtværdige, som den der tiltænker sig mest Agtelse. Min tjenstlige Anmodning er, at deres Velbh. paa Vorgod Sogns

Kierkestævne vil bekendtgøre dette, hvorefter det forresten staaer til Augustinus Jacobsen, om han ved en Politiret og Dom forlanger vedkommende afstraffede for deres Daarlighed og Narrestreger. I saa Fald behager Deres Velbh. ved Politie Forhør at undersøge, hvad det hver især maatte have givet sig og der efter ved Dom at dictere passende Mulcter.

Den Tieneste Dreng, som Forældrene have udtaget af Tienesten, skal strax gaa i sin Tieneste og Forældrene skal fornøye Augustinus Jacobsen for den Tiid denne har saunet Drengen. Skeer dette ikke strax, saa skal Sagen foretages og i sin heele Omfang opgiøres ved en Politi Ret. Forresten kan Augustinus Jacobsen beholde sine Tieneste Folk og betro deres Skiebne til deris Medtienere, som ved Politi Ret aftrækkes, om de viise Uforstand i Henseende til deres Medtienere, som i alle Deele ere, naar de forresten opførte sig vel, ligesaa værdig som andre Borgere i Staten og disses Børn.

Ringkjøbing den 8. April 1797.

Hansen.

Til

Her. Byefoged Bork.«

Amtmandens resolution blev »tydelig ord til andet« læst på Vorgod kirkestævne påskedag s. å. af sognefoged Jens Larsen; men meget hurtige må de interesserede parter ikke have været til at efterkomme amtmandens ordre, eftersom Augustinus Jacobsen den 28. s. m. måtte indsende en ny klage:

»Velædle meget høystærede Hr. Byefoged!

I Anledning af given Løfte og Aftale med at hielpe mig til Rette i den Sag angaaende Hyrde-Drengen, saa er det ieg herved vil have Hr. Byefoged tilmeldet, at Hyrde-Drengen i Omgang ikke kom til mig men gik mig forbi - altsaa er det ieg underdanig beder, at han haver slikt i Hukommelse, hvad ieg i saa Maade skal foretage mig? I Bøn og Haab om Veyledelse ieg med skyldig Høiyagtelse stedse forbliver velædle meget høytærede Hr. Byefogeds underdanige og ringe Tiener.

Voergod, d. 28. April 1797.

Augustinus Jacobsen«.

Den 20. maj 1797 blev nedennævnte indstævnedes til at møde i Bølling herreds politiret på rådhuset i Ringkjøbing:

Fra Vorgodby: Hyrdedrengen Jens Pedersen med værge, Morten Steensig, Jens Søndergård, Augustinus Jacobsen, sognefoged Jens Larsen samt Christen Tygesen og Tyge Hougård, Christen Jensen, Peder Tygesen og Else Sophie Jensdatter. Desuden skulle Peder Schade og Hustruen Maren Eistrup ved »Herreberg« give møde.

Nu var det alvor og utvilsom har Alvoren præget såvel Vorgodby som samtlige bymændene, da de meget tidlig om morgenen kørte, red eller gik den lange vej til Ringkøbing. Man får også indtryk af, at parterne havde meget let ved at blive enige i politiretten. Drengen og pigen lovede at gå i deres tjeneste igen, »samtlige Byemændene lovede ogsaa her høytideligen alle som een Mand, at baade denne Pige, saavel som Augustinus og hans Hustrue og øvrige Tieneste Folk af dem og deres skal være aldeles uvraget, fri for Bæbreidelser i alle Maader, og uden Fornærmelse baade i Ord og Gierninger, derimod af dem alle agtes og æres ligesom andre skikkelige Bønder Folk, i Henseende den paastaaed 1 Rigsdaler (som Augustinus Jacobsen ønskede, de skulle bøde) til Vorgod Fattige, da blev de derom enige saaledes: Morten Steensig betaler deraf 2 Mk., Christen Søndergaard 1 Mk., Jens Andersen 1 Mk., Tyge Pedersen 1 Mk. og Kristen Tygesen 1 Mk. gjør 1 Rdl., som leveres til Sognefogeden Jens Larsen, som af ham leveres til Sognepræsten.«

Om Else Sophies øvrige forhold kan jeg ellers kun fortælle, at hun den $14/8$ 1796 fik en datter døbt i Dejbjerg, der blev kaldt *Ingeborg*. Hun opholdt sig i den tid hos sin moder, Mette Andersdatter i Kvembjerg. Som barnefader blev udlagt Jørgen Abraham på Tånum hede, Bryndum sogn. I 1801, d. $14/6$, fik hun en søn døbt *Jens Christian*. Som barnefader blev udlagt en gårdmand Christen Thygesen i Vorgod by. Barnet døde 1803 og samme år blev Else Sophie confirmeret - hun var da 30 år gl. Nu var hun en tid kærest med natmand Niels Jensen i Ryde og fik ved ham en datter, *Mette*, der blev døbt i Dejbjerg kirke den $1/11$ 1807. Mette er nærmere omtalt under Niels Jensen, Kvembjerg.

På folketællingslisten 1834 er Else Sophie opført som ugift inderste- og almissem. Hun bor på Vognbjerg Hede og ses i en del år at have fået understøttelse af fattigvæsenet.

Sidste gang, hun er opført på forsørgelsesplanen, er i 1834; da får hun 4 skp. rug, 3 skp. byg og 4 pd. smør og der bemærkes, at hun efter sin alder er ved godt helbred; men samme år den $1/4$ dør hun 66 år gammel.

Christen Jensen Kåndbjerg.

Kræ Kånbjærre - nogle sagde Krånbjerg - blev født i Kvembjerg og døbt i Dejbjerg kirke 1775.

Sammen med sin hustru, *Kirsten Jensdatter*, boede han i et lille hus tæt ved Kvembjerg. Palmesøndag, den 29/s, 1801 havde de en søn i kirke, der forhen den 25/s var hjemmedøbt og kaldt *Jens*. Ved denne lejlighed er faderen indført i kirkebogen som Christen Jensen af Qvemberg, men ved datteren, *Mettes*, dåb den 28/s 1809 kaldes han Christen Kanberg, og da synes han at bo i Rabjerg.

Kirsten Jensdatter døde den 13/6 1830, 54 år gammel, hun kaldes da husmandskone i Vognberg. Allerede den 8/1 1831 blev Kræ Kånbjerg copuleret med pige Else Johanne Jepsdatter, der var født i Bølling og døbt den 26/12 1787.

På folketællingslisten 1834 kaldes han husmand og glarmester, men på listen 1850 almissem.

Kræ Kånbjergs navn mindes ældre folk i Skjern egnen godt, men nogen videre tradition om ham findes der ikke, hvad der turde være ensbetydende med, at han har været en meget skikkelig mand. En af mine hjemmelmænd husker, at han gik i en hvid trøje med påsyede røde prikker, og en anden har fortalt mig, at Kræ Kånbjerg en gang henne i Stauning skulle have sagt om en enøjet mand, at denne kunne se mere med sit ene øje end en anden med begge sine. Jo, han kunne med sit ene øje se, den anden havde to øjne, hvad vedkommende ikke kunne på den enøjede!

Kræ Kånbjerg og Kirstens datter, *Mette*, blev gift med Jørgen Frederik Caspersen fra Rind - se under Rind kjæltringerne.

Den 16/1 1851 døde Kræ Kånbjerg, 77 år gammel.

Balther familien.

Af fødsel hørte *Frands Balther* (*Balthersen* eller *Baltzarsen*) hverken til natmændsfolkene eller kjæltringerne, thi hans forfædre var skikkelige bønder i Snebjerg sogn, Hammerum herred. Hans forældre var flittige folk, husmand *Baltzer Nielsen* og *Marie Elisabeth Frandsdatter* i Ørskov, hvor Frands blev født omkring 1781. Mærkeligt nok er hans dåb ikke indført i kirkebogen, hvor man ellers fra 1751 og frem efter træffer flere af familiens medlemmer.

I et forhør i Elbo, Brusik og Holmanns herreders ekstraret 1815 fortæller Frands blandt andet, at hans moder endnu lever, hvorimod faderen er død et par år før. Seks år gammel fik Frands plads på herregården Tandrup i Snejbjerg, hvor han var i to år, så tjente han i fem hos gårdmand Jens Jespersen i Birkmose, Timring sogn, hos gårdejer Lars Pedersen i Røjen, Vildbjerg sogn, i tre år, og da blev han confirmeret. Dernæst havde han plads på Møltrup i Timring et par år, hvorefter han kom til Fjelstervang i Vorgod at tjene.

I Vorgod blev han kærest med Jens Rakker i Kvembjergs datter, *Sophie Jensdatter*, der på samme tid tjente hos en mand, der hed Henning. Parret fik en søn, *Jens Christian*, der døde kort efter og blev begravet ^{15/4} 1803, og en datter, *Mette*, der blev døbt i Dejbjerg kirke den ^{13/1} 1805. Endelig blev Frands Balther og Sophie copulerede i Dejbjerg den ^{28/2} 1808. Kort efter, den ^{1/6} s. å., blev familien øget med en søn, *Anders Christian* - senere kendt under navnet *Anders Frandsen*.

Efter at Frands var blevet gift, blev han indkaldt til kongens tjeneste i København som stykkusk. I den tid, han var soldat, skrev han til sin kone og sendte hilsen med hjem til hende med hjemmepemitterede soldater, men han hørte ikke fra hende. Af Dejbjerg kirkebog fremgår det, at Frands og Sophie fik en datter, *Marie Elisabeth*, i 1811 - barnet døde kort efter.

Efter omtrent fem års tjeneste blev Frands permitteret, men på vejen hjem gjorde han bekendtskab med en *Karen Pedersdatter* i Erritsø, og så slog han sig ned der. Sammen med sin kæreste var Frands i september 1814 en tur i Sdr. Felding, hvor han havde en moster. Her lykkedes det ham at få en mand, Peder Juncher eller Junge, til at lave sig en falsk attest, der nok gik ud på, at han hverken var gift i Vorgod eller Nr. Vium sogne, og ved hjælp deraf lykkedes det ham at blive viet til Karen i Erritsø kirke den ^{15/10} 1814.

Men det gik galt for ham, der blev snak om, at han havde en kone i forvejen. Parret blev arresteret i april 1815 og hensad nu i Fredericia arrest, indtil han den ^{13/7} 1816 blev indsat i Viborg tugthus, medens Karen blev frifunden.

Underrettsdommen faldt ved Elbo, Brusik og Holmanns herreders ekstraret den ^{27/12} 1815. Karen Pederdatter synes at have været uvidende om sin mands forseelse, hvorfor hun slap fri. Frands's forbrydelse var næsten så grov, som den, efter den tids opfattelse, kunne være, og dommen lød:

»Tiltalte Arrestant Frantz Baltzersen bør at bøde sine 3 Marks infame Bøder, og bør han dernæst at miste sit Hoved med en Øxe, og Legemet, som uærligt, at nedgraves paa Retterstedet, saa bør han og at udrede alle af hans Varetægt og Forflegning, samt Aktionens flydende Omkostninger, hvoriblandt til Forligelseskommissair Lund af Giellerup Diet 1 Rbdr. S: V: og Salær 4 Rbdr. S: V: - til Defensor Examinatus juris Bech paa Høyriis Diet 4 Rbdr. S: V: og Salær 2 Rbdr. 3 Mrk., samt til Actor i Hovedsagen osv. - - - «.

Såvel ved Viborg overret den ²⁰/₂ 1816 som ved højesteret den ²/₅ s. å. blev han dømt til at miste sin hals; men efter kgl. resolution af ¹⁹/₆ s. å. blev han »hensat i Viborg Tugt- og Forbedringshus paa Hans Majestæt Kongens Naade.«

Frands Balthers signalement på den tid lyder: 59 tommer høj - lyseblå øjne - brunt hår - sorte bakkenbarter - har et bredt fyldigt ansigt - meget undersætsig af lemmer og har på den højre arm et stort ar, skåret af en skudtørvspade. Under rubrikken: Givt og børn, står: har 2 koner en dreng og en pige.

Det er helt morsomt at sammenligne ovenstående signalement med de oplysninger, der findes i »Frands Baltzarsens vita ante acta« fra 1832, der findes i Viborg tugthus arkiv:

»Gift: Nej, men har en udenfor Ægteskab avlet Søn. Liden af Vext, blonde Haar, blaae Øjne, iført mørkeblaa Vadmel's Trøie og Benklæder med blanke Knapper i Trøien, sribet Hvergarns Vest med blanke Knapper, rødt Kattuns Hals Tørklæde med hvide Prikker, hvide Uldstrømper og Træsko samt sort Hat.«

Ved kgl. Resolution af ²¹/₇ 1824, ved hvilken han løslodes på betingelse af, at han uden videre atter måtte hensættes i tugthuset, hvis han gjorde sig skyldig i nogen forbrydelse, slap Frands Balther endelig ud af Viborg-hus den ¹⁹/₁₀ s. å. Han blev hjemsendt til Vildbjerg-Timring-Nøvling fattigdistrikt, hvor han blev kendt forsørgelsesberettiget.

Efter at være kommen hjem fra Viborg tjente han et år i Snejbjerg og året efter i Vorgod. I sommeren 1826 var han på vandring, kom da til Dejbjerg. Hans første kone, Sophie Jensdatter, var bleven løst fra sin forbindelse med Frands, da han gjorde sig skyldig i bigami. Hun begyndte at spille kærest med en *Laust Christensen*, ungkarl i Bundsbæk Mølle ikke langt fra Dejbjerg, fik ved ham en søn, der den ¹³/₁₂ 1817 blev døbt *Christen*. Den ¹¹/₁₂ 1819 blev ungkarl Laust Christensen og kone Sophie

Jensdatter, begge af Gl. Dejbjerg, indskrevne som forlovede. Forloverne var Jens Aaby i degneboligen og gårdmand Niels Jensen i Gl. Dejbjerg; og parret blev så »copulerede« den $\frac{9}{1}$ 1820. Laust, der i almindelighed gik under navnet *Laust Tambour*, var 35 og Sophie 39 år. Samme år fik parret en datter, *Trine*, døbt i Dejbjerg kirke den $\frac{9}{12}$. I 1829 fik de atter en arving, men barnet døde 1831.

Ved folketællingen i 1834 er »Laurids« opført som husmand og glarmester, de bor på Vognberg Hede og har deres to børn: Christen 17 og Trine 13 år gml. hos sig. Næste år dør »Laust Tambour«; året efter er sønnen, Christen Lauridsen »Tambour«, en tur i Viborghus - han bliver først confirmeret i 1841 - og endelig dør Sophie »Tambour« den $\frac{14}{12}$ 1839.

På sin Dejbjergtur i 1826 indlogerede Frands Balther sig hos Sophies søster, *Else »Kvembjerg«*, der sad til huse hos en Johannes Christensen. Frands blev hos Else til foråret 1827 - således forklarede han i et forhør i Bølling-Nr. herreds politiret den $\frac{12}{7}$ 1837; men af kirkebogen fremgår det, at han allerede har indledt bekendtskabet med sin nye »kone« i 1825, eftersom hun den $\frac{11}{1}$ 1826 fik en søn døbt, *Laust Christian*, til hvilken Frands Balther, der da tjente i Vorgod, blev udlagt som barnefader.

Den $\frac{22}{4}$ 1826 sendte pastor Petersen i Dejbjerg følgende skrivelse ind til Ringkøbing amt:

»Da den ugifte Qvindeperson *Else Jensdatter* af Natmands Slægten, der for det meste har opholdt sig i Deiberg, har havt til Daaben det 6te uægte Barn og desuden udlagt til dette sidste Barns Fader, den for Bigami afstraffede og benaadede Frans Baltersen, som først var givt med bemeldte Qvindes Søster, Sophie Jensdatter Qvembjerg, saa har jeg, efter at have raadført mig med vedkommende Provst, forment, ikke at burde undlade ærbødigst at indmelde dette for det høje Amt, da dette Tilfælde synes i høj Grad at opvække Forargelse iblandt Meenigheden - og saaledes overlade denne Sag til Amtets højvise og bedste Foranstaltning.«

Stævningsmændene blev sendt ud på Dejbjerg Hede til Niels Kvembjerg, hvor Else Kvembjerg opholdt sig, men da hun var på farten, blev stævningen forkyndt for Niels Kvembjerg.

Den $\frac{18}{6}$ 1826 holdt politiet forhør i »Uglberghus« i Dejbjerg over Else, der oplyste, at hun var 40 år, »født i Huuset Qvemberg, som ligger paa Heden i Skiellet mellem Deiberg, Skiern og Stauning Sogne, af Natmandsfolk, Faderen Jens Jørgensen og Moderen Mette Andersdatter, hvilke ere døde for mange Aar siden - var hos Forældrene, til hun var confirmeret

ca. 16 Aar gammel i Hanning Kirke - gik i Skole til forrige Sogndegn Aabye og nuværende Degn, forriges Søn, Aaby. Tjente saa 2 Aar hos Christen Larsen i Moldbjerg i Houer og 4 Aar hos Ole Kirkegaard i samme Sogn, saa i Sandbæk i Brejning i 2 Aar og i begge disse Sogne søgte hun Altergang i 6 Aar. I sidste Plads besvangrede Sønnen i Gaarden, Jens Olesen, hende; hun fødte et Pigebarn* (nu 15 Aar), der for Tiden tiener i Skiern. Saa var hun 2 Somre i Gaarden Store Sandbæk og havde Barnet hos sig - de to Vintre var hun hos Ole Smed og Anders Randeris i samme Sogn - saa kom hun hjem til Qvemberg. Et par Aar efter kom hun til Ramme Sogn ved Lemvig til sin Broder Jørgen, var der en Vinter og bandt Strømper, saa til Struer, bandt Strømper der flere Steder i 2 Vintre, blev der besvangret ved en Fisker, Daniel Sørensen, fødte Tvillinger** i Jens Kiers Huus i Gl. Deiberg - en Dreng og en Pige, der døde faa Uger gamle. Drengen hos Anders Qvemberg her i Sognet og Pigen hos Peder Smalhals i Lem Sogn. Saa tjente hun i Bundsbæk Mølle, Deiberg Sogn, en Sommer, men ellers har hun ikke haft fast Ophold. Hun har været mest hos sin Broder, Niels Jensen i Qvemberg, og ernæret sig ved at spinde og binde, uden offentlig Understøttelse eller at være nogen til Byrde. For ca. 5 Aar siden blev hun besvangret ved Ungkarl Niels Madsen, Alunde, fødte saa et Pigebarn, der nu er 4 Aar, *Mette Nielsen*, født i Qvemberg og døbt i Deiberg***. Så blev hun atter besvangret af Niels Madsen og fødte i Johannes's Huus i Deiberg en Dreng, døbt *Jens*, i Deiberg, der døde ca. 1 Aar gammel.

Endelig har hun avlet det 6te Barn, *Laust Christian Frandsen*, nu 17 Uger gammel, ved Frands Balthersen, der forhen var gift med hendes Søster - Barnet er også født i Johannes's Huus.« Alle havde lovet hende ægteskab, Frands Balther kunne ikke få tilladelse og rejste så fra egnen.

En sommer tjente Frands i Farup ved Ribe, men havnede om vinteren atter hos Else Kvembjerg, og sådan havde han skiftevis plads om sommeren og rekreationsophold hos Else om vinteren. Nu og da var disse to også på vandring sammen, men så blev han arresteret i Bølling-Nr. herred og tilstod, at han havde gjort sig skyldig i løsgængeri og betleri. Herredsfogden spurgte cancelliet, om man, i henhold til betingelserne ved Frands Balthers løsladelse i 1824, nu atter skulle sende fyren til Viborg, og dertil

* 1811 17/5 født Mariane.

** 1817 18/9 døbt Jens Severin og Mette Catrine.

*** Døbt d. 31/8 1822.

gav cancelliet sit samtykke den 27/8 1832. Nu sad Frands i tugthuset, til han ved et kgl. rescript af 16/7 1835 blev løsladt og hjemsendt til Vildbjerg den 14/12 1836.

Frands havde ikke glemt sin gamle kæreste i Dejbjerg, og det varede ikke længe, inden han havnede hos Else igen. Om sommeren gaar han mest i dagleje, og om vinteren opholder han sig hos Else. Endelig lykkedes det ham efter en del genvordigheder at blive gift med hende i Dejbjerg den 27/6 1836. Frands er opført som enkemand, 54 år - Else er 51 år.*

For de følgende år giver de interesserede kommuners forhandlingsprotokoller adskillige oplysninger, af hvilke jeg her gengiver det væsentligste:

Under 16/7 1838 indsendte pastor Glud, Vildbjerg, et andragende til cancelliet, hvori han anholdt om, at Frands Balthersen, der, i følge amtsresolution af 14/9 1837, med kone og yngste barn blev oversendt Vildbjerg til forsørgelse, alene for sin person måtte forsørges af Vildbjerg, men konen og barnet derimod af Dejbjerg, på grund af at vielsen fandt sted i 1837, uden at den hende tildelte understøttelse af Dejbjerg var bleven refunderet.

Gennem bispem og provsten fik fattigkommissionen i Dejbjerg nævnte andragende til erklæring, og den 22/10 affattede man et længere svar, hvori det blandt andet hedder:

»Efter at Frands Balthersen gjentagne Gange havde henvendt sig til mig med Begjæring om at faae tillyst til Ægteskab for sig og Else Qvemberg, og jeg af Frygt for de muelige Følger af denne Forbindelse flere Gange havde bortviist ham, betydede jeg ham omsider, at inden jeg kunde indlade mig der paa, havde han først at anmelde sit Forehavende for Pastor Glud i Vildbjerg (da han der skulde være forsørgelsesberettiget) og fra ham tilvejebringe Attest, om han fra Vildbjerg nogensinde havde modtaget Understøttelse; og da han een eller flere Gange forgæves havde forlangt en saadan, henvendte jeg mig skriftlig til Hr. Glud med Begjæring derom, og modtog da Attest, der lød paa, at Frands Balthersen af Dejberg ikke havde modtaget nogen Understøttelse af Vildbjerg Sogn.

Da den Omhandlede saaledes personligen havde henvendt sig til Pastor Glud, og jeg skriftligen i samme Anledning, maatte jeg antage, at denne ikke kunde være uvidende om hans Forehavende; og da jeg senere Intet hørte fra ham, maatte jeg formode, at der fra hans Sogns Side Intet kunde

* På folketællingslisten 1834 er hun opført som ugift inderste og almisselem, 49 år. Hun bor i et lille hus på heden ved Kvembjerg og har sine to børn, den 12aarige Mette Nielsdatter og den 8aarige Laust Christian Frandsen hos sig. Børnene forsørges af fattigvæsenet.

være mod Ægteskabet, som et Par indsigende Ord fra Pastoren til mig havde været tilstrækkelige til at forhindre.

Jeg tillader mig endvidere med Hensyn til den Else Qvemberg tildelte og urefunderede Understøttelse (der beløb sig til nogle tdr. korn og 1 rd. h. c.) at bemærke, at jeg har handlet i Analogi af et lignende Tilfælde, som indtraf her strax efter min Embeds Tiltrædelse.

Da nu Frands Balthersens egentlige Forsørgelsessted endnu er tvivlsomt og det forargelige Samliv han førte med Else Qvemberg, saa ofte han paa sin Omflakken opholdt sig her i Sognet, kun ved deres ægteskabelige Forening kunde hæmmes, skred jeg, efterat kgl. Bevilling af 25. Mai 1836 til dette Ægteskab var mig foreviist, til at sammenvie dem, og for ikke at berøve dem Midlerne til deres Subsistents, troede Commissionen i Analogi af ovenanførte Tilfælde at burde eftergive Else Qvemberg, hvad hun af Fattigvæsenet havde modtaget. Fra Vildbjerg, hvor hen Frands Balthersen efter Vielsen vendte sig for at gjøre Forsøg paa at blive optagen, bortvistes han, og blev derfor med Familie midlertidigt paa Fattigvæsenets Foranstaltning indleiet her i Sognet.«

Den ⁵/₁₂ 1838 modtog man meddelelse fra amtet af ²⁹/₁₁ og fra biskoppen af ³/₁₂ s. å. i hvilke tilmeldtes, at cancelliet i skrivelse af ²⁴/₁₁ havde resolveret, at Dejbjerg sogn skulle overtage Frands Balthersens og families forsørgelse, imod efter amtsdirektionens bestemmelse at oppebære en passende erstatning af Vildbjerg sogn.

Gennem amtet modtog Dejbjerg d. ¹⁵/₁₂ 1838 et forslag fra fattigcommissionen i Vildbjerg vedrørende den omstridte familie, hvori det blandt andet hedder:

» - at da bemeldte Frands og Kone for Tiden har Plads i Timmering Fattighuus, hvor der af Sognet er tilført dem 28 Læs Hedetørv a 7 Snese, saa kan Familien blive der til 1ste Mai 1839, naar Deiberg er villig til at betale Vildbjerg i Huusleje og for Ildebrændsel 2 Rdl. Courant. Ligeledes kan Frands's Søn Anders 12 a 13 Aar erholde Kost og Logis hos en meget dygtig Mand, Thomas Bredkjær, fra Nytaar 1839 til Nytaar 1840 for 2 Rdl. 4 Mk. Courant, naar Deiberg vil tilstille Vildbjerg denne Sum ved Udløbet af 1839.

I indeværende Aar betale vi 2 Tdr. 1 Skp. Rug for samme Søn, der ved Licitation blev udsat hos Gaardmand Thomas Tiphede, for at afvænes med at tigge, og de gamle havde siden Efteraaret 1837 havt Plads i omskrevne Fattighuus - -«.

Fattigcommissionen i Dejbjerg gik på et møde den ²⁰/₁ 1839 ind på forslaget, som man ikke fandt ubilligt.

Dejbjerg forlangte nu, at Skjern skulle betale sin part af udgifterne til Frands Balthersens familie, men derpå svarede pastor Jordan på fattigkommissionens vegne d. ²⁰/₂ 1839:

»Da Frands Balthersen ikke er født i Qvemberg Huus og altsaa Skjern Commune uvedkommende og Kone og Børn følge Manden og maa være forsørgelsesberettiget, hvor han opholder sig og høre hjemme, saa skjønnes ikke rettere, end at Frands Balthersen med Familie er Skjern Sogn uvedkommende.«

Men amtet resolverede i den anledning, at Skjern skulle betale sin andel til Else Kvembjerg og børns forsørgelse efter tilstillet regning fra Dejbjerg.*

I en skrivelse af ³/₆ 1839 oplyser pastor Glud, at Frands Balthersen i fast løn har tjent 7 rdl. curant sidste sommer og om efteråret har optaget kartofler på accord. Sønnen, Anders Frandsen, gør bondearbejde og viser fremskridt, så præsten venter, han kan blive confirmeret næste påske.

Den ²⁶/₁ 1841 fik man en regning for Vildbjerg på Frands Balthersens kone og søn på 4 rdl. 3 mark c. og efterretning om, at sønnen var confirmeret, »tjener for god Løn, skikker sig vel, og forhaabentlig kan ernære sig selv i Fremtiden.«

I 1859 krævede Else Kvembjerg større understøttelse, hvad sogneforstanderskabet i Dejbjerg dog ikke ville gå ind på. Men der kom en fornyet anmodning om forhøjelse. I et møde den ¹/₇ 1859 fremlagdes pastor Langhoff's skrivelse af ¹/₁₁ 1854, som viste, at det tilkom Dejbjerg-Hanning at underholde hende, samt Skjern sogneforstanderskabs skrivelse af 25. marts samme år, hvori samme erklærede sig villig til at gå ind på, hvad Dejbjerg-Hanning forstanderskab vedtog. Så blev man enige om at sende Else 3 rdl. Og den ²⁴/₁ 1860 bevilligede man hende ekstraordinær 4 rdl.

Få dage efter, den ²⁰/₁, døde Else Kvembjerg i Timring fattighus, 74 år gammel. Sogneforstanderskabet i Vildbjerg meddelte Dejbjerg dødsfaldet d. 15. s. m. og forlangte i anledning af hendes begravelse 11 rdl. 2 mark 10 sk. og desuden 11 rdl., som private havde lånt hende. Forstanderskabet i Dejbjerg kunne dog hverken gå med til at dække Elses private gæld eller betale de tre sidste poster af begravelsesregningen, der udgjorde 2 rdl. Derimod ville man sende de 4 rdl., som var tillagt hende i sidste møde, samt ¹/₁₂ af understøttelsen for indeværende år.

* Den ¹⁷/₈ 1839 betalte Skjern på denne conto 4 rdl. 3 mk. 4 sk. c.

Frands Balthers gik i sine velmagtsdage ud og arbejdede for folk og havde til tider også fast tjeneste. Medens han et år tjente hos gamle Lars Meldgård i Rødding, Vildbjerg sogn, gik der svind i Lars's rugdyng. Mistanken faldt på Frands, og en dag siger Lars til ham: »A ræjner de sku't få den smul row, du tår - men du buer da ha nåt får et - fo'r du engen teng?«

Frands gik i fælden og betroede Lars, at han havde fået et par kvindehoser for den rug, han havde givet en gammel kone i fattighuset.

På Møltrup, hos grev Lerche, gik Frands en del i haven og til andre tider gik han og svingede med en skralde for at jage fuglene af grevens rapsagre. En dag blev der en merskumspibe borte for greven. Frands blev mistænkt, og fattighuset blev grundigt undersøgt, men uden resultat. Nå, man kan jo også skyldte skarn for uret, og året efter fandtes pibetøjet i et lysthus, hvor det var dækket af løv.

Den ³/₁₀ 1871 døde Frands på Skibild mark, Nøvling sogn. Hans alder angives i kirkebogen at være 90 år.

Af Frands's børn er kun *Anders Christian Frandsen* (A. Frandsen eller A. Balthers) bekendt.

Anders Chr. Frandsen.

1808 den 3. Juni blev Frands Baltharsens og Sophie Jensdatters søn *Anders Christian* hjemmedøbt. Hun var kort forhen ankommet til sin stiftfader i Qvemberg. Stadfæstet i kirken den - - - .Faddere: Anders Qvemberg, Anders Jensen og dennes kone, Ane Kirstine Jensdatter. (Dejbjerg kirkebog).

Næste gang man hører noget om Anders »Balthers« er, da Dejbjerg-Hanning kommune i oktober 1839, gennem amtet, får forespørgsel, »om den i Steppinge boende Anders Chr. Frandsen med Familie kunde anses forsørgelsesberettiget i Dejbjerg og ventes modtaget, naar han dertil hjemsendes.«

Familien kom nu hjem til Dejbjerg og Steppinge fattigvæsen fik refunderet 10 rdl. 1⁴/₆ mark. I 1842 bevilligede man Anders Frandsens familie 4 skp. rug, 2 skp. byg og 4 pund smør, som skulle leveres i to gange. I protokollen bemærkes, at manden søger plads i det »Holstenske«. Ved ordningen angående de fællesfattige i 1844 kom Anders Frandsens familie til at høre Dejbjerg-Hanning til.

I 1854 boede familien i Hanning fattighus og da blev Anders Frandsen ved Bølling herreds politiret den $20/6$ idømt 5 dages vand og brød for betleri. Under forhøret oplyses, at han var gået fra fattighuset den $4/4$ og havde betlet forskellige steder - blandt andre havde han været inde hos Peder Mus og kone i Sdr. Bøvl. Det var forresten første gang, han blev straffet.

Ved folketællingen 1860 bor familien i et hus i Bjørnemose, og den bliver da opført således:

Anders Chr. Frandsen, 53 år, gift, født her i sognet, almisselem. Maren Hansdatter, 45 år, født i Sommersted ved Haderslev, hans kone. Frands Andersen, 15 år, ugift, født her i sognet. Thomassine, 13 år, ugift, født her i sognet. Mette Andersen, 10 år, født i Hanning. Ane Andersen, 7 år, født i Hanning. Sophia Andersen, 1 år, født her i sognet.

Forhandlingsprotokollen for Dejbjerg giver følgende oplysninger om familien:

»24. Marts 1858. Anders Frandsens Kone begjerede at laane 2 Rdl. til Confirmationsklæder til Sønnen Frands. Man vilde laane hende 1 Rdl. og anmode Skjern om at yde samme Laan, som saa skulde afbetales af Frandsens Løn senere.

1. Juli 59. A. Frandsens Kone var mødt og klagede over, at deres Skorsten var revnet og Ovnen for ringe. Endvidere manglede hun en Overdyne og 2 Hylsklæder.

3. Oktober 59. A. Frandsen har i Anledning af sin Kones Nedkomst faaet 2 Skp. Rug og 1 Skp. Byg, men fremtidig faar han intet, uden det bliver aldeles nødvendigt.

27. Oktober 59. Anders Frandsen faar atter 3 Skp. Rug og 1 Skp. Byg som Ekstraunderstøttelse - men saa maa han ogsaa klare sig.

2. Maj 1861. Anders Frandsens Hus skulde istandsættes, saa det kunde staa et Par Maaneder, og saa skulde der paa Pladsen bygges et nyt til 2 Familier - Anders Frandsens og Anders Kvembjergs.

5. Oktober 1863 bestemtes, at Anders Frandsen skulde have 4 Læs Klynge a 40 Snese leverede i hans nye Hus. Og den 27. Januar 64 fik han anvist 44 Snese Klynge.«

Familien synes derefter at have forladt egnen, thi den $24/6$ 1869 bevilliger man, efter tilbud, husmand Niels Hansen Agård i Grønninghoved ved Kolding 14 rdl. om året for at sørge for Anders Frandsens enke. Niels Hansen var Marens svoger. Men i oktober s. å. sendes hendes understøttelse

dog til en mand i Hvindrup ved Christiansfeld. Den $\frac{8}{3}$ 1870 spørger Kolding byråds fattigudvalg, om Anders Frandsens enke må få 10 rdl. af sin understøttelse i april og resten, 4 rdl., til efteråret. Endelig anmoder hun om at få sin understøttelse forhøjet fra 14 til 24 rdl., da hun ellers må forlange at komme hjem til Dejbjerg igen. Men forstanderskabet svarer den $\frac{27}{6}$ 1872, at Maren kommer på fattiggården, hvis hun kommer tilbage. Senere kom hun på Dejbjerg fattiggård.

Folk, der mindes Maren, har fortalt mig, at hun ikke var hel redelig. Da konen i Sortekro engang havde lagt et kotøjr ved vejen, kom Maren og huggede det. Sønnen, Hans, gik længe og var udøbt. Da sagde Karen Marcusdatter i Sortekro til Anders' kone, at hun syntes, at de snarest muligt skulle få knægten døbt. Moderen undskyldte sig med, at de ingen kunne få til at bære drengen; men så lovede Karen at være gudmoder, når man næste søndag ville stille ved kirken med barnet. Barnet var vistnok så stort den gang, at det selv kunne gå til kirken. Da Hans var døbt, vendte præsten sig til menigheden og sagde: »Vil menigheden være vidne til, at barnet er døbt!«

En tid boede både Anders Balther og Johannes Mus på fattiggården samtidig. Deres koner kunne ikke forliges. Så en dag, de var kommen i skænderi, trækker den ene sit skørt op over den bare ende, for at vise modstanderen sin dybeste foragt. Lynsnart greb modparten da ind i enden, som hun heller ikke slap, før der kom undsætning. Senere boede Anders Frandsen en tid i »Kaninhuset« ved Skjern.

Anders gjorde bliktøj, klinkede og satte ruder ind, og var forresten også med Johannes Mus og Jens Kvembjerg på jagt en gang imellem, uden at han dog havde noget begreb om denne idræt. En gang, han var med nævnte jægere på gåsejagt, kom Jens Kvembjerg et vældigt pulver i kanonen og fik så Anders anbragt på en malkestol inde mellem rørene. Nogen tid efter kom en flok vildgæs trækkende over. Anders brændte løs og steglede bag over, da skudet gik. »Hvor mange blev der?« råbte han til Jens. »Der faldt tre,« lød svaret. »Vorherre ske tak - så skidt med at jeg blev våd - men hvor er gæssene?« »Gæssene - de flyver jo der,« svarede Jens. »Ja, men de tre, der faldt?« »Aa,« svarede Jens, »det var dig, bøssen og malkestolen!«

Blandt Anders Balthers børn levede *Frands Andersen* en tid med *Karen Thomasdatter*; de boede i Bjørnemose, hvor de fik et dødfødt barn i 1870.

Frands rejste imidlertid fra egnen og fra hende, og så blev hun husholder-ske for én af de gamle veteraner, der havde været med i Frankrig. Hun var et sølle kvindfolk og døde på fattiggården.

Frands, der var født den 7/8 1844, fik fat på en anden kvinde, *Johanne Marie Christensen*, og flakkede rundt med hende. De fik 9 børn med hin-anden udenfor ægteskabet; men så blev de gift og kom til at bo i Tastrup, Thorstrup sogn, og Frands kunne med stolthed notere, at deres tiende barn dog var ægte!

En anden søn, *Hans Frandsen*, blev boende i forældrenes hus og arvede forretningen, men han fik dog stadig hjælp af sognet. Når det kneb hårdt, gik han ud i dagleje, men han var gruelig doven.

En nytårsnat gik han og futede »kinesere« af på Skjern banegård. Stationsforstanderen var vred, men kunne ikke få fat i den skyldige. Hans gik endog så vidt, at han puttede nogle i kakkellovnen. Så blev han stævnet til at møde i retten, men her løj han sig fra det hele. Det var beviselig, at han havde købt skyts; men da herredsfogden spurgte ham, hvor han havde gjort af det, svarede han nok så frækt, at han var gået 50 alen udenfor sit hus, hvor han havde brændt det af, og for en sikkerheds skyld havde han bag efter sat sin fod på de afbrændte pistoler. »Jeg tror De lyver!« sagde herredsfogden. Men dertil svarede Hans, at han nok kunne lyve lidt til daglig, men i retten løj han aldrig.

En gang fortalte han, at han som dreng var med sin fader i Slesvig, og da lå de i en gård i samme stue, hvor man havde lagt et lig med benene sammenbunden på en vognfjæl. Om natten vågnede Hans pludselig ved, at snoren sprang og liget rejste sig og blev siddende i oprejst stilling på fjælen. Med et brøl sprang Hans op og ud af døren; men det blæste meget og døren smækkede i om hans flagrende skjorteflig. Hans brølte nu af fuld hals, thi han troede bestemt, at det var den døde, der holdt ham i skjorten. Men så kom manden op og fik drengen befriet.

Hans var forfalden og døde på fattiggården.

Forklaring til kortet.

Hosstående kort, der er tegnet efter en skitse af pens. lærer Jacob Rindom i Videbæk, viser en del af Dejbjerg og Kvembjerg i tiden omkring 1850-60.

I de forskellige småsteder, der er sat tal ved, boede:

1. Kirsten Snedker - senere *Anders Chr. Kvembjerg*.
2. Abelone Skank - senere Ole Johannesen Skank.
3. Gamle Bendt - senere *Mette Kvembjerg*.
5. Christen Emsig.
6. Jens Chr. Kjær.
7. Niels Bendtsen.
8. *Jens Andersen*.
9. *Johannes Mus*.
10. *Søren Riber*.
11. *Kræ Kåenbjerg* (Ruiner).
12. *Anders Jensen Kvembjerg* (Ruiner).

Krydset ved Rakkerkulen viser, hvor *Kvembjerghus* lå indtil 1837. På vore nuværende generalstabskort er stedet angivet fejlagtig*, idet det der nærmest ligger på Stauning sogns grund.

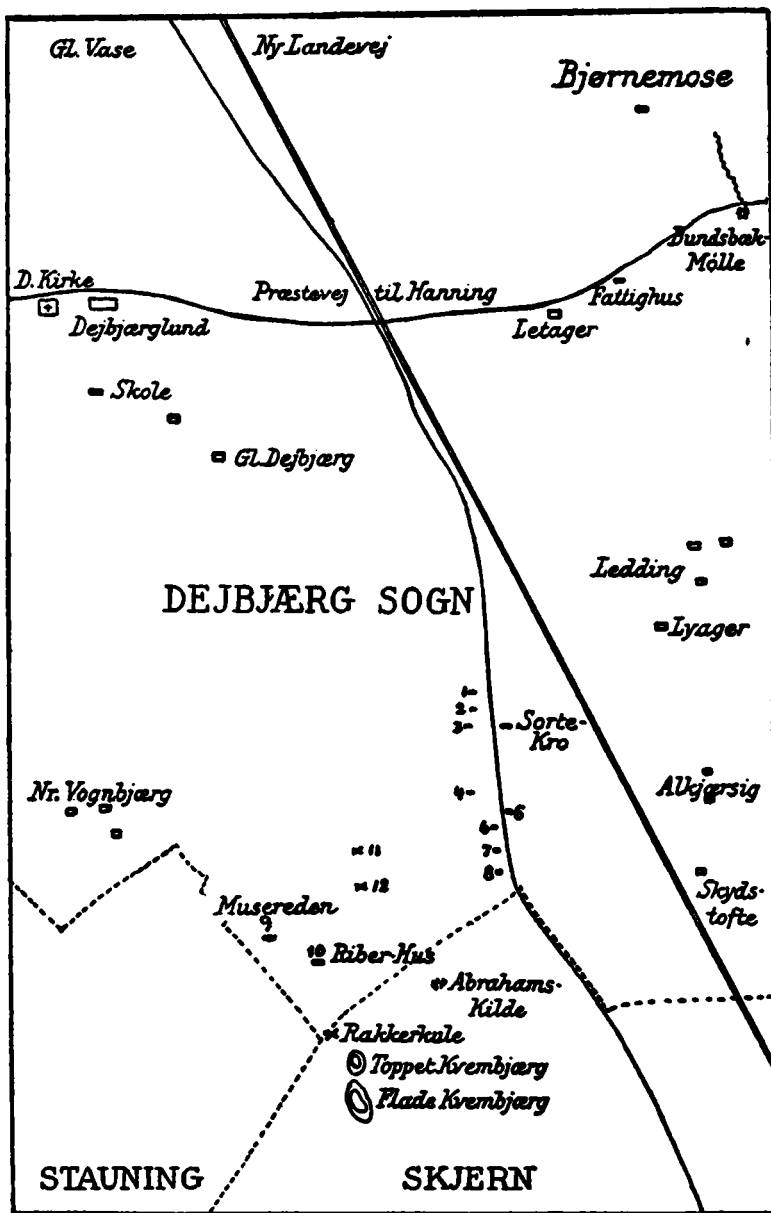
Sorte kro brændte i 1859 og blev derefter flyttet hen til den nye landevej. Mellem Buendsbæk Mølle og fattighuset lå et lille hus, hvor der boede en papirmagersvend, Hans Chr. Alunde (eller Aalunde). Denne var en søn af Mads Alunde, efter hvilken Etlar dannede navnet Madsalune. I sidste hus boede *Laust Nielsen* og *Karen »Thygesen«* en tid.

Muse slægten.

I en lavning på østsiden af Kvembjerg bakkerne findes spor af et kildevæld, der den dag i dag af befolkningen kaldes Abrahams »kiel«. Spørger man folk der i egnen om, hvorfra navnet stammer, da kan man få at vide, at en rakker ved navn Abraham, i følge sagnet, skulle have dræbt og plyndret en bissekræmmer og smidt liget i kilden.

Jacob Rindom fra Sortekro passede som lille, det var omkring 1860, Jens Chr. Kjærs får i nærheden af Abrahams »kiel«. Men da han havde hørt, at Lång Magret skulle have puttet 7 af sine ofre i »æ kiel«, så turde

* Det er både uhjemlet og vildledende, når generalstaben på sine kort har trykt *Taterhøj*, n. for »Rakkerkulen«, og *Taterbakke*, n. for Bjørnemose. Disse navne burde ændres, da der aldrig har boet tater (zigeunere) der i egnen.

han ikke gå der hen, og han har heller aldrig været der siden. De syv mennesker (børn) skulle kvinden have dræbt, for at hun kunne fortære hjerterne og derved gøre sig usynlig.

Carit Etlar skrev, som bekendt, en udmærket fortælling om »Abraham Musen og hans Sønner«, og derefter blev det vistnok en almindelig tro, at Abraham Musen var en historisk person, og at det var fra ham, kilden havde fået navn. Det lød derfor også ret sandsynligt, når Mylius Erichsen i »Den jydsk Hede«, efter en teglværksarbejder oplyste, »at Johannes Mus's Far, Peter Mus, nok var kommen til Dejbjerg som ung Blikkenslager og stammede fra en, der hed Abraham (Etlars »Abraham Musen«?).«

Nu træffer man i Dejbjerg ældste kirkebog en Abraham Qvemberg nævnet, der palmesøndag 1767 fik et pigebarn døbt Sophie, og mærkelig nok træffer man ikke senere hans eller hendes navn i kirkebogen. Når man så læser følgende notits i »Den jydsk Hede«, side 439: »Foran det Eksempel af Samlingen »Mine kæreste danske Fortællinger«, som Professor Brosbøll (Carit Etlar) i 1897 tilstillede mig, skrev Brosbøll bl. a.: »I nærværende Bog vil De finde min bedste Fortælling om Taterfolk (Abraham Musen og hans Sønner), den vil maaske interessere Dem. Begravelsen paa Heden er ikke Digt, den er mig fortalt af afdøde Landstingsmand Thomas Nielsen (Herning)«, da kommer man let til at tro, Abraham Qvemberg er identisk med A. »Musen«, og at hans forsvinden har sin naturlige årsag deri, at han, som Etlar fortæller, blev levende begravet.

Imidlertid var jeg så heldig at finde både Abraham »Qvemberg« og Sophie i Brøndum sogn, Skads herred. Sophia Abrahamsdatter af Hede-huset blev begravet den 17/3 1786, 20 år gammel, og natmand Abraham Jørgensen, Forum, blev begravet den 4/12 1807, 83 år gammel, ergo er Abraham ikke blevet levende begravet af sine sønner på Dejbjerg Hede. (Se under Bryndum rakkerne). Men »Mus« har Dejbjerg haft, og de har også spillet en vis rolle blandt sognets talrige kjæltringer i sidste halvdel af forrige århundrede. Dog bliver det nødvendigt at pille lidt ved »stamtavlen« fra »Den jydsk Hede«. Johannes »Mus«, født Pedersen, var en søn af »Pæ Mus«, men da sidstes kristelige navn var Peder Carlsen, og man ellers ikke træffer Abraham-navnet i denne familie, kan vi gå ud fra, at Johannes »Mus« ikke stammede fra ovennævnte Abraham.

De bedste oplysninger om »Musenes« ældre historie giver et politiretsforhør i Bølling-Nr. herred, der blev holdt den 24/9 1823 for at få fastslået, hvor *natmand Peder Carlsen* var forsørgelsesberettiget.

Hans forældre var *Carl Glarmester* og *Anne Marie Pedersdatter*, som var omvandrende glarmesterfolk og således ernærede sig og deres børn; men på deres gamle dage sad de tilleje i Gjellerup- Hammerum herred, hvor de døde*.

På forældrenes omvandring blev Peder Carlsen født, såvidt det er ham sagt og han ved, i Tostrup sogn i Himmerland. Som barn blev han, ligesom deres øvrige børn, ført omkring med dem i Jylland; men da han blev større, gik han omkring på egen hånd med to mindre søskende og betlede. Og endelig kom han, da han var omtrent 14 år, til det sogn, hvor han var født, og da gik han på omgang hos beboerne, samtidig med at han gik i skole. Han mener, at det var sognepræst Holst's eftermand, der confirmerede ham - hvad dog ikke kan passe, da Holst var præst til 1794 og »Pæ Mus« i så tilfælde først skulle være confirmeret, da han var 35 år eller derover.

Efter sin confirmation fortsatte han sin omvandring og ernærede sig ved at feje skorstene og anden natmands håndtering. Ingensinde var han længere tid på noget sted, kun enkelte dage, medens han forrettede, hvad der forefaldt og gav ham noget at fortjene.

I hans fødeegn har han ikke søgt altergang mere end den ene gang efter confirmationen; men siden har han søgt altergang almindelig en gang om året i de sogne, som han har truffet på, hvoriblandt han kan nævne Vinding, Aulum og Sunds. For omtrent 29 år siden blev han i Vinding kirke ægteviet til sin endnu levende hustru, *Mette Marie Jensdatter*, af pastor Fenger**.

Med sin kone havde han avlet 7, endnu levende, børn, hvoraf 2 ere gifte, og af de øvrige 5 tjener én hos Knud Tranberg i Ølgod sogn ved Varde, én hos Niels Rosendahl i Ådum; men den sidste er svagelig og forlader derfor tjenesten inden vinteren. En tjener i Østergård i Lyhne sogn, én i Gundesbøl i Ådum, og én følger forældrene på deres færd.

De af børnene, der er i den alder, at de kunne være confirmerede, ere også confirmerede og tagne til alters forskellige steder. I 40 år har Peder

* Ved folketællingen 1801 nævnes i Lundby, Gjellerup sogn, Hammerum herred: Carl Christian- sen, 80 Aar, gift late Gang, jordløs Husmand og Glarmester. Ane Marie Pedersdatter, hans Kone, 60 Aar. Sønnen, Johannes Karlsen, 36 Aar, ugift, og en Dattersøn, Søren Christensen, 3 Aar gl. Anne Marie blev begravet d. 10/5 1810, 74 $\frac{1}{4}$ Aar gl., i Gjellerup. Almisseelem Carl Glarmester i Lund blev begravet 3die Søndag efter Paaske 1812 i Gjellerup, 86 Aar gl.

** Vinding sogns kirkebog oplyser: »1796 8/7 blev efter forevist Pas og Ægteskabsseddel følgende efter indstændig Begjæring i Præstegaarden trolovede: Peder Andersen og Bruden Marie Kjestine Jensdatter, Peder Karelsen og Bruden Mette Marie Jensdatter siden derpaa Bryllup.«

Carlsen rejst omkring, den meste tid i Ringkøbing amt, og han gentager atter og ved nøje, at han ikke har opholdt sig en måned uafbrudt på noget sted, undtagen sidste vinter, da han brækkede sit ene ben i Lønborg og af den årsag var der i 6 uger.

Han og kone har ikke været til alters i de sidste 6 år, da man alle steder var frygtsomme for, at de skulle falde sognene til byrde!

Pastor H. Gøtsche i Tostrup protesterede på fattigcommissionens vegne mod, at man der skulle antage omskrevne Peder Carlsen til forsørgelse, da Carl Glarmester ingen børn har haft til dåben i Tostrup, før han 3. søndag efter trinitatis 1760 fik en søn døbt *Carl Peder*, og da omskrevne hedder Peder Carlsen og angiver sig at være ca. 70 år, kan det næppe være ham.

Næste gang Pæ Mus kom til Skjern-egnen, måtte han op og afgive yderligere forklaring i politiretten. Den 9/12 1823 fik man fat på ham, og da antog han, at omtalte Carl Peder, der var født i Tostrup 1760, måtte være ham, skønt forældrene altid kaldte ham Peder. Han har aldrig vidst sin alder, men synes efter sin afkræftning at skulle være nær de 70, medens han altså kun er 63 år.

Peder Carlsen blev derefter kendt forsørgelsesberettiget i Tostrup, og der døde han som fattiglem den 21/4 1838, 78 år gammel - man fandt ham liggende død »paa denne Side Skindersbro«. Enken levede nogle år efter.

Pæ Mus's kone, Mette Marie Jensdatter, var Jens Rakker i Kvembjergs datter. Parret fik en del børn, der blev født rundt om på forældrenes omvandring. Jeg har fundet efternævnte otte, men der var mulig flere:

1. *Jens Christian*, der blev begravet i He, 8 måneder gammel, den 19/11 1796.

2. *Else Sophie Pedersdatter*. Timring kirkebog melder om hendes fødsel og dåb: »6te Søndag efter Paaske, den 25. Maj (1800), hjemmedøbte jeg en fremmed Mand Peder Carlsen og Hustrue Mette Marie Jensdatter deres dem af Gud Fredagen før om Natten givne Datter, Else Sophie. Kom til Kirken 5te Søndag efter, den 22. Juni. Enken i Birkmose, *Bodild*, bar barnet - - -.« Else Sophie blev gift med Kræ Caspersen i Rind - se under denne.

3. Om *Ane Cathrine Pedersdatters* dåb oplyser Dejbjerg kirkebog: »1805 Dom: 14 post Trin: den 15de Septemb: blev Peder Carlsen og

Mette Marie Jensdatter i Qvemberg Datters Daab confirmeret. Døbt 28. August Ane Cathrine.«

Ane Cathrine blev ikke gift, men hun fik fire børn ved lige så mange fædre. Den eneste af disse, jeg senere har truffet, er *Maren Johansen* eller *Maren Mus*, der blev gift med Jens Andersen og er nærmere omtalt under denne.

Den ¹⁹/₆ 1827 fik hun i Kvembjerg datteren *Mette Marie*. Som barnefader blev udlagt Hans Pedersen (Godt?).

Fattigcommissionens forhandlingsprotokol for Dejbjerg-Hanning giver følgende oplysning: »1827 den 14. Juni. I Følge Amtsresolution af 29. Maj skal det frugtsommelige Fruentimmer Ane Cathrine Pedersdatter være forsørgelsesberettiget i Qvemberg, som ligger i 3 Sogneskjæl, saa skulle disse 3 Sogne: Deiberg, Skjern og Stauning, bidrage lige meget til hendes Forsørgelse, men at hun skal henvende sig til Commissionen i Deiberg, som tildeeler hende fornøden Understøttelse med forholdsmæssig Godtgørelse derfor.« Niels Kvembjergs kone var mødt og tilbød at tage Ane Cathrine i hus og opvartning til barselfærden for 1 mark ugentlig og i en måned fra den tid for 1 rdl. h. c., når commissionen ville føde hende, eller med kosten for 3 mk. ugentlig og 1 måned i barselplejen for 3 rdl. h. c. Commissionen tog mod tilbudet, men det var dog også det eneste, der fremkom.

I 1834, den ¹³/₂, fik hun datteren *Else Sophie**. Barnefaderen var en karl ved navn Andreas, der tjente købmand Muldvads enke i Varde. Ane Cathrine var i anledning af sin barselfærd indtinget i 13 uger hos Søren Riber, der fik 13¹/₂ skp. rug, 6¹/₂ skp. byg og 2 pund smør for at have hende.

Fattigcommissionen var ikke begejstret over An Katrins frugtbarhed - det var hendes tredie barn, og man spurgte derfor amtet, om der ikke kunne være anledning til at lade hende tiltale for løsagtighed. Resultatet blev, at hun i september 1834 ved Bølling-Nr. herreds politiret blev idømt 2×5 dages vand og brød for betleri og lejermål med 3 forskellige personer. Endelig i 1836 fik hun *Ellen Jensdatter*, der døde og blev begravet i Dejbjerg den ²⁹/₃ s. å.

Den ¹¹/₆ 1841 døde Ane Cathrine i Dejbjerg, 35 år gammel.

4. *Carl Pedersen*, født ca. 1808.

5. *Mette Kierstine*, der døde i Kvembjerg af mæslinger, 1¹/₂ år gammel, og blev begravet i Dejbjerg den ¹⁴/₃ 1813.

* I 1848 opholdt denne sig i Guldager.

6. *Jens Pedersen* el. *Jens Mus* blev født i Hemmet, Nr. herred. Kirkebogen melder »1814. 2. Pinsedag blev døbt Skorstensfejer Peder Carlsens og Mette Mariane Jensdatters Søn hjemmehørende i Dejbjerg. Kaldet *Jens*«.

Jens var ofte i konflikt med lovene. I 1840 stiftede han i Hoven bekendtskab med *Mariane Pedersdatter* eller *M. Junker*, der var datter af Peder Junker i Sdr. Felding. Parret forlod Hoven ved juletid og flakkede derefter rundt i landet. De synes ikke at have tigget, men har levet af mandens glarmesterprofession. Men så en aften, da de kom til et hus på heden ved Holt i Arnborg, »fandt« Jens Mus en særk, der lå ude på lyngen. Han puttede særken i sin glarkiste, men blev mistænkt og kort efter anholdt af sognefogden i Arnborg og bragt til arresten.

I Jens's glarkiste fandtes foruden særken forskellige redskaber til blikkenslager og glarmester håndteringen, 2 små stykker kød, et stykke flæsk, en kødpølse, et par karter, en pægflaske, en hvid dyb tallerken, en lille glaseret potte, en do. rød lerkop samt 2 små kræmmerhuse - det ene med allehånde og det andet med annis. Glarmester og blikkenslager redskaberne foregav han, at han havde lånt af en person, »men han ved ikke, hvad han hedder.«

Tidligere var han straffet ved Hammerum herreds ret for løsgængeri med 13 dage og i Hobro, ligeledes for løsgængeri, med 4×5 dages vand og brød. Efter udstået straf blev han afgivet til V. Toustrup i Himmerland, hvor han tjente en sommer. Siden havde han stadig flakket om. Han blev nu idømt 2 års tugthus for tyveri. Og den ¹⁶/₃ 1847 blev han ved Bølling-Nr. herreds ekstraret idømt 6 års tugthus for 3die gang begået tyveri og 4de gang løsgængeri. Han blev sat ind den ²/₃ 1847 og sendt hjem til Hemmet den ²²/₃ 1853. Hans signalement er: »33 Aar - 63 Tom. høj - brunt Haar og blaa Øjne - skarp lodent (!) Ansigt, middelmaadig af Bygning - paa venstre Haands Pegefinger et aflangt Ar paa den indvendige Side og paa samme Haands Langfinger et lidet Ar paa den indvendige Side. Iført blaa Benklæder, sribet Vest, blaa Trøje, Kasket paa Hovedet, Strømper og Sko. Han er confirmeret i Tostrup, Rind Herred og er ugift.«

Endelig var han ved Bølling-Nr. herreds ret sigtet for fåretyveri. I et forhør den ¹²/₇ 1854 oplyste han, at han sidste Fredag var vandret fra Holstebro til Sandbæk i Brejning, hvor han overnattede. Lørdag drog han til Nr. Omme og Vorgod og lå da hos Niels Nielsen i Vester Herborg. Om søndagen gik han ind til Hanning og Dejbjerg, lå på marken et steds, kom om mandagen til Jens Andersens i Kvembjerg, hvor han overnattede, og

næste dag blev han så anholdt hos Jens Kvembjergs. Han nægter at have stjålet 2 får.

Senere har jeg hverken søgt eller truffet Jens Mus, men det er muligt, det er denne Jens Mus, der en del år efter boede i Sdr. Bøvl.

7. *Mette Marie Pedersdatter*, født ca. 1804. I april 1834 var hun indtinget i Dejbjerg med sit 5 år gamle, uægte barn, *Peder Kjær*. På forsørgelsesplanen 1835 hedder det, at hun er 30 år, har stærk brystsyge og kan intet bestille, og den $13/3$ s. å. dør hun.

Peder Kjær blev født i Gram 1829. Dejbjerg-Hanning kommune blev i den anledning anmodet om at refundere de udgifter, kommunen i Gram havde haft på moderen, et beløb på 25 rdl. 5 sk. courant. Men 11 år efter var beløbet ikke betalt, og sagen blev indberettet til cancelliet. Fattig-commissionen for Dejbjerg-Hanning hævdede, at man intet havde gjort i Gram for at få barnefaderen til at betale sit bidrag, hvorimod fattigvæsenet i Dejbjerg-Hanning allerede havde haft en udgift på barnet på 8 td. rug, 1 skp. byg og 11 rdl., 1 mk. og 3 sk.

Johannes Pedersen

eller *Johannes Mus* blev født i Dejbjerg den $6/1$ 1818. I kirkebogen bemærkes, at faderen, Peder Carlsen, ved et pas fra amtmanden går omkring og fejer skorstene. Johannes blev confirmeret i Tostrup og tjente derefter forskellige steder hos bønderne. Men det varede ikke længe, inden han foretrak driverlivet fremfor arbejdet. Følgen blev, at han den $18/4$ 1840 blev idømt 2×5 dages vand og brød i Hammerum herreds politiret for løsgængeri. Den $9/6$ 1843 blev han ved samme ret idømt 1 års forbedringshus for samme forseelse - det var 3die gang, han blev tiltalt og dømt for løsgængeri, idet han i Bølling herred, den $13/3$ 1841, havde fået 8 måneders forbedringshus. Han var ugift, men havde allerede levet så længe sammen med Anders Jensen Kvembjergs datter, *Else Cathrine*, at de havde fået to børn sammen.

Under Johannes's lange fraværelse var Else Cathrine Mus gode venner med Severin Kat i Lem, og den $2/6$ 1845 fødte hun hos Peder Lillelund i Herning sogn et pigebarn, der af pastor P. Sveistrup blev døbt i Herning arresthus den $9/10$ s. å. og kaldt *Caroline Severine Jensen* - vel sagtens efter faderen, der hed Jens Carl Severin - se under Niels Kat. Saavel faderen som moderen sad en tid i Herning Arrest, hvorfra de flyttede til

Viborghus, hvor barnets dåb blev confirmeret i tugthuskirken den 18/7 1846 - det døde den 10/8 s. å. i tugthuset.

Den 26/6 1851 fik Else Cathrine datteren *Mette Marie Sophie Johansen* i Viborghus - til dette barn var Johannes Mus fader.

Den 17/11 1856 behandlede fattigcommissionen i Dejbjerg et andragende fra Johannes Pedersen Mus om at måtte ægte Else Cathrine Andersdatter, der alligevel opholdt sig hos ham. Commissionen gav sit samtykke, og den 21/12 1856 blev ungkarl Johannes Pedersen Mus, 39 år, på Vognbjerg hede viet til pige Else Cathrine Andersdatter, 32 1/4 år gammel, i Dejbjerg kirke. Næste år, den 21/8, fik commissionen en ansøgning fra Johannes til amtet. Ansøgeren ønskede tilladelse til at måtte gøre bliktøj, og commissionen anbefalede andragendet.

I de følgende år nævnes han kun en enkelt gang i sognerådets forhandlingsprotokol. I 1860 fik han lov til at skære 10 læs tørv på Vognbjerg Hede, mod at betale 10 skilling i det hele, og i 1866 lejede man Kvembjerg jorden ud til ham fra nytår 67 til 72 for 3 mark årlig.

Johannes Mus boede i et lerklinet hus med en stolpe i hvert hjørne. Huset, der naturligvis blev kaldt »Musereden« eller »Musehuset«, lå lidt nordvest for »Riber-hus«. Medens Johannes boede der, så det helt godt ud, thi ejeren holdt det godt ved lige; men da Johannes kom på fattiggården, faldt det snart sammen.

Johannes skildres af folk, der mindes ham fra hans yngre år, som en mørk type, skikkelig og godmodig. Han bjergede sig, hvad han kunne, ved jagt og fiskeri, lavede bliktøj og klinkede for folk, og Else Cathrine tiggede.

En dag, han havde været henne i Stauning at stikke ål, gik han på hjemvejen ind i en gård og lod ålene ligge i gården. Det skulle han ikke have gjort, thi da han kom ud, sad en kat og gnaskede løs på én. Johannes blev vred og sagde i en arrig tone: *Kat - kat - kat! Du mo ta mus, det er din pligt; men du mo misalighed et' ta Mus's o'!*

Søren Clausager traf en aften Johannes Mus, da denne var på vej hjem fra fjorden med en vældig dragt ål. Hatten bar han på armen som en hankekurv, og deri havde han et kuld andæg. Søren Clausager bebrejdede Johannes, at denne tog æggene, men Johannes undskyldte sig med, at anden havde skidt på disse, da hun fløj op - så skulle det, efter almindelig snak være et tegn på, at fuglen ikke ville holde af kullet siden.

Else Mus og Kristine Kvembjerg fulgtes gerne ad ud på tiggeri. Munden og strikkepindene gik i vældig fart, og så snuste og nøs de, så det skingre-

de. Hos Clausagers moder fik de gerne et stykke rug- og sigtebrød samt en kande mælk, men sommetider bad de også om lidt tilmad. Takken lød: »Mangfoldigen tak, Guj lön dæ for det, Maren!«

En gang fortalte Kvembjerg-konen, at »ham politi-Jærighsen i Ringkøbing - de æ en grimmige knæjt ve småfolk - han vel gyer åld de uend o fåtræd, han kand, han æ, Hærrer ta mæ, et rår o kom i æ klører o. Men a æ et ræj få ham. Da a gik fåbi ham i Ringkjøbing, gik a lisså stram o so ham ind i æ ywn - nær en hår en ræjn samvittighed, behøwer en, Guj ha låw, engen teng o frøjt, Maren!«

Johannes bandede ikke, sådan som andre kjæltringer ellers var slemme til, og han drak kun brændevin med måde. I sine yngre år optrådte han som religiøs taler, særlig udensogns, og han synes at have gjort indtryk på folk ved sin optræden som prædikant. Det er utvivlsomt ham, indremissionær Kr. Jacobsen hentyder til i sine livserindringer, »Nåde over Nåde«, 1901, hvor han side 24 skriver: »Jeg frygter, jeg har givet tabt, hvis ikke en gammel troende Broder havde sat sig ved min Seng en Middagsstund og lokket mig med til en Forsamling, hvor en Mand af Natmandsslægten talte. Denne i Verdens Øjne foragtede Kjæltring blev et Middel til, at Jesus dog beholdt sit Faar«.

Jens Chr. Jensen i Albæk, Snejbjerg sogn, har fortalt mig, at hans bedsteforældre boede i Rørbæk ved Tanderupkær, nær et lille hus, kaldt »æ Blåbærhus«, hvor kjæltringer ofte holdt til. Omkring 1840 døde der et barn i »æ Blåbærhus««, og fortællerens bedstemoder var derhenne »o kelig«. Hun var også budt derhen bag efter begravelsen og der var adskillige kjæltringer tilstede, blandt andre Mæt Katrin Swin og Johannes Mus. Efter at gæsterne havde spist, gav man sig til at danse og Johannes Mus spillede for dem.

Omkring ved 30 år senere var fortælleren budt om til Frands »Dæjn« i Haunstrup, hvor der skulle være gudelig forsamling en aften. Forsamlingen var ikke ret stor, idet der kun var 6-7 mennesker. Johannes Mus optrådte som taler ved denne lejlighed. Han så godt ud i tøjet og talte ret godt - han arbejdede så ihærdig, at sved og tårer trillede ned af hans kinder, og han sang udmærket. Frands »Dæjn« var nok kommen fra Stauning og derfra stammede bekendtskabet vel med Johannes.

En anden har fortalt mig, at en kone var blevet så skrupskør af at høre på Johannes Mus, at hun ville have ofret sit barn og i den anledning havde ophedet bagerovnen - og så blev hun dog hindret deri. Og samme meddeler

Det sidste kjæltringhus i Bjørnemose, hvor Niels Kvembjerg d. y. og Mæt Mus boede. Fotograferet 1932. Nu er huset sunket sammen.

Mindesten for »Kjæltringeballet« på Sammelstedby. Her lå Axelhus, hvor Blicher for snart 150 år siden så »Kjæltringeballet«.

A Fr. 1932.

*Mæt Mus.
Niels Kvembjerg d. y.s kone.*

Sammelstedby på Ørre hede.

sagde, at Johannes en gang imellem rejste bort fra Dejbjerg en måneds tid, iført sort tøj og med krave på. Når han så atter vendte hjem, var han så velforsynet med penge, at naboerne godt kunne låne en halvhundredkroner-seddel af ham.

Af et par ældre folk i Herning-egnen har jeg fået følgende brudstykke af en »åndelig« sang, som Johannes Mus skal have lavet:

Nu er dagen og arbejdet endt,
 det er tid, sjæl og legem søger sin ro.
 Vel dette menneske, som er omvendt
 og til Jesum har fæstet sin tro.
 Han kan sove og hvile i fred,
 skønt hans fjende er vågen og vred.
 Kære sjæl, ser du vel,
 hvordan den sover hen,
 som har Gud til vægter og ven.

Nu afdøde lærer Plauborg i Dejbjerg har fortalt mig, hvorledes Johannes Mus en gang holdt tale, da der var død et barn i Galthoved. Johannes var meget langtrukket og konen i huset rykkede et par gange forgæves i ham, da man skulle afsted til kirke. Endelig blev konen vred og gav sig til at bande over prædikanten, men da skyndte denne sig også at sige amen.

Ved en eksamen i Dejbjerg skole mødte Johannes med en af sine døtre, som han selv havde undervist. Præsten stillede forskellige spørgsmål til pigen, uden at hun lukkede sin mund op, og han var lige ved at tabe tålmodigheden, da lærer Plauborg gjorde en bemærkning om, at det måske gik bedre, hvis faderen måtte eksaminere barnet. »Værsgo,« sagde præsten. Og nu foregik den mærkeligste katekisation, Plauborg nogensinde havde oplevet, således:

Johannes Mus stillede sig op ved siden af sin datter med kæppen i hånden og spurgte:

»Hu nær blöw Jesus föj?«

Pigen svarede sagte: »Ywelawten«, og Johannes sagde: »Rigtig!«

»Hu blöw han lå?« lød det næste spørgsmål.

Pigen svarede: »I en kröf«, hvortil Johannes nok så højt råbte: »Rigtig!«

Efter at eksaminator havde stillet det tredje spørgsmål: »Hwa klåkslæt?« og pigen havde svaret: »Klåk töl«, konstaterede Johannes atter med passende eftertryk, at svaret var rigtigt, hvorefter overhøringen sluttede -

Eksaminanden havde bestået med glans. Men det var dog kun med nød og næppe de andre tilstedeværende kunne bare sig for at le.

Hvorfra Muse-navnet stammede er uvist. Rimeligvis er det opstået som modsætning til kattenavnet eller omvendt. Der var dog én lighed med musene, nemlig frugtbarheden.

Gamle Niels Madsen i Gundesbøl, Ådum sogn, der i 1880erne var stoderkonge eller fattigfoged i sognet, har fortalt mig, at han som barn mindedes, at Johannes Mus og et kvindemenneske en dag kom og lagde sig ved et dige udenfor en gård i Gundesbøl. Kort efter kom Johannes ind i gården og bad om en »kjaenbryggi* o en pæl brændvin« - hans kone havde fået et barn. Så snart moderen havde fået barnet gjort i stand, drev de videre!

Johannes Mus og Else Cathrine fik mange børn, lutter piger, der i almindelighed udmærkede sig mere ved deres skønhed end dyd; men de har ikke nogen interesse for os her.

Først eller midt i 1890erne kom musefamilien på Dejbjerg fattiggård og musereden blev brudt ned, men et par år efter flyttede Johannes, Else Cathrine og en meget frodig datter, *Ane Cathrine Johansen*, hen i Rondalshus ved Rabjerg. Der besøgte jeg familien i sommeren 1903; men noget større udbytte fik jeg dog ikke af besøget. Døren havde de stænget, da de så jeg kom, og det voldte mig besvær at komme ind. Jeg hørte tydelig de sagde: »Han er der - han står udenfor«. Endelig slap jeg ind. Det var den mandhaftige Else Cathrine, der lukkede op for mig. Jeg hilste og spurgte på bredt jydsk efter Johannes Pæjsen og fik at vide at han var inde. Så gik jeg ind i sovekammeret, hvor oldingen sad. I stuen var der fyldt med »Mus«, syntes jeg - ældre og yngre udgaver. Johannes havde stærkt markerede træk, hvidligt hageskæg og langt hår, der delvis skjultes under en gulgrå, strikret hue med flos. Han var ellers iført en enradet, ufarvet vadmelstrøje og mørke benklæder. Else stillede sig op foran mig i en ret truende stilling, og, skønt det var min hensigt at ville have interviewet hende, fik hun rollerne byttet om, så jeg egentlig måtte give hende en del oplysninger om mig selv og vore fælles bekendte, uden at hun til gengæld fortalte mig noget, jeg ikke vidste. Jeg havde dog mulig vundet Elses fortrolighed, hvis jeg ikke havde haft mit fotografiapparat med. Med et hovedkast hen til sin mand sagde hun med passende eftertryk: »Han ska et fotografiøres!« Da hun havde anbragt sig mellem mig og Johannes og

* Et stykke brød med frikkærnet, uæltet smør.

der desuden ikke var godt belyst, hvor han sad, måtte jeg opgive at få et billede af skoeren.

Efter at Johannes Mus var død den $\frac{4}{3}$ 1905, kom Else Cathrine hen hos sin datter og Niels Kvembjerg i Bjørnemose, medens Ane Cathrine flyttede til Varde, hvor hun levede som alderdomsunderstøttet fra Dejbjerg-Hanning. Else Cathrine Andersedatter døde i Bjørnemose den $\frac{31}{1}$ 1915, 92 år gammel.

I »Den jydsk Hede« har Mylius Erichsen fortalt en del om sit besøg hos Johannes Mus og gengivet de kjæltringord, Else Cathrine for gode ord og betaling meddelte ham.

Ane Kierstine Jensdatter.

Jens Rakkers yngste barn, Ane Kierstine, der blev født og døbt i Kvembjerghus den $\frac{5}{12}$ 1790 og confirmeret i Dejbjerg kirke 1808, opholdt sig mest hos Rønbjerg rækkerne.

I juli 1831 søger Estvad Rønbjerg fattigcommission at få hende væk eller dog at få hende kendt forsørgelsesberettiget i Dejbjerg sogn, hvor hun er født. Men i Dejbjerg vil man selvfølgelig helst være fri for hende, og da Ane Kierstine, efter rygtet, skal have haft sit tilhold i Rønbjerg i 15-16 år, derfra gjort sine excursioner og født de fire af hendes fem uægte børn, så mener man, at hun rettelig må henregnes til Rønbjerg. Alligevel blev hun kendt forsørgelsesberettiget i Dejbjerg i følge amtsresolution af $\frac{22}{0}$ s. å., »da hun hverken i Rønbjerg Sogn eller andet Steds ved 3 aarigt uafbrudt Ophold har erhvervt Forsørgelsesret«. Resolutionen grundes på et forhør, der blev holdt den $\frac{9}{0}$ 1831 i Fjends herreds politiret. Ane Kierstine forklarede, at hun var i Dejbjerg til sit 24. år og så begyndte hun at drage rundt i landet. Hun kom da til natmand *Abraham Mortensen* i Rønbjerg og fulgte med denne og kone på deres vandringer. Hun var hos denne familie i 17 år af og til, uden dog at være antaget i fast tjeneste. Den meste tid af sommeren var hun fraværende med dem, men påstår, at hun har haft tilhold hos dem i deres hus om vinteren. I disse år avlede hun fire børn, hvortil hun angav Abraham Mortensen at være fader. Efter at Abraham var død ved pinsedagstider d. å. har hun alene vandret rundt i landet med sine børn.

Dejbjerg fattigcommission indberettede sagen til Cancelliet og fremhævede det urigtige i, at Rønbjerg fattigvæsen havde fundet sig i, at nævnte kvinde opholdt sig der så mange år og ført et så slet levned osv.

Man omtalte de trykkende byrder, man iforvejen havde til fattigvæsenet, så man ikke havde været i stand til at forsørge sine ualmindelig mange fattiglemmer uden lån af amtsfattiggassen. Og endelig den $\frac{3}{12}$ s. å. resolverede cancelliet, »at bemeldte Ane Kierstine Jensdatter og Børn bør for-sørges af Estvad-Rønberg Sogne«.

I 1832 ses det, at Ane Kierstine og børn har opholdt sig i Dejbjerg, thi kommunen får i den anledning refunderet 5 rdl. 12 sk. fra Rønbjerg. Senere har jeg ikke fundet noget af særlig interesse vedrørende hende udover, at hun den $\frac{8}{11}$ 1845 ved Hammerum herreds ret fik 4×5 dages vand og brød for løsgænger og betleri.

Nogle år senere søgte man at få Dejbjerg til at antage sig Ane Kierstine Jensdatters datter *Ane Margrethe Pedersdatter* og dennes børn til forsørgelse.

Ane Margrethe, der var arresteret for løsgænger, betleri, efter angivelse af Estvad-Rønbjerg fattigvæsen, forklarede i Hjerm-Ginding herreds politiret decbr. 1833, at hun var født i Dejbjerg* og havde opholdt sig der hos sin moder til sit 5te år - nu er hun noget over 24 år - da de flyttede til Rønbjerg, hvor de siden for det meste har haft ophold. Hun er confirmeret i Sevel, men forberedt i Estvad - har aldrig haft, søgt eller været tilbudt fast tjeneste, men har stadig betlet. For det meste har hun opholdt sig i Rønbjerg, dog har hun af og til også opholdt sig en kort tid i Dejbjerg. Fra sin barndom har hun strejfet om i Salling og Fjends herreder med sin moder; men for to år siden blev hun kæreste med en person af natmandsfolket ved navn *Niels Chr. Danielsen*, og så drog disse ud sammen, indtil han for $1\frac{1}{2}$ år siden blev soldat i København - fra den tid gik hun alene. Med nævnte Niels Chr. har hun fået 2 børn; det ældste barn er død og det yngste, år gamle barn, følger moderen.

Den $\frac{10}{1}$ 1834 modtog fattigcommissionen i Dejbjerg en afskrift af forhøret gennem amtet; men man svarede, at tilfældet formentlig svarede til moderens og da hun blev kendt forsørgelsesberettiget i Rønbjerg, måtte Ane Margrethe med barn vel også høre hjemme der.

Det var oprindelig min plan, at jeg ville have behandlet Estvad-Rønbjerg rakkerne sammen med de vestjydske natmændsfolk; men planen må opgives af hensyn til stofmængden, jeg allerede har.** Dog vil jeg medtage

* Faderen, der tjente i Vognbjerg, var Peder Christian Christoffersen (se under Johannes Axelsen). Hendes dåb blev stadfæstet $\frac{18}{6}$ 1809 i Dejbjerg kirke.

** I Hardsyssels årbog, 1958, s. 152 ff., har arkivar Hans Ellekilde skrevet en artikel om Rønbjerg og Estvad rakkerne.

nogle oplysninger, der fremkom i Bølling Nr. herred, efterat sognepræsten i Dejbjerg den 18/3 1828 havde anmeldt, at beboerne i Nr. Vognbjerg havde angivet og klaget over, at Anders Rønbjerg med familie og Peder Mus's familie i flere dage havde opholdt sig hos Søren Riber og Laust Tambour.

I marts 1828 er *Anders (Mortensen) Rønbjerg* med kone og fire børn en tur i Dejbjerg. Egentlig ville han have været hen at tale med amtmanden i Ringkøbing om sin understøttelse og se til en datter, han havde hos Søren Riber på Vognbjerg hede i Dejbjerg sogn. Han kom også til sidstnævnte, havde jo mange bekendte der og blev yderligere forsinket ved at deres yngste barn på ca. 1 år blev sygt. Anders var henne hos Jens (Andersen) Kvembjergs for at kræve dennes kone for 4 rdl. tegn, som hun skyldte ham. I stedet for at betale sin gæld, var kællingen så ondskabsfuld at fortælle præsten, at ovennævnte gæster opholdt sig i Dejbjerg. Så kom sognefogden en skønne dag anstigende. Anders blev gal, lod nogle forborgne ord falde om tyveri, blev sat fast og måtte i politiretten sammen med adskillige andre af folket for at afgive forklaring.

Om sit eget liv og levned fortalte han bl. a., at hans forældre, *Morten Hansen* og *Kirsten Andersdatter*, boede i et lidet hus på Rønbjerg hede og er døde for mange år siden. Anders var hjemme til sit 10de år, tjente så i Skau by, Borbjerg sogn, vogtede får for 4 mænd. Senere tjente han Chr. Riderholm i Sahl, Lars Hougård og Mikkel Bendtsen og blev confirmeret, medens han tjente hos sidste.

Efter at have tjent et par år igen var han hjemme hos sin moder i Rønbjerg og lærte da glarmester-professionen af sin broder, *Abraham Mortensen*, lejede sig et værelse i Holstebro, hvor han drev professionen i 1½ år; men så blev han udskrevet til krigstjeneste og aftjente sin værnepligt ved Citadels jægerne.

Da han kom hjem, tjente han en vinter hos Søren Hougård i Sahl, var så borte i krigsårene, kom tilbage til samme plads i Sahl, men så blev han gode venner med *Mette Kirstine Jørgensdatter* fra Rind, rejste om med hende uden at de var gifte, indtil de for fem år siden blev viede i Rønbjerg. De har nu 5 levende børn og rejser iøvrigt om på en bevilling af 6/7 1826.

Med hensyn til den udtalelse om tyveri, han lod falde, da han blev anholdt, forklarede han, at han tidligere, når Dejbjerg folkene kom i klammeri, havde hørt, de skældte hinanden ud for tyve. Han havde navnlig hørt, at Laust Tambours kone, Sophie Jensdatter, skyldte Anders (Jensen) Kvembjergs kone, Mette Kirstine, for tyv og omvendt. Tilsammen skulle

disse kvinder have stjålet gryn og Mette Kirstine skulle et steds have hugget et tørklæde.

De forskellige implicerede personer blev afhørt ved Bølling herreds politiet. Jens Andersen havde fortalt Chr. Kandbjerg, hvorledes hans moder (Anders J.s kone), medens Jens var dreng, havde stjålet 7 pd. uld i Kvembjerg hus og at hun, da hun var høj frugtsommelig, skal have løftet ham op på loftet for at trække posen med ulden hen til hullet, så hun kunde tage den. Den gang boede Anders Christian i Kvembjerg; men han er død for flere år siden fortæller Kirstine Jørgensdatter (Niels Kvembjergs kone), der er 32 år. Og hun har hørt sin søster, Anne Kirstine Jørgensdatter (Søren Ribers kone) sige, at Laust Tambours kone, Sophie Jensdatter, havde været med Anders Jensens kone, Mette Marie Jørgensdatter, på vandring og da havde sidste et sted sat sit barn for døren inde i stuen, for at ingen skulle komme hastig ind, og så havde hun taget gryn af nogle grynkurve.

Ved samme lejlighed blev den 20årige skojer, *Carl Pedersen*, arresteret og afhørt - han var kommen i selskab med Rønbjerg folkene.

Hans forældre var omvandrende skorstenfejer Peder Carlsen og Mette Marie Jensdatter. I 7 år havde han vandret med disse, så tjente han i Adum, Barslund i Grindsted, i Lønborg, Borris etc. imellem han var hos forældrene. (Se under Museslægten).

Han var også en tid hos sin søster i Rind, tjente i Karstoft til mikkelsdag 1826, havde siden opholdt sig hos Søren Riber og Niels Kvembjerg, hvor han havde lært lidt glarmesteri, så han nu både kunne skære glas og støbe bly.

Videre hedder det i et pas den $\frac{9}{8}$ s. å.: »Da Skorstensfejer Peder Carlsen, efter Viborg Stiftamtmands Skrivelse til Amtmanden her over Ringkøbing Amt, er forsørgelsesberettiget i Tostrup Sogn, Viborg Amt, hvorhen altsaa hans Søn Jens kunne forsendes for at nyde Undervisning og vorde confirmeret, men Forældrene bemeldte Peder Carlsen, 83 Aar gml. og Mette Marie Jensdatter 53 Aar samt et Drengbarn, Johannes, 11 Aar, tillige agte at afgaa dertil, saa forsendes disse samtlige efter Bestemmelse i Placat af 14. Dec. 1810, og det med Vogn, da bl. a. Konen ikke er i Stand til at gaa, med Hovedlandeveien herfra til Holstebro« - etc.

Herreds- og byfogden i Holstebro må derfra sørge for videre befordring ind i Viborg amt.

Riber-folkene.

Lidt nord for Kvembjerg lå et lille, uanseeligt hus, der efter dets beboere blev kaldt Riber-hus. Ejeren hed Søren Jespersen, men blev kaldt Søren Riber eller River. Huset lå på nogle tørre agre, hvorpå Søren holdt en ged og et par får.

Navnet Riber eller River, stammede fra, at manden som tyveårig havde opholdt sig i Ribe, hvor han nærmest var daglejer, og hvor han var gift. En dag stjal han et lommeur fra en mand og et par sølvspænder fra en anden. Tyveriet blev opdaget, og synderen kom for Ribe ret, hvor man den $\frac{9}{13}$ 1815 idømte ham 9 måneders forbedringshusarbejde i Viborg.

Af fødsel var Søren ingen kjæltring, thi hans fader var gårmand Jesper Sørensen og moderen Ane Nielsdatter i Bælum i Salling, hvor han blev født den $\frac{24}{2}$ 1794. Men efter at han havde været i tugthuset, slog han sig ned i Dejbjerg, hvor han i en lang årrække boede som skorstensfejer, blikkenslager og glarmester. At han, som de andre natmandsfolk, strejfede om i landet, fremgår blandt andet af et politipas fra 1821, der viser, at han da ville en tur til Skive på sin profession. Han beskrives ved denne lejlighed som: temmelig høj - blå øjne - mørkt hår.

I 1834 bliver han anholdt i Grenå for betleri, men blev dog løsladt uden straf.

Da Søren kom i tugthuset blev han skilt fra sin kone - skilsmissebevis af $\frac{19}{10}$ 1819. Men efter at han havde opholdt sig nogle år i Dejbjerg, blev han den $\frac{7}{13}$ 1825 trolovet med den 42-årige Ane Kirstine Jørgensdatter. Niels Jensen Kvembjerg og husmand Jens Kjær i Dejbjerg garanterede som forlovere for, at der intet var i vejen for, at parret kunne gifte sig, og så blev Søren og »Stine« viiede den $\frac{9}{4}$ s. å.

Med »Stine River«, som hun kaldtes, blev manden optaget i kjæltringstanden. Hun var nemlig en datter af natmand Jørgen Mæster i Mørup, Rind sogn. Ingen af mine gamle fortællere mindes hende, men hun skal have været en »slemme jæn«. Den $\frac{1}{6}$ 1840 døde hun i Vognbjerg, $59\frac{1}{2}$ år gammel.

Ikke så længe efter blev Søren Riber gift tredje gang med en Inger Madsdatter fra Stauning; men om hende har jeg intet hørt eller set, udover at hun nævnes på folketællingslisterne.

Den $\frac{2}{10}$ 1843 var Søren Riber henne at feje herredsfoged Janzens skorsten. Sørenskasket kom uheldigvis til at ligge ved siden af et viske-

stykke. Søren puttede stykket i sin kasket; men herredsfogdens karl havde set tyveriet, og så var Søren Riber leveret.

Det var naturligvis ikke formildende omstændighed, at tyveriet var begået hos selve herredsfogden, og Søren blev derfor i Bølling herreds ekstrarret den ²⁸/₁₂ 1843 idømt 1 års tugthusarbejde; men dommen blev dog ved overretten nedsat til 14 dages vand og brød.

Efter at Inger var død, knælede Søren Riber for fjerde gang på brude-skamlen den ⁷/₁ 1855. Han var da 63¹/₂ år og bruden, *Mette Margrethe Nielsdatter*, 38 år.

Ved dette ægteskab steg Søren's aktier ikke så lidt. »Mæt River« var nemlig af »bown« familie - faderen var Niels Jensen, Bøndergård på Holmsland. Og Mette var både en skikkelig og dygtig kvinde. Men som pige var hun kommet galt afsted, og Søren fik derfor et otte års pigebarn, *Petersine Kirstine Jensen*, med i købet. Desuden kom svigermoderen, Maren Jepsen eller Maren Bøndergård, også der i huset, efter at hun var bleven enke. Maren døde og blev begravet i Dejbjerg den ²²/₁₀ 1884, 99 år gammel.

Mæt River var lille og krum, men en grov akkurat kone, og hun blev brugt en del som kogekone ved småfolks bryllupper og lignende. Og hun kunne også årelade folk. En gang blev hun hentet til Anders Meinert i Sortekro, der trængte til at blive ladt. Hendes redskaber var meget primitive, idet hun tog en sten og slog på jernet med.

Foruden sin profession og sit landbrug drev Søren Riber en del fiskeri. Han ville også godt fiske i andre folks ruser. En gang, han havde taget en halepæl op ved en andens ruse, var han så uheldig, at båden gled fra ham og drev i land. Søren blev hængende på pælen og måtte pænt vente, indtil Fiskeren kom og befriede ham.

Som før omtalt lejede han i 1837 Kvembjerg-jorderne. Senere, da det kneb ham at klare sine forpligtelser, måtte en anden overtage jorden. Men den ¹⁸/₁ 1861 gjorde kommunen accord med Søren igen, at han skulle rengøre skoleskorstenene og rørene i Dejbjerg skole »mod derfor at nyde Qvemberg Jorden indtil videre.« Søren fik dog ikke så megen nytte af jorden, thi den ²²/₈ 1861 døde han.

Mette døde først længe efter. Datteren, »Stine River«, havde som ung plads en gang imellem, men hun var en værre kvind. Hun tog ud til alle markeder og større fester og fik omtrent et barn hvert år. Kristine Kvembjerg, Jens Kvembjergs kone, sagde i den anledning, at Stine River altid

havde haft en gryw held, for hun havde fået syv børn, og de var døde alle syv. Der gik forresten i den anledning mange onde rygter om Stine. Hun var hverken god mod sin moder eller bedstemoder, og da hun efter moderens død kom på Dejbjerg fattiggård, var hun stadig onskabsfuld og grim.

Familien Kjær.

Foruden de Dejbjerg kjæltringer, der er omtalt i det foregående, var der et par andre familier i sognet, der ved giftermål blev beslægtede med vore folk.

I Gl. Dejbjerg boede en husmand, *Jens Jensen »Kjær«*, der som enke-mand blev gift anden gang i Dejbjerg kirke med en *Mette Pedersdatter »Lind«*, kaldet *Mæt Lind*.

Jens Kjær havde en stedsøn, *Peder Andersen Kjær* eller *Pæ Kjær*, og et par ægte børn - *Jens Christian Jensen Kjær* og *Niels Jensen Kjær*.

Efter at Jens Kjær var død i januar 1831, blev huset på Vognbjerg Hede pantsat til kommunen, tinglæst den $\frac{2}{6}$ 1831, og man får da følgende oplysning om familiens ejendele:

»- 5 Fag med Hjald samt den tilhørende Jordejendom, Kongetienden af Niels Lakjærs Sted, hvorpaa hæfter en Gæld paa 15 Rdl. H. C. En Fyrrekiste, et Fyrrebord med Skuffe, en Stueviser, 2 Dynevaar, 2 Puder, et lille Fyrrebord, et Dejgtrug, en Øltønde, 2 Par Karte, en Vindser, en Tavelet og en Ildklemme.«

Børnene skejede ud. Jens Chr., der havde tjent i Ådum, blev sammen med sin halvbroder, Peder Andersen, ved Bølling-Nr. herreders politiret den $\frac{19}{6}$ 1836, dømt for tyveri til »at stryges til Kagen og dernæst hensesættes til Fæstningsarbejde paa Livstid,« medens flere tiltalte fik mindre straffe. Ved højesteret blev Jens Christians dom den $\frac{9}{3}$ 1837 dog ændret til 2 års forbedringshusarbejde i Viborg. Hans signalement er: 23 år - lyst hår og blå øjne - $67\frac{1}{2}$ tom og stærk af lemmer.

Efter udstået straf var Jens Chr. Jensen en tid i Bryndum, hvorfra han kom tilbage til Dejbjerg i marts 1842 og fik ophold hos moderen imod at dyrke og drive stedet, der tilhørte fattigvæsenet, og sørge for moderen.

Det har vel knebet for ham at klare sine påtagne forpligtelser, eftersom han i februar 1844 fik 2 dages vand og brød i Bølling herreds politiret for betleri. Men i 1853 ønskede og fik han tilladelse til at udbetale de penge,

moderen i sin tid havde fået af fattigvæsenet, mod at få ejendomsretten til hendes hus. Og i 1859 ønskede han at købe en jordlod, matr. Vognberg nr. 11, der lå ved siden af hans ejendom, og som havde tilhørt Anders Jensen Kvembjerg, men som nu tilhørte sognet. Man lod ham få jorden i leje for 1 rdl. 4 sk. årlig i 49 år, men der måtte ikke bygges igen på stykket.

Jens Chr. Kjær, der døde den ^{30/11} 1877, 62 år gammel, var gift med en »slesviger«, der hed *Dorthea Kirstine Jensdatter*. Ægteskabet var barnløst.

Niels Jensen Kjær tjente i 1849 i Fejerskov og blev da kærest med *Christine Christensdatter*, der var en datter af Kræ Mæster. Parret fik den ^{21/10} 1849 en datter, der blev døbt i Rind og kaldt *Mette Nielsen*. Året efter, den ^{4/1}, blev Niels og Christine ægteviede i Rind kirke. Niels var født i Dejbjerg sogn den ^{7/11} 1827 og confirmeret i Hanning kirke i 1843 med karakteren mg for kundskaber og g for opførsel. Og Christine var født i Rind den ^{22/7} 1823 og confirmeret samme sted med samme karakter for kundskab og opførsel som manden.

Efter at Niels Kjær havde tjent flere steder og været soldat, kom han i 1861 fra Rind hjem til Dejbjerg med sin familie. De kom ind i Anders Frandsens lejlighed, og Anders Frandsen flyttede så over i fattighuset. Niels Kjær var på den tid syg, og man bevilgede ham derfor foreløbig 2 potter mælk om dagen, 1 pd. smør om ugen og fornøden korn.

Den ^{24/11} 1877 døde Niels Jensen Kjær, 50 år gammel, i Bjørnemose - han kaldes da fæstehusmand. Parret havde flere børn, blandt andre *Jens »Vognbjerg«* og *Anders Christian Kjær*, der i 1872 blev gift med *Maren Jensine Ane Marie Cathrine Pedersen* fra Ølstrup. Anders var ²¹/₄, konen 22 år, og de kom til at bo i Bjørnemose fattighus.

Jens Christian og Niels Kjærs halvbroder, Pæ Kjær, var en »slavekarl«. Han blev, som nævnt foran, i 1836 dømt til livsvarigt fæstningsarbejde og sendt i slaveriet i Rendsborg, medens hans kone, Mette Cathrine Pedersdatter, forsørgelsesberettiget i Nørre Omme, tog ophold hos sin Broder, Morten Chr. Pedersen, gårdmand i Vejle, Skjern sogn.

Mads Lunde i Skjern har fortalt mig, at Pæ Kjær ved tyskerens hjælp slap ud fra Rendsborg i 1848 og kom hjem til Jens Chr. Kjær i Vognbjerg, hvor han boede i en slags kælder. Imidlertid blev man opmærksom på, at slaven opholdt sig der i egnen, og så lagde Søren (Pedersen) Lunde, der boede i den østerste gård i Vognbjerg, og et par andre mænd sig sammen om at tage fyren. Pæ Kjær blev vistnok sendt »hen« igen; men senere blev han fri.

I Januar 1859 opholdt han sig hos sin broder på Vognbjerg Hede, og da blev han gift 2den gang med den 29-årige *Laurence Ditlevsdatter* fra He. Parret kom til at bo i No sogn, hvor de vist skikkede sig godt. Konen kaldte man i daglig tale »*Rænse Kåk*«, og så kom manden, selvfølgelig, til at hedde »*Pæ Kåk*«.

Laust Nielsens familie.

I sidste halvdel af forrige århundrede boede der en fattig husmand ude på Vester Herborg Hede i Vorgod sogn, Bølling herred. Manden, der var født den $22\frac{1}{4}$ 1807, hed *Niels Nielsen*, men blev oftest kaldt *Niels Thygesen*. Hans forældre var Niels Lauesen og Ane Kirstine Thygesdatter, og disse boede på Vorgod byes mark. Niels Lauesen, der døde samme år, Niels Nielsen blev født, var en gårdmandssøn fra Hanning.

Ved sit giftermål i 1832 kom Niels i familie med kjæltringerne, idet hans kone, *Else Malene Christensdatter* eller *Else Tænd*, var en datter af natmand Kræ Tænd eller Kræ Mæster i Rind.

Om Else Malene, der var født i Rind, men døbt i Snejbjerg den $4\frac{1}{10}$ 1807*, oplyses i et forhør i Bølling-Nr. herreds ret den $3\frac{1}{1}$ 1832, at hun før sin confirmation i Herning kirke i 1823 havde tjent som hyrdepige i to somre og et år i Amtrup, Snejbjerg sogn. Siden havde hun tjent hos Peder Wåde i Fjederholt et år og forskellige andre steder, til hun i vinteren 1827 kom hjem til sine forældre. Derefter havde hun tjent i Rind, Vildbjerg og Hodsager; men siden maj 1831 havde hun gået omkring og bundet for folk. En tid havde hun opholdt sig hos Søren Riber i Dejbjerg, men i de sidste måneder, før sin anholdelse, havde hun gået om i de søndre sogne med Niels Nielsen, Jørgen Andersen og hendes broder Casper.

Da hendes skudsmål bliver fremlagt i retten, opdager man, at der er raderet i dette. Else Malene oplyser i den anledning, at hun havde beklaget sig til sin husbonde, Ole Chr. Stentoft i Vildbjerg, over, at hendes fader var kaldt natmand, da det kunne skade hende, når hun søgte plads, og så raderede Ole navnet bort med sin barberkniv.

Nogle år efter at Niels og Else Malene var gifte i Rind, slog de sig ned på Vester Herborg Hede i Vorgod sogn.

En dag i maj måned 1842, da Else havde kogt fisk til deres aftensmad, brændte huset af for dem. Niels var i mosen, og da der intet vand var i nærheden og stedet lå så isoleret, kom der ingen folk til for at slukke; og

* Som faddere finder vi Peder Albæk og hustru, Søren Haunstrup's ældste datter og Svenning Svenningens hustru i Snejbjerg.

Else Malene blev så ræd, at hun kun kunne sanse at få deres to børn reddede. Huset, der kun var på 4 fag, var brændt ned på et øjeblik.

Der blev holdt politiretsforhør over de brandlidte ved Bølling herred den 9/5 1842; men da folkene ikke havde det mindste assureret, blev man hurtigt klar over, at branden var sket ved et uheld - vistnok fra en revnet skorsten.

De fik dem atter en hytte stablet op, og denne var næppe bedre end den gamle, der brændte, thi en gammel mand har fortalt mig, at de i stedet for en muret skorstenspipe havde en bundløs halm-bikube stukket i taget. Usselt småt havde de det, og i februar 1843 måtte Niels ud at tigge rug. Han blev i den anledning anholdt i Lem og afhørt i Bølling herreds politiret den 27/2.

Det oplyses, at han og Else var arbejdsføre, men de havde 3 børn, hvoraf den ældste kun var 10 år gammel, og da Niels ikke kunne tjene brødet til sin familie, måtte han tigge. Af fattigvæsenet fik man kun 3 skp. rug og 3 skp. byg til barnet, der gik i skole.

Niels havde ikke betlet før (NB. på flere år); men året før slog hans rugavl fejl. Han såede 7 skæpper, men avlede kun 6! Han er 35 år og havde for 11 år siden været straffet ved Bølling herred for løsgænger og betleri. I de sidste 5 år havde han boet i eget hus på Herborg Hede, hvor han havde fæstet et stykke Jord.

Niels og Else var meget skikkelige folk. Kun i april 1856 fik de i Bølling-Nr. herreds ret en lille mulkt for at have huset pasløse personer.

Natten mellem den 19. og 20. november f. å. var der stjålet nogle fødevarer i Hanning kirkegård. Man fik mistanke til, at Niels og Else mulig kunne give oplysninger om gerningsmanden, og Else blev arresteret.

Det oplystes, at der ved den tid, tyveriet skete, var kommen en fremmed mand og kvinde til hjemmet på Herborg Hede. Niels kendte ikke de fremmede, men manden udgav sig for at være Carl fra Kollemorten og fortalte, at kvinden var hans kone. De var lidt i slægt med Else Malene, der forresten ikke var hjemme, da de fremmede kom, og de havde natten før logeret hos Elses søster, Ane Kirstine, der hørte under Fattigvæsenet i Arnborg.

Niels spurgte så, om de ikke kendte Elses broder, Mads Christen, hvortil Carl svarede jo, men denne sad arresteret i Vejle. Niels havde mistanke om, at mandspersonen var omspurgt Mads Chr., men det benægtede såvel Carl som kvinden på det kraftigste.

Af hensyn til de fremmedes foregivne slægtskab med Else Malene fik de lov til at blive der natten over. Kun kneb det med føden, men det vidste den fremmede mand råd for. Han gav Niels en specie, hvorfor der blev købt flæsk og brændevin hos en Søren Bak.

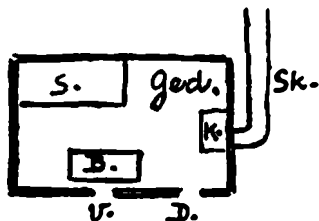
Da Niels var henne hos Søren efter fødevarer, traf han sin kone der, og hun fulgte så med hjem. Paa hjemvejen fortalte Niels om de fremmede og udtalte sig med, at han troede, at mandspersonen var Mads Chr. Men da Else kom ind i stuen, sagde hun straks: »Nej, det er ikke Mads Christen!« Under opholdet var de fremmede en smut henne hos Trine Tagmose, der boede et par hundrede alen der fra.

Datteren, Karen Margrethe, oplyste, at de to omtalte var ledsagede af Jens Andersen Kvembjergs søn, Søren, da de besøgte Trine, og det oplystes ved samme lejlighed, at de havde været borte en tid samme nat, tyveriet blev begået. Mandag middag drog de fremmede videre, og de havde ikke været hos Niels Nielsens siden.

Sagen blev ikke opklaret, men efter hvad jeg ellers skønner af forholdene, var omtalte »Carl« virkelig Mads Kat.

Else Malene døde den $23/3$ 1860, 52 $1/2$ år gammel. Men Niels flyttede hen til Maren »Bröpi-g«, der boede tæt vest for Røgind kro, og døde der.

I Vorgod sogns kirkebog har jeg fundet følgende af parrets børn: *Christen*, f. $25/10$ 1835, *Karen Margrethe*, f. $3/7$ 1838, *Inger Kirstine*, f. $28/3$ 1841, *Christen*, f. $7/9$ 1844, og *Hans*, f. $9/2$ 1850. Ved Christens dåb i 1835 bemærkes, at forældrene er indsiddere, og ved Hans's dåb, at de bor i »Knylehuse«. En søn, *Niels Christian*, omkom ved et vådeskud. Mere bekendt blev *Karen Thygesen*, der i mange år boede sammen med sin mand, *Laust Nielsen*, i Bjørnemose. Laust havde fæstet et stykke jord af *Morten Bjerge*, og i stedet for penge skulle han plukke lyng til ejeren. De gravede dem nu ind i en bakkeside, men foran opførte de af tørv en mur, hvori var en dør og et lille vindue. Indretningen fremgår af tegningen her. Udefra så man intet til huset, men skorstenen ragede op, hvorfor vittige folk kaldte stedet *Bjå-nmus mejeri*.

»Bjå-nmus mejeri«.

D.: dør; V.: vindue; B.: bord; S.: seng;

K.: komfur og Sk.: skorsten.

Hjemmet var yderst fattigt, og de havde ikke *manne hånd*, som en sagde, dvs. potter, fade o. lign. Som et tegn på deres fattigdom kan nævnes, at Karen bagte pandekager på et kasseret skovlblad.

Tidligere havde Laust Nielsen og Karen opholdt sig i Nr. Vium, hvor de i 1860 henvendte sig til sogneforstanderskabet om understøttelse; men så blev familien, efter amtets resolution af 9/9 s. å., kendt forsørgelsesberettiget i Hanning. Dog opholdt de sig i tiden mellem 1865-68 i Vorgod sogn, thi sognerådet sidstnævnte sted anmodede i skrivelse af 29/2 1868 Debjerg-Hanning kommune om at refundere et beløb på 33 rdl., 5 mrk. og 14 sk., der var ydet Laust Nielsens familie i understøttelse. Kort efter flyttede familien ind i fattighuset i Bjørnemose. Børnene blev anbragt rundt om; men i maj 1873 fik Laust lov til at få sine børn hjem til sig, da han mente, at han nok selv kunne forsørge disse. Sønnen *Niels Nielsen* fik i den anledning i udstyr 3 sæt klæder og 3 stykker linned, *Mariane Nielsen* 2 sæt klæder og 3 stykker linned, *Nielsine* 2 sæt klæder og 3 stykker linned og *Hans Nielsen* 2 sæt klæder og 4 stykker linned.

På et tidligere tidspunkt var børnenes garderobe ikke i slet så god orden. Jacob Rindom har nemlig fortalt mig, at Laustes drenge stillede splitter nøgne - de havde nemlig ingen skjorte - ude ved en husside hver morgen for at forrette et lille ærinde.

Hans svedte meget, og da sengetøjet, han lå i, var utæt, sad der dun og fjer rundt om på hans fugtige krop, når han kom ud, hvad der gav ham et pudsigt udseende.

Karen gik rundt i sognene og tiggede, og hun samlede blandt andet også udrydningskrå til sin mand. Parrets yngste søn, *Niels Christian*, fik så tidlig lært at skrå, at han ofte stillede i skolen med en stor skrå i hver kæbeside. Han kom forresten til at sidde nederst i skolen, og den plads holdt han nok, uden vanskelighed, sin hele skoletid. Siden fór han til søs, men har nu i flere år rejst om i landet som sliber.

I Gadegård i Hanning mistede de et svin, der blev smidt på møddingen. Da Laust og Karen et par dage senere kom der forbi og fik øje på kadaveret, gik de ind i gården og fik lov til at tage svinet. En anden gang mistede de i Kjærgård en ko, der blev gravet ned i en kule. Laust fik det desværre først at vide, efter at kadaveret var gravet ned; men han ville dog forfærdelig gerne have dyret alligevel, og så kom han og en Kræ Hansen en dag og skulle have koen gravet op igen. Ingen af de to gravere havde lyst til at slide længere, end højst nødvendigt, og da de fik fat på

et ben, lagde de en kæde derom og slæbte kadaveret op ved hjælp af et par heste.

Engang murer Frandsens svigermor var inde hos Karen, lå der en stabel pølser på bordet helt op til loftet. Og da man engang havde mistet en stor so af forstoppelse i Rabjerg, fik Laust lov til at hente den. Han kom med sin *hyw-elbo-r*; men soen var så tung, at han ikke kunne køre den på eget køretøj. Så spændte man for og kørte soen, Laust og hans trillebør til Bjørnemose. Da Karen så, de kom med soen, løb hun frem og tilbage og gentog: Gudskelov for den rare Morten Bjerger! Jo, hun var en sjov en.

På omtalte måde var Laust og Karen altid velforsynet med sulevarer. Men folk snakkede om det utrolige griseri, der var der ude i Bjørnemose hos Laust Nielsen - de havde f. eks. ingen brønd, men tog vandet fra et vandhul. Amtmand Bardenfleth blev også gjort opmærksom på forholdene, og han bad da amtsrådsmedlem A. B. Clausager i Sædding om at undersøge sagen. Clausager tog der ned og kom i snak med Karen. Han spurgte også, om hun var tilfreds, og dertil svarede hun: »De ska a sku låw for, a er!« Han spurgte også, om vandet var godt, og fik til svar: »Ja, dæ æ jo såmti nåwe smådyr i - men hwa, de spår jo o æ telmad!«

Parret fik en del børn. En vinterdag, der var bud efter madammen til Karen, spændte kusken hestene for en »vognhaw« (sidefjæl af en vogn), hvorpå han havde fastbundet et stort kar, og der måtte Jordemoderen så kravle i og befordres til Bjørnemose fra Rabjerg kro ind over heden, hvor der hverken var vej eller sti.

Fremragende egenskaber havde Karen næppe udover, at hun lejlighedsvis gav sig af med at måle for *mu'esot* og signe for *jærre* og lignende. Da én af Mortens drenge havde fået ringorm, hjalp hun ham. Hun gjorde en fingerspids fugtig på en rude, kørte rundt om »ormen« og mumlede.

Deres søn, *Niels Thygesen*, blev gift med en lærerdatter og døde i Brejningmose; en anden søn, *Hans*, blev gift med en datter af Niels Kvembjerg; så havde de en datter, *Sine*, der nåede at blive forlovet, men hun døde ugift. En skønne dag kom hun hjem med kæresten, og da udbrød Karen glædestrålende: *Laust! Hem'el o ju'er - krø's i æ brøst - guskelåw, vi fæk æ lagen waske!* Men siden så de ikke kæresten. *Mariane* var gift i Herning.

Da der undertiden var en værre svir og tummel hos Laust Nielsens i Bjørnemose, lod sognerådet stedet jævne med jorden - det var omkring 1900. Laust hængte sig i Langerdal Huse, Brejning sogn, i 1906, og Karen døde nogle år efter.

Rind kjæltringer.

OVERLEVERINGEN melder: En gang blev en hestetyv greben i Hammerum herred og dømt til at hænges. Hestens ejer bad godt for tyven; men herredsfogden, der boede i Toustrup, Snejbjerg sogn, var en streng mand, og dommen blev fuldbyrdet på »æ Gallihyw«, hvor Toustrup, Munkgård, Stangager og Blidals jorder støder sammen.

Før hængningen fandt sted, lovede manden i Mørup tyven at tage denne ned og begrave ham i viet jord; men synderen blev hængende så længe, at hovedet slap af ham. Imidlertid havde Mørup-manden ingen ro på sig om natten, før han fik liget gravet ned på Rind kirkegård.

Min, nu afdøde, hjemmelsmands moder mindedes en gammel kone, »Kåren Balthers«, hvis fader havde været med til at slå kreden om højen - der var stimlet en mængde mennesker sammen for at se på eksekutionen; og en anden gammel mand har fortalt mig, at natmanden »Gammel Casper«, fik lov til at tage træet fra galgen, og ved hjælp deraf byggede han sig et hus på Mørup hede.

Trods megen umage lykkedes det mig ikke at finde nævnte sag i Hammerum herreds gamle tingbøger, hvoraf årgangene 1735-44 dog var gået tabt ved en ildebrand. Da fandt jeg i en pakke justitssager (Ribe stiftamt), hvad jeg søgte. Denne tyverisag - på 98 tætte foliosider - er i og for sig ikke særlig interessant og vedrører heller ikke »vore« folk, men da akterne ellers bekræfter rigtigheden af de gamle traditioner, er det sandsynligt, at tømmeret i omtalte galge virkelig kom til at gøre nytte i kjæltringernes stamhus i Rind. Urimeligt var det vel heller ikke at antage, at »Christen Natmand« er tilkaldt og optrådt ved denne lejlighed som assistent for boddelen, og at det mester-navn, der i flere generationer hængte ved slægten, stammede fra omtalte eksekution.

Da såvel forhørene som dommene i ovennævnte sag kaster et godt lys over retsplejen og vidtløftighederne ved at få en »grov misdæder« afstraffet i Midtjylland på den tid, vil jeg give et kort referat af samme.

I et forhør ved Hammerum herreds ret i Toustrup d. 13. oktober 1734 forklarede den pågrebne hestetyv, at hans døbenavn var Jens Pedersen, hans fader Peder Pedersen og at moderen var Kirsten Christensdatter i Lyk, Tørring sogn, Skodborg herred. Han opgiver at være 47 år gammel og at have lært tømmer-professionen i København i 3 år hos Poul Olufsen og »qviterede fra hannem ungefehr for 17 Aar siden« - tog til Jylland til sine forældre, og da disse var døde, drog han til Lemvig.

Den sorte hoppe, han var anklaget for at have stjålet, tilhørte hans broder fortalte han, og han foregav at være redet til Fredericia for at lade sig hverve ved artilleriet der, men da han var for gammel, kunde man ikke bruge ham. Han fortæller endvidere en del om sine familieforhold, men løgn er det næsten til hobe.

Han hed ikke Jens Pedersen, men Christen Andersen »Lyk«, var født i Tørringberg og hjemmedøbt for sin svagheds skyld d. 31. maj 1688. Moderen var, som han havde opgivet, Kirsten Christensdatter. Som fader til barnet havde hun udlagt Jørgen Nielsen Smed i Lemvig. Men i et forhør, der i anledning af tyveriet blev afholdt i Lemvig, oplystes, at tyvens rette fader var »SaligAnders Laursen udi Søegaard udi Tørring Sogn«.

Et vidne, Peder Pedersen Lyk af Tørring, forklarer, at Chr. Andersen har tjent ham i 4 år, og på spørgsmålet, hvor længe det er siden, svarer han: »Aaret før den store Vinter og var ungefehr 27 Aar siden«. Chr. Andersen var indskrevet som landsoldat under Capt. Thodes compagni, og da dette var i Norge, kom Chr. Andersen hjem længe før de andre. Men så snart hele compagniet kom hjem, gjorde han sig fluks usynlig.

Mandag den 17. marts 1735 faldt dommen. Stedets herredsfoged, Lars Siverson, var actor og byfoged Jacob Møen fra Ringkøbing, herredsfoged i Bølling herred, var sættestemmer. Dommen lød:

»Saa kiendes for Ræt, at bemeldte Delinqvent andre deslige sindede til Exempel og Afsky, for samme sin begangne Tyveri med de 2de staaende Bæster, Jærns Afbrydelse og Arrestes Undvigelse af Lemvig, bør at undgælde og lide dend straf, som lovens 6te Bogs 17. Cap. Pag 985 Art. 38 og Kongl. allernaadigste udgangne Forordning af 4. Martii 1690 udtrykkelig siger og befaler, nemblig at ende sit Liv i Galgen og der blive hengende, hvilken Exekution skal ske og gaa for sig, saa snart denne Domb af Oberretten maatte stadfæstes, alt paa beleilig Sted i bemeldte Sneiberg Sogn 15 Dage effter dends for Delinqventen Christen Andersen Lyk loulig giørende An- og For-Kyndelse. Og besørger Actor i Sagen Herritzfoget Svanholm

til dend Ende Galgens Oprettelse, Bødelens Komme her med videre i rette Tiid.

Til Bekræftelse under vores Underskrift og Forseiglinger
Actum Hammerum Herritzting ut supra.

Og effter denne Domb lydeligen var oplæst i Overværelse af de 8te Tingmænd og 8te Meddombsmænd Actor i Sagen, saa og Delinquenten - effter Sættedommerens tilførte, var Svanholm tjenstlig begierende, at Dommen med hvis i Sagen passeret er, med forderligste maatte vorde beskrevet og udstædt meddelt, paa det Cittanten dereffter kand indhente Landztingsstefning til Sagens videre Fremgang og forestaaende Doms forvændtede Confirmation. Og som denne Sag saaledes var udageret, blef de 8te Tingmænd tilligemed de 8te Meddombsmænd og Rettens Betientere i denne Sag saaledes anlediget at ophæve Retten. Men forinden sligt skeede, blef det Jern og Baand, som Delinquenten paa har hafft, igien her ved Retten paalagt med alvorlig Formaning til de Vagthavende, at de med Delinquenten udi hans Arrest Cammer hos Herritzfoged Svanholm har altiid aarvaagende Øine over bemelte Delinquent, saa at han sig intet foretager til sin eller andres Beskadigelse, imedens han saaledes paa sit Liv sidder, hvilcket de og haver at tilkiendegive de 2de Mænd, som dennem paa bestefnte Tiid afløse, saafremt de icke self derfor vil undgielde effter Loven, ifald noget formedelst deris Uagtsomhed eller Forsømmelse i saa Maade skulle forløbe - og hvormed da Delinquenten i sit Jern og Baand af de vagthavende Mænd, nemblig Niels Ollufsen af Pungvig i Sinding Sogn og Christen Jepsen af Ørre Sogn i sit forrige Arrest-Cammer hos Herritzfogden blef henbragt, og dermed saaledes som før ermeldt denne Sag og Rettergang med alle ophævet.

Actum anno, die et loco ut supra.

I. Møen	Saaledes med Protocollen conform testerer	
(L. S.)	J, Minsted, Herritzskriver	
Anders	Jens	
Pedersen	Nielsen	Svend Pedersen
Langlund	Kiesgaard	
		er Niels
Jens Tommesøn	Niels Poulson	N. C. S.
		Christensen
Niels Pedersen Alle.		er
		Peder P. A. S. Andersen.«

Landsverretten stadfæstede den 23. marts 1735 dommen.

En kvittering fra værten i Viborg, der har huset herredsfogden, hestetyven og vogterne, findes ved Acterne og gengives her:

»Kongl. Maysts. Herridsfoged fra Hammerum Herredt ædle Signr.

Laurs Svanholm

Ankom d. 21. Martii med een Arrestant navnlig Christen Andersen Lyk i mit Huus her i Wiborg.

	Rd.	Mk.	Sk.
For Herridsfogdens Logement med Seng, Lys, Varme, derfor	1	4	»
For hans Spidzning og Fortæring i samme Dage det ringeste anført	3	»	12
Delinqventen tilligemed 6 havende Karle som Vagt over Delinqventen, har bekommid Spidzning, Cammer, Senge og Lius Nætterne igiennem, samt Hassardt at have samme Arrestant i mit Huus, det ringeste derfor	5	1	»
De vagthavende Karle og Arrestanten bekommid deris Drøck med Øll, Brendeviin og Møed til Nødtorfft	1	»	4
Stalderom til 5 Hester i samme Tiid	»	3	»
Bekommid Havre, Høe og Hackels til ovenmeldte Bester i 5 Dage	4	»	12
Udlagt til Landstingsskriver Riis for Skriver Matrialler	»	1	»
Budet som afhendte Landstingsstevningen hands Fortæring	»	1	»
For Reeb at binde Arrestanten fast til Vognen, derfor	»	1	»
	Er	16	0 12

Velædle Hr. Svanholm ærbødige Tienere

Wiborg d. 26. Marty 1735.

Christen Pedersen Faarbech.

Ovenmeldte specificerede Reining er mig til Tacke betalt, hvorfor jeg hannem tacknemlig qvitterer.

Wiborg ut supra

Christen Pedersen Faarbeck«.

Christen »Natmand«.

Hvor stamfaderen til de Rind rakkere kom fra, melder hverken historie eller sagn noget om. I 1ste udg. af Trap's Danmark, 1859, hedder det II. 772: Rind Sogn har fra Arilds Tid været et af Natmændsfolkernes væsent-

ligste Opholdssteder«. Men så gammel er kjæltringernes saga dog ikke der i sognet.

»Gaml Casper«, der blev stamfader til de Rind kjæltringer, kom antagelig her til i anledning af omtalte hestetyvs hængning; og det er sandsynligt at han kom fra Ovtrup, og, at det var hans datter, *Else Malene Caspersdatter*, der omkring midten af 1700 årene var gift med rakkeren *Jørgen (Jørgensen)* i Ovtrup. Jfr. N. o. Kjltr. I. s. 152.

Videre tør man vel slutte, at en anden datter, *Ane Kiersine Caspersdatter*, blev gift med Caspers efterfølger i Mørup, *Christen »Natmand«*. Hendes navn findes ikke i kirkebogen; men efter navngivnings reglerne kan man slutte, at det forholder sig således. Medens den ældstbevarede kirkebog fra Ovtrup først begynder 1798, så går kirkebogen fra Rind dog tilbage til 1723; men i denne nævnes natmanden først 1751.

Når det 1717 hedder: »Proprietærene anviser Rakkerne Byggepladser paa Udhederne langt fra andre Mennesker« (jvnf. N. o. Kjltr. I s. 31), så blev rakkerkulen som bønderne kaldte Møruphus, lagt i passende afstand fra de to herregårde, Herningsholm i Herning sogn og Tanderup i Snebjerg sogn, hvor man ofte fik brug for en sådan embedsmand.

Ved en datters dåb i 1753 nævnes *Møruphuus* som natmandens bopæl, men det fremgår forøvrigt også tydeligt nok af den omstændighed, at parret i jævn rækkefølge har fået otte børn døbt i Rind kirke, og at natmanden ikke har været omstrefjende.

Når man ser, at selve provstinde Bering har holdt natmandens første og fjerde barn over dåben, får man uvilkårligt det indtryk, at befolkningen her har haft den samme antipati mod rakkerne, som tilfældet var i andre egne.

Christen Natmands efternavn nævnes ikke; men deres første drengbarn kaldes *Jørgen* og deres næste *Casper*, og da man kan gå ud fra, at det er drengenes far-far og mor-far, der først er kaldt op, så må manden vel have hedt *Christen Jørgensen*, hvad også fremgår af en skorstensfejer-kvittering i regnskaber fra Herningholm (Landsark. i Viborg).

Om børnenes dåb giver Rind-Herning kirkebog følgende oplysninger:

1. Anno 1751 d. 5. Jan. Christen Natmands Søn *Jørgen Christian*. Susc: Provstinden. Christen Simmelkjær og Karl, Christen Lauritzsøn, Provstens Datter og Tjenestepige Maren, Thorlunds Kone. (Thorlund var degn i Rind-Herning). S. 117.
2. Anno 1752 d. 19. Marts. Christen Natmands Søn *Casper*. Susc: Michel

- Møllers Hustru. Christen Lauritzsen Bjørnkjær, Peter Toxvig, Morten Schaarup, Lauritz Amtrupps Kone, Hamborgs Pige. (Casper døde som barn).
3. Anno 1753 d. 29. Septb. Christen Natmands Datter i Møruphuus *Else Sophie*. Susc: Mette i Præstegaarden. Fid: Niels Larsen, Jens Skræder, Appelone i Ø. Høgild, Karen Bechgaard, Ane Holte. (Else blev confirmeret i Rind kirke 1769, men siden har jeg intet fundet vedr. hende).
  4. Anno 1755 d. 16. Marts. Christen Natmands Datter i Møruphus *Anne*. Susc: Provstinde Biering. Niels Nørum, Frands Elmholt osv. (Anne blev confirmeret i Rind kirke 1771).
  5. Anno 1757 d. 12. Juni. Christen Natmands Datter *Mette*. Susc: Mette i Præstegaarden osv. (Mette blev confirmeret s. d. som søsteren).
I Dejbjerg kirkebog: 1790 12. Septb. blev Natmanden Christen Mortensen og Mette Christensdtr. af Rind Sogn deres Dtr.s Daab confirm. forhen den 24. Aug. hjemmedøbt og kaldet *Johanne*. (Barnet blev båret af præstekonen, der nævnes ingen natmændsfolk blandt fadderne).
  6. Anno 1759 d. 17. April. Christen Natmands Søn *Casper*. Susc: Mariane. Søren Slumstrup osv. (Se under Gml. Casper, nr. 2 af dette navn).
  7. Anno 1760 d. 22. Septemb. Christen Natmands Søn *Jørgen Friderich*. Susc: Jomfru Lassen i Rind Præstegaard.
  8. Anno 1762 d. 15. Febr. Christen Natmands Datter *Frederiche*. Susc: Madam Kork osv. (1810 blev Frederiche Christensdatter i Møruphus begravet i Rind. Hendes alder angives i kirkebogen til 40 år).

Jørgen »Mæster«.

Jørgen Chr. Christensen blev døbt i Rind kirke den 5. Januar 1751, men hans ungdomsliv er ukendt og traditioner om ham eller hans hustru findes ikke. Derimod fremgår det af nogle forhør, at han har opholdt sig hos natmanden, Christen Nielsen, i Viborg nogle år i 1770erne, hvor han blev gift med dennes datter, *Mette Kierstine Christensdatter*. Parrets første barn, *Christen*, blev født i Viborg 1776; men efter at hele natmandsfamilien, på grund af tyverier og betlerier, er forvist staden samme år og som hjemløse strejfer rundt, kan den temmelig store familie ikke holde sammen. Jørgen, Mette og drengen drager til Bjerre ved Horsens for at besøge konens farbroder, skorstensfejer Frederik Nielsen, kaldet *Frederik Rakker*; men da familien når til Åby ved Århus, føder Mette et drenge-

barn, og de må opholde sig der i tre uger, inden de når ned til Bjerre. Efter at have tilbragt nogen tid hos farbroderen, drager de videre til Midtjylland, hvor Jørgen får plads som tærsker i Skarrild et halvt år. Derfra når de hjem til Rind, hvor Jørgen ejede et hus på Mørup Mark, og der henlevede de resten af deres liv. På folketællingslisten 1801 er Jørgen, i modsætning til broderen Casper, der ligeledes bor i Mørup, opført som »Husmand med Jord og Skorstensfejer«, hvilket jo kan tyde på, at han ved siden af sin profession har drevet jordbrug. At han også har klaret sig bedre end Casper synes at fremgå deraf, at der på nævnte liste står bemærket ved Casper: »nyder Almisse«.

Jørgen Mæsters kone, Mette Kirstine Christensdatter, var en datter af *Christen Nielsen*, natmand i Viborg, og hustru, *Mette Christopherdatter*, og hun var døbt ²⁰/₁₁ 1750.

Sparsomme efterretninger om hendes slægt får man dels gennem Gråbrødre-kirkebog, og dels gennem nogle forhør ved Viborg politiret.

1741 ¹/₁₀ får *Niels Natmand* i Viborg en datter døbt: *Anne Kierstine*. Antagelig er Niels fader til efterfølgeren i embedet, *Christen Nielsen Natmand*, blandt hvis børn vi finder følgende nævnt i kirkebogen:

Døbt 1746 ¹⁸/₂ *Else Cathrine*, 1748 ²²/₆ *Anne Maria*, 1750 ²⁰/₁₁ *Mette Kierstine*, 1753 ¹¹/₈ *Mads*, 1755 ⁷/₁₁ *Anne Margreta*, 1757 ²⁵/₂ *Mads*. En datter, *Anne Catrine*, var født omkring 1763, og en anden datter, *Christiane*, var mulig et par år ældre.

Man ser, familien har været stor, og større blev den, da de ældste døtre blev giftefærdige. I 1770 klages der over Mette Kierstines og en vis *Hans Hermansens* onde forhold. Hans, der var en søn af *Herman Pedersen* og *Anne Catrine Lorensdatter*, spillede kærest med Mette. En gang havde han stjålet 2 Servietter i Non Mølle og foræret hende, og en anden gang havde han på lige så nem måde fået fat på et sølvbæger, som han ligeledes glædede sin hjertenskær med. Tidlig og sent var Hans Hermansen hos natmandens, og de holdt med ham. Når han kom hjem fra sine togter, boede han hos dem, og da han i Skive sidste pinse havde fået fat på en tegnebog med 36 rdl. i, lod han sine venner i Viborg nyde godt af kuppet.

Byfogden havde imidlertid et godt øje til fyren, og han havde advaret natmanden mod at huse Hans Hermansen. Så rømmede Hans og Mette; de bliver eftersøgte, og byfogdens folk eftersøger dem da også i natmandens hus. Man nægter ham hjemme der, hjalp ham ud af en bagdør; men flugten opdagedes, og man forfølger ham hen ad gaden og ud i Søen »til

sit Buxeliv«, hvor Hans truer med at ville drukne sig, hvis man ikke lod ham være. Nu var krabaten just ikke ufarlig - natmandens havde oplyst, at han gik med en ladt pistol, knøjern og 3 knive - og forfølgerne fandt det rigtigst at indhente byfogdens nærmere ordre. Det er vel overflødig at notere, at Hans benyttede lejligheden til at vade i land og forsvinde.

I politiretten, ¹²/₂ 1770, foreslog aktor, at de skyldige skulle stilles i gabe-stokken nogle timer flere dage i træk, men da synderne instændig bad sig fritagne for denne fornøjelse, slap de med inden trende solemærker at betale 6 rdl. til de fattige og andre 6 til politikassen

I 1776 er det galt med en anden datter, *Anne Catrine*, der er arresteret, fordi hun har stjålet en æske med 8 rdl., 1 sølvhovedvandsæg, et par sølvhager m. m. fra *Christen Gørtler*. Glarmester *Johan Henr. Johansen*, der logerede hos Chr. Natmand, forklarede ved forhøret den ¹⁰/₂₂, at da han kom hjem, fandt han Christen Natmands kone og deres 2 gifte døtre Mette Kierstine og Else, samt 2 ugifte døtre, Marie og Christiane, samt sønnen Mads og Elses mand, Jørgen Nielsen, i ivrig rådslagning. De havde nemlig hørt, at den arresterede Anne Catrine ville bekende tyveriet; derfor gjaldt det om at komplettere de stjalne penge, hvoraf den ene svoger, Jørgen Christensen, havde brugt 2 rdl. Det lykkedes natmanden at låne 2 rdl. i færgehuset, men han benægter iøvrigt at kende noget til tyveriet. Mette Kierstine derimod vidste besked, idet Anne Catrine havde meddelt hende hemmeligheden og betroet hendes mand, Jørgen Christensen, tyvekosterne, for at han skulle opbevare disse. Det havde han nok også gjort i nogle dage; men så leverede han dem tilbage igen til Catrine »sigende ej at ville have dermed at gøre« - dog havde han et par dage senere lånt et par daler af de stjalne penge. Da Anne Catrine blev arresteret, gravede man pungen med pengene ned ved et æbletræ, for at det ikke ved undersøgelse skulle findes i huset, og der fandt bysvendene også den nedgravede skat. Ved samme lejlighed anmeldte *B. Gulland*, at han havde mistet 6 tintallerkner, som han siden fandt hos Jens Gørtler, der havde købt dem af natmandens datter.

Anne Catrine, der kun var 12-13 år gammel, slap vistnok fri for straf, men hele natmandsfamilien: Mand, hustru, deres 5 børn og svogre, blev i anledning af tyverierne forvist byen. Et par år efter kommer familien atter i konflikt med lovene. Der var kommen en kongl. anordning om at anholde omstrejfere og betlere, og magistraten i Viborg lod i den anledning foretage en razzia i staden med det resultat, at »forrige Natmand her paa

Steden«, Chr. Natmand og kone, *Mette Christophersdatter*, samt to af deres døtre, Anne Catrine og Christiane, blev anholdte. Siden de blev udviste, havde de ellers holdt sig i byer i Viborgs periferi, i 1-2 miles afstand.

Når Chr. Natmand undertiden havde været borte fra de øvrige familie-medlemmer f. eks. på Hald i embeds medfør, da havde de andre »bedet Gud og Godtfolk om en Almisse«. I et forhør den 9/8 1778 oplystes det, at svogeren Jørgen Christensen formentlig er i tjeneste hos natmanden i Hammel med sin familie, og at Jørgen Nielsen opholder sig i Fjends herred med sin familie.

Chr. Natmand har forrettet natmandsarbejde og hustruen har, efter egen opgivelse, bundet en del for folk. Pas har de ikke søgt at få, thi da Jørgen Nielsen fik et af sin præst *Hr. Rogert*, var Jørgens forseelse nævnt deri, så han intet steds kunne komme til alters.

Sagen endte med at Mette Christophersdatter, Anne Catrine og Christiane hver fik et års tugthus for betleri og lediggang. De kom ind den 31/8 1778 og slap ud den 1/4 79.

Den næste natmandsfamilie i Viborg synes ikke at have været stort bedre end den bortjagede. I hvert fald fik natmandens datter, *Ellen Hansdatter*, et 2 måneders tugthusophold 11/4 1791, for ukysk og utugtigt levnet.

Jørgen Mæster og Mette Kiestine fik en halvsnes børn:

1. *Christen*, døbt i Gråbrødre kirke i Viborg d. 25/2 1776. S. 121.
2. *Niels* født i Åby ved Århus d. 5/4 1779. S. 146.
3. *Ane Kirstine*, døbt i Rind 1781 Dom: 2 Adv: Gift med Søren Riber.
4. *Else*, døbt i Rind 1784 Dom: 7 Trin: død i Rind 1797.
5. *Kirstine*, født ca. 1786, død 1794 2 Adv:
6. *Christiane*, født 1787. Hun blev gift med Niels Kvembjerg.
7. *Magrethe*, døbt i Rind 1790, død s. å.
8. *Mette Kierstine*, døbt i Rind 1791, død som barn.
9. *Mette Kierstine*, døbt i Rind 1796 1 p: Epiph:

I vinteren 1816-17 opholdt Mette Kierstine sig hos natmændsfolkene i Rønbjerg. I marts 1817 besøgte hun sin søster, *Kirstine*, i Kvembjerg og da fødte hun den 19. s. md. et drengbarn, der blev døbt *Anders*. Som barnefader udlagde hun en Peder Jensen fra Skarrild. I maj 1820 kom »ugift« Mette Kierstine Jørgensdatter atter i besøg hos søsteren i Kvembjerg og fødte der en datter, der blev døbt den 6/6 i Dejbjerg kirke og kaldt *Kirstine Andersdatter*. Som barnefader blev udlagt Anders Mortensen fra Røn-

bjerg. Mette Kierstine og *Anders Mortensens søn, Morten »Rønbjerg«*, der blev født i Nøvling, er nærmere omtalt under Kjælle Casper.

Jørgen Mæsters kone døde i Møruphus i 1804 og den ^{23/s} 1806 døde Jørgen samme steds. I kirkebogen angives hans alder fejlagtigt at være 69 år. Kort efter blev huset, de havde boet i, brækket ned.

Kræ »Mæster« eller »Tænd«.

Christian Jørgensen, som hans rette navn lød, blev født i Viborg og døbt d. 25. februar 1776. I sit fjerde år kom han med sine forældre til Rind. Da han i 1827 var under tiltale ved Hammerum herreds politiret, angiver han til rapporten, at han havde været hjemme hos sine forældre til han var 16-17 år, med undtagelse af, at han sommetider vogtede kreaturer. En sommer vogtede han får i Søby, næste sommer kreaturer hos en mand i Mørup og næste sommer tjente han *Jens Pedersen* i Drongstrup i Sdr. Felling, hvor han ligeledes passede kreaturerne. Men den følgende sommer var han hjemme, og om vinteren dette år (1795) gik han til præst. Siden var han hjemme i 7 år, men gik i mellemstunder noget omkring og fejede skorstene for sin fader. I 1801 forlod han sine forældres hus og gik omkring på landet i Ringkøbing og Ribe amter med et fruentimmer, *Ingeborg Christensdatter*, som han havde gjort bekendtskab med, og som han omsider også var bleven gift med. Han havde ernæret sin familie dels ved skorstensfejning og dels ved betleri. Parret har haft 10 børn, hvoraf de 7 er fødte udenfor ægteskabet; men 2 af børnene er døde.

Juridisk set, og forresten også på anden måde, har Kræ Mæster været et meget skikkelig menneske. Kun et par gange har jeg truffet hans navn i retsprotokollerne. Han var 1810 ^{15/12} indstævnet som vidne ved Hammerum herreds ekstraret, på hvilken tid han opholdt sig i Snebjerg, og i 1827 blev han ved Hammerum herreds ret idømt 14 dages fængsling for betleri.

Pastor *Næblerød* i Rind skriver til herredskontoret, i anledning af Kræ Mæsters søn, *Jørgen Christians* arrestation: »Bemeldte Chr. Jørgensen, der er af den berygtede Natmandsslægt, har uden at have nydt nogen hensigtsmæssig moralsk Opdragelse ført et omflakkende Liv - - - godmodigt og enfoldigt Menneske, der, uagtet hans forsømte Opdragelse, har vidst at respektere Samfundets Rettigheder, saa at mere - med Hensyn til hans Opdragelse - taler for end imod ham - - - nøjere Kjendskab til denne Families Stilling maa opvække Medlidenhed«. Dat. ^{20/7} 1827. Traditionen mel-

der også, at Kræ Mæster ikke stjal, ja, at han endog undertiden meldte sine folk til øvrigheden, hvis de gjorde sig skyldige i tyveri.

I Jydske Samlinger II. 208 har *justitsråd Fløe*, der stammede fra Kollund i Rind, meddelt et par træk om Chr. Jørgensen, som gengives her: »Da Christen Mesters Bedstemoder var bleven begravet, satte Chr. Mester sig paa Kirkegaardsdiget i Rind og sang en Salme, medens de øvrige straks efter Jordpaakastelsen forlod Kirkegaarden. Han var saaledes en af de bedste af dem; men dog langt fra fri for alle deres Lyder.

Paa Markedet i Lund havde nogle Natmænd banket Chr. Mester saa grundigt, at han var maalløs, da Politiet kom. Tilsidst havde en Pige sparket ham, hvilket Politibetjenten havde set og derfor gav hende nogle Slag af sin Stok. Da Chr. Mester kom til Hægterne igen, var hans første Ytring: »Tak for de han ga Kjæsten di Håk - di töt a enda, a hå godt å!«

Kræ Mæsters Speciale var at skære Grise, Kalve, Hunde og Katte. Selv sagde han ofte: »I for, Fanden nam mæ, ålder mier sårn Gjælder hæ i Rind, nær a dør!« - og det kom ogsaa til at sæde.

Han holdt dog ikke saa meget af at gilde Hunde, da disse var saa »pinegale« efter ham siden. Ellers kunde han godt lide Hunde, og han kom undertiden om til Kræ Pæjsen, naar han skulde »ud o æ Land«, og bad om at laane dennes Hund - »a ka sæer tien 24 Skjælling o en«, sagde han. Hundene solgte han saa undervejs til en eller anden, men det skulde ikke fejle, at den nok i Løbet af kort Tid skulde komme tilbage til sin rette Ejer.

En Gang i 1850erne blev Kræ Mæster hentet til Okkels i Rind for at slagte deres Hund. Dyret var umaadeligt fedt, og da man kogte Fedtet af, vilde det ikke gaa helt af, hvorfor Konen stegte Kødets bagefter. Fedtet, der var olieagtig og ikke vilde storkne, brugte man om Vinteren i en Bliklampe, med en Pibe igennem en Prop, som Olie, og saa satte man Lampen i en *Messingstage*.«

Jens Chr. Dinesen har fortalt mig, at han som dreng en gang af sin fader, *Dynes Fjederholt*, blev sendt hen efter Kræ Mæster i Rind fattighus for at bede denne komme og skære nogle grise. Da operatøren kom, ville *Dynes* hælde en dram op til ham i et almindeligt glas; men Kræ Mæster havde fået øje på et stort glas, der stod i »æ skenk«, og bemærkede, at dette kunne være nok så passende. Manden fik også sit ønske opfyldt, og siden fik han altid af dette glas, som man derefter kaldte »Kræ Mæsters glas« - det var på en høj fod og kunne tage en pægl.

Når han havde gildet en kat, sagde han gerne: *Så, no æ dæn kurandst*

- *mo a be om töl skjælling!* Et sted drev man løjer med gilderen og flyede denne en hunkat. *Men Kræ Tænd wa inhåwele lisd klog som de ander*, han gav katten et par snit og tog sin betaling. Da han året efter kom igen, fortalte man ham, at katten, han gildede i fjor, havde fået killinger. Der-til svarede manden: *O gyer en hunkat te en hankat, de æ engen konst, men gyer en hankat te en hunkat, de æ fanden nam mæ en konst - mat be om töl skjælling mier!*

Kræ Mæster fejede også skorstene for folk, og når han gik op og fik hovedet op over »æ skorstensly-r«, da sang han et vers, hvis ordlyd dog ingen af mine hjemmelmænd har kunnet huske.

Men foruden disse færdigheder gav han sig også af med at flå heste. I mine drengedage, siger en gammel mand, kan jeg huske, at vi havde en gammel hest, der skulle skydes. Hesten blev trukket om i »æ lok« ved en tot hø, og så skulle *Måtten Skræjer* skyde den. Morten var en ivrig jæger, trods han var krevl og meget dårlig gående, og han havde 2-3 hunde og lige så mange svende med sig, når han kom til en gård for at sy for folk, så der var mange at føde på ved sådan lejlighed. Nå, Morten skulle altså skyde bæstet. Fortælleren, der var en lille purk den gang, måtte ikke se på drabet, men han snød sig alligevel til at kigge ved et hushjørne og blev derved vidne til den ejendommelige forestilling. Morten stillede sig op, så godt han kunne, satte sin kæp til enden for at stive sig af, tog omhyggelig sigte på den røde og trykkede så løs. Hesten faldt godt nok, men Morten trimlede rigtignok også om, og drengen løb forskrækket ind til sin moder. Bag efter tog Kræ Mæster fat på bæstet og flåede det.

På den tid begyndte folk selv at flå deres kreaturer. *Kræ Frølund* i Kæret har fortalt, at man i hans hjem, Nørholm ved Herning, ofte skød en gammel hest, som rakkeren derefter flåede. Så en dag tog faderen, *Laurids Thomsen*, en greb og ville fiske lidt flomme til smørelse; men rakkeren sagde nej, det tilhørte ham, hvorpå han greb flommen med nærverne og puttede det i sin pose. Men så kom Laurids Thomsen i tanker om, at det arbejde med flåningen kunne de godt selv besørge på gården, og næste år befalede han, at alle folkene i gården skulle hjælpe til, da et bæst skulle flåes. Der var dog en pige, der nægtede at være med til dette rakkerarbejde, men så tog manden et stykke blodigt kød og smurte hende godt med, hvorpå han sagde, at nu kunne hun godt blive fri - hun havde været godt nok med nu. Men fremtidig kunne man selv beholde flommen til smørelse, og de gamle fordomme var brudt.

Om Kræ Mæsters kone er intet gemt i traditionen, men pastor P. Svejstrup i Rind bemærker, i anledning af en forespørgsel fra herredskontoret om sønnen, Mads Christensen, at denne »har en bestemt Ulyst til at ernære sig paa lovlig Maade - - Tilregneligheden for hans Sindelag og Forhold hviler vistnok for en Deel paa hans Moder, til hvem jeg har den grundede Mistanke, at hun snarere bestyrker end advarer Sønnen mod hans slette Opførsel.« Dat. 18. juli 1843.

Ingeborg døde i Rind fattighus 1844 ^{18/4} af brokscade, 62 år gammel. Hun angives i kirkebogen at være født i Føvling, og moderen var *Ane Marie Carlsdatter*. Det er dog ikke lykkedes mig at finde hende i Føvling kirkebog, men hun kan jo være døbt andet steds.

Når undtages, at der i 1806 er opført 1 rdl. 4 mrk. til en ligkiste til afdøde Jørgen Mæster, nævnes natmændsfolkene ikke i Rind-Herning fattigregnskaber før 1820. Dette år anskaffes der en del klæder til fattiglemmerne, blandt hvilke Kræ Mæsters familie er rigelig repræsenteret, og samtidig opføres et nyt fattig- og kirkehus ved Rind kirke.

Da de kjæltringer, der ikke kunne klare sig selv, fra den tid ofte var henvist til fattighusene, kan det have sin interesse at se lidt på, hvorledes disse var indrettet.

Regnskabsbilag viser, at træet blev hentet i Horsens. *Søren Fløe* i Lind leverede 3000 rå mursten, der kostede 8 rdl., *Niels Jepsen* i Skjærbæk 1000 do. til 2 rdl. 4 mk., *Niels Pedersen* i Gunderup 1000 do. til samme pris, og *Jens Møller* leverede brændte sten for 4 mk., der i henhold til brandloven skulle bruges i skorstenspiben. *Jens Thomsen* og *Ole Møller* i Holing leverede hver 3^{1/2} travertag, for hvilke Jens fik 7 rdl. og Ole 7 rdl. og 2 mk. *Christen Madsen* i Lind fik 7 rdl. 1 mk. 12 sk. for at plukke 35 travert lyng og *Jesper Christensen* 2 rdl. for 1600 favne simer, og endelig fik *Jens Knudsen* udbetalt 1 rdl. 11 sk. for en jerskinne til kakkelovnen*.

For tømrer-, murer- og tækkearbejdet fik tømmermand *Knud Madsen* i Lind 38 rdl. Morsomt nok forbigår man ganske egnens glarmestre, der var da ellers nok, idet glarmester *Belotsvig* i Horsens leverede vinduer til et beløb af 6 rdl. 4 mk. Hele fattighuset kom således til at stå kommunen i 83 rdl. 2 mk. 7 sk.

* Denne var, ligesom i Herning fattighus, en pottetovn, hvis øverste parti blev muret på jernskinner, gamle høleblade o. lign.

Som ekstraordinær indtægt til dækning af de store udgifter tilfaldt der Rind fattigkasse en bøde på 10 rdl. sølv (12 rdl. 4 sk. sedler), som den berømte *Mads Weis* i Hinge blev idømt ved Hammerum herreds ret den 14. oktober 1820 for kvaksalveri.

I Hammerum herreds brandtaksations protokol litr. B 1812-28 er den ^{18/10} 1820 indtegnet: »1 Hus paa Fejerskov Hede ejes af Sognets Beboere og beboes af Sognets Fattige. 7 Fag 8^{3/4} Alen dyb. Ege Under- og Fyrre-Overtømmer, Leervægge, Straa og Lyng Tag, Fyrre Loft over hele Huset. 4 Kamre.« Fattighuset i annekssognet Herning var af lignende indretning, men kun 5 fag og 7^{1/2} alen dyb.

Det synes, som Kræ Tænds familie har været særlig hjemsøgt i 1822-23*. Førstnævnte år blev den ved Amtets foranstaltning henvist til Rind sogn. I 1823 har fattigregnskaberne følgende bemærkning på indtægtssiden: »Endvidere er indkommet Hjælp til Natmand Christen Jørgensen og Familie i Følge Amtets Skrivelse af 24. Febr. og 29. Maj 1823 - 59 Rdl. 8 Sk.«

Sidste år findes en snes kvitteringer fra forskellige, der dels har haft enkelte af familien »Tænd«s medlemmer i pleje og dels har leveret beklædningsgenstande til disse. *Chr. Pedersen* i Lind har overladt Ingeborg et uldent klæde til 3 mk. og farvesager for 1 rdl. 1. mk. 8 sk. *Jacob Christensen* ibd. har forsynet Kræ Tænd med et par bukser af værdi 2 rdl., medens *Jørgen Væring* overlod ham et tørklæde til 2 rdl. 8 sk., og *Johanne Larsdatter* i Lind udstyrede ham og sønnen med 2 par vanter og et par strømper, der kostede 2 rdl. Af *Klaus Lund* i Fjederholt fik Kræ Tænd og Ingeborg 13 alen lærred til 4 rdl. 10 sk. og hvergarn til en kjole for 4 rdl. 4. mk. 6 sk. Endvidere fik de af *Jens Christensen* i Lind 1 nattørje til 1 rdl. 1 mk. 8 sk., 3 par strømper til 1 rdl. 3 mk. 8 sk., et par træsko 1 mk., 4 strk. linned at sy 1 mk. 8 sk., 4 alen lærred 1 rdl. 1 mk., et par træsko med krammer og søm 1 mk. 2 sk.

Datteren Ane Marie, som vi senere skal stifte nærmere bekendtskab med under kendingsnavnet *An Mari Mæster*, bliver indtinget hos *Christen Sørensen* i Søby, der leverer hende 6 alen lærred a 1 mk. 14 sk., 1 trøje til 5 mk. 12 sk., 1 par strømper og et par strømpefodder til 2 mk.

Sønnen Jørgen tjente hos *Jens Chr. Jespersen* i Gullestrup, af hvem han får lærred til 2 skjorter for 2 rdl. 1 mk., vadmæl til en trøje og benklæder for 2 rdl. 4 sk., et par strømper og et par ærmer til 5 mk., knapper for

* Utvivlsomt efter en brand, hvor familien har mistet deres klæder.

10 sk., lærred til foer for 1 rdl. og lærred til en skjorte for 4 mk. 12 sk., krammer og søm for 1 mk og 4 sk. Endvidere er der på samme regning opført skrædderløn 1 mk. 4 sk. og brandpenge af fattighuset 2 mk. 11 sk.

Jens Christensen i Lind får »for at pleje Ingeborg under hendes Barselfærd i Sommer« 2 rdl. 14 sk. Sønnen Casper, der er indliciteret hos *Mikkel Nielsen* i Svendlund for 9 rdl., får klæder fra Svendlund og Fjederholt for 4 rdl. 5 mk. 8 sk., og for datteren Mette Kierstine, der under sin sygdom dels er plejet hos proprietær *Mads Schou* på Holtbjerg og dels hos *Jens Christensen* i Mørup, betales henholdsvis 2 og 8 rdl. En anden datter, Else Magdalene, opholder sig også, medens hun går til konfirmationsforberedelse, hos Jens Christensen i Mørup, der får 2 rdl. sedler for sin ulejlighed med hende. Hun får lærred, strømper og træsko for 3 rdl. 1 mk. 8 sk.

I de følgende år får familien stadig understøttelse i form af korn og klædningsdele. Ingeborg dør, som nævnt, i 1844, og den ^{13/10} 1849 dør Kræ Tænd i Herning fattighus af alderdom, 73 år gammel.

Ved at undersøge børnenes fødesteder, så vidt det lader sig gøre, bliver man hurtig klar over, at forældrene førte en omflakkende tilværelse, thi af de syv-otte børn, jeg har fundet, ses kun to at være fødte i Rind. Ved Caspers dåb ^{22/4} 1816 bemærkes også i Gjellerup kirkebog: »Forældrene: Christen Jørgensen og Ingeborg Christensdatter. Omløbende Natmandsfolk. Barnet født paa Forældrenes Omvandring udi Gjellerup Kirkesteder. Forældrene forlode straks Sognet og medtog Barnet.«

I en indstilling til cancelliet ^{2/11} 1817 skriver amtsprovst *Lodberg Krarup* i Borris, at Kristen Jørgensen, der gik meget omkring i Bølling herred, hvor han opførte sig upåklagelig, flere gange havde henvendt sig til provsten og klaget over, at den kvinde, han levede sammen med, ikke kunne læse og ikke var confirmeret og som følge deraf ej heller kunne blive viet til ham. Krarup skrev til præsten i Rind, Hammerum herred, hvor der fandtes et Natmandshus, om han ikke ville undervise hende, hvad præsten også lovede; men da familien - de havde den gang 5 børn - ikke havde noget bestemt opholdssted, var det vanskeligt, at de kunne få et roligt ophold så længe, at hun kunne blive forberedt. (Dyrl. s. 271).

Parret fik 10 børn, hvoraf jeg dog kun kender:

1. *Mette Kierstine*, født den ^{11/11} 1804. Hun blev gift med Jens Andersen i Dejbjerg.

2. *Else Magdalene*, født ca. 1807, gift 1832 med Niels Nielsen. (Se side 107).
3. *Jørgen Christen*, født 1810 i Sunds. Se nedenfor.
4. *Ane Marie*, født i Mørup i Rind 1813. (Se under An Mari Mæster).
5. *Casper*, født i Gjellerup 1817.
6. *Ane Kirstine*, født 1819 i Arnborg, confirmeret i Rind 1834 og gift med Anders »Kvembjerg«.
7. *Christine*, født ^{22/7} 1823, gift med Niels Kjær, Bjørnemose. Se side 105.
8. *Mads Christian*, født i Rind 1826. Se side 133.

Jørgen Chr. Christensen.

Kræ Tænds og Ingeborgs barn no. 3, Jørgen Chr., blev født i Thorup i Sunds den ^{18/3} 1810, og no. 5, Casper, blev født i Gjellerup 1817. Blandt Midtjyllands hankjæltringer var der ingen, der kunne hamle op med disse to sønner. Jørgen endte sit brogede liv i raspehuset i København, og Casper blev, vistnok i 1868, sendt til Amerika, efter hvad hans fætter, Kjælle Casper, fortalte mig. Begge knægte blev straffet utallige gange; men her bliver kun Jørgens historie behandlet som den mest interessante.

Indtil sit 10. år fulgte han sine forældre, så fik disse fast ophold i Rind. Han fik tjeneste i Starup ved Varde, vandrede atter med forældrene, fik plads i Tjerring en sommer, så hos sognefoged *Jens Chr. Jespersen* i Gullestrup, hos *Mads Schou* på Holtebjerg etc. Efter sin confirmation i Herning kirke fik han plads i Rind, men kom kort efter på omgang i sognet. Tre uger før påsken 1827 fik han tjeneste hos proprietær *P. Lassen* på Herningsholm, og da kommer den 17-årige knægt, der hidtil har haft et ret godt skudsmål, i konflikt med lovene.

En dag midt i juni 1827, da folkene på Herningsholm var ved at luge rug af hveden, fandt de 2 stykker røgede fårelår deri. Lassen melder fundet til herredskontoret, anmoder om, at man vil lade holde forhør over gårdens folk og bemærker, at et par knægte, *Peder Christen Christensen* (fra Aulum) og *Jørgen Christian Christensen*, mulig kan give nærmere besked.

De to bliver arresterede og bekender, at de har taget lårene fra en fremmed mands vogn, da manden, der var fuld, bad dem vise sig vej.

Sagen er simpel og uden videre interesse; men blandt papirerne i landsarkivet i Viborg fandt jeg defensurs indlæg, og da dette er et usædvanlig

morsomt dokument, der foruden at belyse sagen også giver et billede af den alsidige defensor, Søren Lund*, degn i Gjellerup, branddirektør, forligelseskommissær i Hammerum herred, og undertiden beskikket sagfører i flere jurisdiktioner, gengives indholdet her:

»Velviise Hr. Dommer!

Ogsaa faldt det i min Lod at blive disse slet opdragne Ynglingers Forsvar efter Amtets høje Øvrigheds Foranstaltning af 16. f. M. i den mod dem anlagde Justitssag, uagtet man har behaget for kort Tid siden at slaa sig til Ridder over mine juridiske Kundskaber.

Over 21 Aar har jeg ført Justits- Befalede- og Beneficerede Sager i 4re Amtsmænds Tiid og efter disses særskilte Ordres, uden at nogen - naar undtages kuns een, som har bødet derfor for over 16 Aar siden - har dadlet min Habilitet eller ikke Habilitet, før nu. Hvorledes jeg har udført disse mig betroede Sager eller ikke, det vil jeg overlade til de mere kyndige Mænd, som kjender noget dertil, til alle Tider at bedømme. - Saa meget veed jeg, at jeg har ført Sager i Ringkjøbing Amt udadlet, før nogen af de nulevende Procuratorer eller Sagførere blev til, saavel i Qvalitet som Qvantitet. - Kort! Min høje Amts Øvrigheds Ordre har stedsde givet mig Kompetance nok til at fremtræde for Domstolene og der pleje det Kald, som man har paalagt mig at udføre ved de Retter i Amtet, Ordrene lød paa.

Jeg gaar over til Sagens Realitet, og har den Ære herved at fremlægge det mig til Afbenyttelse ved Defensionen udlaante præliminaire Politiforhør - begyndt 14. Juny og, efter Tilførsel af alle af de brugte Vitterlighedsvidner indhentede Rapporter, sluttet 6. August indeværende Aar.

Dernæst vil jeg ikke forbigaae, til Overøvrighedens nøjeste Tilsyn at bede kastet et Blik paa Forordningen 13. Oktb. 1819 dens Aand og Ord. Sammes langsomme Overholdelse af Dommeren kalder jeg Skade for mine Mandanter, som forlængst kunde have havt Ende paa den dem forestaaende Straf, som disse nu formentlig kommer til at udstaae i kolde og fugtige Værelser til Skade for deres Sundhed og Helbred, fremfor hvis saadant havde skeet under Sommerens Varme.

Den Forbrydelse mine umyndige Principaler efter deres egen frivillige Bekjendelse saa aabenhjertig har vedstaaet at have begaaet, ved begge at

* Født 1770 i Skelund ved Hadsund og død 1846 i Gjellerup ved Herning. - Se E. Tang Kristensens: Gjellerup Sogns Degnehistorie, 1917.

have været Deeltagere i et Tyveri af 2de Faare- eller Lammelaare til 2 Rbd. Sølv Værdie, hvorfor de justialiter tiltales uden at derfor er tilveiebragt andet juridisk Beviis under Sagen, er, efter min individuelle Formeening en Følge af den slette Opdragelse, de har nydt i en Sirkel af Mennesker, der ikke selv var ordentlig opdragne og ikke kjendte den Maade, de i saa Henseende skulle gaae frem paa.

Tusinde Familier af dette Slags er vistnok indlemmet i Staten, og ubilligt var det at bestemme, at de tiltaltes Hensigter havde ligesaa moralsk Onde i Følge med sig som Handlingerne i Følge de borgerlige Love ere strafværdige. Mine Principaler! de uoplyste Ynglinger og ukjendt med Samfundets Rettigheder og Pligter, antager jeg, til det anderleedes modbevises, var anmodet om at følge og kjøre til Gjelleruplund for den i Forhøret omtalte og for dem og andre ukjendte Mand, og derved at sikre hans Livs Helbred og Heste- og Vogns Ødelæggelse eller Skade. Paa denne Rejse gik det dem lignelsesvis som med Eva i Paradis, de fik Lyst til nogle Faare- eller Lammelaare, som den beskjenkede Mand medbragte i sin Vogn, da de skulle skilles fra ham. Han gav dem ingen Betaling for deres Ulejlighed, og var det ubilligt, at de fik noget derfor. 2 Rbd. Sølv, som de omtalte Laare ere taxerede for, var vist ikke for meget. Mueligen Kaadhed og uovervindelig Vankundighed kunde meget have bidraget til Tyveriet, men under alle Omstændigheder kan det kun ansees som en Skrøbeligheds Fejl. Uden Forsæt ellers til at stjæle og uden at vide, at det var Synd at betale sig selv for fuldendt Arbejde, naar ingen Betaling bydes i Rette, greb de Lejligheden til at gjøre sig selv betalt, det de nu fortryder. Manden kjendte de ikke noget til, og Forhøret giver ingen Oplysning om, hvem han var, eller hvorfra, ikke heller om han var formuende eller uformuende. Omstændigheder med Hensyn til deres iøvrigt uplettede men slette Opdragelse og Vandel taler mere for end imod dem, og de øvrige Momenter i Forordningen 29. Febr. 1789 § 1 vil vist blive at tage i Betragtning til deres Fordeel ved Bestemmelsen af Straffen efter Forordningen 12. Juni 1816 § 7. Sluttelig bemærkes, at jeg ingen Priis kan sætte paa de fremlagte Præstcattesters Ægthed, saasom disse mueligen ikke angaar mine Principaler i denne Sag, og jeg antager derfor ikke med Vished, at det er disse unge Mennesker Attesterne angaaer, saavidt Navn og Alder ikke stemmer med deres egen Beretning. Hr. Dommer! Fra den tidligste Alder uden Lære, uden Religion, uden Kundskab om Pligt og Ret lader det, som de er bleven en Bold for Lidenskabens og kunde blive et

Bytte for den listige Bedrager, der til sin Fordeel kunde ville bruge dem. Dette er at beklage.

En 40 Dages Fængsel paa simpel Fangekost til hver af mine Mandanter er vist Straf nok for dem, og derom nedlægges Paastand, saa vel som ogsaa om at erholde passende Salær og Diætpenge for Sagen.

Under fornøden Reservation indlades saaledes Sagen til Rettens Bedømmelse.

Gjellerup, den 15. September 1827.

Ærbød.

Lund.«

To dage efter, at Lund skrev ovennævnte, faldt dommen, og Jørgen fik 40 Dages Fængsel for sin Forseelse.

Næste efterår træffer man Jørgen »Kat«, som man kaldte ham her i egnen, på ekspedition oppe hos natmand *Jørgen Abraham* i Rønbjerg - tyveriet er tidligere omtalt. Jørgen blev i anledning af dette i Hjerm-Ginding herreds politiret $\frac{5}{2}$ 1829 og landsoverretten den $\frac{30}{3}$ s. å. idømt 3 års tugthus for 2. gang begået tyveri og betleri. Den $\frac{22}{4}$ blev han indsat i Viborghus og i arrestantprotokollen er bemærket, at hans opførsel har været slet.

Da han tre år senere slipper ud af Viborghus, drager han hen til Ringkøbing egnen på betleri og kort efter bliver han arresteret den $\frac{16}{6}$ og idømt 4×5 dages vand og brød for denne forseelse.

Ved sin løsladelse fra Ringkøbing arrest den 1. august 1832 fik han ordre til at skulle melde sig hos fattigcommissionen i Rind til forsørgelse eller for at få plads, og han fik en skrivelse med fra herredsfogden til fattigcommissionen. Den første nat lå han i en lade i Vorgod. Om morgenen savnede han brevet, fortalte han under sin næste anholdelse; han gik dog til Rind, men turde ikke melde sig til præsten og forlod atter sognet uden at have talt med nogen. Han flakkede nu om i Vorgod, Sædding og Hanning og kom endelig om aftenen den 6. s. md. til *Peder Brandts* dør i Rindom og bad om noget at drikke. Peder Brandt, der var ved at gå i seng, bød ham vand, men det ville Jørgen ikke have. Da han derefter forlangte at få nattekvarter, svarede Peder Brandt, at man ingen plads havde, men han kunne henvende sig hos naboen, og så lukkede Peder døren for Jørgen. Men i det samme slog Jørgen en rude ind i stuen og et øjeblik efter kom hele vinduet, der bestod af 6 ruder med blysprosser, raslende ind i stuen.

Nu sprang Peder Brandt, halvnøgen som han var, ud efter voldsmanden og råbte om hjælp, de steder han kom forbi. Kort efter fangede man også synderen ved Rindum kirke, og Jørgen blev derefter af sognefogden afleveret til arresten.

Jørgen Christens signalement er på den tid: 22 år - 63 tommer sort hår og brune øjne. Han var iført en kort klædes trøje, en gammel sort klædes vest, et rødt og gulblommet halstørklæde, lysegrå vadmels pantelors, ingen strømper men træsko på fødderne, og så havde han en egekæp med kobber dupsko med sig.

Han blev nu ved Ulfborg-Hind herred den 17/6 1832 idømt 1 års forbedringshusarbejde i Viborg for 1ste gang begået løsgængeri og 3die gang betleri.

I efteråret 33 slap han ud; men allerede den 18/4 34 blev han anholdt sammen med broderen Casper og indsat i Ringkøbing arrest og efter dom i Ringkøbing by- og politiret idømt 2 års tugthus. Han bliver nu indsat i Viborg tugthus den 11/6 s. å.

Imidlertid spekulerede han på, hvorledes han bedst kunne slippe løs igen, og så forlangte han en dag at få lov til at lette sin samvittighed og give oplysninger om nogle af ham begåede, men ustraffede tyverier i Bølling-Nr. herred. I den anledning bliver han transporteret til arresten i Ringkøbing, og han fortæller nu i forhørene, at han i april 34 havde opbrudt en dør på et hus på Herborg Hede og stjålet 2 tørklæder og at han nogle dage senere havde stjålet et par sko fra en mand ved Velling kirke osv.

Den 29. oktober flygtede Jørgen fra arresten. Han lå i den såkaldte bulstald sammen med en *Søren West*. Da inspektionen kom kl. 9 om aftenen, var Jørgen borte. Der var brudt 3 fjæl op af gulvet og gravet et dybt hul i jorden, og man var straks klar over, at fangen var gået den vej. Så gik man udenfor for at anstille undersøgelse i haven. Imidlertid havde Jørgen gemt sig under en af arrestanternes senge - hullet i gulvet førte ikke ud i det frie - og så snart inspektionen var gået ud for at fortsætte undersøgelsen, listede Jørgen sig bort gennem den åbne arrest- og rådstuedør og forsvandt ud på torvet og videre ud ad byens østre port. Om natten ved midnatstide kom han til *Jens Andersens* i Dejbjerg, fik sig noget at leve af og besøgte dernæst *Else Malene* og *Niels »Overgård«* i Vester Herborg. Derfra gik han hjem til Rind, hvor han meldte sig til sognefogden, og så blev han atter indsat i Ringkøbing arrest.

Nu blev der truffet så store sikkerhedsforanstaltninger, som byens arrest rådede over, for at Jørgen ikke skulle løbe bort igen. Han blev lænket med en fodkæde til væggen i »bulstalden«, med springere mellem hænder og fødder og med en kæde imellem, så han ialt havde 5 låse på sig. Og dog lykkedes det ham atter at undvige den 16. november s. å. sammen med broderen *Casper, Henrik Trude og Christen Toft Jepsen*.

Da arrestforvarer *Christen Smedegård* visiterede arresterne om aftenen kl. 9, var alt i orden; de fire farlige forbrydere var alle belagte med jern, og de lå da ganske rolige - deres gangklæder tog han fra dem og låste ned i en kiste i tingstuen, hvorpå han lukkede og låste alle døre. Da han næste morgen kl. 6 $\frac{1}{2}$ kom på rådstuen, så han, at der var brækket noget panel fra og udstødt nogle sten i muren mellem vagtstuen og gangen, og de fire arrestanter var borte. Tilbage var kun den gamle Christen West, der sad i simpel fængsel, og en fjollet arrestant Jens Pedersen. Sidste fortalte, at *Kræ Towt* Kl. 12 om natten havde brækket de fjæl, der beklædte muren ved vagtarrestens dør, fra og derefter stødt muren ud, sprængt døren til rådstuesalen og taget et nøgleknippe fra en bordskuffe, hvorefter han havde befriet både sig selv og de tre andre fra jernene. Derefter var det let for arrestanterne at flygte ud af et vindue osv.

Om morgenen ved fire tiden blev *Søren Riber* i Dejbjerg banket op af sin søde slummer. Udenfor stod fire omtrent nøgne mandspersoner - de var kun iført skjorte og træsko eller tøfler - og bad om noget at spise. Søren gav dem et stykke brød og spurgte, hvorfor de gik således. Dertil svarede de, som sandt var, at de var kommen fra deres klæder i Ringkøbing. Blandt flere andre steder var de fire flygtninge også inde hos en enke i Skjern, og da var de »ikke fuldkommen påklædte« - men de beroligede hende med, at de var strandede folk, der nu agtede dem til herredsfogden.

Den 18. november blev Jørgen Chr. og Henrik Trude anholdt i Laust Jensens gård, Væggerskilde, i Brejning og ført til arresten i Ringkøbing igen - Casper Christensen var allerede blevet taget den 10. s. m.

Den 11. december forklarede arrestforvareren, at Jørgen og Casper aftenen før atter havde prøvet på at frigøre sig. De havde afstrøget feltkæden, og da arrestforvareren havde fulgt Jørgen ud i arrestgården og tilbage i arresten, havde Jørgen slået ham 2-3 slag med knyttet næve i ansigtet samt sparket ham op ad ben og lår osv. Den $15/1$ 1835 sendte Herredsfoged *Hertz* Jørgen Christen Christensen tilbage til Viborghus med

tak for lån, og efter at hans sag den 24/8 s. å. var pådømt ved overretten, afgik han den 26/10 til Københavns slaveri på livstid.

Den 20/10 blev han indsat i Stokhuset, hvorfra han den 8/8 1836 blev hensat i Citadellet. Efter at han den 19/6 1837 var kommen tilbage til Stokhuset, undveg han den 3/7 s. å. sammen med en »ærlig« slave. Sidst på måneden blev de dog atter grebne og indsatte i Stokhuset, hvorefter de ved en edsvoren garnisonskriksret i Københavns fæstning den 1/6 1837 for undvigelse og gentagne tyveri blev dømt til at kagstryges, brændemærkes på panden og arbejde deres livstid i Københavns raspehus under streng bevogtning. Den 29/6 blev Jørgen overført i raspehuset - brændemærkingen blev han dog, af kgl. nåde, sparet for*.

Mads »Kat« og »Snøwel Krestjanne«.

Kræ Tænd og Ingeborg Mæsters yngste søn, *Mads Chr. Christensen*, blev født i Rind den 13/6 1826.

Mads havde også arvet sit folks slette egenskaber og udtrykket »en rywkjæltring« passede udmærket på ham. Som dreng får han det skudsmål, at han er doven, og det var en skavank, der fulgte ham livet igennem. Han kom tidlig på omgang i sognet, var da 1 eller 2 uger hvert sted. Sommetider prøvede man også at få fast plads til ham; men Mads havde en altfor urolig natur til, at han kunne finde sig i at være ret længe på samme sted.

I 15 års alderen tjente han *Grev Platen* i Fjederholt i Rind som hyrde, og da kom han tit sammen med *Jens Chr. Dinesen*. Sidste har fortalt mig, at Mads var gruelig doven, men ellers flink nok.

En dag havde Jens Chr. plukket en kurvfuld krøsbær. Mads ville gerne have nogle bær, men han gad dog ikke selv plukke disse. Så tilbød han at ville bytte med en af sine blanke knapper og en håndfuld bær. Handelen kom i stand. Mads snittede en knap af sin grå trøje, tog en nævefuld krøsbær og lagde sig ned og åd disse. Da de var fortærede, var Mads imidlertid lige hægen efter de røde bær, hvorfor han yderligere ofrede to knapper.

I 1842 og 43 havde han plads på Donneruplund ved Give, men i maj sidste år kom han hjem til Rind, og præsten bemærker i tilgangslisten: »har opført sig slet (Løgn, Fraværelse fra sin Tjeneste i 10 dage).«

* Oplysninger vedrørende hans forhold i København har jeg hentet fra Slaverullen fra Københavns fæstning, nr. 985. Landsarkivet Kbh.

Nu strejfer han om, bliver arresteret og den ^{14/10} 1843 idømt 15 slag rotting for løsgængereri ved Hammerum herreds politiret. Han kommer ud i december, bliver indtinget hos *Chr. Mørup* i Rind og afgår så i april 1844 til Karstoft, hvorfra han atter vender hjem i december og får plads hos *Carstens* i Fjederholt, Rind sogn.

I 1846 afgår han atter til Skarrild og da bemærkes der på afgangslisten, at han ikke har godt skudsmål.

Næste år bliver Mads soldat. Han lærte i Alborg ved 8. batl. 1. comp. Den 93-årige *Jens Olesen* i Rimmerhus, Vorgod sogn, der samtidig var ved 8. batl. 4. comp., har fortalt mig, at Mads oprindeligt fik tilnavnet »Fattighus« - det var på den tid sædvane, at soldaterne fik navn efter deres hjemsted, og Mads må vel have opgivet Rind fattighus. Men så en dag sagde kaptajn *Holm* til Mads: »Fremtidig skal du hedde »Rind«, for vi vil intet »Fattighus« have her.«

Mads deltog i Treårskrigen og var bl. a. steder med i slaget ved Bov, og der kom han forbi en såret tysker, der hed *Carstens*, som et par år før havde ejet Fjederholt i Rind - hans fader var en etatsråd *Carstens* i Rendsborg. Da Mads fik øje på *Carstens*, pegte han på denne og sagde: »Der ligger min husbond.«

Nogen eksemplarisk soldat var Mads ikke. Han gjorde sig skyldig i be- dragelig forhold, rømning og modsættelse, hvorfor han ved krigsretsdøm af ^{12/7} 1850 blev nedsat i de meniges 2. kl. og fik 100 slag rotting i 2 dage samt 4×5 dages strengt fængsel på vand og brød, og anden gang fik han ved samme batll. 25 slag rotting for uordentlig forhold med andres ejendom.

Veteran *Hans Chr. Madsen*, forhen landpost i Rind, fortalte mig, at da han var soldat i København blev han sammen med 3 andre soldater beordret til at overvære en fanges afstraffelse i fangetårn nr 1. Afklædt og med skjorten fæstet op blev staklen hejset op i armene på en pæl og fik nu af en sergent (?) et betydeligt antal slag af den såkaldte »kat« - dvs. tolv lædersnøre med tre knuder på hver, der var fæstet til et kort skaft. Fangen blev frygtelig mishandlet og vandede sig, så det uhyggelige optrin står i oldin- gens bevidsthed, som det var nylig hændt. Senere hørte han, at fangen var Mads »Kat«.

Det var dog ikke blot lige i tiden, at Mads måtte bøde hårdt for sine for- seelser som soldat, thi da der mange år efter blev bevilliget understøttelse til veteranerne, og sognerådet i Rind skulle indsende oplysningerne, kunde

det jo ikke skjules, at Mads i sin ungdom havde forspildt chancerne for at komme i betragtning. Man spurgte ham, om han ikke var straffet i tjenesten. Jo, men det var nærmest en ubetydelighed, mente Mads, som der ingen grund til at mindes nu. Han havde som andre soldater en Madkærest, og hun var noget langfingret, stjal en silkevest til ham, hvad han kom til at lide for. Det var nok det hele. Tiden læger alle sår - ellers - men her kunne tiden dog ikke skjule Mads's misgerninger.

På hjemvejen fra afmønstringen i København gjorde Mads ophold på Fyn og da stjal han fra en husmand i Gjerslev et par benklæder, en vest og 50 rigsdaler samt nogle klædningsdele fra en husmand på Ollerup mark og mulig også 9-10 daler fra en daglejer i Odense.

Da Mads bliver arresteret i anledning af disse tyverier, vil han naturligvis helst, at han ikke hedder Mads og derfor opgiver han i Sunds-Gudme ret, at han er dragon Niels Pedersen Thorstad. Det varede dog ikke længe, inden han gik til bekendelse og den ⁷/₈ 1851 faldt dommen:

»Tiltalte Arrestant Mads Christian Christensen, Rind Fattighus; bør at hensættes i Forbedringshusarbejde i Odense Tugt- og Forbedringshus i 4 Aar. -«

Da Mads Kat slap ud i august 1855, blev han sendt hjem til Rind, hvor han fik tilhold om at søge fast erhverv og ikke forlade sognet uden tilladelse. Men Mads vidste, det ikke altid går så hårdt til, som præsten prædiker, og gjorde derfor udflugter, under hvilke han både gjorde sig skyldig i tyveri og bedrageri.

I Åstedbro kro købte han af en dreng, Andr. Clemmensen fra Ejstrup, et sølvlommeur, en kasket og en opstanderpibe for 8 rdl. Han udgav sig for en kendt mands søn i Brande og fik på den konto 8 dages kredit. Kort efter solgte han atter sagerne, men drengen fik ingen penge.

En dag gik Mads ind i et hus i Vrads for at få sin pibe tændt, men da der ingen var hjemme, tog han et par støvler, et kasteklæde og et andet klæde samt en pibe. Piben gav Mads atter bort i en gård, hvor han overnattede efter tyveriet. Dernæst købte han en vadmels frakke af *Hans Peder Pedersen* fra Riis for 7 rdl. Pengene skulle Mads betale næste dag. Næste dag ville han sælge frakken på Donneruplund, men der fattede man mistanke til ham. Frakkehandelen gik ved den lejlighed tilbage og Mads måtte give 2 mk. 8 sk. i omskifte.

I Brande var Mads inde hos *Chr. Møllers* i Flø, kaldte sig Peder Nielsen, avlskarl på Donneruplund, og udsendt for at fæste folk. Han lånte der en

spanskrørstok og en pibe, som han skulle tilbagelevere næste søndag. Men stokken solgte han og piben gav han bort. Dernæst købte han af skomager *Niels Christen* i Brande et par sko for 1 rdl. at betale næste søndag, hvilket selvfølgelig ikke skete.

For disse forseelser bliver han arresteret og dømt ved Hammerum herreds ret d. 31. maj 1856 til 6 års tugthus. - Straffen blev dog nedsat til 3 år.

I november 1859 kommer Mads ud og bliver henvist til Rind fattigvæsen, får foreløbig 1 rdl. og skal, når han næste gang melder sig, atter på omgang. Men allerede i januar 1860 har man vrøvl med ham i den anledning. »Da Mads Chr. Christensen, som er paa Omgang, ikke finder sig tilfreds paa den Maade, og vel ogsaa er Tilfældet, der ikke er mange som er tilfreds med ham, saa vedtoges, at man skulde forhøre sig i Herning Sogn, ligesom hans Tjeneste tilbydes i Rind, om der ikke skulde være en Mand, som vil tage imod ham,« hedder det i sognerådets forhandlingsprotokol.

Der skulle så forhandles med *Niels Kjær* på Gullestrup mark, der efter Mads's udsagn nok ikke var uvillig til at tage mod ham.

Men et par måneder efter kommer Mads i helt andre tanker. Han, der nu er en velvoksen karl på 33 år, søger forstanderskabets tilladelse til at gifte sig med et fruentimmer, *Christiane Jensdatter*, fra Henborg i Salling. Forinden forstanderskabet gav sit samtykke til ægteskabet, krævede man imidlertid papirer for, at Christianes alder, som af Mads angivet, var omkring 50 år, at hendes barn var voksent og at hendes eventuelle understøttelse kunde blive tilbagebetalt Hem kommune. Dertil kom, at Mads havde været Rind-Herning en ret dyr søn og at hans gæld først måtte afvikles.

Nu viste det sig, at Christiane i stedet for 50 kun var 39 år. Hensigten helliger midlet. Men da hun ikke alene ingen gæld stod i til sin kommune, men endog var i stand til at indløse Mads med 11 blanke specier, gav forstanderskabet sit samtykke til ægteskabet.

Når Christiane siden fortalte om, hvorledes hun havde betalt 11 specier for Mads, føjede hun gerne og meget træffende til: »De wa såmænd åld de, han wa waer!« Eller også sagde hun, henvendt til Mads: »No æ dæ et jæn, dæ vel gi fi-r skjælling få æ huj- a den katsnu-r!«

Christiane var gruelig snøvl, hvorfor hun altid gik under navn af *Snøwel Krestjanne*. Pudsigt var det, når Mads og Christiane kom op at skændes, thi da råbte Mads: »Grisyw- - Grisyw.« - en hentydning til Christianes små øjne - medens hun kvitterede med at råbe: »Kat - Kat - Kat!« Allermor-

somst lød det dog, når hun råbte: »Snøwelpand!« til Mads - et tilråb, der ville have passet bedre på hende. Christiane bar også tilnavnet »Godt«. Hvorfra ved jeg ikke, men det var ret almindelig snak, at hun var i familie med Godt på Højris i Ikast, og Mads Kat søgte undertiden at forøge sin anseelse, der jo ikke var særlig stor i forvejen, ved at fortælle om Christianes adelige herkomst og udstødelse af familien, fordi hun snøvlede. Hem kirkebog og de forskellige justitsprotokoller, hvoraf jeg har søgt oplysninger om Christianes oprindelse og tidligere færd, bekræfter dog ikke Mads Kats smukke historie.

Den 24. maj 1806 kom *Jens Andersen* og hustru, *Ane Catrine Pedersdatter*, på deres omvandring til Hem by i Salling, hvor de om natten fik husly hos *Chr. Vestergård*. Næste morgen den 25. fødte konen et pigebarn, der blev døbt Christiane.

Om faderen har præsten noteret følgende: Jens Andersen havde afskedspas fra krigstjenesten af 23. marts 1790, ægteskabsbrev fra *provst Høyland* i Engberg af 2. oktober 1804, havde siden skudsmål fra hr. *Hiort* i Frøslef, fra provst *Morel* i Tødsøe og hr. *Meldal* i Almind - sidste af 18. maj. Og der bemærkes samtidig, at manden også var kendt her i egnen, da han sidste vinter tjente hos *Stephan Olsen* i Dølby.

Christiane blev henvist til fattigvæsenet og opholdt sig mest i Hem fattighus. Men så fik hun dog plads hos en købmand *Bekmann* i Skive, hvis pige var død af typhus. Efter udstået tjeneste lejede hun sig ind i Skive og ernærede sig dels ved at spinde for folk og dels ved at gå i dagleje på landet i høslet.

Medens hun tjente hos købmanden, blev hun kendt med en gørtlersvend, *Johan Frederik Ertmann*, hos gørtler *Hasland*. De blev også forlovede og ville have haft bryllup i Hem, hvilket fattigvæsenet sikkert ville have bekostet - NB. efter Christianes forklaring i politiretten i Ringkøbing $\frac{9}{10}$ 1833. Planen strandede imidlertid på, at Ertmann var fordringsfuld, han forlangte en seng af fattigvæsenet, og så meget ville man ikke ofre på Christianes udstyr.

I august tog parret fra Skive til Middelfart, for at hans moder dér kunne holde deres bryllup; men hun havde ingen penge og der blev ikke holdt bryllup. Nogle dage senere drog de atter tilbage til Jylland gennem Kolding ad landevejen over Varde, Blaksmark, Uglberg kro og til Røgind i Velling sogn, hvortil de ankom sidst i september. De fik ophold hos en *Anders Chr. Jespersen*, og Ertmann fik en ansøgning skrevet til amtmanden om at

måtte arbejde på landet som blikkenslager. Efter at have fået afslag på ansøgningen ville de have rejst videre til Skive, men blev uheldigvis anholdte i Ringkøbing.

Ertmanns forklaring i retten afviger en del fra Christianes. Han kendte ikke til, at Hem fattigvæsen havde tænkt på at gøre parrets bryllup, og ligesålidt havde han hørt tale om Christianes brudeseng; endelig var han rejst til Middelfart for at besøge sin familie og ikke for at holde bryllup.

Christiane blev for sin forseelse, for første gang begået løsgænger, idømt 2×5 dages vand og brød ved Ringkøbing købstads politiret den 16/11 1832.

I marts 1836 blev hun, efter at være tiltalt ved Holstebro, sammen med *Peder Christoffersen Skjerk* og *Lars Skjærbæk*, der begge blev dømt til slaveri, ved højesteretsdom af 11/3 1836, idømt 8 måneders forbedringshus for 2 gange begået løsgænger og 1 gang hæleri. Ved juletid s. å. slap hun ud af Viborghus og blev så hjemsendt til Hem, hvor hun kom på omgang i sognet. »Men dette faldt hende saa trykkende, formedelst den Foragt og Uvillie, hvormed man beegnede hende, at hun ikke kunde udholde denne Tilstand,« og så stak hun af 4-5 uger før hun blev anholdt den 13. juni 1837 af sognefogden i Skjern, Middelsom herred, sammen med *Roland Chr. Hansen*, *Peder Pedersen Højslev* og *Zidse Marie Henriksdatter*.

Christiane fortæller, at hun en kort tid opholdt sig hos grdm. *Niels Chr. Bønning* i Dølby. Manden ville godt have taget hende i sin tjeneste; men opgav det, fordi hun var så dårlig klædt og hun ikke så sig i stand til at få denne mangel afhjulpen. Da kom hendes befrier i form af Roland. Han »tilbød hende Parti med sig paa Omvandring i Landet og modtog hun dette Tilbud,« trods hun ikke havde set sin ledsager før. Christiane fortæller videre, at hun har født 3 uægte børn ved 2 fædre. De to ældste er døde, og det yngste, en dreng på 2 år, er født under hendes arrestation i Holstebro og opfostret af fattigvæsnet i Hem. Hendes signalement lyder: »Middelmaadig Væxt, blondt Haar, blaa Øjne, lige Næse, glat Ansigt. Paaklædning: rødtribet Livstykke og Skjært, grøn ulden Undertrøje og Ærmer, blaatavlet Halsklæde, mørk Hvergarms-Forklæde, et rødt Bomulds-Klæde og et blommet do. paa Hovedet, sorte Strømper og Træsko. Men foruden de Pjalter, hun gaar i, ejer hun en brun Hvergarms-Kjole, et sribet Skørt og en Trøje, der er sammensyede som Kjole, et Stykke Underlinned, et Forklæde og 4 Tørklæder, hvilke Genstande er opbevarede hos *Stine Josephsdatter* i Jebjerg Fattighus.« Ved et senere forhør er nævnte

beklædningsgenstande bragt tilveje, og hun forklarer da, at hendes klæder, med undtagelse af den nye kjole til højtidsbrug, »røbede Fattigdom og Usselhed, som maatte forøge den Ringeagt, man desuden var altfor tilbøjelig til at vise hende, og som endda medførte, at det ikke blev hende tilladt at gaae tilbords med Husets øvrige Folk, hvorimod hun maatte nyde sin Portion i en Krog for sig selv etc.«

Christianes følgesvend, den 24-årige Roland Chr. Hansen, medbragte et rejsepas fra Nykøbing, Mors, af 29. maj til Salling for at søge arbejde. Når han var pågrebet uden for den rute, passet lød på, da var grunden den, at manden ikke kunne læse og derfor heller ikke vidste, hvad der stod i passet! På sine rejser ernærede han sig ved at gøre og sælge hægter, men han havde udsolgt, da han blev anholdt. Naturligvis havde han hverken betlet eller stjålet; men han ville dog ikke benægte, »at han stundom har modtaget en liden Gave af Spisevarer, som gode Folk uanmodet havde rakt ham.«

Otte Dage før anholdelsen kom han til Salling, og der slog Christiane sig til ham. De andre to anholdte var ham ubekendte - de mødtes tilfældig og »vare betænkte paa at skilles igen i Gaar,« da de uheldigvis blev snuppet. Hans Signalement: 61-62", blondt afskåret hår, blå øjne, langagtigt ansigt, tyndt lyst skæg, lige næse, middelmådige lemmer, ar efter sår af en kniv ved højre mundkrog. Påklædning: pjaltet, grå vadmels-tøj, sort klædes-vest med gule knapper, bleggrødt prikket halsklæde, stærkt tilskidnede, lange lærreds bukser, sort hat, hvide strømper eller såkaldte stunter, træbundede tøfler.

Det var ikke første gang, Roland var »nøket«. Den 2. april 1830 blev han ved købstaden Nykøbings ret idømt 8 måneders forbedringshus for tyveri og bedrageri; den 19. oktober 1832 30 dages vand og brød ved Salling herreds ret for løsgænger, og ved Kjær Hvetbo blev han den 18. december 1833 idømt 3 års rasphus for tyveri. Han var netop bleven afleveret til sit hjemsted, Nykøbing, efter udstået rasphusstraf, da han drog ud på sin omtalte færd.

Zidse Marie Henriksdatter, ca. 22 år gammel, var født og confirmeret i Skelund. Hun var slegfredsbarn af *Peder Christian Skjerk*, der kort før nærværende historie fra Holstebro blev dømt til slaveri på livstid. Hendes moder, ugift, *Marie Clemensdatter*, mistede forstanden og døde på sygestuen i Ålborg, da deponenten var omkr. 10 år, og Zidse blev opfostret på fattigvæsnets regning. Medens hun gik til præst, tjente hun

deggen i Skelund, men fra denne plads stak hun af i utide, strejfede om og traf sin fader, der på den tid boede et sted ved Flensborg, der hed Langbet (?). Senere drog de til Tvillum i Gjern herred, hvor han købte et hus med jord og boede 5-6 år. Hun blev dog kun hos faderen et årstid, idet hun blev kendt med *Peder Pedersen Højslev*, der var omvandrende glarmester og kunne forsørge familien, så de ikke behøvede at betle. Hun var dengang 17-18 år. Parret fik to børn: en dreng i 1834, der blev født og døbt i Fjellerad, Ginderup sogn, - det døde i Vendsyssel 16 uger gammelt og blev begravet på Hammer kirkegård, Kjær herred, - samt en pige, *Kirsten Marie*, født i sommeren 1836, døbt i Ajstrup, Kjær herred, og død 14 uger gammel og begravet på Skørping kirkegård i Hellum herred.

Zidsel samt Peder Højslev og dennes blinde søster, Kirstine Marie, blev for et par år siden anholdte i Hobro. Zidsel fik 15 dages vand og brød for løsgænger og blev derefter hjemsendt til Skelund og kom på omgang i sognet. Det varede dog ikke længe, før længslen efter Peder blev for stor, hun opsøgte ham, og de drog derefter rundt på mandens profession. Hun tilstår i retten at være arbejdsfør, »men kan i hendes Stilling ikke gjøre videre Nytte end sye om sig og sin Kjæreste.« For et par dage siden havde de truffet Roland, hvem hun ikke havde set før, og Christiane, som hun var godt kendt med, i Overfousing.

Zidsel beskrives således: Liden af vækst, gult hår, rundt ansigt, blå øjne, krumladen næse, fnattede hænder. Påklædning: sort og grønstribet hvergarns-kjole med sort fløjels-kant foroven, hvidt halstørklæde, rød- og hvidstribet bomuldstøjs-kappe, rød- og hvidtavlet forklæde, sorte strømper og træsko.

Peder Pedersen Højslev var 40 år, han var fra Højslev i Fjends herred, havde efter højesteretsdom $\frac{9}{10}$ 1826 fået 2 års forbedringshus i Viborg, 3 års raspehusarbejde efter Hellum herredstings dom af $\frac{17}{1}$ 1830 for 2. gang begået tyveri, og under navnet Peder Pedersen Ålborg (var confirmeret i Ålborg) blev han den $\frac{4}{6}$ 1835 idømt 4×5 dages vand og brød for første gang begået løsgænger.

Når han har været på fri fod, har han, efter egen angivelse, ernæret sig som glarmester, blikkenslager og kedelflicker. Zidsel kendte han allerede som barn, da hun vandrede omkring med sin moder, og nu har de fornyet bekendtskabet.

Peder Højslevs signalement lyder: 64-65", blondt hår, lyst skæg, gulblå øjne, langagtigt ansigt, stærk legemsbygning, bleg ansigtsfarve. Påklædning: grå, kort, pjaltet vadmelstrøje med fløjelskrave, do. lange bukser, stribet vest med blanke knapper, rødt bomulds-halsklæde, sort hat, hvide strømper og træsko.

Om Peder Pedersen Højslev fortæller Dyrhund, s. 201-02, at denne selv havde erklæret, at han hørte til natmandsklassen. Den 30. april 1840 blev han ved Lindensborg birks politiret idømt 18 måneders tugthusophold i Viborg for gentaget løsgængeri. Han havde tidligere søgt amtet om tilladelse til at måtte ernære sig som glarmester på landet. Andragendet var imidlertid blevet afslået, fordi Højslev ikke lå halvanden mil fra købstad.

Tugthusfangen gruede for sin fremtid, da han ikke egnede sig til bondearbejde, og han indsendte derfor en ansøgning til selve cancelliet om tilladelse til at måtte drive glarmesterprofession i Fjends og Nørlyng herreder (7/6 1841). Uagtet, at der ingen var, der anbefalede ansøgningen, men tværtimod ytrede deres betænkelighed ved at lade en person, der to gange var straffet for tyveri etc. få så let adgang til folks huse, fik Peder Pedersen Højslev dog bevilling til at drive glarmester- og blikkenslagerhåndtering på landet i *Viborg amt*.

Vi må nu forlade de øvrige og vende tilbage til Christiane. Hun fik ved sidstnævnte lejlighed, den 20/7 1837, 1 års forbedringshus for 3 gange begået løsgængeri. I 1841 fik hun i følge kgl. rescript af 13. april s. å. 7 dages fængsel på vand og brød for qualificeret lejermål, og ved Salling herreds ekstraret blev hun den 25/10 1851 idømt 6×5 dages vand og brød for hæleri.

Hendes kæreste var nu en snedkervend *Jens Jensen Varmann*, der ikke tidligere havde været i konflikt med lovene, men som nu fik 5 dages vand og brød for hæleri. Der var den 2. august s. å. blevet husmand *Mads Peder Bonne* i Harre frastjålet 6 sølvtheskeer, og Natten mellem den 5. og 6. august var der stjålet 24 alen hørlærred fra blegen ved Vium Mølle og 10 alen lærred af hør og tvist, der tilhørte *Møller Revsgård*, samt 3 lagener, som tilhørte hans tjenestepige. Nu bekendte Christiane Jensdatter, at hun den 8. august »afkøbte en ung hende ubekjendt Person for 2 Rbd. 5 Mk. 12 Sk. 3 Lagener« og at omtalte person ved sin bortgang efterlod sig en del lærred og 6 sølvtheskeer, hvilke varer viste sig at være de, der var stjålne kort før. I domspræmisserne hedder det: »Uagtet Arrestantinden,

navnlig ved at høre, at der nylig var begaaet Tyveri af 6 Sølvtheskeer, fattede Mistanke om, at de hos hende beroende Skeer, saavel som Linnedet, kunde være ulovligt erhvervet, har hun dog disponeret herover, idet hun har ladet en Deel af Lærredet tilskære og sye, ligesom hun har tilstedet Varmann at medtage Skeerne for at sælge eller gemme dem, og hun maa saaledes antages ved dette Forhold at have gjort sig skyldig i Hæleri.«

Et par gange var hun tiltalt for tyveri, men blev ved Viborg overrettsdom den ¹⁴/₁₂ 1846 og do. den ³/₆ 1859 frifunden for actors tiltale. Så lykkedes det hende, som nævnt, at blive gift med Mads Kat i 1860.

I foråret 1863 var Mads og Christiane samt en del andre kjæltringer taget til marked i Holstebro. Mads fik ved denne lejlighed på en nem måde fat på en pose uld, dvs. han tog den i *Jens Jensens* vogn fra Helstrup. Nu var Mads god af sig, når han havde overflod, og derfor gav han *Kjælle Caspers* »maj.«, *Mette Kirstine Mortensen*, 1—1½ pd., *Inger Marie* »*Glistrup*« ³/₄ pd. etc. Men denne historie kostede ham nogle måneders frihed, og Christiane slap heller ikke. Hun blev ved Hammerum herreds ret den ¹⁴/₆ 1863 for 3 gange begået hæleri dømt til at tilbringe 2 år i Viborghus; men hendes straf blev dog ved overretten nedsat til 5×6 dages vand og brød.

Den første sommer havde parret indtinget sig hos en af deres egne folk, *Anders Bjøstrup*, på Mørup Mark, Rind sogn; men allerede i oktober s. å. henvendte de sig til forstanderskabet for at få anvist en lejlighed for den kommende vinter - foreløbig. Man svarede: »at da han som en ung stærk Mand, der selv kan forsørge sig og sine, samt, at da der er oprettet en skriftlig Kontrakt mellem ham og Anders Bjøstrup, maatte han holde sig dertil.«

Samme år forlanger Mads ¹/₂ td. rug til jul; men forstanderskabet er hårdhjertet og svarer: »da han og Kone er raske og unge Folk, som paa en sømmelig Maade ansees for at kunne ernære sig,« kan hans begæring ikke opfyldes.

Andenledes stiller man sig, da Mads i 1863 kommer i konflikt med loven og bliver arresteret. Christiane henvender sig i februar til forstanderskabet om hjælp og opnår, at dette kautionerer for huslejen.

Medens Mads sidder fast, tænker han naturligvis på sin ægtehalvdel. bliver bekymret for hendes skæbne og sender forstanderskabet en skrivelse af 5. marts 1863, hvori han beder om understøttelse, huslejehjælp og no-

get til fødemidler til konen. Man svarer, at der er kautioneret for huslejen, men hvad hjælp til føden angik, da mente man ikke, det var nødvendigt, »da *hun* egentlig er den, som har forsørgt dem begge og derfor nu lettere vil kunne forsørge sig selv,« bemærker man lakonisk.

Da Mads og Christiane var løsladte, henvendte de sig den 2. marts 1864 til kommunen om hjælp. De boede hos *Povl Salling* ved Brændgård, da Mads blev arresteret; men da Povl havde fået 3 rdl. tilgode »for Husleje, der var ydet Konen i nogen Tid, efter at Mads var arresteret og før hun blev det,« ville Povl ikke udlevere deres bohavn.

Nu får de anvist det nødvendigeste foruden 4 mrk. og 2 skp. rug, der alt var dem tilstået. I sommeren 1866 får de 1 brød og 1/2 pd. smør ugentlig, og i februar 1867 ønsker Mads Christian at få bygget til *Søren Engelbrechts* hus, hvorpå han får afslag; men næste år får de lov til at blive boende i Søren's hus, og Søren bliver da flyttet hen i fattighuset, men en anden kjæltring, *Ane Sophie*, skal samtidig hen til Mads og Christiane at bo.

Det synes, som parret har fundet særlig behag i dette hus, thi i juli s. å. stiller Mads hos forstanderskabet og vil leje eller købe stedet. Han vil give 5 rdl. i leje til maj 1869 eller en købesum af 20 rdl. for huset og fæstetigheden. Foreløbig får Mads lov til at blive boende; men da fattiggården bliver bygget dette år, må Mads flytte derind.

En tid boede Mads og Christiane hos *Mikkel Ørskov* på Skjoldborg Mark i Rind.

Mikkel var ellers af god familie, men han var en slet person og især ond ved sine børn. Det hændte, at han satte børnene over sodstangen i den åbne skorsten og tændte ild under dem, og til andre tider slog han et reb om livet på dem og hejsede dem ned i brønden.

Mikkel og Mads kunne naturligvis ikke forliges, hvad der var så meget mere uheldigt, som de havde fælles indgang. Men så en dag, det atter havde været galt, slæbte Mads en stor dragkiste for Mikkel's stuedør, så denne måtte bryde hul i muren og siden sætte en dør ind for at komme til sin lejlighed. Andre folk syntes, det var godt gjort, »te æ kat hå'r jawet æ rōw u'r.«

Sidst i 80'erne boede Mads og Christiane i *fjerhandler Jensens* hus overfor Herning Spindefabrik, hvor jeg som dreng besøgte ham. Det var madam »brown«, det var galt med, og da så jeg for første gang, hvorledes det gik til at lodde. Bolten varmede Mads i deres kakkelovn. Mads lavede

en del blikkøj: kaffekander, tragte, pottes, vandøser osv., som parret gik rundt og solgte. Han bar blikkøjet i en lærredspose med rem over skulderen; men når han førte meget blikkøj med sig, havde han gerne et bundt i hånden eller på armen. Christiane og en lille hund var hans trofaste følgesvende - hun bjærgede sig gerne lidt tilmad eller tow til fælles bedste.

Mads tiggede også undertiden, og da var han endnu mere »skre« end ellers. En dag, han var inde for at tigge hos en ny kone i Lind, var han så lavmælet, at hun knap kunne høre ham - han kunne ikke tåle at snakke højt, da han havde »æ tærindsygen«, sagde han. Men siden kunne Mads godt snakke, så man kunne høre ham. Jo, Mads var en »skre kæel«. Iøvrigt var han en lille klejn mand med et »skawn«, spidst ovalt, ansigt og lidt hældhovedet. Af et signalement i 1868 fremgår det, at han havde blondt hår og blå øjne.

Når undtages, at han var »sjönsk«, dvs. han kunne om natten se en del, almindelige mennesker ikke kunne - det påstod han da - så havde han næppe fremragende egenskaber. Christiane mente sig i besiddelse af evne til at se ind i andre folks fremtid - NB. mod en passende betaling og en god tår kaffe.

En dag var frk. *Gram* fra Herningsholm, en anden frk. og *Jette Skak* inde hos Christiane for at blive spået. Mads blev straks jaget ud, og så blev der trukket for vinduet. Skønt spåkonen helst ville behandle sine kunder enkeltvis og i enerum, fik de tre lov til at være inde samtidig.

I de år, Mads og Christiane boede i Herning, fik de, som tidligere, forskellige små understøttelser, men klarer sig dog nogenlunde selv.

Men så blev Christiane simpel - de måtte atter på Rind fattiggård, og her døde hun den ¹⁶/₁₀ 1893, 88 år gammel. Ægteskabet var barnløst.

Da dødsbudskabet var sendt ud til sognerådet, mødte dets medlemmer straks in pleno på fattiggården. Det var dog ikke just for at kondolere, men sagen var, at man antog, Christiane havde samlet sig en del penge. Parret havde ikke formuefællesskab, og hun vågede nøje over, at Mads ikke rørte hendes kapital.

Da raadet nu henvendte sig til enkemanden med forespørgsel om, hvor den afdødes penge var, kom han beredvillig med hendes pung, der dog kun indeholdt ca. 7 kr. Dette resultat ville sognerådet ikke tage gyldigt, de hævdede, at hun måtte have haft mange flere penge - ja, det kendte enkemanden ikke det mindste til.

Da det viste sig umuligt at få noget at vide af Mads med hensyn til Christianes skat, sprættede man alt hendes tøj op, men pengene fandt man dog ikke.

Så tog man atter fat på Mads; han kom i forhør oppe i storstuen, og her bekendte han, at han havde gemt 4 sedler ude i loen i et neg. Pengene kom frem, og man traf derefter den aftale med Mads, at han alligevel skulle være Christianes universalarving, men kapitalen skulle indsættes i Hammerum Herreds Spare- og Laanekasse, og så skulle Mads have bogen.

I sammenligning med sine standsfæller var Mads pludselig bleven kapitalist, og der er vel ingen tvivl om, at den brune bog ofte blev halet frem og studeret og således i nogen måde hjalp til at dulme enkemandens sorg. Men det varede jo ikke længe, inden han kom i tanker om, at kapitalen i og for sig var ret værdiløs for ham, så længe den stod i sparekassen, og så en skønne dag stillede han med sin bog i Herning - han manglede nogle penge.

Her mødte der ham imidlertid den højst ubehagelige overraskelse, at han ikke kunne hæve penge uden særlig tilladelse hos sognerådet. Det kan nok være, at Mads var gal, da han stillede hos et af sognerådsmedlemmerne for at klage over sin umyndiggørelse, men det varede forresten ikke længe, inden han fik pengene pillet ud og sat til.

Efter konens død flyttede han atter til Herning, hvor han fik et lofts-værelse i nærheden af spindfabrikken.

På den tid kom *An Mari Grønning* ud af tugthuset. En Vinterdag 1897 traf Jette Skak inde hos *Karen Damgård* en ældre kvinde, iført en lys bomuldsdragt og med en stor kurv på armen. Det var den benådede tugthusfange. Hun var inde at betale Karen 4 kr., som hun havde lånt, før hun blev sat fast, og så for at spørge efter sine gamle bekendte.

Nu var Mads jo enkemand - An Mari havde nogle skillinger, var også enlig stillet, og derfor slog de to sig foreløbig sammen. Men da hverken Mads's eller An Mari's natur var særlig blid, varede idyllen kun kort. Hun ville slå Mads, og så flyttede han atter hjem til Rind, medens hun tog ophold hos et elendig subjekt i Sunds, der kaldtes *Søren Hampen*.

Mads Kat døde på Herning sygehus ^{29/11} 1902, 76 år, men blev begravet i Rind.

Skønt både faderen og dennes broder, *Niels*, var kendt under øgenavnet Kat, var det ikke nogen arv for Mads's vedkommende. Han var i skolen

slem til at bruge sine lange negle som våben, og som straf måtte han resten af sit lange liv bære nævnte kendingsnavn.

Det blev, som vi har hørt, ikke den eneste straf, han fik, men vel nok den, der i længden generede ham mest. Jeg husker fra min drengetid, hvorledes han engang kraftig pointerede, at han hed Mads Christian Christensen; og da en skriver på herredskontoret en gang på en stævning havde skrevet Mads Kat, kunne Mads ingen hensyn tage til stævningen - sådan hed han ikke. Der blev skrevet en ny med Mads's fulde navn og tilføjelsen: »også kaldet Kat«, og denne gang turde Mads ikke udeblive.

En gang ved et sognerådsmøde i Rind kom Mads listende ind. Pæ Skuel siger da: »Nå, du kommer o kattedfjed, Mads.« Men Mads blev snorre og svarede: »De vel a sæj· dæ Pæjer, a æ föj som en mennesk o et som en kat, Pæjer!«

Ligeså harmfuld han kunne blive, når nogen lod sig forstå med, at han blev regnet til samfundets udskud, ligeså glad kunne han blive, når en gårdmand viste ham den ære at nyde en »swåt« eller en anden genstand i hans selskab.

En markedsdag traf en gårdmand fra Herning landsogn Mads i et drikketelt. De hilste på hinanden, og gårdmanden gav en genstand. Mads takkede hjertelig og sagde: »De ska du enda ha manne tak for, Jens - nær a for mi pi·f soeld, vel a gi jæn swåt!« Nogle andre mænd syntes, det var sært, Jens ville sidde og drikke med Mads Kat; men, bemærkede manden, da han fortalte mig dette træk, »de ræjnt a et - Mads vild liså gjaen hå æ brændvin, som a vild·!«

Niels Kat

eller *Niels Jørgensen*, som hans rette navn lød, var en god type på en omstrefjende, hjemløs kjæltring. Jeg har truffet mange, der kendte manden af navn, men få, der huskede noget om ham, og ingen, der vidste, hvorfra han stammede, eller hvor han blev af. Men takket være de vestjyske justitsprotokoller kan Niels Kat nu også få sin levnedbeskrivelse.

Den ¹⁵/₃ 1816 blev der holdt politiretsførhør i et hus på Holte Mark i Rind over et par omvandrende personer, der med to børn var transporterede fra Ribe amt til Rind. Den ene, *Niels Jørgensen*, opgav, at han var en søn af natmand *Jørgen Christensen* og *Mette Kirstine* i Rind, og at han var 37 år gammel. Kvinden, han havde med sig, var *Mette Cathrine Peders-*

datter, og parret havde vandret sammen siden Sct. Hans 1809. Men tidligere havde Niels vandret med *Karen Jensdatter*, der var en datter af natmand og glarmester, kaldet *Svinet*. I flere år vandrede Karen og Niels sammen og fik fire børn, hvoraf dog kun en datter, *Else*, der blev født i Lindum by, Seld sogn i Salling, den $\frac{2}{4}$ 1802, lever og følger Niels for tiden. Af deres øvrige børn har jeg kun fundet *Kierstine* nævnt; hun blev født i Alkjærsgig og døbt i Dejbjerg kirke Langfredag den 12. april 1805.

Om Karens død og begravelse har Evald Tang Kristensen i sit værk: Det jyske Almueliv V. 667, gengivet følgende efter *Jacob Koldby Møller*:

»En Dag kom nogle Rakkere bærende hen til en Gaard med Niels Kats Kone, der var død paa Bjærg. Niels gik selv op til Præsten og meldte Dødsfaldet. Da Præsten nu spurgte, hvor gammel Karen var, svarede Niels: »Hun var sku lige bestemt 24 Aar, Præsten, akkurat.« Niels benyttede samtidig Lejligheden til at bede Præstefruen om lidt til at klæde Liget i. Præstekonen gav ham da et slidt Lagen og sagde: »Her har han saa et Lagen, Niels Kat.« »Godt« - »Ja, godt, det er skam to Mark værd, Niels.«

Saa gik Niels Kat hen og solgte Lagenet for to Mark, og saa kunde de klæde Liget, hvem der vilde. Efter Jordpaakastelsen stod Præsten med Hatten for Øjnene, men den Ceremoni var Niels Kat ukendt med. Han stod og saa sig rundt om, og da han fik Øje paa sin Broder udenfor Kirkegaardsdiget - Broderen var sendt hen efter Brændevin til Bæremændene - saa raabte han: »Kræsten, fæk du æ Brændvin?« Folk brast jo i Latter, og der var ikke stor Sorg over dette Dødsfald*.

I vinteren 1830-31 ses Niels at have haft midlertidigt ophold hos en søster og svoger, *Niels Jensen Kvembjerg*, i Dejbjerg, og da har han fået lidt hjælp af kommunen, hvilket giver anledning til, at amtet søger oplysning om, hvor han er forsørgelsesberettiget.

Der bliver den $\frac{17}{1}$ 1831 afholdt politiretsforhør ved Bølling herred, hvortil Niels Jørgensen er indstævnet, møder og afgiver forklaring. Den 2. september s. å. træffer vi ham i Varde bys politiret, og af de oplysninger, der fremkommer under disse forhør, fremgår det, at han er født 1778 eller 79 i Åby ved Århus, »i den vesterste og sønderste Gaard i Byen, som siden skal være flyttet,« 2. påskedag den 5. april. Hans forældre, skorstensfejer Jørgen Christensen fra Rind og Mette Kirstine Christensen fra

* I Ølstrup kirkebog står der: »1807 Dom: remisc: Karen Jensdatter, en fattig Kone, som kom hertil og døde 24 Aar gammel.«

Viborg, var på rejse til Bjerre ved Horsens for at besøge moderens farbroder, skorstensfejer Frederik Nielsen, også kaldet Frederik Rakker.

Niels Kat har ingen dokumenter at fremlægge, men han vidste ganske bestemt, at han var døbt og født i Aby, »hvilket han havde set paa et Skudsmaal, som brændte, da Komparenten paa en Rejse med sine Forældre i en Alder af 12 a 13 Aar var passeret Fjeltstervang By i Vorgod Sogn, Bølling Herred. Præsten, som havde døbt ham i Aarhus Domkirke, blev siden Biskop i Ribe. Hans Navn erindrede han ikke, men vidste, at han kun havde et Øje, thi han havde forhørt ham i Kristendom i Sneiberg og Rind Kirker.«

Tre uger efter drengens fødsel rejser familien så ned til førnævnte skorstensfejer, Fred. Nielsen, i Bjerre, hvor den slår sig til ro til henimod høsten, da drager de videre til Skarrild sogn i Hammerum herred, hvor faderen tjener et halv år som tærsker i Brøndum(?). Næste mikkelsdag rejste forældrene til Rind sogn, hvor Niels's farbroder, Casper Christensen, var skorstensfejer og »hvor hans Forældre ejede et Hus paa Mørup Mark, hvilket Hus blev afbrækket, da begge hans Forældre var døde.«

Niels var nu hjemme hos forældrene til sit 12. år, så tjente han en sommer hos *Palle Nielsen* i Rind som hyrde, men var derefter hjemme i ca. 3 år. I sit 16. år tjente han *Ole Jensen* i Døvling, Skarrild sogn, som hyrde, var atter hjemme i 1½ år, men fik så plads hos *Knud Knudsen* i Arnborg, hvor han gjorde pigetjeneste. I denne plads fyldte han sit 18. år, gik til præst hos *Hegelund** i Skarrild og blev confirmeret i Skarrild kirke 1797. Nu var han hjemme i Rind igen i 1½ år, tjente så som tærsker hos *Christen Larsen* i Naibjerg og *Niels Christensen* Gadegård i Timring sogn. Niels Kats mange rekreationsophold i hjemmet tyder jo ikke på, at han har været særlig skattet som tyende, og dog lyder et par udtalelser fra hans sidste tjenestetid ret smukt: »- forbenævnte Niels Jørgensen ikke haver fortjent andet end Godt Skudsmaal i den Tid han var paa mit Brød. Aarstallet kan jeg ikke erindre men jeg skjønner han var 18 til 20 Aar.

Christen Larsen.

Det var paa een og samme Tiid han tjente os begge, hver den halve Tiid. Hans Opførsel kan jeg ikke laste eller beskyld ham for andet end Godt.

Niels Christensen«.

Fra den tid og indtil han bliver arresteret i Varde - et tidsrum på 30 år - har han vanket landet rundt, uden at det er ham muligt at give nærmere forklaring, da han intet steds har opholdt sig over 14 dage, eller højst en

* Hegelahr.

månedstid. Han angiver at have ernæret sig ved skorstensfejer-, glarmester og blikkenslagerarbejde. Han har ingensinde været straffet og heller ikke været soldat, hvortil grunden var, »at ingen af de såkaldte Natmandsfolk, til hvilke han hører, blev udskrevet til Tjenesten.«

Af en liste over en del natmændsfolk fra 1819 fremgår det, at han da både havde en livledsagerinde og tre børn med sig på vandring. Hans »Dill« var på den tid ovennævnte Mette Cathrine Pedersdatter, der var født i Vibbestoft, Villerslev sogn på Thy, den $18/3$ 1782. Hendes forældre var Peder Jensen og hustru, Maren, hun blev confirmeret i Hjarmål kirke 1800. Iøvrigt oplyses i forskellige politiretsforhør (Hammerum herred $6/8$ 1816, Bølling-Nr. herred $27/9$ 1826 og Ringkøbing bys politiret $29/8$ 1832), at hun allerede i sit 5te år kom med nogle omrejsende folk, og at hun stadig havde vandret med undtagelse af 3 år, da hun tjente i Ålborg.

I Ålborg blev Mette Cathrine narret af en commandersergent *Vilhelm Mebach*, der døde i København 1826. Da hun ikke kunne blive i sin plads længere, drog hun atter ud i landet og fødte da 1804 i Gunderup, 2 mil sydøst for Ålborg, et drengbarn, der blev døbt *Peder Vilhelm* eller *Vilhelmsen*.

Efter at have rejst om i »Nør-egnen« i halvandet år blev hun gift med en *Niels Jensen Stabye*. Parret boede i $3\frac{1}{2}$ år som indsiddere i Als på »Himmelland«, men så blev manden udkommanderet på kanonbådene i København, og der døde han.

I Ålborg var Niels Kat både bleven kendt med Niels Jensen og Mette Cathrine, og efter Niels Jensens død slog enken og Niels Kat deres pjalter sammen, og Peder Vilhelm fulgte med, indtil han i 1822 var bleven så voksen, at han kunne drage ud på egen hånd som glarmester og blikkenslager. Den $20/11$ 1825 døde Mette Cathrine i Julsted i Vendsyssel. I kirkebogen er hun indført som omrejsende blikkenslager Niels Jørgensens hustru fra Ringkøbing. Et af deres børn, *Jørgen Chr. Nielsen*, var født i Tvis ca. 1815, og deres yngste søn, *Jens Carl Severin Nielsen*, blev født i Ølstrup 1820.

Ved midsommertide 1831 fik Niels Kat fat på en ny »dil-«, ugift fruentimmer *Frederikke Hansdatter* fra Vinding ved Holstebro. De synes under et politiretsforhør ikke at være helt enige om, hvor og når bekendtskabet blev stiftet, men det vedkom vel heller ikke øvrigheden. Faktum er, at de to »nygifte« med førnævnte sønner på en tur gennem Holmslands Klit og V. herred var nåede til Varde i den reelle hensigt at ville drage videre

til Nielses slægtninge i Dejbjerg. Parret, eller rettere familien, vakte imidlertid opmærksomhed i Varde, hvor de om eftermiddagen den 1. september gav koncert på gaden ved hjælp af »et musikalsk Instrument, som han kaldte en Lire, med hvilket Instrument han siden forrige Aars militaire Landsession har vandret om og således fortjent Opholdet.«

Skønt Niels Kat ikke krævede nogen bestemt betaling for sin musik, »men modtog, hvad Folk godvillig gav ham,« var øvrigheden dog hårdhjertet nok til at arrestere hele familien.

Angående madam Kat, da giver forhørene følgende oplysninger: Frederikke Hansen var 34 år, ugift, født i Vinding sogn ved Holstebro af forældre *Hans Hansen* og *Gunild Thomasdatter*, der begge er døde. Hun flyttede i sin tid med sine forældre til Louens sogn, Gislum herred. I en alder af 22 år kom hun i ledtog med en mandsperson ved navn *Rasmus Nielsen*. Parret gjorde sig skyldig i indbrud og tyveri i Hads herred, og hun blev dømt til at skulle kagstryges og indsættes på livstid i Viborg tugthus (højesteretsdom 17. maj 1821). Ved kgl. rescript af 27/6 s. å. blev hun dog sparet for kagstrygningen, og den 30. maj 1830 blev hun benådet og løsladt af fængslet, og i følge placat af 14. december 1820 hjemsendt til Vinding. Fængselsinspektør *Undall* oplyser i anledning af undersøgelserne vedrørende hendes levnet: »Dette Fruentimmer, der hører til de jyske Omstrøifere, er konfirmeret under hendes Ophold i Straffeanstalten 20. Oktober 1822.«

Frederikke havde tidligere været i øvrighedens kløer, idet hun som 18-årig blev anholdt af sognefogden i Hé sammen med sin søster *Ellen Hansdatter*, der havde sit pigebarn, Johanne, med, og glarmester *Niels Christensen* »fra Randers-Kanten«.

Under forhøret i Ringkøbing politiret den 27/7 1813 fortæller Frederikke, at hun er født under forældrenes omstrejfen i Vinding. Hendes fader er død, og hun og søsteren har delvis ernæret sig ved at gå og sælge nåle. Medens kvinderne får lov til at rejse hjem til Holstebro, hvor *Ellen Hansdatter* angives at være hjemmehørende, bliver *Niels Christensen* arresteret som pasløs omstrejfer. Han opgiver, at han er født i Lime under forældrenes omflakken. Efter faderens død giftede moderen, *Ane Mogensdatter*, sig med en, der hed Søren, og de boede i Kristrup. Niels har bestandig vandret og ernæret sig ved betleri og »ved at gøre Vinduer.«

Samme dag, han blev arresteret, løb han fra arrestforvarer *Brosbøll*, der gives følgende signalement af fyren: »- lys Haar, noget krom Næse, talte

rask og hult, var let og adret, medel maadig af Størrelse - 25 a 25 Aar -.« Fra samme efterår, Frederikke slap ud, og til foråret 1831 opholdt hun sig hos sin søster og svoger i St. Pandrup, Jetsmark sogn. Pastor *Obel* i Jetsmark meddeler den 20. september 1831 efter anmodning, at Frederikke det meste af forrige vinter har opholdt sig hos »Glargmester *Otto Jacob Valledom* paa den Tid Gaardmand i Pandrup,« og at glarmesterens kone, *Ellen Hansdatter*, var Frederikkes søster.

Niels Kat og Frederikkes dom faldt ved Varde ret den 12. oktober 1831, og det hedder i præmisserne: »Med Hensyn til at de henhøre til de bekendte jyske Omløbere eller Natmænd, der i lang Tid taaltes, synes Straffen for Niels Jørgensen at kunne bestemmes til 2×5 Dages Fængsel paa Vand og Brød, og for Frederikke Hansen, der forhen har været straffet, til 3×5 Dages Fængsel, ligeledes paa Vand og Brød etc.«

I foråret og sommeren 1832 træffer man på en større hob kjæltringer i Ringkøbing egnen. Der var Niels Jørgensen (Kat) med sine to sønner, Jørgen Chr. og Jens Carl Severin, Roland Chr. Hansen fra Nykøbing Mors med et fruentimmer, Maren Hansdatter, fra Vendsyssel, et par andre natmandsfolk, *Peter Vilhelm* (Vilhjelm eller Vilhelmsen) og *Mette Kirstine Hansdatter* med deres fire børn, og endelig en *Johan Burkalb Pedersen*. Sidste, der var 18 år, hjemmehørende i Føvling ved Ribe, var truffet sammen med Roland Chr. Hansen 14 dage før i Holstebro, og disse samt Jørgen Chr. Nielsen og Broderen, Severin, blev anholdte i Ringkøbing den 7. september.

Under forhørene den 29. august, 3. og 7. september fremkommer adskillige gode oplysninger om nævnte kjæltringer.

Niels Kat fortæller, at han og sønnerne, da de forrige efterår var arresterede i Varde, løb bort fra sygehuset. Nu var de truffet sammen med de andre omstrejfere. Niels og Peder Vilhelm sad netop i en vejgrøft tæt ved Velling kirke og lavede hægter, medens kvindfolkene med børn var inde i gårdene at tigge, da amtmanden fra Ringkøbing uheldigvis kom kørende gennem sognet. Amtmanden bed straks mærke i de to mistænkelige fyre, og han sendte sin fuldmægtig hen til sognefogden med ordre til at anholde de to kjæltringer. Da sognefogden ikke var hjemme, tog dennes søn sig af de to; men kvindfolkene, der imidlertid atter havde sluttet sig til mændene, havde han ikke fået ordre til at anholde, og derfor tillod han disse at gå. Maren Hansdatter gik også sin vej, men Mette Kirstine ville ikke forlade sin mand, da hun ikke mente, at hun og børnene kunne

klare sig uden ham. Nu gik der bud efter et par mænd, der skulle ledsage kjæltringerne til Ringkøbing arrest, men den tid, det tog, benyttede Niels Kat til at stikke af. Næste dag blev han dog anholdt igen i Stauning.

Niels Jørgensen blev ved underretten den 15. august 1832, stadfæstet ved Ringkøbing amts overpolitiret den 22. august og højesteret den 22. november, dømt til at hensættes i Viborg tugt- og forbedringshus i 8 måneder. Peder Vilhelm fik 6×5 og Mette Kirstine Hansdatter 3×5 dages vand og brød.

En gammel mand, der kunne huske Niels Kat og dennes broder, Kræ Tænd, fortalte mig, at det var et par små, brede Karle og mørkladne. Niels så nok mest skummel ud.

Gennem de signalement, der fra herredskontorerne fulgte med Niels, når han skulle en tur til Viborghus, får man følgende beskrivelse af manden:

»64^{1/2} Tomme, middel af Bygning, mørkebrune Haar og Bakkenbarter, iført en gammel sort Vadmelsfrakke med 2 Rader Metalknapper. Ditto graa Vadmels Pantelors, blaa Vadmels Vest med grønne og røde paasyede Blomster og 1 Rad forskellige Slags Metalknapper, et gammelt rødt og hvidstribet Bomulds-Halstørklæde, en gl. Hat og et Par hvide uldne Strømper.« (Herredskontoret i Ringkøbing ^{1/12} 1832).

Ulfborg Hind herreds kontor medgiver ham følgende signalement den ^{2/4} 1835:

»- - Næringsvej omvandrende Blikkenslager, Hægtemager og Skorstensfejer. Ugift, ingen ægte Børn men nogle avlede udenfor Ægteskab.« Og i rubrikken: Om han er værnepligtig etc. anføres: »Er som henhørende til de saakaldte Natmandsfolk ikke bleven anført i Lægdsrullen. 63^{1/2} Tom. Haar sort, Øjne brune, Ansigtifarve rød.« Endelig anføres under »særdeles Kjendemerke«: »Et Ar over højre Øjenbryn, et do. langs venstre Haands Pegefinger, 1 do. paa langs og 1 do. paa tvers over højre Haands Pegefinger.«

I et Signalement fra Kjær og Hvetbo herredskontor 6. oktober 1837 oplyses, at han har 2 sønner og 1 datter endnu levende. Og blandt særlige kendetegn, at den lille finger og de nærmest derved værende fingre på hans højre hånd er krumme. Og endelig fortæller det signalement, der fra Holstebro den 24. april 1846 medgives Niels Kat, da han foretager sin sidste Viborgrejse, at han er middel af vækst, klejn af lemmer, har sort hår, brune øjne, almindelig næse og mund, taler dansk, er trangbrystig

og har et sygeligt udseende. Han er da 67 år. Når der samme sted står opgivet: »Har opfyldt sin Værnepligt«, da er det en fejltagelse.

Efter at være kommen ud af tugthuset i 1833 strejfede han om, til han, sammen med Ane Cathrine Sørensdatter, blev anholdt og dømt for løsgængerier ved Ulfborg-Hind herreds politiret den 31. marts 1835. Niels fik 1½ års tugthus og hans livsledsagerinde 40 dages simpelt fængsel.

Fra tugthuset blev Niels Kat den 6. oktober 1836 hjemsendt til Rind i Hammerum herred, der var anvist ham som førsørgelsessted. Men han kunne ikke finde sig i at gå på omgang indenfor sognets snævre grænser og stak derfor af kort efter.

I juni 1837 træffer vi ham og sønnerne, Jørgen Chr. og Jens Carl Severin, sammen med tre kvinder: Ane Cathrine Sørensdatter, Mette Cathrine Hansdatter og Frederikke Sørensdatter i Kjær-Hvetbo herreders politiret, hvor de er tiltalte for løsgængerier og betleri.

Jens Carl Severin kalder sig ved denne lejlighed Jens Nielsen - senere opgiver han dog sit fulde navn - og han erklærer, at han ikke kender sin faders efternavn. Niels Kat kaldes også Niels Jensen i de første forhør - senere kommer manden i tanker om, at hans rette navn er Niels Jørgensen. Han vedgår at være fader til Jørgen Chr., men samtidig bemærker han, at han ikke er udlagt som fader til »Jens Nielsen«, skønt disse tvende har moder fælles.

Hans »maj.«, Ane Cathrine, angives født i Hostrup sogn, Skads herred, og at være confirmeret for ca. 60 år siden i Emmerlev kirke, Tønder amt. Hendes fader hed Søren og hendes moder Inger Jensdatter. Hun er ellers, i henhold til en placat af 28. december 1827, indtinget til forsørgelse i Gjording sogn, Hjerm herred, har bestandig vandret og ernæret sig ved at betle og samle klude. Hun er ugift, men har haft en søn og fire døtre, der dog alle er døde. Nu er hun 82 år gammel*. Ved Hjerm-Ginding herreders politiret blev hun den 10/4 1834 idømt 20 dages simpel fængsel for betleri, ved Ulfborg-Hind herreders politiret fik hun den 31/3 1835 40 dages do. for løsgængerier og betleri, og nu får hun ved Kjær-Hvetbo herred 1 års forbedringshus.

* Da hun to år før blev anholdt i Timring sammen med Niels og Severin og tiltalt ved Ulfborg-Hind herreders politiret, opgav hun, at hun var født i Fæsted, Hygum sogn, og at hun var 72 år. Endvidere, at hun havde været gift med en nordmand, Niels Nielsen, der døde 90 år gammel i 1833. Hun er plaget af gigt, men kæresteren plejer hende godt, og hun agter at gifte sig med ham, så snart han ved skorstensfejning får tjent sig nogle penge.

Jens Carl Severin fortæller under nævnte forhør, at han og broderen, som før omtalt, blev anholdt i Varde, men de blev ikke straffede og heller ikke, da de for 3 år siden blev anholdte i Ringkøbing - de var for unge. Men så blev de »sat til forsørgelse« hos politibetjent *Peder Holm*, og derfra blev Severin sendt til Hassing i Thyland, da hans moder var født der. Han var hos sognefoged *Niels Krabbe*, men en tid efter strejfede han atter om og ernærede sig ved glarmester- og blikkenslagerarbejde.

Samtlige anholdte fik deres dom d. 2. september, men sagen toges atter op og deres endelige dom d. 16. s. m. kom til at lyde:

Niels Jørgensen bør hensættes til forbedringshusarbejde i Viborg i 3 år. Ane Cathrine Sørensdatter til do. 1 år. Mette Cathrine Hansdatter og Frederikke Sørensdatter fængsel på vand og brød 3×5 dage og Jens Carl Severin Nielsen simpelt fængsel i 60 dage på sædvanlig fangekost.

I 1844 får den 64-årige Niels Jørgensen løfte om en skjorte af Rind kommune, den 1. januar 1845 bliver der atter bevilget ham en skjorte og 2 tdr. rug til livets ophold, han er på den tid indtinget hos *Jørgen Chr. Caspersen*; men ellers synes han ikke at have stillet krav til sognets slunkne pengekasse. I løbet af sommeren forsvinder han atter her fra egnen, og i vinteren 1845-46 bliver han for sidste gang anholdt og tiltalt for løsgængeri og betleri ved Hjerm-Ginding herred. Hans dom falder den 3. januar 1846 og lyder: Arrestanten Niels Jørgensen eller Niels Kat bør hensættes til forbedringshusarbejde i Viborg tugt- og forbedringshus i tre år etc. Ved Ringkøbing amts overpolitiretsdom 21. februar s. å. forhøjes straffen til 4 år og denne afgørelse godkendes af højesteret d. 16. april s. å.

Simpel må den gamle skøjer have været, da tugthusets porte kort efter smækkede i efter ham, thi allerede den 10. maj fortæller tugthusets kirkebog, at han er død 67 år gammel. Som dødsårsag opgives alderdom.*

Det er ikke meget, der er gemt om Niels Kat i overleveringen. Gamle folk har fortalt mig, at han spillede på lire, og at han fiskede. Han skal engang have sagt: »Hå a li hat sårn dower som Casper hår, de vild a fandemæ ha gen· fi· skjælling te - dæsom a håd hat dem.«

* I »Den jydsk Hede«, hvor Mylius Erichsen fortæller lidt om Severin Kat, lader forfatteren Niels Kat dø som »næsten 100 Aar gammel, hvidhaaret og blind, i en Armstol med halmsoet Sæde.«

Jens Carl Severin Nielsen.

Af Niels Kat's børn er kun Severin, der i almindelighed blev kaldt *Severin Kat*, videre bekendt.

Under Niels Jørgensen og Mette Cathrine Pedersdatters omstrejfen blev han født ved »en kålgordi-g« ved gården Hjællund i Ølstrup sogn den ¹⁷/₄ 1820. I sin barndom og ungdom vandrede han uafbrudt dels med sin fader og dels med sin ældre broder uden at have plads. Han blev, som nævnt under Niels Kat, anholdt i Varde, kom på sygehuset for fnat, men stak af derfra uden at blive straffet.

Senere blev han i Bølling Nr. herred dømt for løsgængeri med 6×5 dages vand og brød. Ved sin løsladelse den ¹⁶/₁₂ 1840 fik han tilhold om at drage hjem til Lem, hvor han var bleven kendt forsørgelsesberettiget, og søge sig en plads. Nu skulle han opholde sig hos *Henrik Jensen* i Ølstrup, medens præsten kunne forberede ham til confirmationen. Men allerede to dage senere forlod han sognet, drog hen til *Anders Jensen Kvembjergs* og fik sin kæreste, *Else Cathrine Andersdatter*, med sig på vandring. Efter at have strejft om i Vestjylland blev parret anholdt og tiltalt i Bølling Nr. herreds politiret den ²/₆ 1841, og den 24. samme måned blev Severin for tredje gang begået løsgængeri idømt 1 års forbedringshusarbejde i Viborg. Under sit ophold i Viborghus blev han confirmeret i 1842. Han fik mg. for kundskaber og g. for opførsel.

Den ⁸/₁₁ 1845 blev Severin for fjerde gang begået løsgængeri idømt 2 års tugthus i Hammerum herreds politiret. Hans livsledsagerinde, *Else Cathrine*, fik ved samme lejlighed 1 år. Kort efter at Severin var sluppet ud fra Viborghus blev han arresteret i Hjerm-Ginding herred sammen med sin nye »dil-«, *Bened Hansdatter*, og den ⁹/₁₁ 1848 idømt 4 års tugthus for løsgængeri, hvilket blev stadfæstet såvel i over- som højesteret ¹/₆ 1849. Siden har jeg ikke truffet Severin Kats navn blandt de tiltalte og straffede kjæltringer.

En gammel kone i Lem har fortalt mig, at Severin både var skikkelig og mådeholden, når han da ikke fik altfor stort besøg af andre kjæltringer, for da kunne det gå vildt til. »De wa den jænnest rakker, vi hå-r i æ såwn - vi va så stuer a de, de wa sårn skikkele fålk!«

Den ¹⁸/₆ 1872 blev ungarl husmand og blikkenslager *Jens Carl Severin Nielsen* fra Lem viet i Madum kirke til fraskilt *Stivert Kjeldsen*, »opholdende sig i Lem og andre Steder«. Hun var født i Brande den ²²/₇ 1836. I førstningen boede parret i et simpelt hus, der delvis var gravet ind i en høj

øst for Røgind kro; men senere hjalp folk dem til at få et bedre hus. Sidste lå på *Pæ Jørgensens* mark, og efter at Severin og Stivert var stedt til hvile ved kirkegårdens nordre stette, holdt Pæ Jørgensen deres grav pænt i orden, så længe han levede.

Severin lavede bliktøj, som han gik rundt og solgte til folk. Når han var »o æ klit«, fik han fisk med sig hjem.

Fra folkemunde har jeg ikke noget stof vedrørende ham udover, at han en gang var kommen i følge med en »bornholmer« i en dagvogn. Bornholmeren talte til sine medrejsende og hævdede, at man ikke skulle sørge for den dag i morgen. Da greb Severin Kat ind i debatten og sagde: »De æ löwn - de hår a pröwe jæn gång, o da hå·r a nær suldt ihjæl!«

Parret fik tre børn, en søn, som man kaldte Niels »Rien« (Severin) og to døtre, der både var pæne og skikkelige folk - de rejste som voksne til Amerika.

Severin døde den ³⁰/₁₀ 1900 og Stivert den ²¹/₆ 1902.

»Gammel« Casper.

Casper Christensen, der blev født i Møruphus og døbt i Rind d. 17. april 1759 fik naturligvis navn efter sin bedstefar, Gaml Casper, og da flere af hans efterkommere blev kaldt op efter Casper Christensen, er det naturligt, at han også fik kendingsnavnet Gaml Casper. Da han blev gift omkring 1788, over et halvt hundrede år efter, at omtalte hestetyv blev hængt på Galgehøj i Snejbjerg, så kan der ikke være tale om, at det var denne Gaml Casper, altså nr. 2 af dette kendingsnavn, der brugte træet fra galgen til Møruphus. Om sidstnævnte Casper har jeg fra overleveringen optegnet følgende træk:

Såvel Casper som hans sønner var meget stærke, og folk holdt ikke af at færdes om natten, hvor disse folk holdt til. En nat havde man hørt skrig oppe fra galgehøjen, og da Casper og hans sønner samme nat havde været inde flere steder i Snejbjerg, antog man, at det var disse kjæltringer, der havde overfaldet et menneske oppe ved højen. En anden gang skulle en mand køre vejen om ad galgehøjen en aften. Da han var ked af at køre ene, lovede fortællerens morfar at tage med, og han lagde sig i bunden af vognen, så kusen tilsyneladende var ene. Da man kom i nærheden af højen, rejste der sig et par mænd op af lyngen og greb fat i hestene; men så rejste manden bag i vognen sig og spurgte, hvad det skulle betyde.

Casper, thi det var den ene af røverne, sagde da: »Hwa æ de dæ Jæns?« - og så kunne folkene køre videre.

En dag »Gaml Jænwoold i æ Kjaer« var ved at køre korn hjem og netop skulle til at vælte et læs af ved »æ lugaf«, kom Casper forbi. Enevold bad Casper om at hjælpe sig, og knagstærk, som kjæltringen var, væltede denne ene læsset, skønt Enevold, der også havde gode kræfter, holdt igen, så godt han kunde.

Casper var en ivrig jæger og holdt gode hunde, som han nok kom til på en nem måde. Da han var død, kom hans kone, Christiane, ind til manden i Hamborg og ville sælge en hund til denne. Manden ville dog ikke købe hunden, som han ingen brug havde for; men sønnen holdt meget af at jage, og han fik så lov til at få den. Nu var der den ejendommelighed ved Caspers hunde, at de nok skulle vende tilbage igen, når han havde solgt dem, og det varede heller ikke længe, inden hundens nye ejer måtte af sted over til Mørup efter dyret. Da han kom ind hos Caspers gav en af sønnerne hunden et slag med sin hånd og sagde: »vel du følle mæ ham!« og siden blev den ved sin nye husbond.

Caspers kone hed *Christine Christensdatter*, hun var født 1767 i Viborg og var Chr. Natmands datter.

Parret fik følgende børn:

1. *Anna Kierstine Caspersdatter*, døbt i Rind 1. post trinit. 1789. Hun blev i 1813 gift i Rind med natmand *Niels Christoffersen* eller *Niels Outrup*, (I s. 157) og kom til at bo i Hodde fattighus. Af deres børn er kun *Casper Hodde*, der blev dræbt af *An Mari Grønne*, bekendt, - se under Grønningerne. I. s. 218.
2. *Grethe Marie Caspersdatter*, født omkring 1790. Hun blev, den ¹⁶/₁₁ 1816, gift i Rind med den 24-årige *Niels Christensen* fra Madum. Parret synes i de følgende år at have holdt til i natmandshjemmet i Mørup, når Grethe skulle gøre barsel. Den ¹⁶/₄ 1817 fik de en søn døbt, *Christen*, den ¹⁰/₃ 1820 en datter, *Else Marie*, og den ²⁸/₁ 1822 atter en datter, *Else Marie*. I kirkebogen kaldes faderen stadig omvandrende. Se under Kolli-folkene. I. s. 253.
3. *Mette Marie Caspersdatter*, døbt i Rind 16 post trinit. 1792.
4. *Else Caspersdatter*, død i Rind den ¹⁴/₁₀ 1794, 20 uger gammel.
5. *Else Sophie Caspersdatter*, født ca. 1795. Hun var en tid kærest med den gule rakkers søn, *Johannes Johansen*, fra Horne (I. s. 167), ved hvem hun fik sønnen, *Johannes Guldsmed*, og datteren, *Christiane*

Johannesdatter. Senere gik hun med sin første kærestes broder, *Store Abraham* (I. s. 168), og med ham fik hun sønnerne *Christen Nielsen Abraham* (s. 189) og *Casper Abrahamsen* eller *Bastrup*, der straks skal omtales nærmere.

6. En søn, begravet under forældrenes besøg i Dejbjerg, den $^{10}/_8$ 1796, $^{1}/_2$ år gammel.
7. *Mette Cathrine Caspersdatter*, født 1797, død $^{15}/_6$ 1800.
8. *Christen Caspersen*, født $^{16}/_{12}$ 1799, død s. å.
9. *Christen Caspersen*, født $^{15}/_{12}$ 1800 - omtalt s. 172.
10. *Jørgen Frederic Caspersen*, født $^{6}/_4$ 1802, død s. å.
11. *Jørgen Frederic Caspersen*, født den $^{30}/_6$ 1803 - omtalt s. 178.
12. *Mette Cathrine Caspersdatter*, født $^{6}/_7$ 1806, død s. å.
13. *Anne Sophie Caspersdatter*, født 1807, død 1808, $^{1}/_2$ år gl.
14. *Mads Christen Caspersen*, født 1809 - omtalt s. 181.

Casper Christensen døde den 25. maj 1836, 77 år gammel, og Christiane Christensdatter den 17. april 1838, 71 år gammel.

Casper Bastrup.

Den 11 februar 1833 fødte ugift kvinde *Else Sophie Caspersdatter* fra Rind under sin omstrejfning et drengbarn i Bastrup, Asp sogn, Hjerm herred, hvor hun havde en søster. Drengen blev den 17. s. m. døbt og kaldt *Casper Bastrup* - senere blev han dog ofte kaldt *Casper Abraham* eller *Abrahamsen* efter sin fader, *Abraham Johansen* i Horne øst for Varde.

Nævnte Casper Bastrup var utvivlsomt den intelligenteste af de sidste generationers kjæltringer, men hans opdragelse var selvfølgelig slet og hans afstamning en stadig hindring for, at han kunne hæve sig op i et højere socialt niveau.

Da barnet var halvandet år, kom det med moderen til Rind, hvor han gerne havde sit ophold siden, når han da ikke strejfede om eller sad arresteret.

Så snart han havde opnået en passende alder, blev han tinget i fremmed brød, for det meste hos *Jens Kr. Jensen* i Hamborg, Rind sogn, hvor han havde det ret godt. Selv sagde han, at når han ikke kunne være i Hamborg, så løb han hen. Siden tjente han i Lyk, og derfra stak han også af engang imellem. Som ti års dreng løb han bort og var væk i omtrent et halvt år. I den anledning blev han efterlyst og arresteret, men slap dog for straf ($^{5}/_{11}$ 1844). I efteråret 1846 var han indtinget hos fæster *Peder*

Lauridsen i Lyk, og da gik han til confirmationsforberedelse hos pastor *P. Sveistrup*; men en skønne dag, drengen skulle til præst, stak han af. Det var vistnok ved denne lejlighed, at han blev taget i Sønderjylland, hvor han opgav et falskt navn og sagde, at han var fra Jammerfuld herred. Det var, efter sigende, knap nok, man ville tro Rind sogneforstanderskab, da man i anledning af forespørgsel, om man ville kendes ved drengen, svarede, at den dreng, man savnede, hed Casper og ikke det navn, rømningsmanden havde opgivet. Casper bliver så hjemsendt fra arbejdsanstalten i Ribe, hvad der koster Rind 9 rdl. 3 mkr. Drengen bliver indsat i Herning arrest, og herredsfogden, kammerherre *Toxverd* anmoder pastor *Sveistrup* om en udtalelse angående knægten. *Sveistrup* svarer den ¹²/₁ 1847, at han efter *Caspers* sidste undvigelse havde forklaret denne, at drengen »paa Grund af sin Bortløben og Løgne ikke kunde blive confirmeret til Paaske, med mindre Biskoppen bevilgede det, - og derhos satte jeg ham nederst blandt Confirmanderne, som jeg udtrykkelig tilføjede, ikke paa Grund af hans Kundskaber, men paa Grund af den Opførsel, han havde udvist.«

Casper havde naturligvis under sin omstrejfen betlet, og da det var anden gang, man måtte eftersøge ham, var der ikke mange formildende omstændigheder - det skulle da være, at han på sin sidste flugt havde medtaget sin lærebog, som han skulle have brugt ved confirmationsforberedelsen. Ved *Hammerum* herreds politiret idømtes han 25 slag ris den ²⁸/₁ 1847; men straffen blev dog ved *Ringkøbing* amts overpolitiret den ²⁷/₃ s. å. nedsat til 10 slag. Da var Casper 14 år.

I januar 1848 bliver han indtinget hos *Chr. Fløe* i Kollund for $5\frac{1}{2}$ skilling courant daglig, og bliver da af forstanderskabet forsynet med et par lærredsbukser og en skjorte. Samme sommer stikker han af igen, strejfer om, betler og bliver for disse forseelser ved *Bølling* herreds politiret den 25. november idømt 20 slag ris, og året efter, den 29. december, får han ved *Ulfborg-Hind* herreders politiret 10 slag rotting for betleri.

I 1849 er Casper indtinget gratis hos grev *Platen* på *Fjederholt* i Rind - fattigvæsenet klæder ham. Næste sommer opholder han sig atter i *Hamborg* i Rind, og da bliver han confirmeret - moderen er på den tid i *Herning* fattighus. Derefter kommer han den 1. november 1850 i tjeneste hos proprietær *Knudsen*, *Fonnesbæk* i *Ikast*.

I otte måneder skikker han sig vel; men så kan han ikke længere finde sig i det regelbundne liv, han strejfer atter om, navnlig i *Ringkøbing* egnen, og begår indbrudstyveri i *Madum*. Ved retten i *Ringkøbing* blev

han dømt til 6 års tugthusarbejde. Overretten stadfæstede den 13. maj s. å. dommen, og den 19. s. m. blev han indsat i Viborg tugthus, hvorfra han året efter blev overført til Horsens tugthus. Den 22. juni 1853 lykkedes det Casper at undvige, og nu strejfer han atter om, begår indbrud i Fleming, bliver grebet, og får i Voer-Nim herreders ekstraret den 6. oktober 1853 8 års tugthusarbejde for indbrud og tyveri - at sone efter udstået 6 års straf i følge forrige dom.

Nu sidder Casper Bastrup i de mange år og slider i væven i Horsens tugthus, efter sigende var han sysselsat ved silkevæveri, og forstanderskabet i Rind hører først fra ham, da tiden nærmer sig, at han atter kan slippe ud.

Kort før Casper slap ud af tugthuset, fik man besøg af forfatteren *M. Goldschmidt*, der ønskede at gøre »tater«studier. Resultatet af besøget har Goldschmidt meddelt i sin bog: *En Hedereise i Viborg-Eggen. 1867.*

Selv om den selvbiografi, der er gengivet efter Casper Bastrups originale manuskript, ikke indeholder data udover Caspers fødsel, så er det i hvert fald psykologisk set et værdifuldt aktstykke, der giver et udmærket billede af, hvor vanskeligt det var for en skjjer, der gerne ville hæve sig op i et højere samfundslag og leve et skikkeligt liv, at slippe bort fra kjæltringsamfundet og kjæltringlivet.

Man forbavses over mandens intelligens, at han trods ringe skolegang og sin omflakkende tilværelse kan skrive så ortografisk korrekt, som han gør, og sætte tegn - som han ikke sparer på. Det ligger nær at gætte på, at Goldschmidt har pyntet på manuskriptet, men det er næppe tilfældet.

Nu skal vi se det væsentligste af Goldschmidts omtale af mødet med Casper Bastrup, og derefter gives selvbiografien i sin helhed.

»Naar man taler med Fanger, maa man væge sig imod det Indtryk, de efterhaanden gjøre: at Verdens skikkeligste Folk ved et Tilfælde ere komne i Tugthuset, og at de Andre ligesaa tilfældig ere forblevne udenfor.

Imidlertid maa jeg dog tilstaae, at den Følgende, jeg talte med, N. 310, var den af dem Allesammen, for hvem jeg følte mest Deltagelse, rigtignok maaske fordi hans Ydre talte ligesaa godt for ham som han selv. De Andre vare Alle prægede af at høre til den lavere eller laveste Almue og frembragte uvilkaarlig Indtrykket af noget Mislykket i Naturens Støbning - - -

En velvoxen, smækker Karl, lyst, langagtigt Ansigt, lige Næse, graa-blaae, skarpe øine, smuk og tillidsvækkende i Profil, ikke fuldt saa meget

en face. Tilrods for sit lyse Udseende er han Tater. Da han var 19 Aar, blev han for Tyveri sat i Straffeanstalten, undveg og fik derfor forlænget Straf, og nu, i hans 33te Aar, er hans Straffetid udløben. Da jeg begyndte at tale med ham, frapperede han mig ved sit Sprog og ved det energiske sindige i Tonen. Han sagde: »Jeg skammer mig, det tilstaaer jeg oprigtig, ikke saa meget over at have stjaalet som over at nedstamme fra et uærligt Folkefærd - ja De og andre Dannede dømme nu anderledes; men hjemme vil jeg ikke kunne nære mig.« Derfor vilde han til Amerika.

Jeg spurgte Inspecteuren, om han i sin lange Fængselstid havde, som mange andre Fanger, lagt sig Noget op ved Overarbeide, saa at han kun behøvede forholdsvis liden Hjælp for at komme afsted. Nej, han havde slet Intet. Han vilde fra Tugthuset blive hjemsendt omtrent som Fattiglem. Inspecteuren sagde: Du har været doven.

Han svarede: Ja, Hr. Inspecteur, jeg har kun arbeidet, hvad jeg skulde. Men alle Fangerne sige dog, at jeg var den flittigste paa Anstalten, for man har aldrig seet mig ledig.

Hvad bestilte du da?

Jeg har læst, skrevet, studeret Sprog.

Hvilke Sprog?

Hvad jeg kunde overkomme, men især Tydsk og Engelsk. Han fortalte mig nu noget om sin Ungdom, og af mine Spørgsmaal forstod han klart, at jeg næst efter at vide, hvordan det var gaaet ham, ønskede at faae et anskueligt Billede af Taterlivet. Jeg husker ikke nøiagtig, om det var Inspecteuren eller ham selv, der i Betragtning af Tidens Korthed foreslog, at han skulde nedskrive sit Liv og Levnet; men i alt Fald har han holdt det, skjøndt han rigtignok har brudt af og overladt til min Phantasi at udfylde, hvad den ikke kan. Idet jeg lader hans Meddelelse trykke, er det naturligvis Mening, at den væsentlig skal interessere som hidrørende fra en Tater, og jeg udhæver derfor, at jeg sender den i Trykken uden nogensomhelst Forandring. Jeg agter at opbevare Manuscriptet* for at overbevise mulige Tvivlere.«

»Brudstykke af mine Erindringer.

Idet jeg begynder at nedskrive mine Barndomserindringer, vil jeg først med et Par Ord omtale mine Forældre. Min Fader hed Abraham Johansen og min Moder Else Sophie. De var ikke gifte med hinanden;

* Manuskriptet findes dog ikke blandt forfatterens papirer i Det kgl. Bibliotek.

men deres omflakkende Liv havde ført dem sammen, og de vilde uden Tvivl være blevne forenede, dersom Sogneforstanderskabet ikke havde forhindret det, for at undgaa deres Afkoms Opdragelse. Paa een af disse Reiser blev jeg født i Bastrup i Asp Sogn d. $11\frac{1}{2}$ 33, og døbt den 17 s. M. i Sognets Kirke, og deeltog saaledes i deres Leveviis, skjøndt siddende i en Pose paa min Moders Ryg, indtil jeg omtrent var to Aar gammel, da blev min Moder arresteret, og jeg blev overgivet Fattigvæsenet til Forsørgelse. Fra den Tid og indtil mit 8de Aar, husker jeg intet, som fortjener at optegnes, da jeg ganske var skilt fra min Familie; men til min store Skade kom jeg hjem igjen et Aar, og i dette Aar lagdes Spiren til det usle Liv, som jeg siden har ført. Den første Hilsen, som jeg modtog hjemme, var fra en ung Zigeuner*, hvis Forældre boede i samme Huus som min Moder (min Fader var den Gang sendt hjem, hvor han hørte til); den blev ført i vort Sprog, som den Gang var uforstaaelig for mig, og lød saaledes: »Ist du en Skøier?« Jeg begreb, at han spurgte om Noget, men vidste ikke hvad. »Skoier« betyder i vort Sprog »Reisende« forklarede min ældre Broder, som kom til, og førend jeg naaede ind til min Moder, havde jeg alt opfattet flere Ord, som jeg indprentede i min barnlige Hukommelse. Min Moders Modtagelse var kjærlig; thi hun var lidenskabelig, og hun elskede sine stakkels Børn med en ubeskrivelig Inderlighed. De første Dage tilbragtes roligt hjemme, men en skjøn Morgen kom Poserne frem, Ilden blev slukket, Døren lukket ilaas, og for første Gang drog jeg selv ud som Betler. Jeg var af Naturen begavet med en sjelden Fatteevne, og gjorde derfor god Fremgang i Sproget, og samtidig dermed lærte jeg at regare (tigge); hvem kunde nægte et hungrikt og halvnøgent Barn noget, og jeg bragte derfor ofte mere ind end Moder selv. Disse Udflugter indskrænkede sig i Vintertiden kun til nogle Dage, og det sammentiggede fortæredes da hjemme i Overdaadighed, ofte i Fællesskab af flere Familier. Visse Ting, saasom Uld, solgtes, og derfor blev gjort Indkjøb af Brændeviin og Kaffe; var Forraadet forbi, kom de tomme Poser atter frem, og afsted gik det atter, undertiden 10 i Tallet. Børnene tiggede Brød og Kartoffler og Uld, Kvin-

* Når Casper Bastrup fortæller, at han mødte og talte med en zigøjner, hvis forældre boede i samme hus som hans moder (fattighuset), da kan det ikke passe, thi jeg har hverken i traditionen eller i arkivalierne truffet zigøjnere her eller folk med fremmede navne. Iøvrigt måtte zigøjnerne, som omtalt i bd. I, jo slet ikke opholde sig her i landet. Man kan godt gå ud fra, at det drejer sig om en gemen kjæltring, som Casper giver nævnte prædikat.

derne derimod Smør, Flæsk, Æg og deslige, men de vare ogsaa kloge mange af dem, de kunde maale, signe, helbrede Børn for Orm, lappe lidt paa gamle Kreaturer m. m. og den fordomsfulde Almue blev ofte dygtig narret. Mens Kvinderne og Børnene paa deres Maade høstede uden at saae, vare Mændene ingenlunde ørkesløse, de solgte Bliktøi, nogle af dem feiede Bøndernes Skorstene, andre, som intet Bedre havde lært, kastrerede Hunde, Katte, Grise og Lam, og de usleste trak Huden af Heste, hvilket paa den Tid af Mange blev anseet for uærligt. Disse mange forskjellige Næringsgrene indbragte »qvante Køiter« (gode Penge). Jeg syntes meget godt om Livet, kun til Natteileighed kunde jeg have ønsket en Forandring. Enhver Flok havde sin »Pennekasse« (Logis), almindeligst hos en Huusmand, der ofte var glad ved at dele Natmandsfolkene sammentiggede eller lavterhvervede Mad, og da Sengeileighed ikke kunde have til saamange, saa redtes Senge paa Gulvet, af Halm og Pjalter. For at opvække mere Medlidenhed, brugte Forældrene ofte den slemme List, at lade Børnene gaae halvnøgne, hvilket jeg ofte dyrt maatte betale med Sygdomme. Naar Aftensmaden var fortæret, saa maatte Enhver fortælle om sine Æventyr, til særdeles Morskab for os Børn, hos hvem Ønsket om snart at kunne udføre noget lignende, daglig voxede og nærdes af de Ældre. Til min Moders Roes maa jeg sige, at hun altid formanede os til Ærlighed, og straffede haardt ethvert Brud paa hendes Forbud. Andre vare desværre hjerteløse nok til at lokke Børnene til Tyveri, hvilke dog almindeligt indskrænkede sig til Lommeknive, Speile, visse Slags Værktøi, saasom Niptænger, Hamre og hvad som kunde bruges ved Haandværket, dog kom vi i visse Egne, hvor vi intet saadant maatte gjøre, af Frygt for at blive ilde anseete af Folk. De første Krigsbegivenheder, som jeg oplevede, var Kampen med en Bettelfoged, almindelig kaldet »Stodderkongen«. Han kom efter os, og vi maatte flygte fra hans Sogn, eller bringes til Sognefogden. Først forsøgte Trusler, men da Stedet egnede sig ikke godt til aabenbar Vold, og han kun lo ad deres Trusler, saa forsøgte man flere fredelige Midler, man vilde bestikke ham med Penge til Brændeviin, og lidt Flæsk til sin Aftensmad, men forgjæves, han stod med sin Morgenstjerne, beredt til Kamp; tilsidst fik vi Lov at gaae, naar vi strax vilde forlade hans Distrikt, og Enden blev, at vi maatte opgive flere gode Byer, til en gunstigere Lejlighed. Jeg erindrer et Møde, som min Moder og vi to Børn havde med en lignende

Fjende. Han saac, at vi klappede Byen af, og kom for at forhindre vor videre Tiggen paa hans Gebet; han nøiedes med at vise os bort, hvilket vi strax lovede, men for at forvise sig om, at vi ikke narrede ham, fulgte han os i Hælene. I Nærheden af en Aa, som dannede Sogneskjællet, og da Aaen var smal, var der anbragt et Brædt derover som Bro. Over denne smalle Bro ledte min Moder os, een ad Gangen, men da hun saac os i Sikkerhed, saa begyndte hun med en rædsom Tungefærdighed at overøse Stodderongen med en Strøm af de værste Skjældsord, som den fornærmede vistnok vilde have besvaret med nogle Rap af sin Stok, dersom hun havde været ham nær nok dertil, men Aaen var imellem dem. Da hun imidlertid vedblev at sende ham den ene Salve efter den anden, saa kom han og vilde over til os, netop hvad hun ønskede; thi neppe var han kommen to Skridt ud paa Brædtet, før hun med rask Haand greb fat og væltede det, og førend den gamle Mand kunde vende sig, laae han i Vandet. Hurtig trak hun Brædtet til sig, og lod ham redde sig, som han kunde. Da han kom op, lovede han at huske hende til en anden Gang, men jeg tror ingen Hævn han fik. Sligt gjorde mindre Opsigt end man skulde troe, fordi det ingenlunde hørte til Sjeldenhederne, at slige Optrin fandt Sted, ofte maatte disse Embedsmænd enten lukke Øinene eller lade sig mørbanke; thi de fik sjælden Medhold af Bønderne, som ikke godt kunde undvære Natmændene. Alle Landsbymarkeder vare ogsaa Skuepladse for deres Bedrifter; der modtog de Yngre Underviisning i at stjæle af Lommen paa Folk og bortrapse Smaating af de Handlendes Telte. Dagen efter mødtes disse Sværme hos hvem som købte Tyvekoster, og naar Alt var gjort i Penge, saa gjaldt det kun om at finde en afsides Krog, hvor der uforstyrret kunde holdes et rigtigt Gilde. De foretrak at være hos deres Egne; thi de skammede sig dog noget ved at lade Bønderne see, hvilket ødselt Liv de førte, og hvorledes de i Fraadseri fortærede, hvad hine ofte troede at give til Nødlidende. Intet Under, at de vare foragtede af alle retskafne Mennesker, og mærkeligt synes det mig, at Folk endnu den Dag idag vil taale en saadan Landeplage. Mange af de Gamle havde Børn, som tjente ordentlig for deres Brød; disse besøgte ofte, og ved Forestilling om det frie Liv, som førtes, lokkedes disse ofte til at forlade deres gode Conditioner. Saaledes hengik det Aar, som jeg tilbragte hjemme hos min kjære Moder, og da jeg paa Grund af hendes Sygdom atter kom under Fattigvæsenet, saa gjorde Folk med god Grund den

Bemærkning: »Drengen er vist allerede fordærvet!« Ja, fordærvet var jeg, og alle skikkelige Børn skyede mig og kaldte mig en Rakker. Jeg kom dog til ordentlige Folk, som vilde forsøge, om det endnu ikke var mulig at rette den krogede Green, men det var en vanskelig Opgave. Neppe kunde jeg sige et Ord uden at bande, lyve gjorde jeg saa ingen kunde have Tillid til mig, og stjæle vilde jeg ogsaa; thi trods min Moders Formaninger til at være ærlig, havde jeg dog ofte useet af hende rapset mange Smaating, og nu var jeg saa hengiven til denne Last, at jeg ofte paadrog mig alvorlige Børst derfor. Havde Manden været i Byen og lod sine Klæder hænge eller ligge, saa skar jeg Knapperne af dem, og alt hvad jeg kunde bruge til mine barnlige Lege, slæbte jeg ud i Marken, og snart hed det, naar noget savnedes, det har Casper taget, og min Bag maatte holde for, ofte dog ogsaa uforskyldt. Imidlertid blev jeg lidt skikkeligere, og behandlede ogsaa bedre. Man forestillede mig, at jeg var bleven forført af min smukke Familie, og jeg maatte daglig taale saa mange Ydmygelser for deres Skyld, at jeg tilsidst fik Afsky for dem, og forbandede hver Time, som jeg havde tilbragt imellem dem, og fra den Tid kunde jeg ikke udholde Synet af dem; det gik endog saavidt, at jeg deelte Almuens Tvivl om deres Ærlighed, og jeg vilde ikke engang kysse min Moder, naar hun stundom besøgte mig, men skyede hende som et Væsen, der stod langt under mig. I disse Grundsætninger voxte jeg op, og begyndte at faae lidt Omløb i Hovedet, men jeg var svag af Helbred, og mere end en Gang har jeg gjort den Erfaring, at en vis Hang til Ørkesløshed var mig medfødt. Jeg skulde nu lære at arbejde, men det smagte mig ikke, og naar jeg om Sommeren saae Skøierne lade strække sig omkring ved Digerne, hvor de holdt deres Maaltider, saa tænkte jeg: »Nej, jeg vil være fri som dem, men ikke følge med dem; thi nu kunde jeg aldrig faae Mod til at tigge.« Saa fandt jeg paa et Middel til at faae mit bedste Tøi paa, og snart sluttede jeg mig til dem for et Par Dage, til jeg kom afveien, og saa maatte min Undseelse vige, og jeg blev tvungen af Sult til at tigge. For ikke at blive antaget for en Tater, skiftede jeg Navn, og søgte bestandig syd paa, hvor jeg vidste at der ingen Reisende mødte mig. Paa Spørgsmaal om, hvorfra jeg var og i hvad Ærinde jeg rejste, vidste jeg altid at finde paa Svar, uden at komme Sandheden for nær, og jeg antoges for et forældreløst Barn, som var overladt til sig selv. I den milde Aarstid tilbragte jeg ofte Nætterne under aaben Himmel, eller i en Hø-

lade, men naar Vinteren begyndte, vakte min pjaltede Udseende mere Medynk, og af lutter Omsorg for mit Vel arresteredes jeg og hjemsendtes, indtil de skønne Foraarsdage paany fristede mig til samme Daarskab. Stundom traf jeg dog sammen med Rejsende for hvem jeg aldrig lagde Skjul paa mine Omstændigheder, og jeg rostes meget for min Frihedskjærlighed, som jeg lagde for Dagen, ved at afkaste enhver Tvang, Bønderne lagde paa mig. Naar jeg fraregner de Maaneder, som jeg efter enhver Fritour tilbragte i Arrest, saa kan jeg ikke sige mere om mine Drengenaar. Jeg var over 17 Aar gammel, da jeg blev confirmeret, ikke fordi jeg manglede Kundskaber, men fordi jeg umulig kunde blive hjemme i Forberedelsestiden. Det kan maaskee undre Dem, hvorledes jeg kunde lære noget, men mine Bøger førte jeg bestandig med mig paa Reisen, og Begyndelses-Grundene til Skrivning og Regning tog jeg med mig fra Skolen, og jeg har stedse følt en stor Lyst til at lære noget, maaskee mere af Stolthed end af nogen ædlere Grund, fordi min Familie i den Henseende stod tilbage, og jeg har altid søgt at hæve mig over den. Jeg betragtedes nu ikke mere for et Barn, hverken af mine Egne eller af Politiet, og jeg begndte nu for Alvor at rive mig løs, baade fra min Familie og mine Drengear. Jeg fik Condition i Ikast Sogn, og søgte at opføre mig vel, men Fristelsen kom atter op denne Gang i Skikkelse af min Broder. Han bebreidede mig det Taabelige i, saaledes at slæbe og slide for daarlig Føde og lille Løn, forestillede mig det Tillokkende ved at streife omkring, og jeg glemte paany mine unge, men gode Forsætter, og forlod et Sted, hvor jeg havde begyndt at vinde mine Medmenneskers Agtelse og Tillid, for at slutte mig til det Folk, hvis Omgang jeg før havde skyet. Nu levede jeg et muntert Liv omkring hos alle bosiddende Skøiere i Omegnen af Skive, indtil min Broder gjorde Bekjendtskab med et Fruentimmer, som da sluttede sig til os, og som altid kunde tigge saameget, som var nødvendigt til Underholdning for os alle tre. Nu var jeg Skøier, levede iblandt dem og talte deres Sprog bestandig. I 11 Uger dreve vi omkring, snart alene, snart i Fællesskab med flere Familier. Det var om Sommeren, og vi laae altid i Laderne om Natten, Unge og Gamle af begge Kjøen laae imellem hinanden som Sild i en Tønde, og var det sammentiggede Forraad stort nok, saa laae vi ofte flere Dage paa samme Sted. De Yngste og Behændigste iblandt os maatte bestandig gjennemsnuse Udhusene efter Æg og Høns, som Fruentimmerne maatte vide at give Forklaring

over, og besørge tillavede, og bragte selv daglig mere ind. I saadanne Forsamlinger hørtes mange lange Fortællinger om Skøiernes Bedrifter i forrige Tider, da de bedre end nu kunde drive deres Uvæsen i Jylland.

Det var maaske ønskeligt, om jeg kunde gengive nogle af disse Fortællinger, men dem vil enhver Forfatter kunne finde i sin egen Fantasi. Ligesom Listighed udgjør enhver Skøiers Hovedegenskab, saaledes hørtes ogsaa kun fortælle om de utallige Bedragerier, som de havde udøvet imod Bønderne, og om deres Kampe, deels imod deres Fjender og deels imod hinanden indbyrdes. Alt hvad jeg har hørt fortælle, ligner ganske hvad jeg selv har erfaret iblandt dem, dog med den Forandring, at i forrige Tider tillode de sig stundom Trusler, ja vel endog aabenbar Vold, hvilket dog aldrig er skeet i min Tid, da deres Liv føres mere stille. Det var jo almindelig, at de Gamle truede med den røde Hane og lignende Onder, og den stakkels Almue var eenfoldig nok til at give dem hvad de ønskede for at undgaae deres natlige Besøg. Da Alt, hvad jeg er i Stand til at oplyse, angaaende Skøierne, vil være meget eensformigt, saa veed jeg ikke, om De ønsker at vide mere.

Ærbødigst

Nr. 310.«

Den 26. januar 1865 skriver tugthusfangen til forstanderskabet i Rind og beder om hjælp; han håber at blive benådet og ønsker så at rejse bort - fængselspræsten anbefaler hjælpen.

Da nogle af forstanderskabets medlemmer ikke mente, at Casper Bastrup var forsørgelsesberettiget i Rind, eftersom han var født i Asp, ville man først have dette spørgsmål nærmere undersøgt, og så trækker sagen ud.

I sommeren 1866 skriver fængselspræsten til kommunen om rejsehjælp til Casper, så denne kan komme til Amerika; men den 14. august s. å. vedtager man at skrive til Asp, og så kommer Casper imidlertid ud først i september uden at have fået den ønskede hjælp. Den 11. september stiller han hos sogneforstanderskabet og beder om tilladelse til at rejse til Amerika, derimod forlanger han ingen understøttelse, da præsten i en medsendt skrivelse anseer det for afgjort, at Casper ikke er forsørgelsesberettiget i Rind.

Casper var kommen hjem den 8. september, han slår sig straks sammen med den øvrige familie og havde forresten ikke andre steder at holde sig til. Vi træffer ham i de følgende dage i selskab med Kjælle Casper, An

Mari Mæster, Johannes Guldsmed og da især Ingeborg Mæster, der var meget optaget af den både forvovne og kloge skøjer - man kaldte ham også »æ klo-g skøjer« - og disse to er stadig på farten sammen.

Casper havde ved hjemkomsten fået tilhold om at søge sig et lovligt erhverv eller i modsat tilfælde melde sig til fattigvæsnet. Men disse former for at opretholde livet tiltalte ham imidlertid ikke, og så drog han istedet for ud med Ingeborg. Allerede samme måned, han er kommen hjem, sættes han fast for tyveri og betleri*, han erkender at have fået tilhold om at søge arbejde eller ty til fattigvæsenet; men på grund af dårlige fødder havde han ikke kunnet påtage sig arbejde, og han havde ikke meldt sig til fattigvæsnet, fordi han troede, at han snart ville komme sig! I Januar 1867 bliver han atter sat fast, og da søger herredskontoret for et par træsko til ham. Regningen, der lyder på 3 mk. 12 sk., sendes til Rind-Herning sogneråd, men henvises derfra til Asp. Casper permitteres denne gang med en advarsel; men bliver kort efter sat fast igen, ved hvilken lejlighed han atter forklarer, at han ikke har taget arbejde på grund af svaghed i benene - der naturligvis ikke har hindret manden i at være på uafsladelig fodvandring, så vidt han da var fri. Denne gang bliver han idømt 2 × 4 dages vand og brød ved Hammerum herreds politiret den 2/2 1867. Halvbroderen, Johannes Guldsmed, får samme dom, Ingeborg, Kjælle Casper og An Mari Mæster slipper med 5 dages vand og brød hver for betleri. Så i maj s. å. bliver han atter *nøkket*, men den 11. bliver han efter amtets ordre sat på fri fod og afleveret til fattigvæsnet.

I sommeren 1868 kommer der atter bud efter Casper Bastrup. Natten mellem den 13. og 14. juli bliver der fra en udflyttergård vest for Skals stjålet en mængde beklædningsgenstande: 4 frakker, 4 par bukser, 2 kasketter, 2 veste, 3-4 tørklæder, 1 par strømper, 3 fruentimmerkjoler, 1 skørt med tilhørende trøje, 1 livstykke med et par røde strikkede ærmer, 4-5 skjorter, 3-4 særke og et par vandstøvler.

Som gerningsmænd er man ondskabsfuld nok til at mistænke nogle af Rind kjæltringerne, efter at det var oplyst, at disse havde gæstet egnen på samme tid, som tyveriet blev begået.

Den 13. august om morgenen kl. 4^{1/2} overraskede sognefoged P. Fejerskov Kjælle Casper og Mæt Kjærstin i deres søde slummer. Mette var

* Casper Bastrups signalement på den tid lyder: »Middel af Vækst, klejn af Lemmer, blondt Haar, Øjne blaa. Et Anker malet paa højre Haand, en krum Finger paa samme Haand og et Ar paa venstre Side af Halsen.«

forresten nylig sluppet fra en transport fra Bølling-Nørre herred til Herning. De fandtes i besiddelse af et får og et lam, som Mette erklærede, at Casper havde tiltusket sig hos *Jæp Salling* i Trælund for en glarkiste. Kisten havde Caspers stedfader, *Johannes Guldsmed*, ladet lave i Viborg, og han havde den med, da han sidst kom hjem fra straffeanstalten.

Rigtigheden af Mettes forklaring bekræftes; men samtidig kommer det frem, at Casper og Mette for en tid siden havde sovet til middag på et loft i Sunds - rigtignok med tilladelse, derimod havde de, uden tilladelse, medtaget 2-3 pund uld af en sæk, da de forlod herberget.

Imidlertid var Casper Bastrup og Ingeborg også blevne anholdte som mistænkte for at have været med i Skals. Kjælle Casper forklarer, at han og Mette Kirstine i løbet af en tre måneders tid havde vandret om i Salling, Fjends, Nr. Bølling og Hammerum herreder. En enkelt gang havde de været sammen med Casper Abraham (Bastrup) og Ingeborg, men i Himmerland havde de ikke været - dog mener han, at han har hørt navnet Skals.

Casper Bastrup er selvfølgelig lige så uskyldig. Han har vandret om med sin »dil-« i Hammerum, Ginding og Lysgård herreder siden sin løsladelse.

Til al uheld for vore folk fandt man en del af omtalte tyvekoster i deres besiddelse. Klæderne blev naturligvis indregistrerede og derefter låsede inde i et rum på tinghuset. Nettet trak sig efterhånden stærkere sammen om arrestanterne trods deres forklaringer og påfund, så udsigten til snart at slippe ud i friheden var såre ringe.

Da hændte der noget ganske uørt, noget, der i lange tider optog sindene viden om. Natten mellem den 2. og 3. september skete der nemlig indbrud i selve tinghuset i Herning. Et par ruder fandtes ituslåede på 1ste sal, døren til opbevaringsrummet var brudt op, og førnævnte klædningsdele, corpus delicti, var borte!

Forhørene tog nu en anden retning. De to Caspere havde sovet trygt og intet hørt, Ingeborg mente at have hørt noget kradse på muren, hvad hun forresten havde fortalt arrestforvareren om morgenen. Arrestforvareren havde sovet; men hans kone, der var oppe en gang i nattens løb, havde hørt nogen snakke ude, dog antog hun, det var nogen cirkusfolk ovre ved gæstgivergården.

En tid syntes det, som om indbrudet var sket ved hjælp af brandstigen, der tydeligt nok havde været nede og ikke var hængt ordentlig op igen,

dog var sagen stadig meget dunkel. Men så blev det oplyst, at arrestanterne ikke altid var så isolerede, som de, efter herredsfogdens udtrykkelige ordre, skulle være - ja, at de rent ud sagt kom sammen, at Ingeborg hjalp arrestforvarer *Iversen* privat i køkkenet, rullede tøj for ham på loftet osv., og at arrestanterne endog om aftenen modtog besøg af Johannes Guldsmed og An Mari Mæster!

Nu varede det ikke længe, inden denne og foregående sag blev fuldt oplyst. Den behændige Casper Bastrup var klatret op ad en tagrende, medens Ingeborg stod nedenunder for at optage stødet, hvis han skulle falde. Casper var gået gennem et vindue, der ikke var lukket, havde taget omtalte stjalne klæder, som de så gemte i Ingeborgs seng til næste middag, da de, medens arrestforvareren sov, så deres snit til at brænde disse i en kakkelovn oppe på loftet.

Med hensyn til tyveriet i Skals, da bekendte de, at de Caspere havde stjålet klæderne; Casper Bastrup var kravlet gennem et vindue, der kun var fæstet med et par ombøjede søm, og taget klæderne fra to kister, medens Ingeborg og Mette Kirstine lå i en høstak $\frac{1}{2}$ fjerdingvej der fra.

Iversen havde ikke været vidende om, at arrestanterne ville tage tøjet; men da han opdagede, det var sket, blev han så ræd for følgerne, at han knuste de to ruder, brækkede en del ved dørlåsen med sin lommekniv og tog stigen halvvejs ned fra sin plads. Iøvrigt finder man forklaringen til, at kjæltringerne har haft så megen frihed, deri, at han havde villet forlede Ingeborg til utugt, ligesom det i retten oplystes, at han i arresten havde haft omgang med An Mari Grønning.

Den 30. januar 1869 faldt dommen. Casper Bastrup fik 8 års tugthusarbejde i Vridsløselille, Casper Madsen 4 do., Ingeborg Madsen 18 måneders forbedringshus, Mette Kirstine Mortensen 18 do., Johannes Johansen 6×5 dages vand og brød, Ane Marie Christensdatter 2×5 og Iversen 6×5 dages vand og brød. Endelig idømtes Iversens tjenestepige, der havde aflagt falsk ed, 2 års forbedringshusarbejde.

Nu skjuler fængslets tykke mure atter i en årrække den frihedselskende skøjer, medens andre drager et lettelsens suk ved tanken om, at den »farlige« forbryder er gjort uskadelig igen.

Da Casper omsider slap ud, dyede han sig ikke længe, thi ved Hammerum Herreds ekstraret den 15. september 1877 blev han idømt 2 års tugthusarbejde for tyveri, løsgænger og betleri.

Den 24. september 1879 var han færdig i Horsens, og han meldte sig samme dag på herredskontoret i Holstebro. Derfra strejfede han rundt, først nord på over Skive, Hjarbæk til Ålborg, derfra over Nr. Sundby, Blokhuis og Lækken til Hjørring, hvor han den 3. oktober traf en kammerat fra straffeanstalten, *Hans Ditlev Thomsen*, der var løsladt kort før Casper. Kammeraten havde nok lovet Casper arbejde, når denne ville rejse op til ham; men der var naturligvis intet arbejde, og Casper drog så videre syd på. Sidst i november s. å. blev han anholdt af sognefogden i Gjellerup og ført til Herning arrest. I det første forhør aflagde han en beretning om sin omstrejfen (i sognene ved Vesterhavet), som han siden, under privat samtale med herredsfoged *Krarup*, vedgik var opspind fra ende til anden, og ovennævnte rigtige beretning blev derefter aflagt i retten den 29. s. m. Derefter sidder Casper og kukkelurer til den 17. januar 1880, inden han atter kommer i Forhør. Dommeren oplyser, at han på grund af arrestantens mange tidligere straffe - han havde da tilbragt 25 år i tugthuset - fandt, der var anledning til at undersøge, om Casper mulig havde gjort sig skyldig i forbrydelser under sin sidste omstrejfen; der var dog intet fremkommen i den retning om arrestanten. Dernæst havde dommeren ført forhandlinger om Caspers fremtidige anbringelse, for, om muligt, at undgå, at han atter kom ind på forbryderbanen. Casper Bastrup vedkendte sig de i fremlagte domsacter nævnte domme over ham, og at han havde gjort sig skyldig i betleri. Så fik han sin sidste dom her i landet - han blev samme dag idømt 2×5 dages vand og brød for betleri.

Medens han hensad i Herning arrest, døde hans broder, Kræ Abraham i Lind, og Casper lavede da den mindesang eller det gravskrift, der er gengivet side 192.

Casper var velbegavet. En gang inspektøren i anstalten mistede et barn, og anstaltens poeter stemte harpen i denne højtidelige anledning, konkurrerede Casper Bastrup de andre sønder og sammen. Og han skrev »som nåve prokuråtor«. Ved sin gamle flamme, Ingeborg Mæsters sønnedatters død, skrev Casper (?) nedenstående sang:

Dødens Engel med sit strenge Bud
kom til dette lille Hjem at gæste,
og Forældrene - saa vilde Gud -
skulde end et yndigt Baren miste.

Miste ej - thi Gudskelov vi ved,
 endnu lever dog den lille Pige;
 hun bortflyttet blev til bedre Sted,
 fik sit Hjem udi Guds lyse Rige!

Der hun nu hos Børnevennen kjær,
 Jesus Frelser, Søster Plads har vundet;
 ej, som her, hun der skal lide mer,
 Fred og Glæde har hun evig fundet!

Saa kom Sygdom, og hun lagdes ned;
 det, vi ved, var efter Herrens Villie;
 hendes lille Aand gik bort i Fred,
 bort ved Døden rolig, blid og stille.

Fader, Moder stod med Sorg i Sind,
 thi de savner deres lille Pige,
 Vemodstaarer rinder dem paa Kind,
 dog med Job de ydmigt skulle sige:

Herren gav, og Herren tog igjen,
 og hans Navn derfor højlovet være!
 Til Guds Rige gik Mathilda hen -
 det Guds Ord vil trøste Eder kære!

Efter at være sat på fri fod fik han en kort tid arbejde på Herning spindefabrik. Så lykkedes det ham at få sit længe nærrede ønske opfyldt - at komme til Amerika, hvortil herredsfoged Krarup, efter sigende, hjalp ham. Hvorledes det er gået ham, er mig ukendt; men han har da haft ligeså gode betingelser for at kunne begynde på et nyt og bedre liv der, som så mange andre, der drog til »the far West« af lignende grunde som han.

Christen Caspersen.

Kræ Caspersen, Gammel Caspers søn, blev født i Møruphus den ⁵/₁₂ 1800 og confirmeret 1816 med karakteren godt for kundskaber og mg for opførsel.

I 1826 blev han gift med *Else Sophie Pedersdatter*, der var *Pæ Mus's* datter. Parret boede først i Mørup, men derefter flyttede de til

»Wånneborg« på Nr. Vejen Mark i et firefags hus, som *Kræ Salling* havde ladet sætte for at drille *Frands »Wånneborg«*. Der boede de under folketællingen i 1834 med deres seks børn; men da *Else »Pæjeste«* døde i 1844, boede familien i et fæstehus i Gunderup mellem Fejerskov og Knudsmose. Det var et usselt lille hus på tre fag, ca. $5 \times 7\frac{1}{2}$ alen, bindingsværk. Der var lavt til loftet, trods gulvet var sænket lidt. I sydsiden var der et lille vindue midt i huset og en indgangsdør til venstre. Gennem en lille forstue kom man ind i stuen, og bag forstuen var et lille køkkenrum med skorsten - det var hele lejligheden.

Da nu afdøde *Niels Sjøby* købte sin ejendom i Gunderup i 1871, fulgte *Kræ Caspersens* jord med. Men så længe fæstepengene blev betalt, kunne fæsteren ikke siges op, og kommunen trak disse penge fra i ejerens skat. Så et år, da *Chr. Smedegård* glemte at trække fæstepengene fra i *Niels's* skat, blev *Kræ Caspersen* sagt op ved stævningmændene. Sagen blev dog ordnet således, at *Kræ Caspersen* fik lov til at blive boende der, til han døde, eller til huset faldt ned, hvad det forresten allerede gjorde året efter, i 1875. Og så kom *Kræ Caspersen* hen til Nr. Vejen. Fra *Kræ Caspersen* i Øster Lind (Gunderup) og hen til *Anders Bjøstrups*, vest for Siig, havde kjæltringerne deres strøg - »dæ drøwte de møj«, sagde en gammel mand.

Else Sophie, der var født i Timring den $25/6$ 1800, døde i barselseng den $12/11$ 1844 ved det 11. barn, en dødfødt dreng.

I løbet af næste sommer havde *Kræ Caspersen* lovnning på en ny kone. Imidlertid ville skæbnen og fattigforstanderskabet i Ølgod det anderledes, thi den $15/10$ 1845 »bragte *Christen Caspersen* den Efterretning, at Ølgod Sogn ikke ville overtage Forsørgelsen af Børnene af det Fruentimmer, han ville giftes med,« og som følge af denne hindring blev hans to sønner, den 10-årige *Johan* og den 5-årige *Mads*, indtingede hos fremmede.

I 1848 prøvede *Kræ Caspersen* lykken igen, og denne gang havde han bedre held med sig. Ganske vist havde fruentimmeret, *Mette Kirstine Andersdatter*, der var en datter af *Anders Jensen* i Kvembjerg, også et par børn; men forstanderskabet i Dejbjerg og do. Skjern vedtog, som en slags medgift, at ville yde 2 tdr. rug årlig for de to børn, indtil deres 18. år, når *Mette* ægtede *Kræ Caspersen*. Efter Rind-Herning sogneforstanderskabs ønske gik man i Dejbjerg ind på årlig at refundere 12 rdl. for hvert barn til dets 6. års fylde, derfra og til confirmationen 6 rdl. og endelig 4 rdl. fra confirmationen og til deres 18. år. Så blev parret gift i 1849.

Der fortælles, at Mæt Kjæstin som pige tjente på en gård nord på, hvor hun blev kærest med en »ærlig« karl. Men da pigens forældre en gang kom i gården på deres omvandring, og karlen blev klar over hendes afstamning, gjorde han det forbi.

Medens Kræ Caspersen egentlig var en meget skikkelig mand, var hans anden kone nok ikke hel *re-le*. Kunne hun se sit snit til det, så rapsede hun fra folk. En gang Mæt Kjæstin var inde at tigge hos *Niels Frank*, der på den tid boede i et sojhus ved Holt, stjal hun et stykke linned, der hang i stuen, medens konen tog kartofler ud fra sengen til tiggeren.

Der var god orden i hjemmet. Kom man derind, da opdagede man snart, at Kræ Caspersen opdrog sine mange børn til arbejde og lydighed. Børnene sad rundt om på gulvet, nogle på sten og andre på opstabilede tørv og *jaw-bond*, medens Kræ Caspersen selv sad for bordenden med sit blikstøj. Sank armene på en af de små bindere, så han blot hen til dem, og så hængte de i igen. Selv var Kræ Caspersen en dygtig binder, der *bond manne långmol hues* af hans otte skillings hoser, imellem han passede sin *miergåj*.

Meget tidlig på året, ofte i marts måned, kunne man se Kræ Caspersen gå med bare ben og opsmøgede benklæder nede ved Rind å og fiske.

I sine yngre år drog han om med glarkisten på ryggen, og han lavede også en del blikstøj, som konen gik og solgte. Før *Jens Lind* kom til at køre post mellem Herning og Simmelkjær, slagtede Jens en del for folk. Da han en dag skulle over til Bærslund, præstegården og Skærbæk i Rind at slagte, bad konen ham tage kaffekanden med over til Kræ Caspersen og få den tættet. Da Jens Lind nu om morgenen kom ind hos kjæltringen, lå denne som sædvanlig den gang i sengen og bandt hose, men ellers var huset tomt. Om aftenen, da Jens var inde efter kanden, var huset derimod fyldt af fremmede - »som te en ywelbåjel« - og der var af brædder langs væggene lavet siddepladser til gæsterne, der sang, dansede og var fulde. Kræ Caspersen bød Jens Lind *gjæj-sop*¹, men Jens sagde nej tak. Ja, suppen var god nok, så når han ikke ville smage den, måtte det være, fordi det var ved kjæltringerne, mente Kræ Casper. Så smagte Jens Lind også suppen, der var meget god - kun temmelig gul af *gurgemæj* - og så skyndte han sig af sted igen.

Af de ældre kjæltringer var Kræ Caspersen den mest sympatiske. Så vidt jeg ved, var han heller aldrig straffet, kun blev han en gang af sogneforstanderskabet (!) i 1845 idømt en bøde på 1 mk. 8 sk. til fattig-

væsenet, fordi han en nat, han var fuld, sammen med *Jørgen Tranberg* fra *Gunderup* »havde forstyrret Præsten, hans Kone og Tjenestefolks Ro.«

Kræ Caspersen var ikke afholdsmand. Man sagde, at han i 40 år daglig drak en potte brændevin, uden at det tilsyneladende generede ham.

Klare sig kunne familien ikke. Indtægterne var små, og der var mange munde at mætte, dog var sognets udgifter til denne familie ret minimal. Midt i 40erne fik den årlig 1 td. rug eller lidt mere, og undertiden et par rigsdaler i hjælp til landgilde. Sommetider fik en søn lærred til en skjorte, en anden trøje og benklæder til sin confirmation og lignende. Det kunne også hænde, at sogneforstanderskabet fik en anmodning om at betale hele Kræ Caspersens landgilde og skaffe brændsel; men sidste bliver ham nægtet med den motivering, at han bor på et sted, hvor han let selv kan skaffe sig samme (ved *Knudmose*).

I 1863 ansøger han om nogen understøttelse, »da han og hans kone ikke turde gå ud at betle længere på grund af den foranstaltning angående løsgænger og betleri,« der var udgået fra herredskontoret og som blandt andre steder også var bekendtgjort ved kirkestævne. I den anledning fik han bevilliget et brød, som skulle leveres ham af købmanden *Niels Merrild*.

Et par gange truede forstanderskabet med at tage al understøttelse fra Kræ Caspersen, hvis denne fortsatte med at holde sviregilde og logere omstrefjere. Og et par gange var det galt med en af hans drenge, der skulkede fra skolen, i hvilken anledning Kræ Caspersen »skulde advares paa det strængeste, hjalp dette ikke, og han ikke kunde betale Mulkten, skulde han afsone med Kroppen.« (22/s 1866).

Kræ Caspersen og Mette gik ofte i kirke, og de stillede sig gerne således, at præsten (*Kastrup*) måtte hilse på dem, når han gik ud - det satte de jo en ære i. Når Kræ Caspersen gik til alters, satte han sine træsko nederst i kirken og gik, efter at de andre altergæster var færdige, på sine hvide hofefødder op til alteret.

Fra *Gunderup* flyttede Kræ Caspersen og Mette hen hos datteren, *Mæt Kløwtjanne* og *Anders Bjødstrup*, der af kommunen fik betaling for at have de gamle. I 1885 var de en tid indtingede hos sønnen, *Mads Jørgen*, men efter at Mette Kirstine var død i 1884, kom Kræ Caspersen atter hen hos *Mæt Kløwtjanne*; og således flyttede den gamle kjæltring skiftevis fra den ene til den anden. Betalingen for hans ophold var gerne 8-9-10 kr. månedlig. Den 19/s 1890 døde Kræ Caspersen hos datteren 89½ år gammel.

Ved sin første kone, Else Sophie Pedersdatter, fik Kræ Caspersen følgende børn:

1. *Casper Christensen*. Født den $8/11$ 1821 i Nørrevejenhus, confirmeret i 1837 - da opholdt drengen sig i fattighuset - med karakteren g? for kundskaber og mg for opførsel. I 1842 tjente Casper hos *Mads Vestergård* i Skovsende. Den 93årige veteran, *Peder Mortensen* i Ølgod, fortalte mig i 1918, at han på den tid tjente i Jullingsholm. Der var en gammel Major i Sønder Felding præstegård, der holdt mynder, og en dag kom æ »Dryw-stöwer« efter en ilder, som fortælleren ved hundens hjælp fangede ved et dige. I det samme kom Casper »Rakker« til og gjorde krav på at få ilderen, da denne var taget i hans husbonds dige. Da han ikke kunne få dyret med det gode, trak han sin kniv og ville have jaget den i Peder Mortensen; men Peder fik Casper smidt ned i en sandgrav, hvor han tog våbenet fra ham.

Senere tjente Casper Krænsen i mange år hos *Petersen* i Kidris Mølle. Casper var stærk og flink; men Petersen kunne ellers ikke godt have sine tjenestefolk, hvorfor han ofte havde kjæltringer.

Casper og broderen, *Peder Christensen*, var med i treårskrigen, og efter krigen var han nær bleven dannebrogsmænd. Der blev til menige uddelt 2 dannebrogskors til hver bataillon. Casper var ved 12. bataillon, og kaptajnen ville have udmærket ham, der havde været en flink og modig soldat. Men kammeraterne satte sig derimod, - vistnok især fordi Casper var forfalden.

Efter krigen havde han plads forskellige steder; men blev så den $29/6$ 1855 gift med den 33-årige *Christiane Johansen*, Else Sophie Caspers' datters datter (se I. s. 84). Christiane hørte ikke just til de gode børn. I 1842 fik hun 4×5 dages vand og brød for løsgænger og året efter 18 måneders forbedringshus for samme forseelse. Endelig var hun i 1844 tiltalt for tyveri, løsgænger og betleri; men efter at hun blev gift, var hun vistnok ikke i konflikt med lovene. Hun døde den $30/8$ 1863, 41 år gammel.

Casper Christensen, der dels boede på Skjoldborg Mark og dels ved Knudmose Landing øst for Trehuse, fik i 1867 lyst til at gifte sig igen og henvendte sig i den anledning til Kommunen med tilbud om at ville refundere de udgifter, kommunen havde haft på Christiane i anledning af hendes sygdom og begravelse. Den $11/10$ 1867 betalte Casper sin gæld med 9 rigsdaler og fik så lov til at ægte *Mette Kvembjerg*, Niels Jensen Kvembjergs datter fra Dejbjerg.

Mette Nielsdatter døde den $28/2$ 1867, 48 år gammel. Samme dag gik Casper Krænsen til Herning fattighus, hvor han og Kræ Bjødstrup kom op at slås om et kvindemenneske - fulde var de begge to. Om morgenen lå Casper død med et hul i hovedet, som han »officielt« havde fået ved at falde bag over. Mette Kvembjerg og Casper blev puttede i én grav. Parret havde ingen børn.

2. *Mette Claudiane Christensdatter*. Født den $20/6$ 1823 - er nærmere omtalt under Anders Bjødstrup.

3. *Peder Christen Christensen*, kaldet *Pæ Mus*, blev født den $4/7$ 1823 i i Nørrevejenhus og confirmeret i 1842. Han var et skikkeligt menneske. og tjente en halvsnes år i Skarrild.

Da kronprinsen - senere Frederik d. VII. - besøgte Clasonsborg, var Peder kusk hos *Glæsel*. Kronprinsen ytrede lyst til at se én af natmands-folket, og han blev nok meget forbavset, da Glæsel pegede på sin kusk, der så ud som andre mennesker.

Pæ Mus var med i treårskrigen og faldt i slaget ved Isted. Han er nævnt på en mindetavle i Rind kirke.

4. *Christine Christensdatter*. Født i Nørrevejenhus den $19/6$ 1829 og confirmeret 1844.

5. *Grethe Marie Christensdatter*. Født den $5/9$ 1831, confirmeret 1846 og gift 1852 i Rind kirke med *Mads Troelsen* fra Assing.

6. *Anna Kirstine Christensdatter*. Født den $28/9$ 1833.

7. *Johan Georg Schamer Christensen*. Født den $7/11$ 1835, confirmeret i 1850. Johan, der var en flink og dygtig arbejder i sine yngre år, stammede, og blev derfor kaldt Stam-Johan. Han døde ugift på Rind fattig-gård i januar 1918.

8. *Ane Cathrine Christensen*. Født i Lind den $29/7$ 1838 og død den $16/6$ 1841.

9. *Mads Jørgen Christensen*. Født den $31/12$ 1840 i Lind, confirmeret 1855 med karakteren mg for kundskaber og meget sædelig for opførsel. Som ung tjente han i 1863 hos *Straadtman*n i Birk sammen med *Niels Søby*. Sidste har fortalt mig, at Mads ofte græd over, at han stammede fra natmændsfolkene. Han blev gift med Anders Bjødstrups datter, *Mette Kierstine*, og var således sin kones morbroder. En tid boede han i Skjold-borg i Rind, flyttede så til Snejbjerg Bjerger og derfra til Herning, hvor han døde i April 1922.

10. *Ane Kirstine Christensen*. Født $28/6$ 1843, død s. å.

11. En dødfødt dreng den $^{12}/_{11}$ 1844. Moderen døde under hans fødsel i Fejerskov Huse.

Med Mette Kirstine Andersdatter fik Christen Caspersen derefter følgende børn:

12. *Else Sophie Christensen*. Født den $^{5}/_{9}$ 1849 og død $^{14}/_{3}$ 1851.

13. *Else Sophie Christensen*. Født den $^{16}/_{2}$ 1852, død $^{17}/_{6}$ 1858.

14. *Anders Christensen*, der blev født / 1852, tjente som dreng i Gunderup. Han var både skikkelig og rar. Senere kom han til Thyregod, blev gift og nedsatte sig som blikkenslager i byen. Han døde i vinteren 1917, og en søn fortsætter forretningen.

15. *Peder Christensen*. Født 1854 i Gunderup. Han levede i Herning (1921) og blev i Almindelighed kaldt Pæ Caspersen.

16. *Jens Qvemborg Christensen*. Født den $^{4}/_{10}$ 1857, død $^{25}/_{4}$ 1858.

17. *Else Sophie Christensen*. Født c. 1861 og død $^{11}/_{1}$ 1863.

Jørgen Casper.

Gammel Caspers elvte barn, *Jørgen Frederic Caspersen*, blev døbt i Rind den $^{30}/_{6}$ 1803. Som 22årig blev han i Dejbjerg copuleret den $^{30}/_{4}$ 1826 med Kræ Kåenbjergs datter, *Mette Christensdatter*, der var døbt den $^{28}/_{6}$ 1809 i Dejbjerg.

Jørgen Casper, som man gerne kaldte ham, hørte til de skikkeligste kjæltringer. Ved sin confirmation i 1818 fik han både mg. for kundskaber og opførsel. I en del år var han skiftevis indsidder og fæster i Rind og Snejbjerg. Han flyttede i 1833 til Snejbjerg, men i 1838 bor han i Møruphus som indsidder og i 1839 er han indsidder i Svendlund i Rind. Da familien i 1842 vender tilbage til Møruphus fra Snejbjerg, bemærker præsten i kirkebogens tilgangsliste, at Jørgen Fr. Caspersen har et godt vidnesbyrd fra pastor Johansen i Snejbjerg, hvor familien har opholdt sig i 6 år.

I 1834 boede familien på Albæk hede. Min bedstefader, *Anders Peder* i Lille Albæk, gik undertiden på jagt sammen med Jørgen Casper, og han har fortalt, at Jørgen en dag yttrede, at der nok kunde blive en pot suppe på en hjejle - »men æ kjør æ jo nåt letle.«

Den $^{17}/_{1}$ 1845 fik parret et udøbt pigebarn begravet i Rind, og da boede de i Wånneborg. En tid opholdt de sig også i Vildbjerg og siden Gjellerup og Tulstrup, Ikast sogn. Men så rejste de her fra egnen og slog sig ned på

Tjæreborg hede, hvor de fik dem et lille sted, hvorpå de holdt dem et par køer og nogle får.

Medens de boede i Svendlund, fik de et knapt år gammelt barn, *Christen Jørgensen*, begravet den $\frac{1}{4}$ 1832. I 1834 fik de atter en søn, der ligeledes blev kaldt *Chr. Jørgensen*. Han var skidt gående, måtte gå ved krykker og hjalp faderen ved at lave bliktoj. Den $\frac{27}{6}$ 1861 blev Christen Jørgensen begravet i Tjæreborg, 29 år gammel.

I 1843 fik de en datter, *Jensine Jørgensen*, der hverken var rigtig klog eller tåbelig. Hun gik altid og sang og fik deraf navnet *Sjöng·Sine*. Ældre folk i Snejbjerg mindedes, at hun gik på omgang i sognet, og da sang hun:

»De æ da en få·le mand, a hår fåt,
sæjer a en pæl, så sæjer han en påt,
sjönger han få mæ, te han slår op -
de æ da en få·le mand, a hår fåt.«

I 1876 var Sine indlagt på Vejle sygehus, og da fødte hun den $\frac{9}{6}$ en datter, der blev døbt *Mette Marie Jensen*.* Moderen var da forsørgelsesberettiget i Lindknud sogn. Sine levede med en omrejsende arbejdsmand, der hed *Calle Peter Petersen*, fra Ringgive sogn, og med ham fik hun den $\frac{12}{7}$ 1880 en søn i Debel i Lindknud, der blev døbt *Jørgen Frederik Caspersen*. Forældrene var nok en kort tid gift, men blev senere skilt igen. Da sønnen var otte år, døde moderen i Farre hos en *Jens Møller*, Engmarkshøj mose. Det var om vinteren, og begravelsesdagen gav det en himmelknog. Da man kom med liget var præsten endnu ikke mødt; men så gik mændene ind i kroen og varmede sig ved nogle punche.

Som lille blev Jørgen udliciteret hos *Jeppe Larsen* i Give. De havde tre køer, en kalv og en hest. Men om vinteren havde de så lidt mælk, at knægten ofte blev sat til at ryste fløde til smør i en flaske - der var ikke fløde nok til at komme i en rigtig kærne. Blev han træt i armene satte han flasken op på bilæggeren, for at fløden ikke skulle blive kold, medens han hvilte sig lidt. Plejeforældrene fik 30 kroner om året for at have drengen. Hans første plejemoder var meget overtroisk. Hun slog kors over dejgen, hun havde lagt, over smørklumpen, der skulle til købmanden såvel som det smør, de selv brugte. Fortalte hun noget, og hun ikke var sikker på, om hun mulig kunne huske fejl, da føjede hun forsigtig til: »Guj fålåd mæ - hvis de et passer!«

* Hun blev gift med Jørgen Christoffer Raff, hvis farfar skal have været præst i Højen.

I confirmationsalderen, 1889-90, fik Jørgen tuberkulose i underkroppen, og han blev da så simpel, at han måtte på Vejle sygehus, hvor han længe svævede mellem liv og død. Endelig kom han da ud fra sygehuset og fik så ophold hos en gårdmand *Anders Jensen* i Farre, hvor han blev confirmeret.

Nu havde Jørgen plads som karl rundt om og fik derefter mergelarbejde i Hvælplund i Sdr. Omme. Den ¹¹/₆ 1909 blev han gift i Ølgod med *Karen Agathe Christensen*, en søsterdatter af hjemmedyrlæge *Pæ Egebjerg* i Skarrild. Jørgen og Karen havde sammensparet sig 800 kroner. De betalte selv deres bryllup, købte hus i Harkes ved Ølgod og indbo. Dog betalte de kun 400 kr. af købesummen; men fire år efter havde de betalt resten af gælden!

Sin fader så Jørgen kun én gang, da han som syvårs dreng var sendt hen til en gård for at hente Ugens Nyheder. Der sad et par mænd og fik dem en punch, og da den ene fik at vide, hvad drengen hed, sagde han, at han var drengens fader. Og så tog han og tømte sin pung og gav Jørgen indholdet - siger og skriver syv øre. Det var den eneste arv drengen fik fra sine forældre!

Ikke længe efter betalte sognet en større sum penge for at få Calle sendt til Amerika med løfte af emigranten om, at denne ville blive borte. Syv år efter vendte Calle dog tilbage; men han blev syg og døde kort efter på Give Sygehus.

I otte år har Jørgen Frederik Caspersen nu (1921) arbejdet ved Harkes teglværk som teglbrænder. Jeg besøgte familien sidste sommer og fik da indtrykket af, at den førte en lykkelig tilværelse. Parret har en lille flok sunde børn, hvoraf det yngste barn, der er født i år, er kaldt op efter min gamle ven *Casper*.

An Mari Mæster og hendes mænd.

Ane Marie Christensdatter blev født i Mørup i Rind den 12. februar 1813. Forældrene Kræ Mæster og Ingeborg, var yderst fattige, og derfor blev børnene spredt for alle vinde, som vi har hørt.

I 1828 blev An Mari confirmeret i Rind kirke og fik karakter for kundskab og opførsel g+. Efter sin confirmation tjente hun i Kollund, Kibæk og Ådum, men opholdt sig derimellem dels hjemme og dels hos sin søster i Dejbjerg. Kort efter påsken 1831 fik hun plads i Sinding; men 19 dage

efter forlod hun den. Hun siger selv i et forhør 1833, at hun fik koldfeber; men meget syg var hun næppe, eftersom hun drog til Salling, hvor hun fartede om med fasteren, *Mette Kirstine Jørgensen*, der var gift med glarmester *Anders Mortensen* i Rønbjerg.

Ved folketællingen i 1834 opholder hun sig hos sin farbroder, Casper Christensen i Mørup, og den 24. februar s. å. bliver hun gift med dennes 25-årige søn, *Mads Chr. Caspersen*, der på folketællingslisten er opført som soldat.

Mads Chr. var født 1809 og confirmeret 1824. Han får mg. både for kundskaber og opførsel, hvilket efter den tids karakterskala betyder udmærkelse.

Som voksen var han en kraftkarl. Der fortælles, at han engang på Snejbjerg marked ryddede en bod ved en eneste armbevægelse og reddede derved varerne fra ødelæggelse. Og sønnen, Casper, sagde en dag beundrende: *Hærre Jöses hu han wa stærk - de wa en kælmennesk!* Flot karl var han vist også, eftersom han som soldat var grenader; men ellers er det småt med oplysninger om ham. Hans ungdoms- og mandomsliv synes dog at have svaret til det gode indtryk, man får af ham ved hans confirmation. Kun to gange har jeg fundet hans navn i justitsprotokollerne: i 1834 får han en mulkt på 5 rdl. for ulovlig næringsbrug, og da han i 1839 i flere nætter har huset et par gode venner, *Jens Nielsen Kvembjerg* og hustru *Christiane Andersdatter*, idømmes den gæstfrie vært en mulkt på 2 rdl. i henhold til en forordning af ^{24/7} 1822.

Mads Chr., der var blikkenslager og glarmester, synes nogenlunde at have kunnet klare sig selv. Dog må det bemærkes, at han havde den mest energiske tiggerske til kone, man kunne tænke sig, og hun kunne, om det blev nødvendigt, nok bjerge det meste af føden. Havde *Skre. An Mari* noget speciale, da var det tiggeri. Hun var så skre, når hun kom ind et steds for at tigge, at selv den mest hårdhjertede kone måtte blive blød. Da An Elmholt i Rind en dag ville skære et stykke spegeflæsk af til tiggersken, sagde denne: »Å Herregud! læ mæ fo æ hiel bien - a hår såmænd et fåt o ed i trej daw.«

En gang, hun tiggede i mit hjem, sagde hun: »Gudaw mat be om en lille alms i Guds navn, bette muer - du plejer åldti· o væ· så gue ve mæ, du hår åsså nåk nåt te mæ i daw.« Da hun så fik øje på en skank, der hang i køkkenet, fortsatte hun: »Ka dut gi mæ den skank - du ska såmænd ålder sawn den - de æ moskise den sist gång, a æ hæ.«

I Overgård i Gullestrup blev An Mari Tænd en gang vred. Konen stod og filede et stykke flæsk af til hende og spurgte i det samme: *Læver ham Kjælle Casper eno mæ An Vind?* Men det kan nok være kællingen blev støngs, hun svarede: *Kjælle Casper - de wa da et fåbandet grem u'er!*

Som andre kjæltringer drev Mads Chr. Caspersen også lidt fiskeri i de midtjydske åer, og han skulle som mundheld have sagt: *I wand o blæst bejer æ gjæjer bæst!*

Af kommunen fik han i 1843 2 skp. rug, i 44 fik han en ligkiste til sit døde barn, og samme år fik han 10 skl. for at sætte to ruder ind i fattighuset - et af de få tilfælde, hvor kommunen ses at have gjort brug af kjæltringernes håndtering.

Den 90-årige *Else Marie Jensdatter* i Thorup, Sunds sogn, fortalte mig i 1919, at hendes fader, *Jens Langelund*, i Fastrup byggede et par fag til sit »salls« i 1840erne, og da sendte man bud efter Mads Chr. Caspersen, at denne skulle komme »o læg vinnier i bly«. Mads Chr. kom så en dag med sin glarkiste, blyvinde, kone og deres to børn: Ingeborg og Casper. Medens manden drejede på blyvinden, trak An Mari Tænd i det udvalsedede bly med en tang. Børnene legede med gårdens børn.

I 1836 bor parret i Snebjerg, men ellers opholder de sig i Mørup eller i Rind fattighus. Mads Chr. Caspersen døde af tæring den $\frac{4}{6}$ 1846 i fattighuset, kun 34 år gammel. Parret fik følgende børn:

1. *Ingeborg Madsen*, født i Møruphus 1834 $\frac{12}{5}$ - s. 168.
2. *Christian Madsen*, født 1838 $\frac{21}{1}$, død som barn.
3. *Christine Madsen*, født i fattighuset 1840 $\frac{12}{2}$, død samme dag.
4. *Casper Madsen*, født i Møruphus 1841 $\frac{4}{2}$. (Se næste afsnit).
5. *Christiane Madsen*, født 1843 $\frac{29}{9}$, døbt af faderen, død 3 dage efter.
6. *Christian Madsen*, født 1844 $\frac{29}{8}$, døbt i livsfare af faderen og død samme dag.
7. *Mads Chr. Madsen*, født 1845 $\frac{2}{11}$, død 1846 $\frac{13}{5}$.

Efter mandens død vedblev An Mari at bo i fattighuset. Hun har i 1846 sine to børn, Ingeborg og Casper, hos sig og får da korn i understøttelse. Den 5. marts 1849 overrasker hun sine omgivelser ved at forøge familien med et drengebarn, som hun selv døber, før præsten kommer - barnet dør samme dag. Som barnefader udlagde hun *Jens Andersen* i Dejbjerg, og drengen blev døbt *Mads Chr. Jensen*.

Man vil forstå, at enkestanden ikke passede for An Mari, og hun indgik da også 1852 ^{12/11} i ægteskab med den 33-årige ungarl *Johannes Johansen*, kaldet *Johannes Guldsmid*.

Fattighuset, hvor deres »Kalos« stod, lå den gang ved Fejerskov, og det var delt i fire lejligheder, det vil sige stuer. I den østre ende boede An Mari.

Kort forinden brylluppet havde stormen flået taget af den ene gavl. Sognerådet havde taget lovnung på *Jens Jørgensen* til at lægge nyt lyngtag på og *Søren Frandsen*, den gang en uconfirmeret dreng, havde lovet »o stek åp få æ tækmand«. Naturligvis var knægten så udspekuleret at få aftalt med tækkemanden, at de skulle tage fat på arbejdet netop den dag, da An Mari og Johannes's bryllup skulle stå, og de stillede så, til stor forundring for parret og de tilstrømmende gæster, om morgenen med deres remedier og gav sig til at takke.

Der var tre vogne til kirke og bag i den forreste sad spillemanden, *Jens Wollesen* fra Herning, og blæste klarinet. Da folkene var kørt, kom tækkerne ned og fik sig en kop kaffe, og så kravlede de på huset igen.

Det varede jo ikke længe, inden An Mari og Johannes var smedede sammen, og brudeskaren kom tilbage. Straks da de havde fået deres »onden«, tog de fat på at danse - *ja, Hærre Jösses hu di ku dands, æ gammel kjælling hvermt om som nåwe søsselkuen!*

De, der kørte for kjæltringerne, var jo med til gildet bag efter, og blandt disse var også *Chr. Merrild*. Det var en mand, der var kunster i, og han fandt især stor fornøjelse i at drille Mads Kat's hund. Han smed hunden op på loftet, så Mads nær aldrig havde fået den ned igen; siden bandt han hunden ude og det endte med, at Mads blev så vred, at han stak af fra gildeshuset, gæsterne satte bag efter Mads og det lykkedes først efter megen overtalelse at få den fortørnede gæst med tilbage. Derefter drak man kaffe, og så dansede de løs igen. At der under festen ikke blev sparet på brændevinen er kun en selvfølge.

Forbindelsen var ikke nogen mesalliance. Johannes var lige vendt hjem fra straffeanstalten, og An Mari var heller ikke ukendt med »Nøkke-lokkes«.

Johannes's moder var Else Sophie Caspersdatter, en søster til An Maries første mand. Som fader angiver traditionen undertiden en Guldsmid, men officielt fik omvandrede *Johannes Johansen* skylden, og begge angivelser passer. I. s. 167.

Johannes, der var født i Møruphus, fulgte moderen på dennes omvandring, indtil han blev så gammel, at han kunne strejfe rundt på egen hånd.

I 1834 er den 15-årige mand anholdt som omstrejfer i Ulfborg-Hind herred. Pastor *Tang* i Rind får i den anledning en forespørgsel fra by- og herredsfoged *J. Finsen* i Ringkøbing angående Johannes. Svaret lyder:

»Ærbødigst pro memoria!

Deres Velbyrdigheds ærede Skrivelse af 8. ds. modtog jeg d. 13. Eftermd., hin ældre Skrivelse fra Februari Md., som De omtaler, har jeg ikke modtaget, og maa den altsaa være paa en eller anden Maade forkommet.

Johannes Johansen er iflg. Rind Kbg. fød og døbt d. 1ste Marts Aar 1819, Daaben publiceredes den 14. Marts s. A., altsaa er han virkelig over 15 Aar. Hans Forældre var ifølge samme Kbg.: den omvandrende Natmand Johannes Johansen og Else Casparsdatter af Møruphus i Rind, ligeledes af de saakaldte Natmandsfolk. Faderen kjender jeg intet til, og vel muligt, at han er landet i Slaveriet. Moderen kjender vi derimod altfor vel; hun udmærker sig ingeniunde ved sin Kydskhed, men har, skjønt ugift, allerede sat flere uægte Børn i Verden, som det af Fattigvæsen og navnlig af Natmandsfolket haardt trykkede Rind Sogn maa forsørge. Hiin Johannes var ogsaa for dette Aar indtinget til en Mand her i Sognet (Jens Riis i Gunnerup) men løb sin Vej fra ham, saavidt jeg husker i Midten af Januari d. A., og siden have vi intet egentligen hørt om ham, skjønt Rygtet allerede længe har forkyndet, at han var fængslet i Ringkjøbing.

Hvad videre angaar hin Johannes Johansen jun., da er hans Sindelaug ingeniunde at rose. Vel er han endnu ung, men synes at have arvet alt for meget af sine Forældres og sin Stammes Naturel; dog erindrers jeg ikke, at han nogensinde har begaaet Tyverie. Derimod kunde vist hans Sandruhed være større. Ogsaa har han i Fjor Vinter, omtrent til samme Tid, spillet os det samme Puds, at løbe bort, og han var vel neppe saa snart, maaske aldrig kommet tilbage, hvis jeg ikke havde uformodentligen truffet ham paa en Rejse i Navr Præstegaard ved Holstebro. Jeg satte ham da i Rette, lovede imidlertid, at jeg for den gang vilde forglemme det og ikke lade ham arrestere, hvis han vilde vende tilbage til Rind, hvilket han ogsaa lovede og holdt, efter at han havde aflagt et Besøg hos sin dydige Moder, som til samme Tid havde foraarsaget vort Fattigvæsen en ikke ubetydelig Udgift ved sin 4de Barselseng (i Ølby Pastorat, ogsaa ved Holstebro).

Da han nu denne Gang løb bort, havde han bedet Manden, hos hvem han var indtinget, at gaa hen og besøge sin Morfader i Møruphuus, der efter Sigende var syg. Manden, der ikke havde Mistanke, tillod ham dette. Derpaa kom han til sin Moder, der er indtinget paa et andet Sted i Sognet, i Lind Bye, foregav, at han havde faaet Forlov paa 2 Dage, hvorpaa hun (efter Sigende til en Mand) sendte ham ud at bede om lidt Melk; men han blev saa borte.

Vistnok er hverken Moderens eller Sønnens Udsagn (mindst den sidstes) meget af fidere paa: at han denne Gang saa vel som den forrige Gang da han løb bort, er at betragte som en Rønningsmand, efterdi han begge Gange løb bort fra de Steder, hvor Fattigvæsenet havde indtinget ham, *dette er vist!* Hvad der kunde ene synes at undskylde ham er vistnok hans Ungdom (han er endnu ukonfirmeret), de ringe Exempler han har seet, i den i hans Stamme almindelig Hang til Omflakken og Betleri. - Man maa vel frygte, at han vil synke mere i det Onde!

Saaledes haaber jeg at have besvaret Deres Velbyrdigheds Skrivelse.

Rind Præstegaard, den 16. April 1834.

Ærbødigst

P. Tang.«

Af dokumenterne i sagen vedr. Joh. Johansen fremlagt i Ulfborg-Hind herreders ret den 22. april 1834.

Præstens anelse slog, som vi nu skal se, til. Ved ovennævnte ret blev den 19årige natmand idømt 1½ års tugthus for tyveri og betleri 1838 ^{26/s}. Han kommer i Viborg tugthus den ^{21/6} og slipper ud i december 39. Efter sin løsladelse bliver han indtinget hos Frederik Caspersen i Rind, hvor han skulle blive til nytår. I halvhelligdagene får han lov til at besøge sin familie i Rind-Herning fattighuse samt i Mørup; men han glemmer rent at vende tilbage. Han træffer sammen med *Bennet Hansdatter**, der havde fået plads hos *Lauge Nørgård* i Herning til november, og disse to vandrer så om i Holstebro og Ringkøbing egnen og ernærer sig ved at handle med hæfter, strikkepinde og ved at sætte vinduer ind.

I februar 1840 er parret vendt tilbage til deres hjemegn, og da bliver de arresterede under en ransagning i Herning fattighus den 15. februar. Ved samme lejlighed tager politiet også *Johannes »Mus«*, født Pedersen,

* Datter af Mæt Katrin Swin. Den 2/2 1843 fødte Bennet en datter hos Store Abraham i Stundsig. Barnet blev hjemmedøbt og kaldt Mette Catrine Johansen, og Johannes Johansen, der ledsagede moderen, anmeldte sig som fader til barnet.

fra Dejbjerg og *Else Sophie Caspersdatter*. Johannes Guldsmed påstår, til sin undskyldning, at han - desværre forgæves - havde søgt plads hos flere sognefogder. Rigtigheden bliver naturligvis ikke bekræftet, og da der ellers ingen formildende omstændigheder findes, så dømmes han ved Hammerum herreds politiret 1840 ^{15/4} til et toårigt ophold i Viborghus for løsgænger.

Året efter, at han er kommet ud, bliver han for 5te gang begået løsgænger og betleri dømt ved Bølling-Nr. herreders politiret 1843 ^{8/7} til 4 års tugthusarbejde. I tugthusprotokollen er han indført som omstrej-fende klinker og natmand.

Om aftenen den 28. januar 1844 ser han og en anden fange deres snit til at flygte, men de blev grebne samme nat, og den 14. juli 1847, da han ellers var færdig med sin fireårige straf, bliver han overført til en ny straf - han var nemlig ved Meddelsom-Sønderlyng herreders ekstraret den 12. april 1844 (landsoverretten ^{13/6} og højesteret den ^{29/10} s. å.) idømt 5 års tugthusstraf, som han nu måtte afsonc, før han kunne nyde friheden.

Johannes's signalement på den tid lyder: 63" - smækker af bygning - blondt hår og blå øjne.

Efter at han er færdig med sidste straf, kommer han hjem og bliver gift med An Mari Mæster.

I nogle år undgik han øvrigheden, men den ^{18/6} 1859 idømtes han ved Hammerum herreds ret 8 års forbedringshus for ran, løsgænger og betleri. Straffen blev dog ved overretten ^{22/8} nedsat til 4 år.

Den ^{2/2} 1867 får han 5 dages vand og brød for betleri, og endelig idømmes han ved samme ret den ^{30/1} 1869 6×5 dages vand og brød for meddelagtighed i tyveri; men denne straf slap han dog for - han var nemlig død tre måneder i forvejen.

Den 5. november 1868 var der marked i Kollund i Rind. Egnens kjæltringer var naturligvis samlede ved denne lejlighed, og der blev ikke sparet på brændevinen. Johannes Guldsmed var om aftenen stærkt beruset og tiggede da gode folk for en fireskilling til mere brændevin. Ved at love ikke at ville drikke mere den dag, fik han samlet ind til to flasker af den eftertragtede drik, og med denne beholdning i sine baglommer stumlede han af sted, og ingen så ham siden.

Næste forår, ^{27/3} 1869, fandt en hyrdedreng Johannes's afsjælede legeme i en mergelgrav ved Kollund. Der blev sendt bud efter An Mari, og da hun kom, sagde hun: *De æ endda stræng o ta si mand i sårn stelling*, hvad

hun jo havde ret i. *Så ljædt An Mari Tænd i hans lom- - å- Guj, a glæmmer et dlder - tuk æ tåld å æ flask, låwt te et o så: Småg te et Engebårre - de hår såmænd engen skå- tawn!*

Der fortælles også, at An Mari ved denne lejlighed skulle have sagt: *Ska vi så mindes Johannes? Og fagmænd påstår, at folk i Herning egnen endnu hilser på hinanden, når de får sig en genstand, ved at sige: »Ska vi så et mindes Johannes?«*; men dette mundheld er dog ikke opstået ved denne lejlighed, det er meget ældre.

Johannes Guldsmed skildres som en begavet fyr, dygtig blikkenslager og glarmester, men en durkdreven gavtyv var han jo. En gammel mand, der sidst i 1850erne tjente i Neder Amtrup i Snejbjerg, har fortalt mig, at Johannes en nat lå der i gården, og da fortalte han rask op om sine skarnsstreger - hvorledes han havde stjålet sønder på. Han blev da skarpt forfulgt, løb ind i en gård, og på »æ laj« over kostalden, skar et par bånd over og smuttede så ud gennem taget.

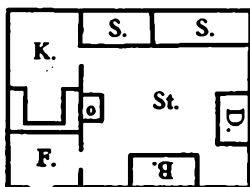
En anden gammel mand sagde, at Johannes kunne være ret fordringsfuld og ubehagelig, når der ingen mandfolk var hjemme. Da man et steds så, Johannes var i kom, gik manden ind i et sideværelse, og Johannes antog derfor, at konen var ene hjemme. Kjæltringens fordringer blev derfor større og større - da pludselig gik døren op, og væbnet med en trævindser trådte manden nu ind i stuen. Kjæltringen retirerede, men fik dog et godt nakkedrag af vægten, inden han kunne smutte bort.

Johannes Guldsmed var *fållæ bow'n i æ snak o så jæ te sæ sjæl*. Han sagde også, at han havde været på de steder, hvor man af hensyn til omgangskredsen var nødt til at sige »jeg« - men folk var jo nok klar over, at det fine sted var tugthuset.

An Mari havde fra sin fader fået øgenavnene Mæster og Tænd, men ofte kaldtes hun »Skre- An Mari«, fordi hun snakkede så skre - det vil sige indsmigrende - når hun gik og tiggede. Hun var en lille kvinde med store, røde øjne. Det hændte, at man ville drille hende med de store glugger; men så svarede hun, at hun syntes, det så hel godt ud med store vinduer i små huse.

Sin meste tid boede hun i fattighuset, men da hun blev gift tredje gang, fik de et hus »steld an« af noget gammelt skrammel på heden nord for Fejerskovgård.

Det lille trefags hus var indrettet, som tegningen her viser:

- F. Forstue.
- St. Stue med bilægger O.
- B. 1 bord.
- D. 1 draghiste.
- S. 1 større og 1 mindre seng.
- K. Køkken med åben skorsten.

Da hun i 1883 var syg og måtte plejes på fattiggården, og man på den tid systematisk nedrev de mange kjæltringhuse, der fandtes i sognet, når lejlighed gaves, ofrede kommunen 30 kr. på købet af An Mari's hytte, som derefter blev brudt ned.

En af hendes naboer fra den tid, hun selv ejede hus og hjem, nu afdøde Niels Søby, har fortalt mig, at hun en gang imellem kom om til ham for at låne penge. *Hør, lede Niels, ka dut li lden mæ en ddler, te a hå wan væster o - du ka fo en dyen hæjer mi bæst kjowel i pandt.* An Mari var ærlig nok, hun skulle nok betale lånet tilbage igen. Forresten var hun altid flink og så ordentlig ud i tøjet.

Hun kunne give trængende mennesker gode råd. Især forstod hun at læse over tandpine og ringorme og lignende.

Nu afdøde plejerske, *Mette Hansen*, fortalte mig, at An Mari en gang kom ind hos *Pæ Skuels* i Lind, hvor Mette tjente på den tid. Da kjællingen opdagede, at pigen led af ringorme, tilbød hun at ville sætte disse bort. Mette holdt slet ikke af den gamle rødøjede kvind, men der hjalp ingen »kære mor«. Rådet skulle pigen i hvert fald have, og det lød: Pigen skulle tre torsdag morgener i rad dyppe en finger i fastende spyt, køre hen over ringormene dermed og mumle: »Ringorm datter ni - de ni blyw te otte - de otte blyw te syw - de syw blyw te sejs - de sejs blyw te fem - de fem blyw te fire - de fire blyw te trej - de trej blyw te to - de to blyw te jæn o den jæn. blyw te ingen!«

An Mari målte en gang *Maren Skelund* og købmand *Søren Nicolajsens* kone for »muesot«. Patienten stod med udstrakte arme, og så målte An Mari hende med rødt garn og slog en knude for hvert mål, først den ene og så den anden arm fra armhulen og til fingerspidserne - så korsvis over brystet og over ryggen, benene op og ned - om halsen, og endelig tre gange om højre håndled. Tråden om håndledet skulle blive siddende, til den faldt af af sig selv!

An Mari var flere gange tiltalt og dømt for småforseelser. Ved Hammerum Herreds ret fik hun følgende domme: 1838 ²⁷/₆ 5 dages vand og brød for betleri, 1860 ²⁸/₇ 4×5 dages vand og brød for voldeligt overfald. En dag var hun gået over møller Petersens mark i Kidris. Petersen var kommen ud og havde skældt hende dygtigt ud; men så blev An Mari gal og fløj på manden.

Den ¹⁹/₇ 1862 får hun 2×5 dages vand og brød for løsgængeri og betleri, den ²/₂ 1867 9 dages do., den ³⁰/₁ 1869 2×5 dages vand og brød for meddelagtighed i tyveri - se side 170 - og endelig fik hun den ²⁰/₁₀ 1851 5 kr. i bøde og den ¹⁶/₁₁ s. å. 10 kr. i bøde for at have huset omstrejfende personer.

Den 9. oktober 1874 bliver den 61-årige enke gift tredje gang med Johannes Guldsmeds halvbroder, *Kræ Abraham* eller *Christen Nielsen (Abrahamsen)*. Han var født i Rind den ⁸/₆ 1830. Moderen var *Else Sophie Caspersdatter*, og som barnefader udlagde hun *Christen Nielsen* fra Hodde, men Store Abraham var gerningsmanden. Se I. s. 169.

Som barn vandrer han med sin moder. I 1845 tjener han i Gammelbosig i Rind, bliver da confirmeret og får kundskab tg, medens hans opførsel betegnes ved »sædelig«. På den tid er moderen i Herning fattighus. Nu vandrer han atter, bliver kærest med en kjæltring kvind, *Ane Sophie Pedersdatter*, fra Durup, enke efter skorstensfejer *Morten Jensen* i Durup*. Sammen med Casper Bastrup gør parret sig skyldig i løsgængeri og indbrudstyveri og bliver derfor ved Ulfborg-Hind herreders ekstraret 1852 ²⁰/₂, landsoverretten ³/₆ s. å., idømt 6 års tugthus hver. Næste år bliver Kræ Abraham og Casper Bastrup begge overførte fra Viborg til Horsens straffeanstalt, ²⁰/₅; Kræ Abrahams opførsel betegnes da som mædelig, medens broderens er upåklagelig.

Af en skrivelse fra fængselspræsten i Horsens til Rind-Herning kommune af ⁹/₃ 1858 fremgår det, at Kræ Abraham har ønsket at rejse til Amerika, når han var færdig med sin straf. Men tugthuset ser sig ikke i stand til at hjælpe fangen, og da forstanderskabet ikke vil, må Kræ Abraham blive her hjemme. Samme år slipper han og An Sofi ud, og den 1. november bliver de viede i Durup kirke.

I vinteren 59 træffer vi parret i Rind, hvor man skaffer dem husly og brændsel, i hvilken anledning Durup sogneforstanderskab i skr. af ²⁴/₂

* Se under Pæ Kresten Strudal.

59 meddeler Rind-Herning Fattigvæsen, at man ikke ville udbetale en understøttelse på 10 rdl., der var tilstået Ane Sophie.

De to får nu ophold i Herning fattighus, men Kræ Abraham må betale 8 rdl. i husleje og 1 rdl. for hvert læs klyne, og så får han endda pålæg om snarest at flytte og selv skaffe sig husveje. Det var nu lettere sagt end gjort. Ganske vist var Kræ Abraham en dygtig blikkenslager, men der hørte alligevel meget til, for at han skulle kunne ernære sig og kone ved professionen, og hvem ville huse et par berygtede tugthuskandidater? Af forstanderskabets forhandlingsprotokol fremgår det da også, at parret stadig bor i Herning fattighus - »mod betaling« hedder det - og at manden den ²/₁ 61 forlanger og får nogen hjælp, da An Sofi har fået et dårligt ben. Sidst i februar kan hun gå oppe, men Kræ Abraham beholder dog foreløbig sin understøttelse. Efter sigende var det under et slagsmål i fattighuset, at An Sofi fik sit ben brækket, og siden var hun så dårlig gående, at manden måtte bære hende på sin ryg, når de var på vandring. Flere af mine gamle fortællere mindes, hvorledes han kom slæbende med hende og satte sig på skamlen forved bordet, så hun kunne komme til at sidde på bordet, når de kom ind et sted.

En dag iagttog folk i Hollingholt, at Kræ Abraham kom bærende med An Sofi på ryggen over et gangbræt. Da manden var noget beruset og slingrede en del, blev kjællingen ræd for, at de skulle plumpe i åen, hvorfor hun resolut stivede ham af med en ørefigen; men da virkningen var for kraftig, måtte han som modvægt have en kindhest ved den anden side - alligevel endte det naturligvis med, at de begge kom i åen.

Folk, der mindes parret fra den tid, har beskrevet mig An Sofi som en gammel, grim, sort hærp, og Kræ Abraham som en stor, svær mand, der var meget slesk i sin opræden.

Iøvrigt mærker man ikke meget til forbryderen i disse år; men i 1866 er han med i en større tyverisag i Salling, og da takseres hans andel ved commissionsdom af ²⁴/₁₀ til 2 års tugthusarbejde.

Medens manden er borte, får An Sofi jævnlig understøttelse i form af forskellige naturalier af fattigvæsenet. I 1868 kommer manden ud og flytter ind til sin kone i Herning fattighus, hvor han syntes at befinde sig særlig godt. Selv sagde han, at han hellere ville sidde i tugthuset end bo i Rind fattighus.

I løbet af foråret og sommeren 69 huserer han, som vi straks skal høre, slemt her i egnen. An Sofi oplever dog ikke at se slutningen på mandens

store batailler, som hun heller ikke synes at have været delagtig i, hun dør nemlig den 27. juni 1869, 64 år gammel. Noget dydsmønster havde An Sofi ikke været. Hun var i følge kgl. resolution af $\frac{8}{1}$ 1828 anset for kvalificeret lejermål med vand og brød i 7 dage; ved Skive købstads politiret den $\frac{29}{6}$ 1849 med 2×5 dages vand og brød for løsgænger; ved Viborg landsoverret $\frac{3}{6}$ 1852 for deltagelse i indbrudstyveri, som før omtalt, og for 2den gang begået løsgænger forbundet med betleri med 6 års tugthusarbejde; ved Fjends-Nørlyng herreds politiret $\frac{7}{3}$ 1865 med 20 dages simpelt fængsel for løsgænger og betleri, og endelig blev hun ved Hammerum herreds ret den $\frac{6}{3}$ 1868 straffet med 2 dages simpelt fængsel for betleri.

An Sofis saga er endt; men manden fortsætter sine folks dårlige traditioner. En nat i slutningen af maj 69 bankede Kræ Abraham på en lille rude, der sad over Povel Sallings seng - han havde »bjærret« et par lam og 38 stykker hvidling hos Jens Chr. Madsen i Lillelund nord for Herning. Povls kone, Marie Nielsen, kom nu op og fik travlt med at flå lammene, hvorefter de pænt delte rovet. Den 1. juni s. å. stjal Kræ Abraham om natten 3 gamle gæs og 4 gæslinger fra gårdejer Kåberholm i Snebjerg. De to gæslinge smed han dog igen udenfor gården, for at det skulle se ud, som det var ræven, der havde været på spil. Povel Salling og hustru hjalp ham atter. Gæssene blev plukkede, kroppene nedsaltede, og så delte man byttet ligeligt mellem sig - Povel gav ved denne lejlighed en flaske brændevin for Kræ Abrahams part af dunene.

Nogle dage senere stjal Kræ Abraham et lam fra pastor Aagaard i Gjellerup. Han bar det hjem til Herning fattighus, hvor Wålle Pæst's hustru hjalp ham med at flå det.

Imidlertid træffer konen, Inger Ane, i Lillelund en dag Mads Kat, og ved at beklage sig til ham over tyveriet af lammene og fiskene og spørge ham ud, om han ikke skulle kunne tænke sig, hvem tyven er, betror Mads hende, at han og Christiane sammen med Kræ Abraham havde været til gilde hos Povel Sallings, hvor man både var beværtet med lammesuppe og gåsekød. Da man under gildet havde fået rigelig af brændevin, var Kræ Abraham bleven lystig og havde ytret, at han næste gang ville hente en fed kvie i Lillelund. For en sikkerheds skyld føjede Mads Kat dog til, at da de opdagede, at det var stjålne varer, de fik, så gik de.

Da Inger Ane havde fået disse oplysninger, kilede hun af om til herredsfogden på Nørholm, og så kom der bud efter komplottet. Alligevel

knæb det med at skaffe beviser til veje, og Kræ Abraham var altfor durkdreven til at bekende noget, der ikke kunne fremlægges beviser for. Men så var sognefoged Chr. Overgård så heldig at finde skindene af lammene under en tørv i Povl Sallings »Kågordi-g«, og snart var tyverierne fuldt oplyste. På herredsfogdens spørgsmål til Kræ Abraham, om denne således ville blive ved, svarede tyven: »Ja, de wa da mi ajt!« og endvidere fortalte han, at han havde tænkt på at ville stjæle penge næste gang - enten hos *Troels Graversen* på Vesterholm eller hos herredsfogden.

For disse forbrydelser idømtes Kræ Abraham ved Hammerum herreds ekstrarret den ^{21/8} 1869 5 års tugthus. De øvrige meddelagtige fik hver 3×5 dages vand og brød.

I 1874 slipper Kræ Abraham ud igen, han søger til sin svigerinde, An Mari Mæster, og den 9. oktober s. å. knæler hun på brudeskamlen i Rind kirke med den berygtede kjæltring. Forresten syntes det, som parret henlevede resten af deres liv i al skikkelighed i deres beskedne hjem på Fejerskov Hede, hvor Kræ Abraham døde den ^{11/1} 1880.

Den afdødes halvbroder, Casper Bastrup, der på den tid sad i Herning arrest, lavede i sit fængsel følgende mindevers, som jeg i sin tid skrev ned efter Kjælle Caspers citat:

Kristen Nielsen Abraham.

Født d. 8. Juni 1830, død d. 11. Jan. 1880 paa Fejerskov Mark.

Endt er din sidste tunge strid her neden,
 endt er dit jordisk Liv, din Pilprimsgang.
 Dig Vejen tit var tornefuld og trang -
 Nu har du fundet Hvilen, fundet Freden,
 og Verdens Fordom, Uro og Besvær
 dig ikke plager og anfægter mer.

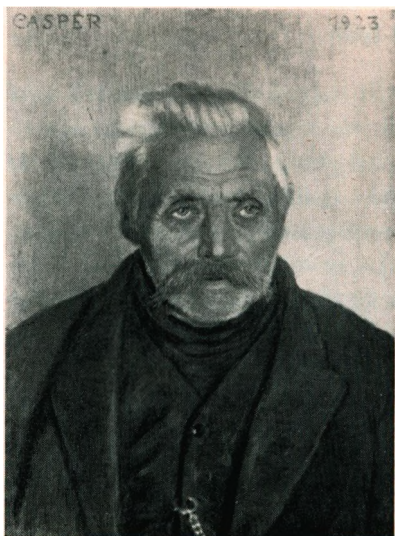
Frigjort fra Støvets Baand din Sjæl nu lever
 i Glædens Hjem, hvor din Forløser bor -
 Der ses vi atter, det er Herrens Ord,
 naar paa hans Bud sig Gravens Dække hæver;
 det er vor bedste trøst, mens vi dig baare -
 vi ofrer dig en stille afskedståre.

Casper Bastrop

*An Vind.
Kjælle Caspers maj.*

*Kjælle Casper.
Maleri af M. Hatting.
1923.*

*Kjælle Casper
i Rind fattiggård
1921.*

Et ømt Farvel din Hustru her dig byder
 og et fra os, du var i Faders Sted!
 Gud skænke dig og hver sin milde Fred.
 Farvell! det fra din fjærne Broder lyder,
 Farvell! fra hver en trofast Ven,
 Farvell! indtil hos Gud vi sees igjen!

Efter at An Mari havde nået en så høj alder, kunne man have ventet, at fyrigheden måtte være gået af hende. Men tør man tro *An Mari Grønning*, optrådte den gamle enke dog over for hende i 1883 som rivalinde på en meget brutal måde, idet hun også gjorde krav på at være *kwant venner* med *Casper Hodde*:

»Det sidste Aar, som vi gik sammen, var der en anden Kvind, som vilde ha ham, det var An Mari Mæster, hun had rent forgjor ham. Hun slog mig den her storene Flæk i mi Hoved, det blev syet sammen. Hun sagde til mig en Gang: du kommer ett levende fra mig, hvis du ett lar mig faa Casper - - -« (Myl. Erichsen, D. J. Hede, side 501).

I september 1883 flytter An Mari Mæster ind i Rind fattiggård, hun er nu så simpel, at hun ikke længere kan klare sig selv. Hendes hus bliver, som før nævnt, købt og brudt ned, og når undtages, at sognerådets forhandlingsprotokol viser, at den gamle skøjer har fået forskellige beklædningsgenstande, mærker man ikke videre til hende. Så dør An Mari den 17/10 1888 - 75 år gammel.

Kjælle Casper.

Vi kommer nu til Danmarks sidste omstrefjende, »ægte« kjæltring, *Casper Madsen* eller *Kjælle Casper*, som man kaldte ham. Naturligvis er der mange efterkommere efter omtalte folk, og jeg kender adskillige brave folk, der stammer ned fra skøjerne; men Casper var faktisk den sidste af disse, der blev ved med at strejfe om og samle *tow'*, når hans *snævert hálkes* o *hans du-bæls wa lak*, dvs. hans brændevinsflaske og pung var tom.

Kræ Tænds og An Mari Mæsters fjerde barn, Casper, blev født den 4. februar 1841 i Møruphus. Det var en tung prygl at slæbe rundt med, når moderen var ude at tigge, og dertil kom, at drengen var urolig. An Mari beklagede sig over, at hun ikke kunne lære ham at drikke brændevin,

skønt hun kom sukker i - en sådan drik havde ellers, erfaringsmæssigt - en beroligende indflydelse på urolige pattebørn. Som voksen voldte Casper i hvert fald ikke moderen sorg i den retning.

Allerede som syvårs dreng kom han ud at tjene i Borris, hvor han på heden skulle vogte et halvhundrede får. Det var ikke altid så let, da dyrene strejfede vidt om efter *skorrehat*, som de var helt tossede efter. Også som 10-11 års knægt tjente han i Borris. En dag, han havde besøg af sin moder, blev han bidt af en hund. Men An Mari vidste råd, hun rykkede nogle hår af hunden og lagde på såret, i overensstemmelse med et gammelt mundheld: Hundhår kan kurere hundsår.

En anden gang havde han det uheld at blive *håw-wårmslawn* i en storetå. Benet svulmede op, blev så tyk som låret og smertede meget. Han fik finistriak og måtte i seks uger stavre om ved hjælp af en kæp, inden han kom sig.

Betegnelsen *kjælle* brugte man om én, der var kunster i eller var kåd, og denne egenskab havde Casper rigelig af. Var han hjemme, så gik han i skole til degnen *Sønderby*, og da stiftede han ofte bekendtskab med spanskørret. En dag, læreren løb bag efter Casper rundt om det lange bord, rykkede Casper en skammelende ud, så *Sønderby* slog en kuldbøtte. Jeg skal, Vorherre død, gi dig, din slemme knægt! råbte *Sønderby*, idet Casper fik det ene slag efter det andet. Casper råbte pligtskyldig *aw!* Nok et slag, og drengen skreg: *Aw for Fanden!* - men da han fik nok et slag, vendte han sig om og slog til degnen, så denne trimlede, og så sagde han: *No vel a et ha mier!* Så fortsatte man den afbrudte undervisning.

Flittig var Casper naturligvis ikke i skolen, og han måtte gå til præst i to vintre, inden præsten fandt ham moden til at blive confirmeret. At der ikke var noget at råbe hurra for, kan ses der af, at Casper kun opnåede at få »temmelig godt« for kundskaber og »nogenledes sædelig« for opførsel.

Han blev confirmeret af Falkenberg i Herning kirke den ^{30/s} 1856, og samme dag var han til alters. Det lød meget morsomt, da jeg en dag spurgte ham, om han havde været til alters siden. Svaret lød: *Jåw, Jöses i hemlen - jåw a hår endda; men go så tit i kjærk, som så manne, de gyer a et - en ka jo lø-s æ præjken!* Da jeg så spurgte, om han havde en prædikensbog, svarede han: *Nej - men mi nobo hår jen!* Det var tænkeligt, men utænkeligt, at Casper skulle gå hen og låne den og sætte sig til at læse dagens tekst.

Men, man skal ikke skue hunden på hårene! En dag spurgte jeg ham, om han ikke kunne nogle gamle remser, som hans mor eller andre havde lært ham, og da svarede han: *Et ander end awtnböner*. Hvilke? fortsatte jeg, og nu remsede Casper med færdighed bønnen: Bed, o Jesus, bed for mig, bed mig ind i himmerig -. I denne forbindelse kan også nævnes, at præsten en dag, han havde samlet en del gamle i præstegården, spurgte, om der ikke var én, der ville foreslå en salme, da foreslog Casper én, og han kunne den også.

Caspers sang.

Casper sang godt; men af hans sange fik jeg kun optegnet nedenstående, der skal være forfattet af en anden kjæltring, *Chr. Rasmussen Møller*, fra Salling. Under et besøg her fik jeg arkivar Grüner Nielsen til at optegne melodien.

En aftenstund, jeg sad så ene,
og vuggen drømte om min ven,
da fugles sang i træets grene
mig vækked op af slummeren,
jeg tændte lys og greb min pen
og skrev en sang til dig, min ven.

Udi min ungdoms blide dage
da var jeg munter, glad og fro,
da ingen tårers suk og klage
forstyrred nattens søvn og ro,
mit hjerte slog så fromt og ømt
og ej af elskovs sorg beklemt.

Men så fandt jeg dig, du rosenkønne,
til dig jeg gav mit hjerte bort;
men du min troskab lidt belønner,
dit venskab var kun koldt og kort.
Derfor så svandt min munterhed,
min ungdoms glæde og plaser.

Så tit, når aftenstjernen blinker
hist på fjerne himmel blå,
vi hen ad ensom stier vanker,

når andre trygt i søvnen lå,
da gav du mig dit uhr og hånd
og kærlig knyttet elskovs bånd.

Jeg tit udi dit elskovs arme
i natten slumred rolig ind
til for andres sorg og harme
haver dig til fryd og munterhed.
Hvor kunne jeg da tænke på,
at svig udi dit hjerte lå?

Tit viger søvnen fra mit leje,
og tårer strømmer fra min kind,
dit billed svæver for mit øje
og følger mig i drømme ind,
og når jeg til mit arbejde går,
du også mig i tanker står.

Nej, intet har mit hjerte krænket,
så meget som dit falske ord,
og intet mig så dybt nedsænket
i sorg, som da du mig forlod.
Jeg går hver dag i suk og gråd
og tit i dybe tanker står.

Som træets frugter kan du springe,
som rosens blomster dejlig står,
som liljerne i mark og enge,
når alt står udi pragt og flor.
Så dejlig var jeg og en stund,
men nu er jeg nedstødt i grund.

Kan det dog ej dit hjerte krænke,
den hjertens sorg, du gjorde mig,
når du dig ellers ret betænker,
har du mig gjort ulykkelig;
thi sorg vil følge mig hver stund,
indtil jeg slumrer dødens blund.

Men nu kan jeg ikke længre skrive,
thi suk og gråd forstyrrer mig,
derfor så må jeg pennen lægge
og sige må farvel til dig;
men syng min sang og tænk på den,
dig elsker som en trofast ven.

Casper var gammel, da han sang for mig, og han var usikker, derfor er enkelte strofer næppe korrekte.

Efter sin confirmation tjente Casper en sommer i Lem og siden et sted i Fastrup, hvor han sultede. Næste år fik han plads hos *Straadtmann* i Birk, og der fik han forandring. Glædestrålende fortalte han en bekendt, at de hver aften fik en fadfuld grød ind, så stor, at den næsten kunne nå loftet!

I denne plads havde de en ondskabsfuld remonte hest, der ville klemme folk, der gik op til den i båsen. Casper var den eneste, der ugenert kunne gå op til den, når han sagde: *De æ Casper!* så var hesten skikkelig. Hemmeligheden var, at Casper tog en syl med, da han første gang gik op til dyret, og da dette havde fået sylen i maven den ene gang, så kendte de to hinanden.

Endelig blev han røgter på Lindbjerggård i Gjellerup; men siden havde han ingen - eller rettere: blev han ikke i nogen fast plads, men foretrak at strejfe om på kjæltringvis.

Medens han tjente på Lindbjerggård, blev han på Lund marked kærest med *Kirsten Marie Pedersen*, datter af *Pæ Chr. Strudal* i Snebjerg fattighus. Dette venskab varede et par år, så levede hun en tid sammen med *Kræ Bjødstrup* i Dejbjerg og fik ved ham datteren *Mette Kirstine Christensen*, der som voksen en tid var *kwant venner* med Casper; men så blev hun på kommunens regning sendt til Australien sammen med *Kræ Bjødstrups* bror, *Jørgen*.

I vinteren 1860-61 meldte Casper sig til forstanderskabet i Rind-Herhing for at blive forsørget, da han ingen tjeneste havde. Kunne man ikke finde en sådan, så skulle han på omgang. De bønder, der havde $\frac{1}{2}$ td. hartkorn, skulle have ham en dag, og derefter én dag for hver td. over. Men Casper foretrak at strejfe om med sin hund og bjerge føden, som han bedst kunne.

På en sådan tur tog hunden en dag i december 1860 en hare på *smed Jensens* mark i Lundgård. Smeden tog haren fra hunden og hængte den op i smedien. Nu kom Casper og forlangte sig haren udleveret, hvad man nægtede ham. Så bad Casper om en tår vand, og medens man hentede vandet, tog Casper og forsvandt med haren. Det blev meldt, og da Casper havde gjort sig skyldig i betleri, blev han ved Hammerum herreds ekstraret den 2. marts 1861 idømt 3×5 dages vand og brød for ran og betleri. Det var hans første dom, men blev ikke den sidste.

Sammen med en tysk hjulmagersvend strejffede han en månedstid efter om og betlede. Dette bekendtskab kostede Casper 2×4 dages vand og brød.

Først på året 1862 drev Casper rundt sammen med moderen og søsteren, Ingeborg, og senere strejffede han om, handlede med blikstøj; byttede hund med Jens Carl Severin i Røgind, var derefter en tur i Dejbjerg; men så blev han anholdt, og da det blev oplyst, at han havde taget en pung, der tilhørte en fuld mand, og at han havde brugt pengene, så blev han ved Hammerum herreds ekstraret den 7. juni 1862 dømt for tyveri, løsgængeri og betleri. Det kostede ham et års forbedringshusarbejde - uden at han dog blev bedre.

Da han kom hjem fra Vridsløselille, fik han vejarbejde i Rind, men stak af to dage efter. Så fik han plads på Tanderup, hvor han holdt ud en måned, og derefter tog han vejarbejde igen, men holdt kun ud i fire dage, og derefter drev han om og »levede af, hvad han havde tjent«, oplyste han i et forhør.

Under sin omstrejffen kommer han nu og da til Salling, hvor han finder erstatning for tabet af sin første kærlighed i *Mette Kirstine Mortensen*, der var datter af *Morten Jensen* og *Else Sophie* i Durup, født ²⁰/₁₂ 1840. Disse to trasker nu rundt med hinanden så længe, at Mette bliver *grumslinglak*. Da man på grund af hendes tilstand ikke turde sende hende hjem, blev hun afleveret til fattigforsørgelse i Rind. En tid efter sin nedkomst stak hun af med sit barn, og da tog hun et hylsklæde og en pude med, som tilhørte fattighuset.

I vinteren 1865-66 træffes Casper i selskab med *Morten Rønbjærg* (Andersen) og de to bev tiltalt og dømt ved Bølling Nr. herreds politiret d. ²⁴/₃ 1866 for løsgængeri og betleri. Morten fik 2×5 dages vand og brød og Casper 4×5 dage med samme opvartning. På den tid boede Casper, Mette, Morten og Ingeborg til leje hos *Niels Rahbæk* i Lind. Casper skulle give 8 rdl. i husleje, men pengene skulle han afbetale ved at kaste mergel.

Da mændene sidst drog ud, havde de en del bliktøj med, og hvor de lo-gerede, loddede de utæt bliktøj som betaling. Morten var født i Nøvling d. 18/6 1817 og han var søn af *Anders Rønbjærg* (Mortensen) og moderen hed *Mette Kirstine Jørgensdatter*.

Anders' signalement lød i 1839: »Liden af Væxt, lysebrun og blaa Øjne - iført en gammel brun Trøje med hvide Knapper, gamle, lyseblaa Buxer og Sko, sribet Vest med blanke Knapper og Hat paa Hovedet, Halvstrømper, rødt, uldent Halstørklæde og Skjorte paa Kroppen.«

I 1843 tjente Morten hos en gårdmand i Nøvling. En lørdag aften fulgte han med gårdens øvrige folk til legestue hos *Erik Justesen* i Egebækhus og gik derfra søndag morgen til Herning for at besøge fasteren, *Mæt Katrin Swin*, i fattighuset, og her traf han *Johannes Mus* fra Dejbjerg, der på den tid gjorde kur til fasteren. Ved denne lejlighed blev begge mandfolk anholdt.

Senere levede Morten sammen med *Swine Mæt Katrin*, en datter af *Mæt Katrin Swin*, og ved hende fik han to sønner, der som ældre opholdt sig på Gjellerup fattiggård. Den ene, *Hans Christian*, kaldte man *Baronen*, og den anden gik under betegnelsen *Greven* eller *Landsens Fader*.

Med en *Karen Marie Hansdatter* fik han i 1845 datteren *Mette Kirstine Mortensen*. Hun døde i Herning d. 19/4 1849, og Morten døde på Vildbjerg fattiggård.

Under Caspers og Mette Kirstines omstrejfen, kom de en dag i april 1867 ind hos glarmester *Daniel Axelsen* i Rogenstrup. Casper tilbød at ville grave Daniels kålgård for en halv flaske brændevin, et tilbud, der af hensyn til, at Casper ellers ikke holdt af legemlige anstrængelser, må kaldes ædelmodigt. Daniel slog til, og Casper gravede så kålgården i sit ansigts sved.

Dagen efter drog Mette Kirstine og Daniels fruentimmer ud på handel med bliktøj for Daniel; men Casper blev hjemme, han var *lak*; men, om det var af overanstrengelse eller af brændevin, det oplyses ikke.

Medens vore folk opholdt sig på denne egn, blev der fra en husmand i Finderup stjålet noget tøj og nogle penge. Mistanken faldt på Casper og Mette, og der blev udsendt følgende signalement: »- Mandsperson, hvis Fornavn er Casper og som skal være 27 Aar gammel og hjemmehørende i Herning. Han er høj, smækker, mørk og har formentligen tidligere været straffet. Han ledsages paa sin Omflakken af et Fruentimmer ved Navn Stine, med hvem han dog ikke er gift, som bærer et lille Barn i en Vugge

paa Ryggen. Desuden har han med sig en stor, sort og hvidbroget Hundehvalp. Fruentimmeret er liden af Væxt samme Alder som Mandspersonen og er kendeig ved Kjertelsvulsten paa højre Side af Halsen.«

Da parret kort efter blev anholdt, fortalte Daniel i retten, at han havde slået en større handel med Casper, der havde fået en lodbolt, en hammer, en saks og en cirkel af ham, men da Casper ingen penge havde, så havde de byttet skjorte - Caspers var af finere tvistlærred og derfor af højere værdi - den fine skjorte var dog ikke stjålet!

Mette Kirstine fandtes i besiddelse af nogle penge, som hun havde fået ved at sælge hosepinde i Skals; men da Daniel som fagmand blev afæsket en kendelse i denne anledning, fandt han det ikke sandsynligt, at Mette skulle have solgt strikkepinde for 4-5 mark en dag. De anholdte blev derefter d. ²⁶/₆ 1867 dømt i Fjends-Nørrelyng herreders ekstraret for tyveri og betleri.

I januar 1868 har Casper sammen med sin stedfader, Johannes Guldsmed en mindre bataille. Stærk berusede var de først inde et par steder, men havnede om aftenen i Herning i arrestforvarer Iversens private lejlighed, som Casper fandt så hyggelig, at han erklærede, at han ville overnatte der! Disse spilopper blev vurderet til 5 dages vand og brød.

Så blev Casper indviklet i den store tyverisag i Skals, der er omtalt under Casper Bastrup, og da fik han for sin ulejlighed 4 års tugthus. Medens han sad i Herning arrest, før han den 13. august 1869 blev sendt til Viborg, morede det ham at drille arrestforvareren. I arrestantprotokollen hedder det, at Ingeborg og Casper havde klaget over kålen, de fik - den var for tynd, det var nærmest ene vand. Sognerådsformanden, distriktlægen og en tredje mand undersøgte maden, og de fandt, at kålen var udmærket, og så blev klagerne flyttet over i mindre komfortable celler, hvor lyset kom ind ovenfra.

Men et par måneder efter klagede arrestforvareren over, at Casper kravlede op i sit vindue, hvorfra han underholdt sig med de andre arresteranter! Så kvitterede Casper med at beskyldte arrestforvareren for noget så grueligt - efter ældre tiders opfattelse - som at have serveret hestekød for fangerne! Klagen viste sig at være ugrundet, og Casper og Ingeborg fik en kraftig advarsel af herredsfogden.

Efter at Casper havde udtjent i Viborghus, kom han hjem til Rind, og da fik han at vide, at hans forrige *maj*, Mette Kirstine, var rejst til Australien sammen med en *Jens Chr. Nielsen* fra Sahl - de blev, efter sigende,

viet på skibet. Ved Casper havde Mette Kirstine to piger, hvoraf den ene døde som lille, medens den anden fulgte med moderen.

Så fik han fat på *Mette Kathrine Abrahamsdatter* af de Grønningers og Swins æt. Hun tjente på HERNINGSHOLM og var da kærest med en svensker, der gik i dagleje på gården. Casper fik kik på den smukke skøjerpige, og han sejrede i konkurrencen; men svenskeren var gruelig gal.

Mette Kathrine eller *Trine*, som hun blev kaldt, var født i Hem i Salling d. $\frac{9}{4}$ 1829 og konfirmeret i Madum 1845. Da Casper kunne betale sin gæld til kommunen, 3 rigsdaler og 3 mark, kunne de to blive gift den 23. maj 1873. Men de levede kun sammen en kort tid - de fik en datter, *Madssine Marie Madsen*, der blev gift i Silkeborg.

Casper fik en ustyrlig lyst til *An Vind*, der efter sigende var af *bown* afstamning, idet det hed sig, at hun var en stor gårdmandsdatter fra Fjederholt. Måske var det gammel kærlighed, i hvert fald var det gammelt bekendtskab, thi medens Ane var hjemme, meddelte hun Casper, når de smed en kalv i åen, der løb nedenfor gården, og så tog han sig af kadværet. Dengang spiste mange bønder ikke kalvekød.

Ane Christensdatter var født i Fjederholt d. $\frac{9}{10}$ 1824. Først blev hun gift med *Kræ Jammsted* i Vildbjerg, og ved ham fik hun 6-7 børn, og derefter blev hun gift med pjaltkræmmer *Mads Vind*. De fik en dreng, flyttede til Rind, og kort efter løb Casper på hende - eller omvendt. Man fortalte, at Mads og Ane boede i Rind fattighus. En dag så Casper ind til parret, og da han gik, fulgte Ane med, skønt hendes mand lå og var syg.

Dette venskab varede, om just ikke uafbrudt, i 12 år, og Ane skænkede Casper en *knævels*, der døde i niårsalderen i Rind.

Efter affæren i 1868 synes Casper at have skikket sig vel; men i 1877 fik han 3×5 dages vand og brød for betleri. Så gik der atter nogle år, uden at øvrigheden generede ham; men en dag i 1884 gik han, som så ofte før, ad en ikke offentlig sti over *Chr. Hamborgs* mark i Rind. Manden, der gik og pløjede, sagde, at han ikke ville have det rend af kjæltringerne, og Caspers hund jog deres får løse. De to kom da op at skændes, så op at slås, og det endte med, at Casper jog Kræ Hamborg på flugt. Stik mod almindelig skik ved krigsførelse måtte sejerherren her betale gildet, det kostede Casper 3×5 dages vand og brød.

I 1887 fik han 5 dages vand og brød for betleri. Ved denne lejlighed blev det oplyst, at han var separeret for sin endnu levende kone for 10-12 år siden, og at han nu levede sammen med *Mette Kirstine Christensen*, der

var født udenfor ægteskab i Snejbjerg d. 28/6 1866. Hendes moder var *Christine Marie Pedersen*, hende, der rejste til Australien med Jørgen Bødstrup, og hendes fader var Kræ Bødstrup. Mette Kirstine havde tjent flere steder, blev lokket på Lydumgård og kom hjem til Skarrild, hvor hun var, indtil Casper hentede hende.

Casper kunne være ret udspekuleret. Sammen med sin *dil.* kom han en dag ind til en mand i Rindum, hilste og spurgte, om de kunne få lov at ligge i laden - »*du hå'r wal di hy'e ind?*« Manden svarede ja til sidste bemærkning, og Casper var rask til at sige: Det mente jeg nok - *så skal du hå'n blik'påt* for gæstfrihed.

Undertiden gik han rundt, hvor man ikke kendte ham, og tiggede *se-row* til sin moder, skønt hun ikke havde jord at så rugen i, men samlede han lidt, kunne han sælge det til en købmand.

En markedsdag kom han ind til en købmand i Herning og forlangte en flaske brændevin, og da købmanden kom med den fyldte flaske, puttede Casper den i en baglomme og bad om at få det *skrow-n*. Nej, købmanden ville ikke give Casper kredit. Det var Casper naturligvis ked af, så måtte han jo af med brændevinen; men Casper gik med to flasker, den ene var fyldt med vand, så satte han denne flaske på disken og stak af med købmandens brændevin!

I 1890erne fandt han på at appellere til folks godgørenhed ved hjælp af bønskrifter. Et af disse, som en murer i Herning havde forfattet, lød:

»Efter at jeg i mange Aar har siddet til Leje og ofte tit har ønsket en egen bolig, men da jeg ikke har tilstrækkelig Penge at bygge for, saa beder jeg mine ærede Medborgere om et lille Laan efter som de kan, vel erindrende, at mange Bække smaa gør en stor Aa.

Det er en Selvfølge, at skulde jeg dø, før Gælden bliver betalt, saa har mine Kreditorer dog Huset og kan faa deres Penge igen. osv.

Ærbødigst

Casper Madsen.«

Sammen med en svensker og med bønskriftet i lommen drog Casper nu ud i egne, hvor han var mindre kendt. Nogle gav 50 øre, andre 75 eller en krone, og de to gavtyve fik indsamlet henvend 100 kr. Casper var vigtig af sin opfindsomhed. Ingen kunne forbyde ham at låne penge, det var jo ikke at tigge! Men øvrigheden havde et andet syn på de to mænds virksomhed, og da de i 1894 var ude med et andet bønskrift, blev de arresteret.

Casper oplyser i dokumentet, at han vil kunne holde to køer på sin ejendom i Gjellerup, men han har kun en ko, og »min Pekunierestilling begrundet paa min stadig Vogsende Familie setter mig ude af Stand til at anskaffe en Forøgelse af to Køer . . .

Ærede Medborgere Mand og Kvinde opfyld min og Families Bøn om et lille Laan og vi vil i fremtiden glad mindes enhver fjern og nær. Med megen Agtelse«

Da de gjorde sig skyldig i betleri i Lem, blev de eftersøgt og arresteret, og så fik svenskeren 2×5 dages vand og brød, Casper fik 2×5 dage; og Kræ Bjødstrup, der sammen med Ingeborg også var ude med et bønsskrift, fik 20 dages vand og brød. For mislig omgang med en gammel mands penge fik Casper ved Hammerum herreds ekstraret den $\frac{9}{16}$ 1899 3×5 dages vand og brød.

I sommeren 1900 havde Casper fået fat på en ny livsledsagerinde, *Mette Cathrine Olesen*, der var gift med Andreas Nielsen. Hun var født den $\frac{4}{4}$ 1863, og hendes fader var en husmand i Bjørnemose i Dejbjerg. De to, der levede sammen på Sandagerland i Herning, blev idømt simpelt fængsel i 5 dage for forargeligt samliv; og så fortsatte derefter deres tilværelse som forhen. Mette fik en søn, *Ingvard Mejnert Olsen*. Da han som firårig en dag lå sammen med sine forældre ved et dige udenfor en gård i Hoven, kom konen ud, blev så indtaget i drengen, som hun tog op i fanget, at hun sagde: Ham vil jeg beholde! Og det fik hun lov til. Drengen skikkede sig vel, men som 17årig døde han af spansk syge.

Casper havde både kvinde- og hundetække. Han var, også som gammel, en smuk og velvoksen mand, og én af hans kærester havde måske ret, når hun hævdede, at han var den pæneste karl i Rind sogn. Blev han ked af en *maj*, så havde han altid let ved at få fat på en ny; og mange kvinder trak sig forsigtigt tilbage, når Casper var i farvandene - de ville ikke risikere noget!

Hvorledes kan du få kvinderne til at følge dig? spurgte jeg ham en dag. Svaret lød: Det er let nok - man skal bare være god ved dem! Men, så føjede han til: *Ja, de fæsto'r sæ, di ska jo ðsse sãmti ha nowe hæk'!* Og det fik de, dog ikke hans sidste »kone«, for, som han sagde, *de behöwe hun et'.*

Hundene fulgte ham villig, og kunne han ikke handle sig til én, han fik lyst til, så fulgte den med ham alligevel, og solgte han en hund, så kom den kort efter tilbage til ham, hvis han ønskede det. Engang købte (?)

han en dejlig jagthund af kromanden i Karup. Det var den bedste hund, der fandtes på Guds grønne jord, hævdede han, da han solgte den til en mand for 18 kr. Få dage efter kom hunden tilbage til Casper, der solgte den til en anden mand for 28 kr. Da han engang havde solgt en hund til en mand, sagde den nye ejer: *En ka wal et' stel- den?* Jo, sagde Casper, idet han daskede til hunden. Og den blev.

De havde i Bjerregård i Arnborg en brun hund, der var så arrig og ville bide fremmede; men en dag gik Casper, der var advaret, hen til den, og så fulgte den med ham. Fortælleren, der var en lille purk den gang, var så ked af det; men lidt efter vendte hunden dog tilbage.

August Dinesen i Lind gjorde mange hundehandler med Casper og altid blev han snydt; men de var lige gode venner, og det morede August at handle med en ægte kjæltring.

Han kom en dag ind hos Thornvig Christensen i Harreskov, og da havde han en dejlig hønsehund med, og den var med hvalpe. Kan jeg ikke få en hvalp? spurgte Thornvig, og det lovede Casper. En tid efter kom han godt nok med to hvalpe, der stak hovedet ud i hvert sit hjørne af tasken. Casper forlangte fem kroner for en hvalp, men Thornvig sagde: Det har jeg ikke råd til, jeg vil gi en krone. Da blev Casper vred, hvalpen var jo bestilt, og nu havde han gået så langt med den. Da Thornvig undersøgte sin pung, og Casper kunne konstatere, at der kun var 2 kr. 50 øre i den, så nøjedes han med denne betaling, og det motiverede han med, at Thornvig var fra en gård, hvor Casper havde *bjæt* så tit, dvs. fået mad.

Da Thornvig sagde: Den hund får jeg vel ikke noget ud af, da der ingen er til at dressere den, svarede Casper: *Den ska F. hawlemæ nåk dressier sæ sjæl!*

Det kom også til at passe, thi det blev en dygtig hund, der hver dag hentede avisen i Harreskov (ca. 1 km), og når Thornvig havde læst avisen, så bar hunden den hen til Thornvigs fader, *Mads Peder Christensen*. Var døren ikke åben, så skrabte hunden på køkkenvinduet; man lukkede op, hunden fik et stykke brød, og så løb den hjem igen.

Han var stærk både i hænder og tænder. Engang løftede han en beskidt møgbør i sine tænder på Lindbjerggård. Det gjaldt en flaske brændevin. Det hed sig, at Casper og den gamle sognefoged Pæ Fejerskov i Lind var de to stærkeste mænd i Rind.

Kræ Pæjsen i Gjellerup havde en dag fået sin mægovgn læsset så hårdt, at hverken han eller studene kunne trække vognen op fra møddingpladsen.

Da kom Casper gående, og manden spurgte: Kan du ikke hjælpe os? *Den ka a bandern o jæn· ta*, svarede Casper. Det må koste en flaske brændevin! svarede Kræ Pæjsen. Studene blev spændt fra, og Casper trak vognen op; men hans ene træsko blev smadret.

Da Casper engang opdagede, at der stod et hus tomt i Nr. Vejen, flyttede han derind med sine kvindfolk og hunde. Ejeren kom og sagde, at det kunne han ikke være tjent med, de måtte flytte ud; men det ville Casper ikke. Så gik manden til P. Fejerskov, der kom og traf Casper udenfor. Nej, Casper ville ikke derfra. Så kommer jeg vel til at sætte jer ud, sagde P. Fejerskov. *Sæt mæ u'r?* sagde Casper, *trour du, te du ka de?* Jeg kan jo prøve, svarede sognefogden. Der lå en stor sten, som Casper undertiden øvede sig på at løfte. Denne pegte Casper på og spurgte: Tror du, at du kan løfte den? Vil du gerne se det? svarede P. Fejerskov. Så skrævede han over stenen, løftede den og smed den til side. Da udbød Casper overrasket: *A fløt'er - li· mæ de sam·!*

I et af de huse, der i ældre tid lå syd for Kæret, boede en kjæltringskvind. Da hun engang lå syg, kom gårdmandskonerne med fødevarer til hende. Det rygtedes snart, at her var et godt madsted, og så samledes egnens kjæltringer der, hvad den syge naturligvis var ked af, og hun fik sendt bud til præsten.

En sommeraften ved nitiden kørte pastor *Jens Hansen* der hen. Døren var låset, men da han havde banket på, blev den omsider åbnet og ud trådte Kjælle Casper i sin bare skjorte. Han havde ligget på gulvet sammen med otte andre, og i sengen lå der fire - flere var der ikke plads til.

Præsten talte nu donner til dem og henstillede, at de lod den syge kone have fred og lade hende beholde, hvad nabokonerne kom med til hende. Og det lovede de.

Der går mange historier om, hvor udspekuleret Casper kunne være. Her er et par, som han selv har fortalt: Han havde engang fået fat på en ny kæreste; men da han opdagede, at hun var *hæ·gen* efter skråtobak, besluttede han at skille sig af med hende, thi han havde ikke råd til at forsyne to med tobak. Så en dag, de var i Herning, sagde han: Jeg skal ind til købmanden her - du kan blive udenfor så længe. Men Casper smuttede ud af en bagdør og lod pigen stå og vente forgæves på ham, thi da var han langt borte, inden hun tabte tålmodigheden.

Da han en mørk og regnfuld aften var på farten mellem Ejstrup og Nr. Snede, gik han forgæves ind i to gårde for at få nattely. Men han

havde bestemt, at han ville i seng den nat, for det trængte han til. Så gik han ind i en større gård, hvor der sad en gammel kone og spandt. Han satte sig uden videre på en skammel og bad om at måtte ligge der om natten. Nej, de havde ingen plads. Da sank Casper, tilsyneladende be-svimet, ned på gulvet. Man hældte nogle dråber i ham, og de hjalp ham i seng. Men næste morgen var han heldigvis atter kommen *te kryldt* (til kræfter).

Casper kom ofte til *Wonneborg*, hvor der også lå flere kjæltringhuse i ældre tid. En dag kom han med sin kvinde forbi Henrik Mouridsens ejen-dom, og der tog han en skjorte, der var lagt ud til tørring. Henrik var ganske vist en småmand, men han var godsindet, og da konen kom og fortalte om tyveriet, sagde han blot: *Casper mo wal træng te'n*. Og så fik Casper lov til at beholde skjorten.

En anden gang kom kjæltringen ind til Henrik og spurgte: *Hon' æ di katofler i o'r - få mi-n æ growe skit te?* Så fik Casper en slant kartofler i sin pose.

En dag først i maj 1914 traf jeg Casper. Jeg synes, du er så pæn? sagde jeg. Ja, svarede Casper, *mi kuen æ dø!* Er hun død, udbød jeg, og han svarede: *Ja de ver Gud, hun er - hun blöw begrawe den 15. april, o ham pråwsten hldt en pæne tå-l över hind - han tald. ves trej kwatier.*

Efter »konens« død indskrænkede Casper sin lejlighed. Da jeg en sommerdag besøgte ham, lå han og sov til middag ved siden af en stor, brun hundehvalp. På bordet stod en tallerken med en halvsnæs stegte sild samt en pande med meldyppe; over kakkelovnen hængte nogle sild, sam-menbundne to og to ved rumperne over en snor, og henne på Mettes dragkiste stod et par ualmindelig tykke fedtmeldmader med pølse på, og ved siden stod en tom brændevinsflaske. I vinduet var der ved en af kro-gene stukket et par hornskeer ned; på en bræddevæg bag sengen hængte Caspers klæder samt noget bliktøj m. m., og endelig var der en gammel kiste og tre armstole, hvoraf jeg efter Caspers død fik én til museet. Den havde i sin tid tilhørt Caspers moster, Mette Kirstine, i Dejbjerg.

Da huset, som Casper sad til leje i, blev solgt, kom han kort efter på fattiggården i Rind, hvor mange af hans slægtninge før ham havde endt deres tilværelse, og her befandt den gamle skøjer sig godt. Han kunne gå, når han ville, og komme igen, når det passede ham.

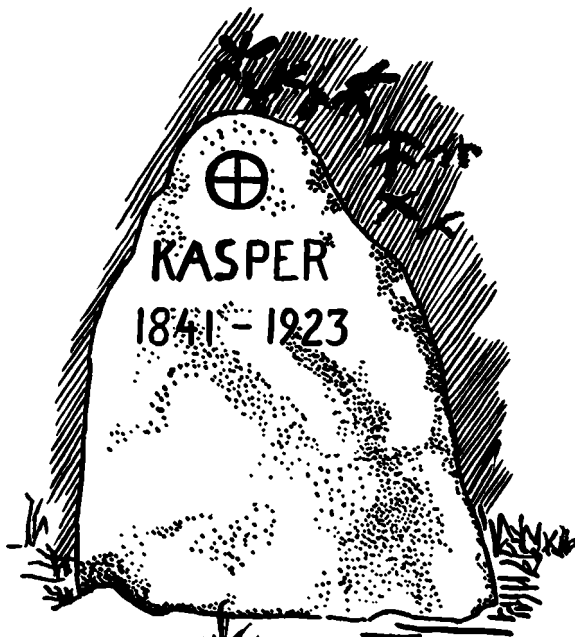
Under den første verdenskrig blev snapsen dyr, han måtte betale 3 kr. 60 øre for tre små punche; men da ulden gik op i hidtil ukendte højder,

så gjorde det ikke så meget, at brændevinen blev dyr. I fire dage samlede Casper i Vester Hanning så megen uld, at han derved tjente 28 kr. 12 øre, fortalte han.

I påsken 1919 besøgte jeg ham i fattiggården, det var længe siden, jeg havde set ham. Han *hunke i æ byldtes o wa lak*, det var vistnok »spansk«, mente han; men det varede ikke længe, før han kunne stampe ind til byen igen og besøge sine bekendte. Da vi hin dag talte om de gamle, forlængst afdøde skøjere, sagde han: *A ska dsse snår te'n - de æ u'r o æ atermæje!*

I sommeren 1923 opholdt malerinde frk. Marie Hatting sig en tid i Rind præstegård, og hende fik jeg til at male Casper, hvad han ikke havde noget imod. Han syntes dengang at være karsk; men otte dage efter, at det vellignende maleri var færdigt, lå han lig. Det var den 19. august, og da var han godt 82 år gammel. Han blev jordet nordvest for kirken, hvor hans forfædre ligger. Og nu hænger hans vellignende maleri i Herning Museum som et værdifuldt dokument, der viser en raceren, blåøjet kjæltring, hvis stamfader for over 200 år siden var rakker i sognet.

På hans grav satte jeg en smuk natursten, en norsk rhombeporfyr, der var fundet i nærheden. I toppen af stenen blev hugget evighedens symbol, en ring, med et kors i og derunder kun: KASPER 1841 - 1923.

Emneregister.

De kursiverede (skrå) ord og tal henviser til bind 2.

<i>Aftenbøn</i>	195	<i>Dans ved begravelse</i>	96
afskedspas	137	<i>defensorat, morsomt</i>	128f
afstamning	75	drab	120, 121, 226
alterkalk til rakkeren	48	<i>drywstower (mynde)</i>	176
antal natmændsfamilier	83	dødsdømt kvinde vil ægte bødlen	78
Barnedåb foretaget af kjæl- tringer	71, 72, 182	dåb	38f, 85, 116f
barnefødsel	69f	<i>Eksamen over kjæltringbarn</i> .	97
barnsnød	39	<i>Falsk attest</i>	76
begravelse af delinkventer ..	25f	fanesvingning for at gøre ærlig	48f
<i>begravelse</i>	82	fattigfoged i Horne	98, 154
<i>begravelse, levende</i>	89	<i>fattigbyrder</i>	8f
<i>bigami</i>	76f	<i>fattighus i Rind</i>	124f
<i>bikube som skorsten</i>	108	<i>fattigkorn</i>	16
<i>blikkenslager</i>	95, 181	<i>fattigudgifter</i>	21f
bliktøj	144, 203	flint (bøsse)	133
<i>blyarbejde</i>	182	<i>flået 18 helmusser en dag</i>	25
blyvindue	207, 209	flåning af selvdøde kreaturer	33f
blyvinduer	186	<i>fordomme mod natmænds-</i> <i>folk</i>	25, 71f, 123, 148
boliger, natmænds	81	forhekset barn	149
brand, Højris i Ikast, 1819 ..	203	<i>forsamling, gudelig</i>	96
bryllup, kjæltringers	65ff, 46f	<i>forsørgelse</i>	31
<i>brændevin til barselkone</i>	98	<i>forvist fra Viborg</i>	119
<i>brændevin til pattebørn</i>	193	fredløse tatere (zigøjnere) ..	21
<i>brændsel</i>	81, 84	<i>fødsel ved et dige</i>	155
<i>bryder ud af arresten</i>	132	Galge	26f
<i>brønd, ingen</i>	111	<i>gitemål, vanskeligt</i>	37f
<i>bulstald (arrest)</i>	131		
<i>bønskrift, Caspers</i>	202		
<i>børneofring</i>	96		

- gilder (kastrerer) ..... 237 *håw-wårmslawn* 194
gjæj-sop' = suppe på en gedde 174
 gjælder (gilder) ..... 122 Ildsted, åbent 31
 glarkiste . 172, 203, 55, 57, 93, 169 *indbo i kjæltringhus* 51, 105
glarmester og blikkenslager .. 32 *indbrud i Herning tinghus* .. 169
 49, 50, 55, 57, 60, 61, 69, 75, 93,
 101f, 141, 206, 219
 glarmesterfolk ..... 56 *Jagt* 85
gravskrift ..... 192 *jordemor hentes på vognfjæl* . 111
gæstgiverregning 1735 ..... 115 *jordemødre vil ikke hjælpe* .. 39
jordhuse (rakkerkuler) .. 82f, 214
 109, 155
Halshugning m. m. ..... 77 *fydepotter laves af kjæltring* 29, 175
hagl, skåret af vinduesbly... 133 *jæger* 40f
halvskjorte ..... 145 *jærre (edder)* 111
hedetørv ..... 81 *Kagstrygning* 27, 117f, 140f
helmusflåning ..... 25f *kalvekød* 201
hest skydes og flåes ..... 123 *kat (strafferedskab)* 134
hestegildere ..... 34 *kiel (brønd), Abrahams* 87
hestekød ..... 200 *kirketyv* 117
hestepærer standser forblød-
ning ..... 239 *kiæltre (tigge)* 57
hestetyu hænges ..... 112 *kjaenbryggi (brødkive med*
hjald i stedet for brædde-
loft ..... 51, 105 *usaltet smør)* 98
hosekræmmere, Chr. Rojen og
P. Thaulund ..... 156 *kjæltringhus på Ørre hede* .. 241f
hundebid ..... 194 *kjæltringhus* 51f
hundebulder i kirken ..... 30 *kjæltringjagt 1835* .. 86, 204, 206
hundefedt som lampeolie 122 *kjæltringløb (vandring)* 128
hundegalskab ..... 30, 59 *kjæltringslag i Aulum* 239
hundehår på hundebid ..... 63 *kjæltringsproget*... 89f, 249, 48
hundetække ..... 122, 157, 203f *kjæltringægteskab* 64f
hus på 3 fag ..... 173, 188 *klog kjæltringkone* 149, 196f
hus på 4 fag ..... 108 *klyne (mosetørv)* 84
hvedeaal på Herningsholm
 1827 ..... 127 *klæder* 125, 138f
hyldesmør (salve) ..... 198 *knapper* 133, 165
hyrde på omgang 1797 ..... 73 *kogekone* 104
hængt mand begravet ..... 54f *kolde (sygdom) kureres* 198
hå-nd (hånde = beholder) .... 110 *korn stjæles* 83
kræsbær 133
kvinde bæres 190
kvinde skærer grise etc. 253

- kvindetække* 203
- kæppekastning* 65f
- Lig rejser sig* 86
- lille huse (W. C.)* 72
- lire* (spilleinstrument) 150
- lyre* (røgåbning) 31
- lænke om benet* 140
- lænket fange bryder ud* 132
- løn* 82
- löwergroe* (rakitis) 196
- Meddomsmænd* 137
- mestermænd* 28
- mestertyv* 64
- mindes Johannes* 187
- mordbrand* 203
- muesot* (sygdom) 111
- muesot, måles for* 59, 188
- mursten, pris på 1820* 124
- museslægten* 87f
- mærket hest* 133
- måling af patient* 199
- Natmanden i Hammel 1778* .. 120
- natmanden med sabel i Nyborg* 55
- natmænd og skorstensfejere, ingen* 32
- natmændsenker i Dejbjerg 1732* 13
- natmændsfolk jordes* 48
- natmandshjem i Outrup 1814* 154
- Oprindelse, natmændenes* .. 7f
- opløsning, betænkning om* .. 85
- ordinants 1522 vedr. bødel og rakker* 22
- overfald* .. 117, 120, 27, 40, 70, 156, 201
- overtroisk* 179
- Penge gemt under en sten* .. 154
- pistolbevæbnet natmand* 253
- potteovn* 124
- priveter (W. C.)* 30
- prædikant, en kjæltring* 96
- pråseholdere* 186
- pædagog* 197
- Rakker bliver gårdmand, Ods-herred* 53
- rakker drikkeglas* 38
- rakkerens takster* 8
- rakkerhest gøres ærlig* 54
- rakkerkomplot* 120
- rakkernavne* 80
- rakkerkule* 7, 112, 116
- rakkerne på udhederne* 31
- rakkerstole i kirkerne* .. 16, 47
- rapsagre, Møltrup* 83
- regnormeolie* 198
- renovation* 23f, 36
- ringorm signes bort* 62, 188
- rotting* 134, 159
- rotvælskere, tyske* 17
- rugavl, slår fejl* 108
- rømning* 23f
- Salve, der æder i huden* 71
- selvdøde dyr spises* 110f
- selvmorder begravnes udenfor kirken* 55
- sener skåret over på rakker*.. 177f
- signalementer* . 154, 162, 172, 180, 184, 190, 204, 215, 221, 235, 243, 31, 43, 49, 52, 54, 66, 68, 69, 77, 99, 103, 105, 131, 138
- signen* 62, 63, 67, 111
- simer* (halmreb) 124

- skarpretter 23, 28
 skolegang, natmændsbørn .. 41f
 skorsten, ingen 31f
 skorstensfejning 23f
 skorstensfejer 61, 93, 94, 103,
     104, 118, 121, 123, 149
 skovblad som pænde 110
 skralde (fugleskræmme) 83
 skråder (dreng) 110
 slavekarl 106
 slaver, ærlige, uærlige 49
 smør, intet 199
 smør kærnes i en flaske 179
 snus 95
 sojhus (jordhus) 174
 soldætter 211
 spidsrod 213
 sprøgstudie i tugthuset 161
 spåer i kaffe 199
 spåkvinde 144
 stikkelsbær 51
 stodderkonge 225, 98, 163f
 stokkeknægte 48
 stokkeprygl 213
 stomper (fodløse hoser) 196

 Tag til tækning, pris 1820 .. 124
 takster for rakkerarbejde 27, 26
 tandpine læses bort .. 63, 67, 188
 tater (zigøjner) 20f
 tigger-ranunkel fremkalder
     blærer på huden 71
 tiggeri, eksemper på 58f

 tredårskrigen .. 68, 134, 126, 177
 troldkvinde i Ribe 30
 tyvs- og bøddelmærke 77

 Udgifter til kæltring 1835 .. 205
 udspekuleret 202, 205
 understøttelser .. 15f, 21f, 33, 57
     74f, 81f
 undervisning 194
 uærlig .... 33, forskudt 23
 uærlig, ikke soldat 25

 Vandhuse (W. C.), meget
     sjældne 30, 32f
 vandladning, ufrivillig, ku-
     reres 197
 velklædt kæltringkone 196
 vinter, den store (1709) 112
 vorter sættes væk 198
 værktøj 51

 Æg, ingen 199
 ægkage 191, 194, 209
 ægblomme i kaffe 195
 ægteskab, vanskeligt at opnå 58f
 æresbegreberne . 31, 33f, 48f, 257

 Åbenbaring, en 41
 ålefisker 95
 åreladning 59, 104

 Zigøjnere 10f

Personregister.

På få undtagelser nær omfatter listen kun natmændsfolk og kjæltringer.

De kursiverede (skrå) ord og tal henviser til bind 2.

- Abelone, en kæmpekvind .. 239
Abildtrup, Niels, sognefoged 208
Abraham, Chr. Nielsen.. 168, 158, 189
— Johan(ne) (Madum) .. 200f
— Jørgen (Rønbjerg) 52, 74, 130
— Jørgen (Brøndum) .. 148
— Musen 60
— Store (Horne)..... 158
— *Qvembjerg* 89
Abrahamsdatter, Else (Horne) 158
— Kirsten (Rønbjerg) .. 189
— Mette Cathrine 201f
— *Sophie* 89
Abrahamsen, Casper (Bastrup) 158
— Jørgen Fr. (Brøndum) 147
— Morten (Rønbjerg) .. 216
Adam, »Tater« (Spørring) .. 80
Adamsen, Chr. 13
Amerikaner, Sunds (Chr. Andersen) 228f
Alunde, Mads (jvnf. Etlar: Madsalune) 87
Andersdatter, Birthe 91
— *Christine* 36, 53
— *Christiane* 181
— *Else Cathrine* 56, 94f, 155
— Ingeborg (Stauning) .. 147
— Ingeborg (Brøndum) .. 149
Andersdatter, Johanne Marie 236, 27, 54
— *Kirstine* 120
— *Mette* 16, 26
— *Mette Kirstine* 48, 52, 101, 173
Andersen, Anders Chr. 27
— *Ane* 21, 84
— *Chr.* 32, 52
— *Christine* 39
— Christopher 253
— *Frands* 21, 84
— *Hans* 20
— Henrik (Stauning) 147
— *Jens* .. 15, 22, 30, 56, 87, 93, 102, 131
— *Jørgen Chr.* 21f, 27, 51f, 107
— *Mette* 21, 52, 84
— *Morten* (Rønbjerg) .. 121
— *Niels Chr.* 31, 53f
— *Ove (Mestertyv)* 64f
— Peder (Stoubæk)..... 132
— *Sophie* 84
— *Søren* 16f
— *Thomassine* 20, 84
Anne Malene (Brøndum) 146
Axelhus (kjæltringhuset), Ørre 253
Axelsen, David 199
— Johannes 11, 36, 181, 189, 240f

- Axeldatter, Ane Regine
 Regenholt 91, 253
- Balther, Anders 85, 175
 — Frands .. 75f, 79f, 181
- Bank, Hans Chr. (Rind) 208
- Bastrup, Casper .. 168, 220, 65,
 158f, 192
- Beggesbøl, Morten (Lemvig) . 118
- Belotsvig, glarmester, Horsens 124
- Benløs, Peiter 80
- Beszelow, Hans, skarpretter.. 117
- Bierret, Søren Povlsen 74
- Bitse, Stoffer (Gjellerup) 194, 202
- Bjødstrup, Anders .. 222, 60, 142
 — Chr. 226, 62, 194
 — Else 68
 — Jørgen (J. Chr. Jensen) 69
 — Niels (N. Jensen) 42, 68
- Blicher, St. 253
- Brøcher, Hochim, mestermand 28
- Brøpig, Maren 109
- Bråspande, Kjæn (Ulfborg).. 184,
 186
- Bæk, Chr. Natmand, Madum-
 bæk 258
 — Niels (Kolli), Madum 148,
 155, 258
- Bøddel, Thomas, rakker på Fyn 120
- Bøndergård, Maren 104
- Carlsdatter, Ane Marie 124
- Carlsen, Adam, glarmester .. 81
 — Johannes 90
 — Peder 90, 91 93f
- Casper, Gammel (Rind) 61
 — Kjælle 72, 94, 222, 41, 66,
 70, 167
- Caspersdatter, Ane Kierstine
 (Rind-Horne) .. 157, 116, 157
- Caspersdatter, Else Malene 116, 147
 152f
 — Else Sophie (Rind) 167f, 28f
 157f, 186
 — Mette Marie 157
- Caspersen, Chr. (Rind) 48, 158, 172f
 — Jørgen Fr. 30, 158, 178f, 185
 — Mads 36
 — Mads Chr. (Rind) 158, 181
- Christensdatter, Abelone 259
 — Ane (A. Vind) 201
 — Anne (Rind) 117
 — Ane Kirstine 32, 108, 127
 — Anne Marie (Viborg) 118
 — Ane Marie (Mæster) 127, 180f
 — Christiane (Viborg) .. 118
 — Christine (Viborg) 157
 — Christine (Rind) .. 106, 127
 177
 — Benned 77, 190f
 — Else Cathrine (Viborg) 118
 — Else Malene (Tænd) 107, 127
 — Else Marie 57
 — Else Sophie 117
 — Frederikke 117, 240
 — Grethe Marie 49, 157 177
 — Ingeborg 121f
 — Maren (Outrup) 180
 — Mette Claudiane (Rind) 61,
 177, 228
 — Mette Kierstine .. 117f, 126
 — Mette Kristine 56f, 70
 — Mette Marie 217
- Christensen, Anders (A. Frand-
 sen) 76, 178
- Casper 116f, 127, 131f, 156f
 176
 — Chr. natmand 120, 157
 — Christoffer 72
 — Henrik Peder 237

- Christensen, Johan Georg Schamer* 177
 — *Johanne Marie* 86
 — *Jørgen (Kolli)* 256
 — *Jørgen Chr. (Rind)* 52, 116f 121, 127f, 154
 — *Jørgen Frederik* 117
 — *Karen* 122f
 — *Mads (M. Abraham) i Madum* 201
 — *Mads (Viborg)* 118
 — *Mads Chr. (Kat)* 108, 133f 187
 — *Mads Jørgen* 177
 — *Mette (Kandbjerg)* .. 75
 — *Mette Kirstine* 201
 — *Niels* 157
 — *Peder* 176f
 — *Søren (S. »Kjeldsen«)*.. 251
Christophersdatter, Abelone 259
 — *Abelone Kirstine* 169
 — *Kirsten (Høg)* 176, 178
 — *Mette (Viborg)* .. 118, 120
Christoffersen, Augustinus .. 210
 — *Ebbe Chr.* 210
 — *Jens* 211f, 214f
 — *Niels (Outrup)* .. 157, 157
 — *Peder Chr. (Skjærk)* 252, 100, 138
Claudiane, Mette 228
Clemensen, Niels, rakker i Dejbjerg 121, 22f
Clemensdatter, Marie 139

Daniel, natmand i Salling 49, 75
Danielsen, Niels Chr. 100
Davidsen, Phillip (Herningsholm) 208
Dideriksdatter, Marie, Mollerup 239

Diderik, natmand, Salling .. 186
Dideriksen, Jens, natmand, Durup 154, 239
Ditlevsdatter, Laurence 107
Due, Karen 154

Ebbesdatter, Else 209
Eriksdatter, Christine (Kolli) 254
 — *Johanne (Kolli)* 254
Eriksen, Jørgen (Kolli) 254
Ertmann, Johan Fr., gørtlersv. 137

Frandsen, Anders 15, 20, 83f, 106
 — *Hans* 86
Fedderson, herredsfoged 219
Femmer, Niels (Fynbo-Rosenlund) 181
Frederiksen, Knud 215
Fyrst, Peder (Sørensen), om-løber 179

Gastel, Jesper, vinkelskriver etc. 238
Glarvester, Niels, før matros 76
Glerup, Jens Chr. (Stauning) 59, 179, 182f, 203, 207, 250
Godt, Niels, Dejbjerg 258
Goldschmidt, forfatter 160f
Gotfrø, mestermand i Ribe .. 39
Glarvester, Carl (C. Christiansen) 90
Glavind, Laust, troldmand .. 31
Glistrup, Inger Marie, f. Jacobsen 43, 46, 48f
 — *Jens Chr., f. Pedersen* 49
Graversen, Troels, Vesterholm 208
Gregersen, Hans, natmand i Viborg 241
Greven eller Landsens Fader 199

- Grønning, An Mari 218f, 145, 193
 — Jens 203
 — Jørgen Pedersen 179f
 — Kirsten Marie 216f
 — Peder, f. Jensen .. 200, 216
 Gule Else, f. Ebbesdatter 208f
 Guldsmid, Johannes 190, 32, 157
 168f, 200
- Hampen, Søren. et subjekt 227, 145
 Hansdatter, Ane Marie (Sot-
 trup) 134
 — Benned 190, 155, 185
 — Ellen (Viborg) .. 120, 150
 — Frederikke 149
 — Karen Marie 192, 239, 199
 — Maren 84, 151
- Hansen, Andreas 42
 — Johannes (Johansen).. 147
 154, 158
 — Mette Marie 92
 — Morten (Rønbjerg) .. 101
 — Roland Chr. 138f
- Heidensen, Diderik (Fyn) 121
 Helstrup, Mikkel (Ikast) 197
 Henriksdatter, Anne Margre-
 the (Thy) 184
 — Zidsel Marie 138f
- Hendrichsen, Jonas, skarpret-
 ter, Viborg 117
 Hjælland, Markus, Smed i
 Arnborg 211
 Hodde (Hoje), Casper .. 219f, 32,
 61, 157
- Holt, Clemen (Gjellerup) .. 204
 Hunderup, herredsfoged 209
 Hvid Dreng (Jens Chr. Gli-
 strup) 223
 Hübertz, provst i Ørre 244f
 Højslev, Peder Pedersen 140
- Høg, Jens (J. Swin), Aulum 176, 179
 — Kirsten (Christophers-
 datter) 176, 200
 — Peder, soldat - rakker . 76
 Højris i Ikast, brand 1819 .. 250
 Hørby, Peder 71
- Ingeborg Mæster, se Mæster . 63
 Iversen, Anders, Spøttrup hede 134
 — Chr. Bredvig, Ørre .. 132
 Jacobsen, Anders, natmand . 119
 Jensdatter, Abelone 27
 — Ane (Swin) 181, 189
 — Ane Kirstine .. 253, 27, 50,
 83, 99f
 — Christiane (Snøvl Chr.) 65,
 133, 136
 — Dorteia Kirstine 106
 — Else Margrethe 26
 — Else Sophie .. 11, 22, 26,
 27, 28, 71, 74, 76f 102
 — Ingeborg 179f
 — Karen 147
 — Kirstine (Kandbjerg).. 75
 — Mette Mariane 93
 — Mette Marie 27, 90f, 102, 179
 — Sine 186
- Jensen, Anders (A. Kvem-
 bjerg) 16, 22, 42, 50
 — Anders Chr. (A Bjød-
 strup) .. 60, 83, 106, 173
 — Andreas Chr. 27
 — Caroline Severine 94
 — Chr. (Bjødstrup) 20, 27, 62
 — Christine 42
 — Chr. Peder Severin
 (Swin) 153, 184, 186, 56
 — Christopher, soldsætter 211
 — Diderik, sadelmager .. 239
 — Jens Chr. Kjær 105

- Jensen, Jens Chr. (Chr. Muld-
bjerg)* 49
 — *Jens, Mollerup hede* .. 239
 — *Jens (Swin), glarmester* 176
 — *Jens (J. Kvembjerg)* 20,
27, 67
 — *Joen (Ulvig)* 121
 — *Jørgen Chr. (Chr.
Kvembjerg)* .. 20, 26, 42f
 — *Mette Kirstine (Cathri-
ne)* 49, 245
 — *Morten (Durup)* 240, 198
 — *Niels, glarmester, Ry-
de* 28, 74, 203
 — *Niels Chr. (Kvem-
bjerg)* 20, 26f, 42
 — *Niels Ingvarsdén (N.
Bjødstrup)* 68
 — *Niels Kjær* 105
 — *Peder (Grønning)* 179, 200
 — *Peder, natmand, Thy*.. 149,
239
 — *Peder Chr. Severin* .. 237
 — *Peter Chr. (Pæ Kr.
Kvemborg)* 68
 — *Petersine Kirstine* 104
 — *Severine Kirstine* 50
 — *Simon, soldat - natmand* 74
 — *Søren* 20, 67
Joensen, Anne Marie (Ulvig) 121
Johannesdatter, Christiane 158, 176
Johansen, Abraham (Horne) 166,
169, 249
 — *Ane Cathrine* 98f
 — *Ane Kirstine (Nøvling)* 221
 — *Hans Chr. (Horne)* .. 160f
 — *Johan Henrik, glar-
mester* 77, 119
 — *Johannes (J. »Guld-
smed«)* 163, 183f
Johansen, Mette Cathrine .. 190
 — *Mette Marie Sophie*.. 95
Jørgensdatter, Ane Kirstine
(Rind) 153, 103, 120
 — *Christiane (Rind)* 27, 30, 120
 — *Ane Marie (Dejbjerg)* 254,
25
 — *Christiane* 27, 30, 120
 — *Kirstine* 102
 — *Karen Kirstine* 28
 — *Mette Kirstine (Kolli)* 179,
101
 — *Ane Sophie (Horne)*.. 155
 — *Mette Marie* 50f, 102
*Jørgensen, Abraham (Mu-
sen)* 147, 89
 — *Anders (Kolli)* 255
 — *Chr. (Mørup)* .. 116f, 120
 — *Jens (Kvembjerg)* .. 146,
16, 24f
 — *Jensine (Sjøng Sine)*.. 179
 — *Jonas (Fyn)* 121
 — *Jørgen (Outrup)* 147, 152,
116
 — *Mette Kristine* 39, 181, 199
 — *Niels, natmand i Outrup* 146
 — *Niels (Dejbjerg)* 254
 — *Niels. Se Kat*
*Kandbjerg, Chr. (Kæden-
bjærg)* 75, 87, 102
*Kat, Jørgen (J. Chr. Christen-
sen)* 130
 — *Mads (M. Chr. Christen-
sen)* 65, 133f
 — *Niels (N. Jørgensen)* 24, 53,
59, 120, 227, 146f
 — *Severin* 190, 31, 41, 63, 94, 155
Klavsen, Rasmus, tyv bliver
bøddel 77
Kløwtjanne, Mæt 62

- Kjeldsen, Stivert* 155
- Kjælle Casper*. Se Casper
- Kjær, Anders Chr.* 106
- *Niels* 106
- *Chr. Peder* 21
- *Jens Chr.* 103
- *Pæ (Peder Andersen),*
slave 94f, 107
- *Peder Pedersen* 21
- Knudsdatter, Karen (Salling)* 91
- Kolle Erik (Nr. Nissum)* 253
- *Jørgen Eriksen* 25
- *Niels (Sdr. Nissum)* 155, 258
- *Chr. Nielsen (Chr. Bæk)*
Madum 155
- Krarup, herredsfoged i Her-*
ning 224
- Kvembjerg, Anders* .. 22, 32, 34,
51, 68, 83, 87, 155
- *Else* 78f, 82
- *Jens* .. 53, 63, 15, 33f, 36f,
94, 101, 181
- *Christine (Stine K.)* .. 40,
95, 101
- *Mette* 15, 87, 176
- *Niels Jensen* .. 8f, 22, 42,
54, 103, 147
- Kåenbjerg*. Se *Kandbjerg*
- Kåk, Rænse (Laurence)* 107
- *Pæ = Peder Kjær* 107
- Landt, herredsfoged, Herning* 208
- Larsdatter, Mette (Steppinge)* 241
- Laursen, Chr. (Tambour)* 53
- Lauesen, Niels* 107
- Lind, Mæt (Mette Pedersdatter)* 105
- Lorensdatter, Anne Cathrine* 118
- Lorensen, Niels Hans (Tåmus)* 223
- Lund, Søren, degn og proku-*
rador 128
- Lunding, Hartvig Andreas*
(»professor«) 99
- Lång Magret* 58, 87
- Madsdatter, Zidsel* 91
- *Inger* 103
- Madsen, Casper*. Se *Kjælle Casper*
- *Madssine Marie* 201
- Merrild, Niels, Rind* 210
- Mestertyv, Søren »Kjeldsen«,*
Nr. Lem 251
- Mesterman, Holstebro* 117
- Mette Abelone i Sahl* 91, 186
- Meyer, Johan (æ gal studen-*
ter) 189
- Michelsen, Christoffer*
Jænyw 79
- *Lars, soldat - rakker* .. 75
- Mistrup, Maren* 91
- Mortensen, Abraham, Røn-*
bjerg 188, 99, 101
- *Anders Rønbjerg* 120, 181
- *Chr.* 117
- *Hans Chr. (Baronen)*.. 199
- *Hans, natmand i Resen* 154,
189
- *Jens (Varhede)* 134
- *Mette Kirstine* 142, 198, 199
- *Rasmus, natmd. i Århus* 46
- Mouritsen, Niels, soldemager* 119
- Musen, Abraham* 89
- Mus, Jens* 93
- *Else Cathrine (Dejbjerg)* 91
- *Johannes* 31, 40, 85, 87, 91,
94f, 185, 193, 199
- *Maren, f. Johansen* 59f, 92
- *Mæt, f. Johansen* 42
- *Pæ, f. Carlsen* 84, 89, 101,
172
- Mühlhausen, skarpretter, Kbh.* 141

- Mæster, An Mari (Christensdatter)* Rind 58, 62, 72, 125, 168, 180f
 — *Ingeborg, f. Madsen* 63f, 168 182, 226
 — *Jørgen* 103, 117, 125
 — *Kræ (Chr. Jørgensen)*
 Rind 121f
Mæt Kløwtjanne 61, 175
Møller, Chr. Rasmussen 195
- Natmand, Chr. i Mørup* 115
Nielsdatter, Anne Margrethe 189 203
 — *Ane (Bælum)* 103
 — *Else Sophie (Rønbjerg)* 52
 — *Johanne (Dejbjerg)* .. 12
 — *Kirstine* 28
 — *Mette* 15, 20, 28f, 106, 177
 — *Mette Kirstine* 35
 — *Mette Margrethe* 104
- Nielsen, Anders, natmand i*
 Brøndum 26, 146
 — *Anders Chr. (Kuembjerg)* 15 32, 33
 — *Casper (Hodde)* 32, 61, 157 168, 219f
 — *Chr. Soldat-rakker* .. 75f
 — *Chr. »Embedsmand«, Røn-
 bjerg* 39
 — *Chr. (Abraham)* 189f
 — *Chr.* 109
 — *Chr. Natmand i Viborg* 117 119
 — *Christopher (Horne)* 155, 258
 — *Else Marie* 31
 — *Frederik Rakker i Bjerre* 117
 — *Hans, natmd. i Kolding* 33
 — *Hans (Vorgod)* .. 109, 110
 — *Inger Kirstine* 109
- Nielsen, Jens (Terndrup), sol-
 dat - rakker* 74
 — *Jens, natmand i Grau-
 balle* 130
 — *Jens Rakker i Dejbjerg*
 22f, 28, 30, 35f, 121f
 — *Jens Carl Severin (Øl-
 strup)* .. 149, 151, 154, 155f
 — *Jørgen, natmand i Aal-
 borg* 39
 — *Jørgen Chr. (Tvis)* 149, 151
 — *Karen Margrethe* 109
 — *Laust (Dejbjerg)* .. 18, 66, 87, 109f
 — *Mariane* 110
 — *Niels, natmand i Vi-
 borg* 118
 — *Niels (Thygesen)*. 93, 107, 110
 — *Niels Chr.* 30
 — *Niels Chr.* 110
 — *Simon (Grimlund i
 Hoven)* 213
 — *Simon (Skele Simon)*.. 181
- Nør, Jens (Jens Chr. Christen-
 sen), Lem* 239
- Ohrloff, Niels Pedersen, heste-
 skærer i Rindum* 143f, 145
Olesen, Ingvar Meinert 203
 — *Mette Cathrine* 203
Outrup Niels 157
Overgård, Niels. Herborg .. 131
- Pedersdatter, Ane Cathrine*.. 11, 21, 91, 92, 137
 — *Ane Margrethe* 100
 — *Ane Marie* 90
 — *Ane Sophie* 240, 189
 — *Else Sophie* 91, 172

- Pedersdatter, Karen* 76
- *Kirsten Marie* (Snebjerg) 236
- *Mariane* (Junker) 93
- *Mette Abelone* 53, 236f
- *Mette Cathrine* (Haderslev) 243
- *Mette Cathrine* 106, 146, 149
- *Mette Marie* 28, 94
- Peder Rakker i Odense* 120
- *Kjæltring fra Ølsted*.. 120
- Petersen, Calle Peter* 179
- *Carl* 92, 102
- *Chr. Natmand. Bølling herred* 120
- *Christine Marie* .. 63, 69
- *Hans* 92
- *Herman* 118
- *Jens Chr.* 91, 93
- *Johannes. Se Mus*
- *Kirsten Marie* 197
- *Maren Jensine Ane Marie Cathrine* (Bjornemose) 106
- *Peder* (Højslev).. 138, 140
- *Peder Abraham* 216
- Pflug, Augustinus, skarpretter, Kåbel* 28
- Raff, Jørgen Christoffer* 179
- Rakkere på Fyn* 120
- Rakker, Jens* 18, 76, 91
- *Frederik i Bjerre* 117
- Rasmus. Natmand i Aarhus*.. 130
- Rasmussen, Anders i Røgind* 224
- *Gregers. Natmand i Randers* 46
- *Hans (Lem)* 223
- Ravn, Anders (Sahl)* 194
- Regine, Ane (Langå)* 91, 253
- Rien, Niels (Severin)* 156
- River, Mæt* 104
- *Søren 8f, 87, 101, 107, 132*
- *Stine* 103
- Roland-navnet* 81
- Roland, Chr. Hansen* .. 138f, 151
- Rolsgård, Niels, natmand, Hanherred* 129
- Rosenlund, Antonius Nielsen, sømand, glarmester* .. 192
- *Hans Chr.* 188, 203
- *Niels Hansen* (N. Fynbo = N. Fimmer). 77, 188f, 190f
- Røde Rasmus Rakker (Fyn)*.. 120
- Rønbjerg, Anders (A. Mortensen)* 101, 199
- *Morten* 192, 198
- *rakkere* 99f
- Samuelsen, Samuel. Natmand, Bornholm* 51
- Schiørping, Niels Christensen. Rømmet soldat bliver rakker* 73
- Simon. Skele Simon* 181, 189
- Simonsen, Hans Chr. (Smal Hans)* 181
- *Niels, Vrou* 181
- Sivertsen, Marie Bendix* 220
- Skarpricter, Hans i Ribe* 39
- Skjerk, Peder Chr. Christophersen. Slave* 139, 253
- Skorstensfejer, Laurits (Midelfart)* 120
- Skott, Niels (N. Christensen), Dejbjerg* 219
- Snøwl Krestjanne* .. 65, 133, 136
- Skræddel Rasmus* 189
- Skræjer, Måtn* 123

- Smed, Christopher Jensen.
 Sognefoged i Strelluf 212
- Smælem, Linka 80
- Snøvl Hans (Hans Nørager) 239
- Soldat rømmer og bliver rakker 73f
- Spør Dame* 46
- Staby, Niels Jensen* 149
- Stoffer Rakker (Christopher i Outrup) 155f
- Strudal, P. Chr. (Snebjerg) 27, 197, 59, 78, 186, 235f
- Støvl, Jens Chr. (Herningby) 237
- Svin, Jens (Jens Jensen) 176f
- Kirsten 180
- Mæt Katrin (Jensdatter) .. 58, 63, 70, 188f, 96, 185, 199
- Stoffer (Christoffer Jensen), Bitse 181, 202
- Svinesnider, Jørgen (Fyn) .. 120
- Sørensdaughter, Ane Cathrine.. 153
- Frederikke 153
- Sørensen, Anders (Hollingholt) 229
- Jesper (Bælum) 103
- Tagmose, Trine 32, 109
- Tambour, Chr. Lauritsen 53, 178
- Laust 22, 77, 78, 101f
- Thalund, Jesper. Ørre 249
- Morten 251
- Thomasdatter, Dorthe (Ålbæk) 251
- Karen 85
- Thomsen, Knud Chr. Drungstrup 224
- Thygesdatter, Ane Kirstine*.. 107
- Thygesen, Karen* 66, 87, 109f
- Kræ (Bording) 210
- Tænd, An Mari. Se Mæster
- Else 107
- Else Malene 127
- Kræ. Se Mæster
- Thørnemann, »Musqveter«, Viborg 242
- Tim, Peter, Zigeuner (?) 22
- Trine Leth (Marie Cathrine Olufsdatter (Horne) .. 171, 175
- Tørslev, Madam, Klode Mølle 210
- Tåmus, Hans (Lem) 223
- Trine 223
- Ulfæld, Niels Bentzen. Glarmester og hestekarere i Aulum 143f
- Understrup, Konrad 252
- Varmann, Jens Jensen 141
- Weis, Mads. Klog mand i Hinge 125
- Vilhelmsen, Peder 149, 151
- Vind, An. Kjælle Caspers maj 201, 222
- Wilse, M. Jacob Nicolai, professor 255
- Vognbjerg, Jens 106
- Aaensbjerg, Jens (Sunds) .. 209

Litteratur.

Om rakkere, natmandsfolk og kjæltringer er der skrevet adskillige bøger og afhandlinger, og om zigøjnerne findes en omfattende litteratur. Her nævnes enkelte arbejder:

- Bartels, E. D. og G. Brun: Gipsies in Denmark. Coph. 1944.
Bergstrand, C. M.: Tatar plågan. Göteborg 1942.
Björckman, S.: Dissertatio academia de cingaris. Uppsala. 1730.
Dorph, N. V.: De jydske Zigeunere og en rotwelsk Ordbog. Kbh. 1837.
Dyrlund, F.: Tatere og Natmandsfolk i Danmark. Kbh. 1872.
Etzler, Allan: Zigenerna och deras avkomlingar i Sverige. Stockholm. 1944.
Flekstad, K.: Omstreifere og sigøynere. Oslo. 1949.
Gaardboe, A.: De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel. Aarhus. 1900.
Gaardboe, A.: Himmerlands Rakkere. Aarhus og Aalborg. 1904 - 12.
Hansen, H. P.: Natmændsfolk og Kjæltringer I - II. Kbh. 1921 - 22.
Hansen, H. P.: Natmændsfolk og kjæltringer I - II. Anden udgave. Kbh. 1959 - 60.
Hansen, H. P.: Skøjere og Rakkere. Kbh. 1952.
Heymowski, Adam: Om »tattare« och »resande«. Uppsala. 1955. (Lic. avh.).
Iversen, R.: The Romany Language in Norway. Oslo. 1944.
Leland: The English Gypsies and their Language. London. 1894.
Miskow, Johan: De Rejsende og Sinder. Danske Studier, 1904, 1909 og i Lolland-Falsters Aarbog, 1920.
Miskow, Johan og V. Bløndal: Sigøjnersprog i Danmark. Da. St. 1923.
Polzer, Wilhelm: Gauner-Wörterbuch für den Kriminalpraktiker. Berlin. 1922.
Pott: Die Zigeuner in Europa und Asien, I - II. 1844 - 45.
Tillhagen, Carl-Herman: Taikon berättar. Stockholm. 1946.
Wislocki: Die Sprache der transilwanischen Zigeuner. Leipzig. 1884.
Wolf, Siegmund A.: Wörterbuch des Rotwelschen. Deutsche Gaunersprache. Mannheim. 1956.

Pressen skrev:

H. P. Hansens bog vil komme til at staa som et højt værdsat klenodie i vor folkelige historieskrivning. Et eventyrligt stykke dansk fortidshistorie er her belyst med baade kærlighed til emnet og stor sagkundskab.

Roskilde Tidende

Den generation, der er vokset op i de sidste 40 år, kan nu læse sig til, hvad der foreligger om den mærkeligste islæt i det jyske folkesamfund, historien har kendt. Det er rigt på dramaer, fattigt på romantik. Men det er ganske usædvanlig interessant.

Redaktør Poul Hansen i Berlingske Tidende

Der ligger års studier bag denne bog. Netop på grund af »de farende folks« omflakkende tilværelse, der kan føre dem rundt i hele riget, både i Holsten, Slesvig, Nørrejylland og helt over på Øerne, er det selvfølgelig særlig vanskeligt at spore dem og deres børn. Det bliver til en jagt gennem alle tingbøger, politiprotokoller og kirkebøger. Men jagten har unægtelig givet godt udbytte. Der er kommet en farverig og særdeles interessant bog ud af det, et lødigt bidrag til vort lands kulturhistorie, som H. P. Hansen efterhånden har givet så mange bidrag til.

Rigsarkivar Svend Aakjær i Politiken

